APHTHONII
Progymnasmata,

Partim à Rodolpho Agricola, partim à
Ioanne Maria Catanæo, la-
tinitate donata:

Cum scholijs R. Lorichij.

Nouissima editio
superioribus emendatior &
concinnior:

Adiecto INDICE vtilissimo.

LONDINI,
Impensis Societatis Stationariorum.
1605.

INDEX PROGYMNASMATVM APHTHONII.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBO-rum in hoc libello explicatorum.

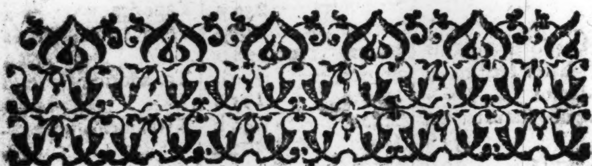
Chiron

Magistrad

Præ-

Vir-

FINIS.

APHTHONII DECLAMATORIS PRÆEXERCITAMENTA.

FABVLA, QVÆ GRÆCE Μῦθος.

FABVLA traxit à poëtis originē, qua Rhetores etiam communiter vtuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autē Fabula, sermo falsus, veritatem effingens. Fabulæ definitio.

Varias sortitur appellationes. Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro Inuentorum varietate nominibus. Obtinuit tamen, ac euicit, vt potius Æsopica vocaretur, quòd Æsopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrumque, rationale & irrationale iungūtur. Quòd si aomonitionem, cuius causa fabula inuenta est, præposueris, προμύθιον, i. vt ita dixerim, Præfabulare: Si Species fabulæ.

B verò

verò post posueris, ἐπιμύθιον, hoc est, Adfabulationem appellabis.

EXEMPLVM, FABVLA FORcarum & Cicadarum, iuniores ad laborem adhortans.

Flagrans æstatis erat feruor, cùm Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoq; inter arbusta strepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebántq; fructus, quibus hyberno tēpore vescerētur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed inertibus Cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam, atq; famem. Sic qui laborem in iuuenta subterfugiunt, in senecta tabescunt egestate.

Morale.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim.

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopoeia, Descriptio, Thesis, Legislatio.

Quæ, vt pueri memoria faciliùs tenere possint,

sint, versiculis hisce tribus sum complexus:
Fabula, Narratur, Chreia, Sententia, Futat;
Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina,
Confert.
Fictio, Descriptum, Thesis, ac inductio legum.

Quorum illa sunt generis
- Deliberatiui,
  - Fabula.
  - Narratio.
  - Chreia.
  - Sententia.
  - Thesis.
- Iudicialis
  - Confirmatio.
  - Confutatio.
  - Locus communis.
- Demonstratiui,
  - Laus.
  - Vituperatio.
  - Imitatio.
  - Comparatio.

Fabulæ autē secundùm Marcum Varronem, à verbo Fari, nomen habent. Has primas tradere pueris solent Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facile vias instituunt vitæ, vt ait Priscianus. Delectant autem vehementiùs, & efficacius persuadent. Delectant, quia morum faceta quadam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, vt Erasmus inquit in Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permouen-

Fabularum vsus.

dum atque persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes Rhetoricas.

A poëtis,&c. *Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atque tribus superior Æsopo fuit. Quintilianus lib.5.cap. 11. Fabularum, inquit, primus, autor Hesiodus videtur. Atqui poëtæ figmentis quidem vtuntur, sed iysdem altissimam continent philosophiam. Exemplo sit Homerus, cuius Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido. Odyssea virtutis exempla expressit. Vnde Horat. 1. Epistolarum 2.*

Ilias. Odyssea.

Qua Rhetores etiam.&c. *Vt Menenius Agrippa, qui plebem cum patribus in gratiam traditur reduxisse. Nota enim illa de membris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula.*

ITEM Themistocles, qui admoniturus Athenienses, ne magistratus innouarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

Fabula Demosthenis.

ITEM Demosthenes, aduersus Philippum, ab Atheniensibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserunt pastoribus, vt in amicitiam conuenirent. Cumq; hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi, vt prima sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio iurgiorum consistere. Quo facto, lupi, omni adempta formidine, omnem gregem non solùm pro satietate,

tietate, sed etiam pro libidine, lacerauerunt. Sic, inquit, sublatis oratoribus, in populo Atheniensium facturus est Philippus, qui populi oratores postulauit, ut faciliùs spoliatam custodibus vrbem possit opprimere.

ITEM Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν: *Thracius, inquit, homo, ex vltima barbaria ruris colendi insolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine commigrasset, fundum mercatus est olea atque vite consitum: qui, quia nihil admodum super vite atq; arbore colenda sciret, videt fortè vicinum rubos latè atque altè abortos excidentem: fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut oleis proceros, atq; decerptos amputantem: acceditq; propè, & cur tantum ligni atq; frondium cædem faceret, percontatus est. Et vicinus ita respondit: vt ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor, atq; vitis fœcundior. Discedit ille à vicino, gratias agens, & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi atq; securim capit, atq; ibi homo miser & imperitus vites suas sibi omnes, & oleas detruncat, comásq; arborum latissimas, vberrimosq; vitium palmites decidit, & fruteta atq; virgulta simul omnia, pomis, frugibúsque gignendis fœlicia cum sentibus & rubis, purificandi*

Apathia. Stoicorum Fabula Attici.

eandi agri gratia, conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudēt, omnibus vehemētioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignauæ, & quasi ineruatæ vitæ consenescunt. Hæc Gellius libro. 19. cap. 12.

Nec oratores tantum fabulis vtuntur, sed etiam philosophi, à quorum sacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ solas aurium delitias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap. 2. Eiusmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Rep. Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falsus, &c. Quamuis fabulosa sint argumenta, & nullum veritatis vim continere videantur, tamen rationem habent, vt iuxta eam veritas possit manifestari, ficta quidem narratione, sed veraci significatione.

Sybaritica, &c. Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, vt testis est Herodotus lib. 5. Stephan. in Italia constituit, aitq; postea Thurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architectura operosissima. Nam, Suida teste, luxu, delitijsq; adeo notabilis fuit, vt quicquid effœmi-

effœminatum, quicquid molle, quicquid accurata atq; ambitiosa luxuria paratum esset, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales fermè apud Æsopum aniles, & parum pudicæ, vocantur à Suida, propter nimium luxũ, ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ad voluptates in precio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miscellaneorũ 15. narrat, eò delitiarum venisse, vt equos in conuiuia introducerent, ita institutos, vt audito tibiæ cantu, statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis prioribus vice manuum gestus quosdam chironomia mutosq; ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiam contumelia adfectus trãsfugit ad Crotoniatas hostes, paulò antè prælio superatos à Sybaritis: & quod è Rebup. foret illorum, pollicetur (si fidem modò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum venturos potestate. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, conuocat omneis quotquot eiusdem forent in vrbe artis, artificium modulamentumq; eis indicat, atq; vt visum tempus, procedere in hostem iubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, quòd equitatu superabant, eunt contrà, prælium conserunt. Hic autem repentè dato signo, tibicines vniuersi conspirant. Ecce tibi igitur confestim modulamine agnito, cantuq; illo vernaculo, tollunt, eriguntq; semet in pedes equi

Fabulæ Sybariticæ.

Sybaritas mollities perdidit.

Tripudium equorum.

Sybaritarũ, sessoribus excussis, & quod tripudiũ domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi iacentes, omnes equi, sed tripudia repraesentantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum sexto, refert ex Athenaei lib. 12. Tantum Sybaritarum fuisse mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur, quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid esset, quod illis somnum interrumperet.

Cilices.

Modò Cilix, &c. Cilix, à Cilicia, minoris Asiae regione, Syriae proxima, vt meminit Plinius lib. 5. cap. 27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbium: Κίλιξ οὐ ῥαδίως ἀληθεύει, Cilix haud facile verum dicit. Item: tria Cappa pessima, quo notatae gentes, Cappadoces, Cretenses, Cilices. Priscianus in praeexercitamentis suis fabulas ponit Libycas, à Libya, quae vt variarum ferarum, ac monstrarum est ferax, ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propensa. Et prouerbio Libycam feram appellabant hominem vafrum, callidum, versipellem, varijs moribus, ancipitiq; ingenio, vt ait Erasmus. Et Libycorum Apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis.

Modò

Modò Cypria, &c. *Dicta à Cypro: Quæ inter Syriam, & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In qua sunt Cypros, Cythera,* Cypros. *Paphos, Veneri consecratæ. Vnde Venus* Κύπρις, *Cytherea, & Paphia dicitur. Fuerunt & fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesijs, Ioniæ populis, qui luxu* Milisij. *diffluebant, ex eóq; prouerbium Græcè fertur:* Οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, *hoc est, domi, nō hîc Milesia. Recenset Politianus, Miscellaneorum cap. 17. Vide Erasmum in prouerbio: Domi Milesia. Apuleius in principio metamorphoseos totius: At ego, inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepido ioco so, delicato, ludicro, à Melesijs, qui delicijs, & vt dixi, luxu fuere notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrûm frugi esto, alioqui cum alijs eijciatur. Simile Ephesiorum dictum. Qui* Ephesij. *cum principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Autor Cicero Tusculanarum quinto.*

Æsopicæ, &c. *Apollonius Tyaneus apud* Æsopi Fabulæ. *Philostratū lib. 5. ait: Ego verò fabulas Æsopi ad sapientiam accommodatiores, quàm cæterorū esse censeo. Quas à Mercurio docet acceptas, Æsopúmq; in numero sapientū habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vsu, vt qui eas non legisset,*

legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmum in prouerbio: Ne Æsopū quidem triuisti. Quintilianus loco suprà citato: fabulæ, quæ etiamsi ab Æsopo originem non acceperunt, (nam videtur earum primus autor Hesiodus) nomine tamen Æsopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum, & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt audiūt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectātur, consentiunt. Cuius rei meminit Lancilotus libro 6. cap. 14.

Apologus Æsopi.

SVNT autem Apologi maximè compositi ad popularitatē atq; vim persuasionis, cuius generis ille, qui fertur ab Æsopo compositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendā capitis postulatum, iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura, in foueam cecidit, inde cùm egredi non posset, longo tempore afflictata est, atque hirundinibus obsessa. Errabat illàc forte fortuna erinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet: opem atq; operā suam pollicetur pessimis animalibus euellēdis. Negante illa, sciscitatus est causam. Quia inquit, hirundines hæ, quæ me habent, iam expletæ sunt sanguine atq; depastæ parūq; amplius hauriunt: quòd si abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samij, censeo cogitandum esse. Hic quem vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit

amplius,

amplius, iam locupletatus est, iã satur est. Quòd si è medio illum sustuleritis, inuadent alij pauperes, qui rem vestram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Arist. 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales, &c. *Quibus homines finguntur aliquid operari, cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset vsus, non interijsset. Ad ea respondit quidam: Non oportet hæc te nunc dicere, cùm nulla est vtilitas sed tũc admonere decebat, cùm ægrotus his vti poterat. Fabula significat, oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.*

ITEM, Puer, è ludo literario cõdiscipuli librum furatus domum tulit. Mater nõ corripuit filium, sed exosculata laudauit. Puer ætate prouectus, maiora cœpit furari. Furto deprehensus, rectà ducebatur ad mortẽ. At sequente ac lugẽte matre, carnificẽ orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filij se admouisset, ille aurem dẽtibus demersam abscidit. Matre & alijs accusantibus, quòd nõ solùm fur, sed etiam impius haberetur: Respõdit ille: Mater mea causa perditionis est. Nã si, cùm olim furatus eram librum me corripuisset, nõ ad hæc flagitiosa discrimina venissem. Quæ significat, eas quæ non in principio puniũtur, in maius augeri malũ. Apologus de Fure.

Mora-

Fabula de Leone.

Morales,&c. *Cuius generis illa: Leo ſenio confectus, cùm vires non ſuppeterent ad victum parandum, callidum cepit conſilium. Itaq; in antro, quaſi periculoſo morbo correptus, decũbens, quòd ad ipſum viſendum paſſim animantes reliquæ aduenirent, prehenſas illas deuorabat. Atq; ita magna beſtiarum multitudine à Leone abſumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud ſubſiſtit hæſitabunda & circumſpectans: Tum Léo, quid eſſet, cur non adeat ad ſe, rogat. At illa, id quod in Epiſtolis Horatius retulit, reſpondiſſe fertur:*

——Quia me veſtigia terrent
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere ſibi, & ea ſigna, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixtæ,&c. *Qualis illa de Agricola & Ciconia.*

Agricolæ & Ciconię fabula.

INTER grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non ſolùm innocentem, ſed etiã piam ſe, & hominibus prodeſſe commemorat. Nam & noſtrũ genus, inquit, venenatas beſtias venatur ac deglubit, & effœtos ſenecta parentes geſtat atq; ſubleuat. Huic reſpondit Agricola: Credere ſe vera eſſe omnia, quæ recenſuerit, ſed inter nocenteis captam, eandem oportere pœnam ſufferre, quam illi. Fabula ſignificat,

ſimilem

similem quemque haberi ijs, cum quibus consociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Ἐπιμύθιον, &c. Cæterùm, quod ἐπιμύθιον, id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquã & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab ijs, qui fuerint earundem inuentores. Ab alijs in principio, vel in fine.

De tractatione fabularum.

Breuiùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusiùs autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ conuenerunt, & consilium habuerunt de vrbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incœpto, eas docens, quòd facilè capiantur si intra muros cõcludantur. Fusiùs autem sic: Simiæ conuenerunt, & consultabant de vrbe condenda, quarum vna in medium veniens concionata est: Quia oportet ipsas quoq; ciuitatẽ habere. Videtis enim aiebat, quòd ciuitates habẽdo homines, habent etiam domos singuli, & concionẽ vniuersi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectationibus, & auditionibus varijs. Et sic proferes orationem, dicens

cens

cens, quòd & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

Alium Exemplum Fabulæ, breuius tractatæ.

VOluptatem aiunt, atq; dolorem quodã tempore corã Ioue se mutuò accusauisse. Cũq; ille nihil nõ tentaret, atq; experiretur, quo in gratiam litigantes redigeret frustra omnia conatũ, ipsos tandẽ adamantina quadam catena inter sese copulasse atq; deuinxisse. Itaq; durante nihilominus dissidio, & contratria voluntate, necessariò coniuncti & sociati manserunt.

IAM, qui latiùs hanc fabulam tractare volet, ab initio prooemion excogitabit, q̃ rei laudem contineat, vt quod non vanum sit anicularũ deliramentum, sed nobile philosophorum, nõ modò futurum oblectamento, sed etiam vsui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accusat, & è contrario doloris, qua criminatur voluptatem effinget, atq; vtriusq; rationes aliis vel fabulis vel exẽplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum. Quòd sit res tristis, aspera amara, & inimica naturæ, quemadmodũ ait Cicero 2. Tuscul. quæstionum: Contrà voluptatem escã malorum, pestemq; capitalem, quod Circes, atq; Syrenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum libro 15. contra voluptatem. Postremò Iouis explicabit

plicabit indicium, quo voluit, inhonestæ voluptatis inseparabilem esse comitem dolorem atque pœnitentiam, ac mœrorem æternum. At doloris & honesti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodi atque molestiæ, summũ maximumque bonum colligi. Vide prouerbium: Exiguum malũ, ingens bonum.

PORRO qui in hoc scribendi genere volunt stylum exercere, duo potissimùm vitabunt. Primò, ne orationẽ faciant omnino aridam, sed temporum, locorum, aliarumque circumstantiarũ velut succo plenã reddant. Deinde ne dum hoc vitant vitium in contrarium incurrãt, & immodico descriptionum ambitu fastidium ingerant, vt ait Petrus Moseilanus. Principio autẽ dilatabũt præfatione cõmendationis. Commendabunt autẽ iuxta Erasmi sententiam cùm autorem ipsum, tũ Apologorum genus. Deinde in describendis animantium, aut rerũ formis ac naturis, quas inducent, longius immorabũtur. Quandoquidem hoc iam ipsum, & cũ voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalẽ pertinet. Veluti si scarabei formã, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto postericribus pedibus erectis stercora protrudat atque id genus alia describent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offundi fulmine, non conniuere ad ardentissimos

Solis

Solis radios, pernicissimo volatu vltra nubes ferri. Deniq; quæcunq; vel ad scarabeorum humilitatem exaggerandã, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Atq; hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuipiã fabulis poëtarum est attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos: Ex adolescente perdicem: Cygnum Apollini sacrum esse, sub fatalem horã suauissimè canere: Coruum eiusdem fuisse nuncium & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid proditum est historijs insigniter ab his factũ Velut de aquila, quæ virginem adamauit apud Plinium. li. 10. cap. 5. de delphino apud Gellium lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epistolarum 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium li. 4. ca. 2. Atq; item de cæteris. Deinde cùm ad ipsum Apologum fuerit ventum, fusiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadã imitatione, quod est in hominum vita ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias dictaque adfingamus. Exemplum aptissimum est dilatati Apologi apud Apuleiũ, de coruo & vulpe.

Exemplum Apologi, breuiter expositi.

Mus rusticus vrbanum hospitio excepit, & amicum quibus potuit cibis exquisitis refecit. Vrbanus agrestia fastidiens obsonia, rusticum in vrbem

urbem secum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit instructum conuiuium. Inter epulandum auditur strepitus in fera, & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare, rusticus maximè, qui viarum ignarus ægrè se tueri. Sed ad sese reuersus, ait: Malo cum securitate meam inopiam, quàm istam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM DILATATI apud Horatium.

RVsticus vrbanũ murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterẽ vetus hospes amicũ
Asper, & attentus quæsitis: vt tamen arctum
Solueret hospitijs animum: quid multa? neq; ille
Sepositi ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cœna
Vincere, tangentis male singula dente superbo.
Cùm pater ipse domus palea, porrectus in horna
Esset ador, loliumq; dapis meliora relinquens.
Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?
Vin' tu homines, vrbemq; feris præponere syluis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quãdo
Mortales animas viuunt sortita, neq; vlla est
Aut magno aut paruo lethi fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm sis æui breuis: Hæc vbi dicta

Agrestem pepulêre domo, leuis exilit inde,
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni subrepere, iamq́ tenebat
Nox medium cæli spatium, cùm ponit vterque
In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
Multaq́ de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerãt hesterna canistris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatq́ dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officijs prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisq́
Rebus agit lætum conuiuam, cùm subitò ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrúnque,
Currere per totum pauidi conclaue, magisq́
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus: tum rusticus, haud mihi vita
Est opus hac, ait, & valeas, me sylua cauisq́
Tutus ab insidijs tenui solabitur aruo.

ALIVD DE LATATAE FABVLAE exemplum, ex Gellij lib. 2. cap. 29.

ÆSopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est: quũ quæ vtilia monitu suasuq́ erant, non seuerè, non imperiosè præcepit & censuit, vt philosophis mos est: sed festiuos, delectabilesq́ apologos, commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes,

tes, animosq́; hominum, cum audiendi quadam illecebra induxit, vel, vt hæc eius fabula de auicula nidulo lepidè atque iucundè præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud vsquam in aliis, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est cassita, habitat, nidulaturque in segetibus, id fermè temporis, vt appetit messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tempestiuiores, propterea quod frumentis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, vt si quid ibi noua rei fieret, dicereturue, animaduerterent: idque sibi vbi redisset, renuntiarent. Dominus posteà segetum illarum filium adolescentem vocans: vidésne, inquit, hæc ematuruisse & manus iam postulare? Idcircò die crastino, vbi primum dilucuiabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamq́; mutuam dent, & messem nobis hanc adiuuent. Atq́; vbi rediit Cassita pulli trepiduli circumstrepere, orareq́; matrem, vt statim iam properet, atq́; alium in locum sese asportet: Nam dominus inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater iubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reiicit, crastino seges non metetur: neq́; necesse est hodie, vti vos auferam. Die igitur postero,

mater in pabulum volat: dominus quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potiùs imus, & cognatos, adfinesq; nostros oramus, vt adsint cràs tempori ad metendum. Itidem hoc pulli pauefacti, matri nuntiant. Mater hortatur, vt tum quoq; sine metu, ac sine cura sint. Cognatos adfinesq; nullos fermè tam obsequibiles esse ait, vt ad laborem capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant. Vos modò, inquit, aduertite, si modò quid denuò dicetur. Alia luce orta auis in pastum profecta est, cognati & affines operam, quam dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremum igitur dominus filio: valeant, inquit, amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu capies alteram, & frumentum nosmetipsi manibus nostris cràs metemus. Id vbi ex pullis dixisse dominum mater audiuit, Tempus, inquit, est credendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam vertitur, cuia est res, non in alio, vndè petitur. Atque ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est.

Hæc quidem est Æsopi fabula, de amicorũ & propinquorum leui plerunq; & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monẽt quàm vt in nobis tantùm ipsis nitamur: alia autem

tem omnia, quæ extra nos, extraq; nostrum animum sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æsopi Apologum Q. Ennius scite admodũ, & venustè versibus quadratis composuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse herclè puto:

Hoc erit tibi argumentũ semper in promptu sitũ,
Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

FABVLA DE FORMICIS ATQVE Cicidis breuiter narrare.

APpetente hyeme frumentum in arculam ad Solem trahebat formica: videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis, quodcunq; potes, atq; addis aceruo? Respondit illa, sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, meritò nũc esuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per hyemem senectutem intellige: Per æstatem, adolescentiam, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVsiùs tractata.

QVotusquisq; Philosophorũ ratione sua quantumuis arguta bonarum ad literarum studia iuuentutem potentius adhortatur, quàm Æso-

pus hoc lepidissimo, de formicis atque cicadis figmento. Etenim nullo tam efficaci, ad labores honestos capessendos pellici posset, quàm argumē-to formicarum. Quæ, laboris exempla, trahunt ore, quodcunque possunt atque addunt aceruo quem struunt, haud ignaræ ac non incautæ futuri: Quæ, simul inuersum contristat Aquarius an-nū, non prorepunt, sed illis vtuntur antequæ sitis potientes. Nec mirum, cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiserint: anti-quos enim mores obtinent, veterum naturam seruant, Reipublicæ rationem habent atque cu-ram, rura frequentant, prata pererrant, arbores conscendunt, frumenta colligunt atque recon-dunt. Nam in iis (vt dixi) mens præsaga futuri. Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit subiecta puero dormienti in os grana tritici congessisse leguntur: vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse, atque ita magnæ felicitatis indicis extitisse non futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeò pertina-citer laborant, vt earum itinere silices attritos videamus, & in opere semitam factam: ne quis dubitet, quauis in re, quid possit quantu-lacunque sedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magistras, Rex Solomon iubet abire pigrum, earumq; mores contemplari, vt sapientior fiat.

Illæ

Illa tametsi nec Principem, nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æstate cibum pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. At dissimilem naturam ignauæ referunt cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis cantúque monstrato, vsque adeò diliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibum, potúmque negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantilantes, hyeme tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui iuuenes à labore procliues ad libidinem, in æstate florida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuria. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti, laboribus honestis quærunt viatica, miseris cicadis, ante oculos assiduò ponentes, ignauiæ comitem esse paupertatem, vt voluptatis dolorem. Atqui desidiosos non solum ab hominibus habitos odio, sed etiam à Dijs immortalibus, qui industrios adiuunt, ac spectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Vndè rectè Demetrius ille dixit: Nihil infelicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidentia. Hinc estque quod Saturnus olim folijs stillantia mella decusserit, ignem remouerit, & passim riuis currentia vina represserit, non torpere graui passus

Paupertas ignauiæ comes.

 sua

ſua regna veterno. Et Lycurgus pueros non in forum, atq; delicijs affluentia loca, ſed in agrum duci iuſſit, vt primos annos non in voloptatibus, more cicadarum, ſed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia ſunt horrida nomine, ſed Reipub. mores in ſtatu proſpero continent. Contrà, blandæ appellationis quies pluribus vitijs & periculis reſpergit. Exemplo ſit Roma, cuius præpotens imperium, agitatio rerum excitabat ad virtutem capeſſendam, nimia quies in deſidiam reſoluit, ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebrò ſolitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius committi, quàm otium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis eſt via. Virtutis autem, quàm formicæ videntur ingredi, nimis laborioſa & aſpera. Sed vt huius vltima meta iucunda ſimul ac beata eſt, ſic illius miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam luxumq; ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inopsq; ſimul miſerabile tranſiget æuum:
At quiſquis duros caſus, virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemq; decuſq; parabit.

Res quidem blanda nimis eſt, mellitus canor atq; voluptatis illecebræ, ſed quos præſtigijs ſuis ceperunt, diſperdunt. Ouidius 3. de arte.

Monſtra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaſlibet admiſſas detinuere rates.

Harum

Harum vna Parthenope, humana voce: Alia, cui Leucosia nomen, Tibijs: Tertia, Ligya, canebat lyra, atq; tanta carminis dulcedine transeuntes nautas afficiebant, vt alto somno premerentur, & cùm sopitos persentiscerẽt, submergebãt, atq; deuorabãt. Quare cùm iuxta illas transiturus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malũ alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martial. libr. 3.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Sirenum voces & Circes pocula nosti,
Quæ si cum socijs stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerũt, quàm blandæ voluptatis præstigias, quibus inescati homines submergi soleant atq; funditùs interire? Et quid aliud Æsopus per molles cicadarũ cantus significare voluit, quàm Popinonũ turpitudinem, miseriam, infœlicitatẽ: & breuiter corporũ atq; animarum interitũ, quæ pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, vtile propositũ virtutis exẽplar Vlyssem imitabitur, vt tãta pericula declinet, atq; fugiat perniciosam voluptatem,

tatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cùm virtutes atterat, animique pariter & corporis vires expugnet, vt luxuria Campana, quæ inuictum Annibalem illecebris suis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico. Valerium lib. 9. cap. 1. Imitabitur item P. Scipionem:

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, visæ caluit virtutis amore,
Spreuit [voluptatem] Achæmenium spirantem
vertice odorem. Ambrosias diffusa comas, vt
Silius Italicus inquit.

Iuuenis desidiosus. Non imitabitur illum cum cicadis otia sectantem iuuenem Quem dormientem in medios semper dies obiurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tamdiù, quærebant. Quidnam igitur censetis? (ille inquit,) dicere iussus: Quoties, inquit, mane euigilo, adsunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & ostendit, quam turpe sit iuueni optimam diei partem in lectulo conterere: atq; interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cuius vt opinor sententia est: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, Nugari hanc ait, & turbatricem esse quietis, qua nihil sit neq; melius, neque dulcius, & qua vita hominum carere nequeat.

Bonum

Bonum si adipiscendum sit, quouis tempore rectè surgi: Malum si impendeat, nimis citò surrexeris, inquit, quamuis seró reliqueris lectum. Hæc ego, inquit adolescens, inter conuitia mutua & altercationes grauissimas disceptantes has audiens, cùm dubitem vtri assentiar, diutiùs soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illũ qui sacris in prouerbijs ita loquitur, Paululùm modò dormiam, paululũ modò dormitabo, paululum modò somno vacabo, paululùm modo manus conseram, & componam me ad recumbendum. Neq; illos, qui in libro Sapientiæ sic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quò non pertranseat luxuria nostra, vbiq; relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non, inquam, imitabitur, ne intereà ceu viator veniat inopia, atque obruat eum paupertas ac miseria. Quicunque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari, quàm cicadas, hoc est, virtutem potiùs, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

FA-

Fabula Heſiodi, de Accipitre & Luſcinia, breuiter prolata.

ACcipiter Luſciniam vario cantu argutam, in ſublimi nubium ſummitate captam ferebat. Hæc vnguibus transfixa, miſerè plorabat: ad hanc raptor horrenda voce, ſic inquit: Quid exclamas miſera, à multò quam tu ſis fortiore detenta? Huc adſis, quo ego te pertraham. Suaue licet vſque canas, cœna tamen mihi futura es, vbi voluero.

Deſipit, qui potentioribus repugnat.

Eadem dilatata, ab auctoris laude.

TAnta ſapientia & præclaris animi dotib. excelluit antiquiſſimus poetarum Heſiodus, vt etiam vita defunctũ honore ſummo proſecuti ſint viri ſapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ ſibi vendicabant: ita ſepulcrum Heſiodi diuinum aſſerebant ſibi Nemei ſimul & Orchemenij. Digniſſimus autem honore tanto tantus Poeta, qui pretioſa Diuini ingenij multa ad omnium hominum vtilitatem ſpectantia reliquit monimẽta: in quibus vt gemma nobiliſſima relucet, quam de accipitre, atque luſcinia protulit, Fabula.

Qua

Qua sapienter docuit, eos stultè facere qui potentioribus reluctantur, certantq; cum ijs, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcitrare, & iuxta prouerbium, θεομάχειν, hoc est, cum Dijs pugnare. A præfabulari.

Non iniuria scripsit Ouidius: Odimus accipitrem, quia semper viuit in armis: Etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco rostro, & unguibus incuruis: ad vim inferendam natus. Cui tāta est insita atq; à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli auium generi parcat, nec ab vllis etiā cognatis sanguinolentos abstineat vngues. Qui alitū sæuissimus, auiculas insontes aut humi volātes, aut circa arbores in sublimi sedentes, persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in minores solū crudelis, ac iniuriosus, sed etiā populator impius bellū internecinū cū Aquila, cunctarum auiū Rege, non expauescit gerere, vt cohærētes sæpe deprehēdantur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine quē assiduò sitit, se satiaturus, innoxiam adoritur lusciniam, atq; comprehendit. Capta imbellis & insons auicula victorem dulci, qua plurimùm pollet voce, rogare cœpit, & obsecrare, vt innocenti parceret, inquiens: A naturā accipitris.

Fer mensuetè fortunam. Noli extinctā extinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulcissima sunt A Sermocinatione per Prosopopœiam.

in

in vita. Miserere infelicis. Respice innocentiam meam: Neminem vnquam violaui: nunquam rapto vixi, vt iam par pari debeat referri. Quod si nulla mei te misericordia commouerit, eximia qua nobilitor, permoueat virtus mea: noli perfectum musices organum disperdere. Te permolliat, flectátque vox tam dulcis, atque magna tam paruo in corpusculo meo regnans, & tam pertinax spiritus iram tuam frangat, in tam absoluta musicæ sciẽtia modulatus sonus, quem sæpius audisti continuo spiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc distingui conciso, copulari intorto, promitti, reuocari, infuscari ex inopinato. Interdum plenum, grauem, acutum, crebrum, extentum, summum, medium, imum. Breuiter, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi & inuidiam & infamiam conflaueris, quàm vtilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit, auribus meis oplorare desinis. Quid tu rere clamoris tui gratia te omissum iri? Nihil gemitus, nihil lacrimas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua nisi forsitan animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet, ac conseruabit. Exple meas inimicitias & iracundiam sanguine tuo satura & statim eo dicto miseram discerpsit.

Collatione Quid hoc facto potuit immanius esse? Captiuis

uis aliјs tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam causam in excusationem queant adducere. Sed huic infelici omnis exclusa fuit misericordia, omnisq; negata purgandi facultas. Et quis Tyrannorum, tam fuit impius, vt aliquem occiderit, nisi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla causa propulsus accipiter tantum facinus designauit, nisi sola nocendi libidine. Animalium ferocissimus Leo traducitur. Huic tamen ex feris tanta est in supplices clementia, vt in prostratos non sæuiat: est enim nobilioris animi parcere subiectis, & debellare superbos. At Tyranni verso pollice vulgi quemlibet occîdunt populariter, omnibus sanguinolentas manus iniјciunt, nihil homines, nihil Deos ipsos curando. A CONTRARIO

Quemadmodum igitur præda insolenti victori visa gloriosa fuit ac suauis, sic ærumna miserrimæ calamitatis acerbissima, vt pœna, quæ venerat indignè, magis esse dolenda videatur.

Conclusio. *Quæ crudelitas accipitris ostendit, ipsam innocentiam apud maleficos Tyranorum greges nunquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne in Melampygos (iuxta Prouerbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.*

DE

De narratione, quæ Græcè Διήγημα.

CAP. II.

NArratio est expositio rei factæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poeticam, historicam, & ciuilem: Poetica est, quæ habet expositionem fictam. Historica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atque veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersijs oratores vtuntur.

Narrationi accidunt sex,
- Persona faciens.
- Res gesta.
- Tempus, circa quod.
- Locus, in quo transacta.
- Modus, quo pacto.
- Causa, propter quam.

Virtutes eius quatuor.
- Claritas seu perspicuitas.
- Breuitas.
- Probabilitas, quæ dicitur πιθανότης.
- Electorum verborum proprietas.

Exemplum Narrationis ab Angelo, Politiano translatum.

QVi rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris consideret. Amabat Adonin Dea

Dea: Mars ipsam: Quódque Dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat Deáque hominem sequebatur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars, accurrit auxilio Venus, festinãs in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantámque pedis perstrinxit. Qui vulnere manarat cruor, de se rosam colorauit. Sic rosa, quæ prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conuersa.

SCHOLIA.

PRimo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur, quòd à causa ciuili remotum sit, in quo conueniat iuuentutem exerceri, quo commodiùs illas superiores narrationes in veris causis possit aliquando tractare. Eius duo sunt, iuxta Ciceronem, genera: Alterum est positum in negotijs, quod habet partes

Tres { Fabulam, *quæ neque veras, neque verisimiles continet res, vt ea, quæ tragœdijs tradita sunt.*
Historiam, *quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.*
Argumentum, *quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, veluti argumenta comœdiarum.*

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, leuitatem, spem, metum, suspicionem, disiderium, dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, insperatum incommodum, subitam lætitiam, iucundum exitum rerum, vt in Comœdijs videre licet.

Diuiditur in poeticam, &c. *Quintilianus libro. 2. cap. 4. Narrationes poeticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus historicas. Erant autem (auctore Fabio Victorino) rhetores qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum Sophistæ, apud quos dicendi discebatur exercitium: Et oratores, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porrò narrationis poeticæ faciunt tria genera: Aut enim actiuum est, vel imitatiuum, quod Græci* δραματικὸν, *vel* μιμητικὸν *appellant: Aut enarratiuum vel enunciatiuum,* quod

quod Græci ἐξηγητικὸν vel ἀπολογητικὸν, Aut cõmune vel mixtum, quod Græci κοινὸν vel μικτὸν.

Historicam, &c. *Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem Historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scribit, auctore Gellio libro. 5. cap 18. Historiam Cicero de Oratore secundo eleganter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nunciam.*

Ciuilem, &c. *Quæ ab Oratoribus in exponendis sumitur causis, vt ait Priscianus: Qui fabularum adijcit narrationem, ad fabulas supradictas pertinentem.*

Narrationi accidunt sex, &c. *Narratio consumitur circunstantijs, quæ hoc versiculo comprehenduntur: Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Fit enim copiosa, si circunstantijs amplifices, atque dilates, & à quo tempore, quóque loco, quomodo, quo instrumento, qua denique causa factum aliquid sit, diligenter persequaris.*

Claritas, &c. *Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem credibilémque dixeris, vt ait Quintilianus lib.4.cap.2. Eodem auctore, aperta vel*

dilucida erit narratio, si fuerit primùm exposita verbis proprijs & significantibus, non sordidis & ab vsu remotis: tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis. Item si vt quicquam primum gestum erit, ita fuerit primum expositum, non ab vltimo repetitum.

Breuitas, &c. *Narratio breuis erit si nihil extra rem dixerimus. Si resciderimus omnia superuacanea, si non ab vltimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.*

Probabilitas, &c. *Hanc Cicero verisimilem narrationem, Quintil. appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si priùs consuluerimus nostrum animum, ne quid naturæ dicamus aduersum. Si causas ac rationes factis, de quibus quæritur, præposuerimus. Si personas conuenientes, his quæ facta credi volemus, constituerimus: præterea loca, tempora, & similia. Quintil. lib. 4. cap. 2.*

Electorum verborum proprietas, &c. *Hic considerandum erit, ne quid contortè, ne quid ambiguè, ne quod nouè dicamus, sed vtamur vsitatis verbis, & proprijs. Vsitata sunt, ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum auctorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, qua de loquemur: vt ait Cicero.*

Qui rosæ, &c. *Narrat, quo pacto lacteus rosa*

sæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin Dea, &c. *Adonis auctore Tortellio filius fuit Cynaræ Cypriorum Regis, ex Myrrha, eius filia, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo,*

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis,
Hunc ardentissimè Venus amauit. Ouidius in Phædra.

Sæpè sub ilicibus Venerem, Cyneráque creatum
Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Erasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneri sacri propter Adonidem eius amasium.

Mars ipsam, &c. *Martis ac Veneris amores Metamorphos. 4. refert Ouid.*

Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. *Ouid. x. Metamorph. scribit: Adonin ab apro interfectum, eiusq́ sanguinem mutatum in florem. Idem asserit Macrob. lib. Saturn. I. cap. 21. Adonin, inquit, Solem esse non dubitatur. Ab apro autem tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus & asper gaudeat locis humidis & lutosis, pruinaq́ contectis, propriéque hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem*

lucem eius nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis perstrinxit, &c. *Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere, inquiens, sic facta doloris Carpit signa sui, id est rosas purpureas Veneris amore tinctas. Huius meminit Politianus Miscel.* 11.

EXEMPLVM NARRATIONIS POETICÆ copiosius apud Ouid Metam. 4. tractatum.

Docet autem ea fabula, nimis infelicem exitum habituros, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus sese contaminarint.

Pyramus & Thysbe, iuuenum pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.
Notitiam primosque gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoque iure coissent:
Sed vetuere patres, quod non potuêre vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signisque loquuntur.
Quoque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries, domui communis vtrique.
Id vitium nulli per sæcula longa notatum.
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter, tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.

Sæpè

Sæpè vbi constiterãt hinc Thysbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, vt sineres toto nos corpore iungi?
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres:
Nec sumus ingrati. tibi nos debere fatemur,
Quòd datus est verbis ad amicas transitus aures
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partique dedêre
Oscula quisque suæ, non peruenientia contrà.
Postera nocturnos aurora remouerat ignes,
Sólque pruinosas radijs siccauerat herbas:
Ad solitum rediere locum: tum murmure paruo
Multa prius questi, statuunt sub nocte silenti,
Fallere custodes, foribusq; excedere tentant.
Cũq; domo exierint, vrbis quoq; tecta relinquãt:
Néue sit errandum, lata spatiantibus aruo,
Conueniant ad busta Nini, lateantq; sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti:
Pacta placent, & lux tardè discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab ijsdem.
Callida per tenebras versato cardine Thysbe
Egreditur, falllitq; suos, adopertáque vultum
Peruenit ad tumulum, dictaq; sub arbore sedit:
Audacem faciebat amor. venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,

Depositura sitim vicini fontis in unda.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dumq́ue fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Vt leo sæua sitim multa compescuit unda,
Dum redit in syluas, inuentos fortè sine ipsa
Ore cruentato tenues laniauit amictus.
Seriùs egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa feræ, totóque expalluit ore
Pyramus: vt verò vestem quoque sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est, ego te miserãda peremi
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu.
O quicunque sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris vmbram.
Vtq́ue dedit notæ lachrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus.
Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum.
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit:
Et iacuit resupinus humo, cruor emicat altè:
Non aliter quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur

Eiaculatur aquas, atque ictibus aera rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq́; sanguine radix.
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemq; oculis animoq́; requirit.
Quantaq; vitarit, narrare pericula gestit.
Vtq́; locum, & visam cognoscit in arbore formã,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroq́; pedem tulit, oraq́; buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar:
Quod fremit, exigua cùm summum stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaq́; corpus amatum,
Vulnera suppleuit lachrymis, fletúmq; cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens.
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusq; attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visaq́; recondidit illa:
Quæ postquam vestemq́; suam cognouit, & ense
Vidit ebur vacuum: Tua te manus, inquit, amorq́;.

Perdi-

effugere vellet, singulari virtute ciuem & annū integrū ad dilacerandam Remp. quæreret, subitò reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est ad euertendam Remp. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo cōsensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiā inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: conuocabat Tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium: quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies conualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimum Consulem, idq; intelligit non solùm sermonibus, sed etiam suffragijs pop. Rom. sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem, seruos agrestes, ac barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis: res erat minime obscura: etenim palam dictitabat, Consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significauit hoc sæpe in Senatu: dixit in concione. Quin etiam Fauonio fortissimo viro quærenti ex eo, qua spe fureret

fureret Milone viuo: respondit triduo illum, ad summum quatriduo periturum: quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cùm sciret Clodius, (neq; enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Kal. Febr. Miloni esse Lanuuium ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma subitò ipse profectus est. vt concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ in illo ipso die habita est, relinqueret, quam, nisi obire facinoris locum, tempusq; voluisset, nũquam reliquisset: Milo autem, cùm in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus est, domum venit, calceos & vestimenta mutauit, paulisper dum se vxor, vt fit, comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cùm iam Clodius (si quidem eo die Romam venturus erat) redire potuisset: obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, (vt solebat) sine vxore, vt nunquam ferè, cùm hic insidiator; qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgiq; magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumq; comitatu: fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima aut non multò secùs: statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superio-

re

effugere vellet, singulari virtute ciuem & annũ integrũ ad dilacerandam Remp. quæreret, subitò reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est ad euertendam Remp. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo cõsensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiã inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: conuocabat Tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium: quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies conualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimum Consulem, idq; intelligit non solùm sermonibus, sed etiam suffragijs pop. Rom. sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem, seruos agrestes, ac barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis: res erat minimè obscura: etenim palam dictitabat, Consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significauit hoc sæpe in Senatu: dixit in concione. Quin etiam Fauonio fortissimo viro quærenti ex eo, qua spe
furere

fureret Milone viuo: respondit triduo illum, ad summum quatriduo periturum: quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cùm sciret Clodius, (neq; enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Kal. Febr. Miloni esse Lanuuium ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma subitò ipse profectus est: vt concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ in illo ipso die habita est, relinqueret, quam, nisi obire facinoris locum, tempusq; voluisset, nũquam reliquisset: Milo autem, cùm in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus est, domum venit, calceos & vestimenta mutauit, paulisper dum se vxor, vt fit, comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cùm iam Clodius (si quidem eo die Romam venturus erat) redire potuisset: obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, (vt solebat) sine vxore, vt nunquam ferè, cùm hic insidiator; qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgiq; magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumq; comitatu: fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima aut non multò secùs: statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore

re impetum, aduersi rhedarium occidunt. Cùm autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq; acri animo defenderet, illi, qui erant cũ Clodio, gladijs eductis partim recurrêre ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirentur, partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui pòst erant, ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonem occisum esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed vt factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsente domino, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.

Aliud exemplum narrationis breuis, dilucidæ & verisimilis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.

ATq; vt inde mea proficiscatur oratio, vnde hæc omnis causa ducitur: bellum graue, & periculosum vestris vectigalibus, atque socijs, à duobus potentissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane, quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie lite-

A puissante Knge of Pont in Asia

King of Armenia the greater

ræ

ræ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, caussam Reipub. periculaq; rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: Vnum ab omnibus socijs, Republ. & ciuibus ad id bellum Imperatorem deposci, atq; expeti, eundem hunc vnum ab hostibus metui, præterea neminem.

Regis Cappadociæ.

An exercise in Rethorike.

DE CHREIA. CAP. III.

CHreia est commemoratio breuis, alicuius personæ factum vel dictum apte referens. dicta autem est quòd sit vtilis. Et Chreiarum aliæ verbales sunt, aliæ actiuæ, aliæ Mixtæ. Verbales sunt, quæ vtilitatē oratione demonstrant. Vt Plato dixit: Virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produci. Actiuæ sunt, quæ actionem aut factum solum recensent, vt Pythagoras interrogatus quantanam esset hominum vita, cùm per temporis breuius spatium se conspiciendum exhi-

exhibuisset, latebras petijt humanæ vitæ mẽsuram ex momentaneo cõspectu designans: Mixtæ, quæ ex vtrisque conflatæ sunt, oratione & actione, vt Diogenes, cùm vidisset adolescentulum lasciuientem ac indecorè se gerentem, pædagogum illius baculo percussit: superaddens, quid talia doces, aut sic instruis? Chreiam verò conficies hisce capitibus, atque tractabis à

5 capite expressinge the sentence of ye Author more plainely.

Laudatiuo.	Parabola.
Paraphrastico.	Exemplo.
Causa.	Testimonio veterum.
Contrario.	Beui epilogo.

Exemplum Verbalis Chreiæ, quo Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces: Orditur autem ab encomio hoc modo.

Encomiasticon.

MErito laudandus est Isocrates, propter eximiam dicendi facultatem, qua sibi nomen clarissimum comparauit, & quanta vis eloquentiæ esset, ipsam exercendo demonstrauit, eámq; illustrem fecit, nõ ipse ab illa illustratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel instituens priuatos bene de hominum vita meruit, longum esset recensere. Verùm, quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit commemorare.

Amator,

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auſpicatur, ſed laboribus deſinentibus in vtilitatem: quod quàm philoſophicè dictum ab eo ſit, hinc licet perſpicere.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi ſanè cum profeſſoribus, ac ducibus ſtudiorum conuerſantur, ad quos accedere vt formidoloſum eſt, ita relinquere ſtultiſſimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cùm adſunt præceptores & cùm venturos expectant. Succedunt præceptoribus pædagogi, viſu terribiles, ſed cùm verberibus ſæuiunt, formidabiliores. Qui etiã priuſquam verberent, timentur. Metum punitio ſubſequitur, dum omnia puerorum errata vindicantur, & rectè facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati ſint, exactiſſimè requiruntur. Iam verò pædagogis ipſis ſunt moleſtiores aſperioréſque patres, in deambulationes atque vias inquirentes & vetantes in publicum egredi: forum ipſum habentes ſuſpectum. Quòd ſi opus fuerit in filios animaduertere, ita excandeſcunt, vt naturæ obliuiſcantur, nec ſe parentes eſſe meminerint: verum huiuſmodi rebus exercitatus puer cùm in virum euaſerit, merita coronatur virtute. A Paraphraſi ſeu expoſitione.

At qui veritus iſta, fugerit magiſtros, de- A contrario.

E uitarit

uitârit parentes, & pædagogos fuerit auersatus, prorsus eruditionis expers, scientia priuabitur. Nam metum declinans simul cum ipso doctrinam relinquit. Hæc igitur omnia Isocratem sentire persuaserunt: Eruditionis radicem amaram esse.

A simili. Nam quemadmodum agricolæ summo cum labore terræ semina mandant, fructus verò maiore cum voluptate colligunt: ita qui ad studia accinguntur, sibi laboris multi comitem gloriam comparant.

Ab Exemplo. Respice Demosthenis vitam, qui vt oratorum omnium laboriosissimus, ita clarissimus euasit, qui fuit adeo studijs intentus, vt comã natiuum capitis ornamentum, exeundi potestatem sibi præripiendo detonderet, ratus id pulcherrimum decus, quod à virtute prouenisset. Quæ igitur alij profundũt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.

A Testimonio veterum. Idcirco præclarè hoc, vt omnia, Hesiodus, Asperam esse ad virtutem viam, cacumen verò molle. Nam idem quod Isocrates, protulit. Hesiodus enim viam: Isocrates autem radicem appellauit, diuersis verbis eandem vterque sententiam demonstrantes.

Ab epilogo breui. Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima.

SCHO-

SCHOLIA.

CHreia, &c. *Quæ ab alijs vtilitas, à Prisciano vocatur vsus. Et est, eodem authore, commemoratio orationis alicuius, vel facti vel vtriusque, celerem habens demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerunque causa profertur.*

Verbales, &c. *Orationales eas appellat Priscianus, quibus oratio sola inest, vt Plato dicebat, Musas in animis esse ingeniosorum.*

Item, Diogenes Cynicus ait : Nihil omnino in vita absque exercitatione perfici: Eam omnia exuperare posse. Laertius lib. 6.

Item, Seneca dixit: Nulli sunt tam feri, suique iuris affectus, vt non disciplina perdomentur. Vide Erasmum in prouerbio, Exercitatio potest omnia.

Item, Xenocrates : Dixisse me pœnituit aliquando, tacuisse nunquam. Valerius lib. 7. cap. 2. Est silentij tutum præmium. Vide Erasmi prouerbium.

Item Anacharsis dixit : Leges aranearum telis similes esse, Valer. lib. 7. cap. 2.

Idem protulit: vitem vuas tres ferre: primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laert. lib. 3.

Virtutis ramos, &c. *Hoc est, ad bonarum*

literarum, atque virtutis fructum esse viam arduam atque asperam. De quare carmen extat elegans Virgilij de litera Pythagorica. Ostendit non cessantibus ac inertibus, sed industrijs paratam esse gloriam, cùm Dij, iuxta prouerbium, facientes adiuuent, atque labore sua munera vendant. Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Erasmicas.

Actiuæ, &c. *Sunt auctore Prisciano, in quibus actus inest solus. Vt Cotys Thraciæ rex, ei, qui dono miserat πάρδαλιν, vicissim dono misit Leonem nihil addens. Sed malam bestiam mala pensando prudenter ostendit, par pari, iuxta prouerbium, referendum esse: Meminit Plutarchus in Apophtheg.*

Item Heraclitus Philosophus Σκοτεινὸς dictus, in seditione rogatus, vt apud populum sententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi posset in concordiam, conscenso suggestu, poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inspersit, mox de glechone admiscuit, i. vel pulegij syluestris, vel, leguminis genus. Deinde ep to calice discessit, nec verbum addidit. Hoc facto innuens, ita demùm ciuitatem carituram seditionibus, si repudiatis delicijs, assuescerent paruo contenti esse. Refert Erasm. 8. Apophtheg.

Item Lacones, si quando stratagemate superassent

rassent hostem, Marti bouem immolabant: sin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, praclarius esse hostem ingenio, citra sanguinem deijcere, quàm pugna, vtrinque plerunque cruenta.

Item, apud Gymnosophistas olim magna fuerat vnus æstimationis: Huic Taxiteles persuasit, vti ad Alexandrum se conferret gentibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem bubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulánsque eius extrema pedibus premebat. Pellis cum ad vnam tantùm partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius institit, atq; ita pellis vndiq; immota conquieuit. Tali exemplo Alexandrum ille commouit ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur: ita enim in eius finibus quietura omnia. Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item Exemplum est Actiuæ Chreia, sed Tyrannicum de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius libro primo. Et carminibus hisce Ouidius, secundo Fastorum.

Vltima Tarquinius Romana gentis hebebat
  Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen:
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,

Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Nanq; trium minimus proles manifesta Superbi
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarum gladios, occidite dixit inermem,
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniúsque pater.
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Ducere vt hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit: spectant iuuenem, gladiosq; recondunt,
Tergaq; deducta veste notata vident,
Flent quoq;, & vt secũ tueatur bella, precantur,
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamq; potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lene sonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuntius vt rediit, decussaq; lilia dixit,
Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora principibus cæsis ex vrbe Sabina,
Traduntur Ducibus mœnia nuda suis.

Ebrietas. *Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones ostendebant seruos, qui vino essent temulenti, quo magis abominarentur ebrietatem, videntes, quam deforme spectaculum esset homo immodico madens vino, quámque dementi similis. Imò cogebant Helotas, hoc est, agrestes homines, quàm plurimum bibere. Deinde ingur-*

ingurgitatos mero , saltationes ineptas saltare, & carmina quaedam ridicula canere. Ita quod alij prolixo sermone vix persuadent, sobrietatem esse rem honestissimam, ebrietate nihil esse homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, sed in mancipijs, ad quorum mores degenerare ingenuis turpissimum est. Refertur à Plutarcho in Demetrij vita. Mimimit Erasm. 2. Apophth.

Pythagoras interrogatus,&c. *Pythagoram idcirco appellatum asserit Diogenes Laertius lib. 8. quod veritatem perinde atque Pythius ipse loqueretur. Hic est qui vitam quoque humanam similem esse dixit Panegyri, hoc est, solenni hominum conuentui.*

Idem fertur discipulos admonere solitus, vt ista quotidie, cùm domum ingrederentur, dicerent:

Πῆ παρέβην; τί δ᾽ ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Hoc est, Quò praetergressus? quid gestum in tempore, quid non?

Mixtae,&c. *Vt, Diogenes die quodam cùm populus theatrum egrederetur, aduersus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sentiebat Philosophum à populo dissidere, cum Philosophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq́ varijs persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur.* Vulgi peruersitas.

Bellua multorum capitum.

Item rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vna cum filiolis colludens, ait amico interuenienti: Ne cui dicas, priusquam ipse quoq; liberorum parens sis factus. Festiuè subindicans, eum lusum non esse leuitatis, sed pietatis. Nec hoc, quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modo expertus esset quam insons sit affectus charitatis parentum erga filios. Auctor Plutarchus in vitis. Refert Eras. Apophth.

Equestris fastus.

Item: Quum aliquando conscendisset equū Plato, mox descendit, dicens se veteri μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῆ, id est, ne equestri fasti corriperetur. Superbū animal est equus, & equitare quiddā habet magnificum, parúmque Philosopho dignum.

Item: Lacedæmonijs ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, si quid liberiùs dictum esset in conuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

Item: Laconem hospes, quem pridie declinauerat, postridie stragulis commodatò sumptis splendidè excepit: at ille stragulis conculcatis, dixit: propter has heri ne storijs quidem indormire licuit. Lepide risit illorum morem, qui cùm sint tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta supellectile. Quod maximè solent

lent in excipiendis hoſpitibus, in nuptijs, aut alioqui ſolennibus epulis. Porrò cum ineptum ſit, tuas oſtentare diuitias, quanto magis ridiculum eſt oſtentare ſupellectilem alienam ab vſurariis ſumptam?

Alius Lacon quidam, noctis præteriens monumentum, cùm ſibi viſus eſſet videre ſpectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens, Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? O mentem verè liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occurſu terreri potuerit!

Item: Cùm Dionyſius in conuiuio iuſſiſſet vt ſinguli in veſte purpurea ſaltarẽt, (Purpura verò tum Regum erat geſtamen, nunc ſutoribus etiam communis) id Plato facere recuſauit his trimetris è fabula quapiam,

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν,
Ἄῤῥην πεφυκὼς καὶ γενοὺς ἐξ ἄῤῥενος.

Ideſt,

Muliebri ego haud quaquam indui queã ſtola
Vir natus ipſe, & ex virili germine.

Ariſtippus verò non recuſauit, ſed indutus purpura ſaltaturus, hos verſus recitauit: (σελαι. καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν ὅ νοῦς ὁ σώφρον οὐ διαφθαρῆ-

Refert Diogenes Laertius lib. 2. de vita Philoſophorum.

Item, Plato frugalis erat ſed tamen amans mũditiei. Cõtrà Diogenes ſordidus. Itaque calcans Diogenes ſordidus

cans Platonis culcitrum, praesentibus aliquot Dionysij amicis quos Plato inuitârat ad conuiuium dixit: Calco fastum Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quod iactabat munditiei contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minus ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est autem ambitio, ex fuco virtutis laudē captans. Vnde Socrates animaduertens Antisthenem ambitiosius ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpauit οὐ παύσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν. i. non desines te nobis comere? Significans eiusdem esse ambitionis vilitatem amictus ostentare, & delicato cultu se venditare, vt refert Erasm. 3. & 8. Apophth.

Fastus.

Item, Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habens, cùm esset moriturus, fasciculum iaculorum singulis porrexit, iussitq́; rumpere. Id cum singuli recusassent, eo quòd videretur impossibile, ipse singula iacula exemit, atque ita facilè confregit omnia. Quo facto filios admonens, Si concordes, inquit, eritis, validi inuictiq́; manebitis: contrà, si dissidijs & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarch. in Apophth.

Scilurus.

Cōcordia.

Item, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concaua manu bibentem, Hic

puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam: & ductum è pera poculum ligneum abiecit, Nesciebam, inquiẽs, & in hoc nobis prouidisse naturam. Quum alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum vt superuacaneum: vt scribit Diogenes Laertius libr. 6. de vitis Philosophorum.

Baculo percussit, &c. *Idem refert Priscianus, & Erasm. Apophth 3. & Quint. lib. 1. c. 9. Idem vel simile Crateti attribuit, vbi sic ait, Chreiarum plura genera traduntur. Vnum simile sententiæ quod est positum in voce simplici, dixit ille, aut dicere solebat. Alterum, quod est respondendo, interrogatus ille vel cùm ei edictũ esset, respondit. Tertium huic non dissimile, cùm quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cùm indoctum puerum vidisset, pædagogum eius percussit. Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum esse si adolescentes euadant male morati, aut indocti.* Pędagogia

Idem Diogenes in foro quodam stans, clamabat, Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cúmq; iam frequentes conuenissent, nec ille desineret clamare: Adeste homines, quidam indignati: En adsumus, dic aliquid. Tum Homo.

Dio-

Diogenes baculo illos abigens: Homines, inquit, adesse iussi, non sterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, sed brutorum in morem agerentur affectibus.

Idem adhibita interdiu lucerna rogatus quidnã vellet, respondit: ἄνθρωπον ζητῶ. *hoc est, hominẽ quæro, quemadmodum testatur Diog. Laert.*

Isocrates, &c. *Hunc Cic. de oratore secundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magistrum. Cuius è ludo tanquam ex equo Troiano eloquentiæ principes extiterint innumeri.*

Racidem, &c. *Hanc sententiam Diomedes li.* I. *in exercitatione Creiarũ adscribit Catoni, inquiens, M. Porcius Cato dixit, literarum radices amaras esse, fructus iucundiores.*

Reges admonens, &c. *In quorũ numero fuit Nicocles, ad quem de regno scripsit Isocrates Orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum,* λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. *Apud Aphthonium habetur* κόλασις. *Sunt autem tres puniendi causæ, vna est, quæ* νουθεσία, *vel* παραίνεσις, *vel* κόλασις, *dicitur, id est, animaduersio, cum pœna, adhibetur, castigãdi atq; emendãdi gratia, vt is, qui fortuito deliquit, attẽtior fiat correctus. Altera* τιμωρία *cùm dignitas, auctoritásque eius, in quem est pec-*

catum,

catum, tuenda est, ne prætermissa pœna contemtum pariat. Tertia vindicandi ratio, παράδειγμα, cùm punitio propter exemplum necessaria, ut reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gel. lib. 6. c. 14.

Opera virtutis, &c. *Aphthonius habet κατορθώματα. Quemadmodum Græci rectam effectionem κατόρθωσιν appellant, sic recta, aut recte facta κατορθώματα vocant auctore Cicerone de Finibus quarto. Idem officior. 1. Perfectum officium, inquit, rectum, opinor, vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.*

Demosthenis vita, &c. *Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit.*

Hic, ut Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat, abrasa parte capitis, ut exeundi facultatem sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientia, duratis auribus in actionibus uteretur. Fertur quoque ore incertis calculis multùm ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset, ac solutius, ut ait Valer. lib. 8. cap. 7.

Hesiodus,

Hesiodus, &c. *Hesiodi locus extans primo Georgicôn, hic est.*

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Chreiæ Actiuæ exemplum, iuxta prædictos locos tractatum studio exercendi: cuius argumentum tale est.

Cùm patrem videret mortuum Ioseph, flens ruit super faciem eius, & deosculatus est eum. Gen. 50.

Ab Encomio facientis exordium ducitur hoc modo.

QVis non laudibus condignis euehere studeat factum hoc egregium viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximiæ pietatis specimen exhibuit, atque Virtutis exemplum, non ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus est?

Ab expositione. *Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, diémq; suum obijt. Quod cernens Ioseph corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mor-*

mortuum defleuit. Quo facto vir pijssimus admonuit nos vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam spem habentes.

Quippe hanc vim non solùm hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina potestas, vt dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsa relinquenda luce moueantur, & discussu à suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera prouocent ad luctum? A causa.

Quod si corda prauorum hominum tangit luctus, hoc est, ægritudo ex eorum, qui chari fuerant, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, si boni viri, qui iuxta prouerbium, lachrymabiles sunt, charissimorum suorum funera fleuerint? & si populus olim in deserto nimis luxit impios, quòd murmurauerant, & insurrexerant contra Dominum Deum, cur fuerit à pijs alienum piorum funera lachrymis prosequi? A contrario.

Quemadmodum corpora nostra doloribus adficiuntur, si membrum aliquod fuerit resectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulcissimam aliquam familiæ suæ, atque generis partem amiserunt, hoc est patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipse, ab eadem, vt Pythagoras inquit, anima. A simili.

Quis

Ab Exemplo. *Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, quod mortuum Saul Regem defleuerit? Quis Regem Danidem reprehendit, quod planxerit filium Amnon, & eiularit in morte filij Absalom? Quis denique vniuerso Iudaico & Israelitico populo succensuit, quòd in duro Iosiæ casu fuerit lamentatus?*

Cried out or wayled

A Testimonio. *Et diuinarum literarum monimenta nos instituunt & adhortantur, ne desimus plorantibus, sed cum lugentibus lugeamus. Et docent longe melius esse, in domum luctus ire quam ad domum conuiuij, quòd in illa finis cunctorum admoneat hominem vt viuens cogitet, quid futurum sit. Vnde cùm Abner à Ioab esset interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite vestimẽta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner in Hebrõ.*

A breui epilogo. *Recte igitur Ioseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.*

Chreiæ verbalis exemplum, quo eadẽ sententia contrarijs locis est variata, & cuius argumentum eiusmodi est.

Eobanus Hessus. *Helius Eobanus Hessus poeta, Marpurgensis Academiæ professor, moriturus, hoc Ennij carmen protulit:*

Nemo

Nemo me lachrymis decoret, neq; funera fletu
Faxit. cur? volito docta per ora virûm.

EXORDIVM AB ENCOMIO præclaræ ſententiæ ducitur in hunc modum.

Digniſſima profectò memoratu, ac laudatu ſententia, quam duo poetæ, Q. Ennius, & Eobanus Heſſus celeberrimam reddiderunt: ille, quia fuit auctor, hic quoniam ſemper vſurpauit. Vterque maximus ingenio: Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuiſſe tria corda, quòd Græcè, Oſcè, & Latinè, ſciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Q. Nobiliori, viris clariſsimis. Hic eruditione ſua variáque rerum cognitione patriam ſuam Heſsiam, & inibi ciuitatem, vbi natus erat, Francobergiam fecit illuſtrem, id ſtudio ſuo conſecutus, vt innumeros Heroas atque Principes illuſtriſsimos ſibi pararit amicos, æternámque nominis gloriam fuerit adeptus.

His country in Apulia, vbi natus fuit. Italicè

Ab expoſitione.

Cuius vt multa præclarè ſcripta ſunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod ſupremo tempore veluti cantator Cygnus funeris ipſe ſui, ſuauiter emiſit. Quo vates eximia ſapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem vita beata eſſet conſecutura.

A causa. *Sciebat, pias animas corporeis vinculis, atque omnibus humanis incommodis exutas, perpetuò victuras. Nouerat animos hominum esse diuinos, ijsq́; cùm è corpore excessissent reditum ad cælum patere, optimoq́; & iustissimo cuique expeditissimum, ut ait Cicero de Amicitia. Videbat, res mundanas tot casibus atq́; periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat, nullas domos esse in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieq́; versentur. Videbat omnes vrbes nihil aliud esse, quam miseranda, vt Solon apud Valerium inquit, cladium humanarum circumsepta: vt multi extiterint, qui non nasci optimum censuerint, aut quam ocyssimè aboleri.*

A contrario. *Quòd si lachrymis indulgendum est, ij solum flendi fuerint, quibus mors terribilis est, hoc est, ijs quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam est interitura, sed post mortem speciosior futura. Hinc, vt ait Cicero, Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Hic enim cui cæca mens, qui nihil aliud considerat, quàm externa mortis opera, luget miserabiles sibi visos hominum casus: at ille metu mortis non exhorrescit, nec lamentatur, qui secum reuoluit, nobis ex hac vita discedendum, tanquam ex hospitio, non domo, cùm nobis natura diuersorium commorandi, non habitandi dederit.*

derit. Deinde perpendit internam mortis vtilitatem, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ simul ac salutis origo. Sapiēter Rex Ecclesiastes inquit: Laudaui magis mortuos, quam viuentes, & feliciorem vtroque iudicaui, qui non natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. In hoc ipsum, qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere:

Cùm volet illa dies, quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat æui:
Parce tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potiùs laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium cœtumq; proficiscar, & cùm ex hac turba & colluuione discedam! Prô Dij immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla solicitudo futura: Hæc Cicero in Catone maiore, & I. Tusc. quæst.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è grauissimis præliorum crudelium periculis in patriam ad charissimos amicos cum triumpho reuertuntur: ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum discessu gaudere, qui ex hac lachrymarum valle atque vita quæ super terram perpetua, vt S. Iob ait, militia

est, demigrauit in cœlestem patriam, vbi vera charitas, & pax æterna regnat.

Ab exemplo. *Quæ iam omnia dicta non solùm sancti patres, sed etiam Ethnicorum Philosophi animis reputantes, confirmarunt mortem non modò flendam non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diuersorum generum cruciatus interempti, cum gaudio concesserunt ad cælorum regna. Sed ijs omissis,*

Socrates. *quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui post sumptam cicutam, cùm frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Æsculapio persoluere: iocans perinde, quasi sumpta potione medica conualuisset. Quid de Cyrenæo*

poisone. The God of phisike. Dux fortiss. Theodorus. Alexandri. Noble men or peers of a realme.

Theodorus. *illo Theodoro Philosopho? cui cùm Lysimachus Rex crudelia minaretur: Istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil interest, humine, an sublime putrescam. Quo dicto genus omne mortis contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando.*

A veterum testimonio. *Diuinæ literæ non mœroris plenam, sed potius pretiosam esse mortem sanctorum in conspectu Domini, prædicant. Et eos, qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam fulsuros, vt cœli firmamentum. Quod licet non cognouerint*

rint Thraces: tamen exequias, & funera cum hilaritate celebrabant. Qui sine vllis doctorum præceptis humanæ conditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimam, & vt omnium malorum finem optandam esse, vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Considerarunt nihil in terris homine miserabilius esse, quem natura tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad vagitus statim & ploratum, solúmque tot animalium ad lachrymas: & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus, atque infœliciter natum iacit manibus pedibúsque deuinctis flens: Animal cæteris imperaturum, & à supplicijs vitam auspicatur, vnam tantùm ob culpam, quia natum est, vt ait Plinius. Thraces.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus, Ennij versiculos proferendos censuit, vt nullius boni viri mortem, ita suam non esse deplorandum: quæ tot à malis eripiat, ac à miserrimæ seruitutis captiuitate bonos asserens, in vitam æternam perducat. Ab epilogo breui. deliuering

ALIVD CHREIAE VERBALIS EXemplum, cuius argumentum tale est: Ecclesiast. cap. 10 dixit: Pecuniæ obediunt omnia: Exordium ducitur à laude.

Ab expositione.

REx Israel Ecclesiastes ex intimis diuinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia, maximè veritatis, cuius est tanta vis vt contra hominum ingenia, fictasq; omnium insidias facilè seipsam possit defendere.

Opibus, inquit, vniuersa simul obediunt. Quo dicto, quid verius esse possit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes. Huic seruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in ratione mortalium sola vtranque paginam facit.

A caussa.

Nec immeritò: Nam quicquid eximium, quicquid splendidum, quicquid venustum, quicquid denique gloriosum hominibus contingit, id à solius pecuniæ beneficio proficiscitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro: nec iniuria, cùm quicquid rerum vel bonarum vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripid. Bellerophon, inquit:

Sine

Sine me vocari peſsimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus: an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde: quid habeas, tantum rogant.
Vbique tanti quiſque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris? nihil.
Aut diues opta viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quiſquis moritur dum lucrũ facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe prolis, non ſacer meritis parens.
Tam dulce, ſi quid venerit, in vultu micat:
Meritò illa mores cælitum, atq́ hominum mouet.

Reſpice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis paucißimos, & eoſdem pannoſos, ſordidos, ſqualidos inibi deliteſcere miniſtros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, quàm famem ſtrigoſam, cum canibus mures inedia conſumentem. Conſiderabis loca cuncta ſqualentia ſitu, catilla carioſa, patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſupellectilia rubigino-ſa parietes fuligine, atque araneis oppletos, ſtragula pediculoſa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab acceſſu inauſpicato deterrere. At vbi fueris ingreſſus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia feruere opera, greges hominum innumeros in officio eſſe, nec eos ſordidos, ſed argento

atque auro coruscos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pauimenta, tapetibus pretiosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omneis aulæis, opificio denique citreo lacunaria refulgentia. Prætereà coquinam, genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentem, vbi suppetat abundè Iouis cerebrum, Attica bellaria, & breuiter Deorum (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia protinus expellitur: quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus solebant eijcere, dicentes: ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον, καὶ ὑγίειαν: Id est, foras famem, intrò diuitias atque sanitatem.

A simili. *Quemadmodum in magnas, opulentásque beatorum Principum aulas recipi certatim homines adlaborant, vt dominorum gratia ad honores atque diuitias euehi possint: Sic quo potẽtior pecunia, tanto feruentius adfectant omnes sub eius imperio esse, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt consequi. Porrò:*

Ab exemplo.

Prima ferè vota & cunctis notissima templis
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro. vt Iuuenalis ait.

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò priuatorum innumerabilis,

rabilis, sed etiam magnorum Principum, atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille, cuius vox in prouerbium abijt, Lucri bonus est odor ex re qualibet.

Verùm enimuerò, non iniuria seruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atque anima sit mortalium, multosq́; amicos vulgò conciliet. Vnde Hesiodus: A testimonio veterũ.

Χρήματα γάρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander,

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi sententia dixit:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est:
Virtus post nummos: hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata senesq́;.

Ergo verissima est; quam Ecclesiastes protulit, sententia: quæ tam nationibus omnibus in ore, quam nunc etiam omnibus pecuniæ seruis in vsu. A conclusione.

ALIVD CHREIAE VERBALIS exemplum, cuius argumentum eiusmodi est.

Plato Philosophus dixit: Tum demum beatum terrarũ orbem futurum, cùm aut sapiẽtes regnare, aut reges sapere cœpissent.

A PLATONIS LAVDE SVMItur exordium hoc modo.

apes

Valerius Maximus prodidit memoriæ [redacted] Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse. Qua re audita prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixisse : indices illæ nequaquã vanæ, nec coniectores hi futiles extiterũt. Nam tantas non solùm eloquentiæ, sed etiam philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, vt eius sermone Iouem, si Græcè loqui velit, vsurum prædicarent : & Platonem alij Philosophorum Homerum, alij Philosophorum Deum appellarent. Scripsit autem omnium & elegantissimè & grauissimè complura, inter quæ relucet quod de reipub. felicitate protulit.

Ab expositione.

Ingenij ac doctrinæ princeps tum demùm fore beatas respub: putauit, si aut docti aut sapientes homines eas regere cœpissent : aut qui regerent, omne studium in doctrina & sapientia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore quibus stulti fuerint prædominati, non eruditione, atque virtutibus præcellentes viri.

A causa.

Etenim feliciter omnia succedent in Repub. quam gubernant viri sapientes, imbuti præceptis Philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, sine qua hominum vita nihil poterit esse. Illa peperit vrbes, illa dissipatos,

patos homines in societatem vitæ conuocauit, illa eos inter se primò domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxit: illa inuentrix legum, illa morum & disciplinæ magistra, vt ait Cic. Tuscul. 5.

Quis igitur ciuitates non fortunatas prædicet, quæ sapientum reguntur imperiis? Contrà, quis non infelices arguat, quas cæca stultorum temeritas administrat, cùm è doctrinis sapientũ plurima commoda proueniant? è stultorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etenim stulti stulta (iuxta prouerbium) loquuntur, ac faciunt. Sapientes autem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia, & vir prudens, quàm fortis. Sapien. 5. A contrario.

Quemadmodum naues, quæ à naucleris excellentibus reguntur, subortis tempestatibus extra pericula sunt ac fortunatè vehuntur: Sic vbi Respub. à viris eruditione simul ac sapientia præditis administrantur, beatæ florent vel pacis vel belli tẽporibus. Porrò, vt quilibet nautarum vectorúmque tranquillo mari gubernare potest: At vbi sæua suborta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus est: Ita quilibet in tranquilla Repub. vtcunque potest negotiis praeesse, sed in perturbato rerum statu, summa cura prouidendum ac præcauendum est, quis ad gubernacula sedeat, A simili.

sedeat, vt ait Liuius lib. 4. secundi belli Punici.

Ab exemplo. Fab. Max. *Respice duos animorum diuersissimorum imperatores, Q. Fabium Maximum & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc stolidum: illum sapientia conspicuum, cunctando res afflictas restituisse: huius temeritatem perdidisse ad Cannas: Et Rempubl. inauspicata nobilitas Catilinaria contudisset, si non prudentissimus*

Cicero. *Consul Cicero asseruisset in libertatem. Vnde Iuuen. Sat. 8.*

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Rectè Phocylides:

Ἀγρὺς καὶ πόλιας σοφία καὶ νῆα κυβερνᾷ.

A testimonio veterũ. *Hoc est, Sapientia gubernat agros, naues, atque ciuitates: quo præclaro dicto significat, omnia fœliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio reguntur.*

Epilogus. *Dignis igitur laudibus euehenda Platonis est sententia, qua Respub. eas fortunatas prædicat, quarum rectores Philosophiæ studiis fuerint exculti.*

Alia Chreiarum exempla ex Stephano Nigro.

Chreia Prima.

HEsiodus inter Poetas eminẽtissimus, cuius in dicẽdo ἡδονὴν, hoc est, suauitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur:

mir etur: qui plurima quidē ad humanæ vitæ institutionem spectantia, diuino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modestissimè sit viuendum, oppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vsu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haudquaquam dubitauit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam. Ait enim:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς τε καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Quibus mehercule verbis omnium prudentissimus Poëta innuere voluit socordiam, ac segnitiem à nobis penitus reijciendam, nihilq́ue esse, à quo immortales dij magis abhorreant, quàm cùm desidia pariter ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vireis sibi comparauerit, ingentium ac turpissimorum scelerum caussam suggerit. At virtus, ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæq́ue proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus vt philosophorum

Somnus nimius.

phorum ſapientiſſimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura conducit. Nemo enim, quandiu dormit, à defunctis differt. Hinc eſt quod Plinius ait: Profectò vita vigilia eſt. Quod & illa Græcorũ ſententia, quæ iam vulgò in omnium ore verſatur, optimè indicatum eſt.

Ὕπνος θανάτου προμελέτησις πέλει.

Vnde illud originem traxiſſe iure videri poteſt:

Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?

Cùm Socrates apud Comicum Ariſtophanem, Strepſiaden ſenem ad Philoſophiam exhortaretur, quæ ſummam diligentiam, curámque deſiderat, hoc præcipuè ſenario vſus eſt.

Ὕπνος ἀπέςω γλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc eſt, Oculis abeſto leniens animum ſopor. Quòd ſi dormitando, ac deſidendo, virtutem conſequi valeremus, nunquam ipſa apud Deos, ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri Dij diuinationem conceſſere, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatus, omnium ſapientiſſimum reſpondit, quòd eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcircò ἀρέτην appellarunt: quòd omniũ ſit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem eſt, ſed à maioribus per ſucceſſionem acceptum bonum. Diuitiæ in maximo ſemper fuere pretio,

Socrates.

ſed

ſed fortunæ temeritati atque inconſtantiæ ſubiectæ. Gloria honeſtatis quidem ſpeciem præ ſe fert, at infirmam atque inſtabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haudquaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, ſed mutatur facilè. Corporis robur magnum eſt quid, ſed moribus ſenióue tandē conficitur. Virtus verò clara æternáque habetur, vtpote, quæ diuina ſit atque immortalis, omnéſque fortunæ incurſus facilè contemnat atque deſpiciat. Stilpo Megarenſis Philoſophus à Demetrio, qui eius patriā ſolo æquauerat, interrogatus, nunquid amiſiſſet, nihil ſtatim reſpondit: Πόλεμος γὰρ οὐ λαφυραγωγεῖ ἀρέτην. *Quæ vtique verba ſignificant animi bona nullo bellorum impetu diripi vnquam poſſe, ſolidámque in ipſa virtute conſiſtere felicitatē. Quod ita ſe habere philoſophorum parens Socrates euidētiſſimè indicauit. Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno Rege ſentiret, vtrū eum felicem exiſtimaret?* οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. *Quo vtiq; reſponſo, prudentiſſimus philoſophus innuere voluit, ſe de maximi atq; opulentiſſimi regis felicitate eo ad amuſſim iudicare haud quaquā valuiſſe, ꝙ vt erga virtutē ac diſciplinas affectus eſſet, penitus ignoraret: vtpote qui felicitatē ipſam nō in fortunæ, ſed animi potius bonis poſitam eſſe exiſtimaret, vnicámque virtutē cæteris eſſe rebus præponēdā arbitratus.*

Ἄπας

Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς κατὰ πλάτωνα. *Solon præterea de diuitibus locutus dicere cõsueuerat:* Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον. *Cuius quidẽ virtutis robore, parta atq; amplificata imperia, per quam facilè retinentur. Hinc est, quod historicorum princeps Salust. ait: Quòd si Regũ, atq; Imperatorum animi virtus, in pace, ita vt in bello valeret, æquabiliùs atq; constantiùs sese res humanæ haberent, neq; aliud aliò ferri, nec mutari, ac misceri omnia cerneres. Itaq; minimè mirum est, si ad eam comparandam assiduo ac maximo opus est labore:* Χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. *Hoc est, quæ bona sunt, non sine maxima acquiri possunt difficultate. Quòd si mercatores, modò lucelli spes aliqua arrideat, ingentia, procellisq; exagitata, maximo cum vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ fodiendis ac proscindendis aruis assiduè incumbũt, vt in breuissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non & nos omnem inertiam, desidiam, ac dilationem propellamus, quo virtutis perpetuos, nulliq; obnoxios calamitati, fructus consequamur? Herculem ferunt, cùm adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis vijs, vtram caperet, diu secum multúmq; dubitasse: duas autem, dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas: Virtutem scilicet,*

Hercules.

cet, & Malitiam, illarúmque etiam, dum silentium continebant, notam fuisse extemplo diuersitatem. Videri enim alteram accuratissime cōptam atque exornatam, delicijs diffluentem, & omnium voluptatum examen post se trahentem. Hanc itaque multa ostentantem, longeq́; etiam plura pollicentem, Herculem secum ducere tentauisse. Alteram verò asperam, ac duram, seueréque intuentem, huiusmodi verba contrà fecisse: Polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quietem, sed labores, pericula, sudorésque infinitos terra maríque tolerandos, præmium autem illorum immortilitatem fore. Quare omni sublata dilatione, huic Herculem adhæsisse memorāt. Alexander ille Magnus interrogatus, quo consilio vsus, tot ac tanta, tam breui gessisset, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, respondit. Quæ verba significāt, moram ac dilationem, ipsamq́; desidiam, rebus esse gerendis longè perniciosissimam: quippe quæ maximarum sæpè rerum prætermittant occasiones. Vetus est adagium: Dij facientes adiuuāt. Quod significat, diuinam opem non cessantibus sed industrijs, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantum sibi inter Philosophos nomen comparasset, nisi sapientiæ studio diutissimè insudasset. Cyrus Medorum imperiū animi virtute ac solertia ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius, immortales

Alexander Magnus.

tales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta sint ac caduca, virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus, nulla vnquam vi labefactari possit: omneis subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili consequamur. Estque poëta hic eminentissimus diligentissimè lectitandus, atque in primis obseruandus, quòd certum nobis miniméque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicauerit.

CHREIA II.

CVm intermissis negotijs familiaribus ad literarum studium me tandem reuocassem, essetque in animo tam Græcos, quàm Latinos poëtas percurrere, Homerum statim, quòd inter vates, omnium eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemplóque ἰλιάδος primo huic diuino occurrimus carmini.

ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τε ἔκλυον αὐτοῦ.

Quæ verba significant, Deo Optimo Maximo imprimis esse obtemperandum, si ab eo in aduersis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantoperè sit ab omnibus probata, nemini esse dubium censeo. Quis enim vsque adeo mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo, omnium moderatori, omnium primùm obtemperandum, quum faciliùs eiusdem præsens

rebus

rebus augustis auxiliũ consequamur, cùm præsertim diuinis morem g rere mandatis volenti, quàm facilimum sit, idq; præter omnia faciendum videatur. Nam si potentioribus imbecilliores sedulò parêre conantur, assiduamque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obsequijs boni tandem aliquid adipiscantur: quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur, cuiusq; munera non modò non reijcienda, verùm etiam summoperè exoptanda sunt: quippe quæ (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus vnquam Dijs ipsis non præbentibus sponte sua sumere posset. Nam quod vulgò dici solet, Deus vndecunq; adiuuat, si modò sit propitius, quid sibi aliud vult, quàm vt omni pietate, omnibus obsequijs, pura denique ac syncera mente Deum nobis conciliemus, cuius natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, sed sola vitæ integritate, pientissimisq; placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitiosorum muneribus corrumpatur. Hinc est quod Porphyrius ait: Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. quæ verba significãt, nullas deo Opt. Max. gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentẽ: & affectibus ac

perturbationibus liberum animum. Nam quid Ouidius ait:

Munera (crede mihi) placant hominesq́; Deosq́;
Placatur donis Iuppiter ipse datis.

Et Euripid. in Medea:

Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος, *Id est, donis vel ipsos dictitant flecti Deos: ad bonorum virorum dona referendum esse videri potest. Quòd si quis fieri posse nonnunquam crederet, ut Deus scelestorum hominum donis moueretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimilaret, quibus lupi rapinæ particulam concedunt, ut his muneribus placati atq; allecti, diripi greges patiantur: sed longè secùs res habet: solos nanque bonos respicit Deus, ijsque quàm libentissimè opitulatur. Nec fieri potest, ut viro bonitate prædito mali quicquam accidat, nec dum vitam degit, nec post mortem, eius res à Deo Optimo Maximo vnquam negliguntur. Æsopus interrogatus, Quid dij faciunt? respondit,* τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. *Quod significat, Deum ipsum alios quidem extollere ac celebrare, alios verò pro meritis obscurare ac deprimere. Vnde haud immeritò Aristoteles de Magno Alexandro ad Antipatrum scribens, ait: dicere ipsum nō propterea magis sibi placere quòd multis imperaret quàm quòd de Dijs optimè sentiret. Nam qui bonam habent de ijs opinionem.*

Alexander Magnus.

nem, illisq́ quàm libentissimè obsequuntur, pientissimi ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Æneam, quòd in Deos pientissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius cùm omnium maximè, ac religiosissimè deos coleret, ac veneraretur, tutissimam finitimorum pacem diuinúmque Egeriæ Nymphæ commercium meruit: At deorum contemptor Mezentius, in prælio impiè commisso, fœdissimè trucidatus est. Capanæus, Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, diis etiam inuitis, se conscensurum iactanter gloriatus esset, fulmine ictus, delapsus est. Quare, vni esse Deo omniū maximè parendum censemus: summisq́ egregium hunc poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui diuino afflatus spiritu, vnico versu nos quomodo Optimus Maximus sit placandus Iupiter, admonuit.

Numa Pompilius

Mezentius

Capanæus

CHREIA. III.

MAgna est profectò Latinorum poëtarum cohors, candidissimi auditores, multiq́ nominis, sed longè maior ac præstantior haberetur, ni obliuionis situ, rerúmque edaci tempore, quàm plurima veterum poetarum monumenta intercepta fuissent. Quorum iacturam ne perpetuò lugeamus, eorúmque desiderio maceremur, diuinus poëta Virgilius causam præbet: quippe qui multorum instar habeatur. Cuius eximia o-

pera, licet innumeris sint referta sententijs, quæ prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna visa est: Omnia vincit amor.

Amor. Quæ vsque adeò omnium consensu iam probata est, vt nullus sit tam literarum ignarus, quin eam & memoria teneat, & quàm sæpissimè prædicet, cùm præsertim non modò cuncti mortales, sed & bruta ipsa immania, amoris violentiæ cedant, eiúsque imperium etiam inuita patiantur: cuius mehercule rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus est enim Deus Amor, nec minùs apud Deos, quàm apud homines mirandus, cùm multis alijs de causis, tum vel maximè ob eius vetustissimam originem: nam inter antiquissimos Deus recensetur. Hesiodus: Omnium (inquit) primùm natus est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante Deos omneis natū Amorē autumat. Acusileus Hesiodo astipulatur: Eurip. Tragicorū præstantissimus omniū, deorū supremū esse amorē his trimetris indicat:

ἔρωτα δ᾽ ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον
ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄπειρος ὢν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus addit:
Regnat & in dominos ius habet ille deos.
Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam?

Nónne

Nònne & ipsi, quantam inesse amori vim arbitrarentur euidentissimè indicarunt., quorum alteri prius quàm cùm hostibus manus consererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atque in instructarũ cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes, Amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samij (vt Erxias auctor est) Amori gymnasium consecrarunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipsum Deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς λόγος *appellatus, ex amatoribus atque amatis constabat,* τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. *Alexis Cupidinem ipsum, nec fœminam, nec marem, non Deum, non hominem, sed multas in vnam formam compactas species esse indicans, eósque qui amoris simulachrum effingere conantur, maximè arguens: de Amore in Phœdro hæc scribit:* ἔστι γὰρ οὔτε θῆλυς, οὔτ' ἄῤῥεν, πάλιν οὔτε θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖτις ἔμφρων, ἀλλὰ συννενηγμένος πανταχόθεν, ἑνὶ τύπῳ πόλλ' εἴδη φέρων. ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρύτης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος.

Plato igitur omnium Philosophorum præstan-

tissimus maximam Amoris vim ac sapientiam cupiens indicare in conuiuio hæc dicit: Amor poeta est adeò sapiens, vt alios quoque poëtas efficere possit. Quilibet enim licet antè rudis, in poetam euadit egregium, cùm primùm Amor afflauerit. Ex quo perspicuè coniectare licet amorem peritum esse poetam, omneisque musicos poesis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam duce amore inuenit Apollo, qui amoris est discipulus. Musicen similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter Deorum hominúmque gubernationem. Quare cùm Deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquè in cæteros Deos, atque in omneis homines suum semper exercuit imperium. Nam Iouem ipsum modo in cygnum, modò in taurum transformauit, quandóque in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coegit. Apollinem, vt Admeti pasceret armenta compulit. Veneram, vt ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissimè adegit. Quantopere autem miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorum monumenta euidentissimè indicant. Unde colligere licet, nunquam fere humanum genus in extremas tam publicè quàm priuatim incidisse calamitates, quin Amor ipse causam ac materiam suggesserit:

ſerit. Nā vt à publicis, ac pernicioſis bellis exordiamur, Iliacum incendium mutuus atque inceſtus Alexandri & Helenes amor excitauit. Græcorum exercitum illa exitioſa peſtis propter Chryſeida grauiter inuaſit. Achilles ad iram plurimis Græcorum pernicioſiſſimam Briſeidis deſiderio commotus eſt. Belli inter Thebanos ac Phocenſes per decenniū conflati. quòd ἱερὸν, hoc eſt, ſacrum appellatum eſt, Thebano Thebana mulier à Phocēſe quodam amoris ſtimulis rapta, cauſam præbuit. Chryſaicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrhæos & Phocenſes, vt Calliſthenes ſcriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magiſto, Pelaguntis Phocenſis filiam à Cyrrhæis raptam, imprimis cōtractum perhibetur. Cambyſes Perſarum Rex mulieris impulſu (vt Cteſius credit) in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congreſſibus à cæteris mirū in modum differre intellexiſſet, Amaſidis Ægyptiorum regis gnatam, vxorem petijt. At Amaſis veritus, ne filia pro pellice vteretur, eius loco Hitetim Apriæ filiam miſit, qui à Cyrrehenſibus ſuperatus Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaſide fuerat occiſus. Qua re cognita Cambyſe, puellæ etiam exhortatione quæ patris vltionem expetebat, Ægyptijs bellum intulit. Quid fuit in cauſa, vt Philippi Macedoniæ Regis

Cambyſes

gis

gis domus euerteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia dissiparetur, Iole Euryti filia causam præbuit. Thesei domus propter Phædram ad nihilum redacta est. Athamantis propter Themysto, Hypseo genitam. Iasonis, propter Glaucem, Creontis filiam. Agamemnon, post consecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriam sospes reuersus esset, à Clytemnestra vxore, quòd Cassandram misere deperiret, interfectus est. Nonne nostris quoq; temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare, cùm multis iam periculis compertum sit, Amorem ipsum tam apud Deos, quàm inter homines plurimum valere, illi omnino, quàm commodissimè fieri potest, cedendum est: Vergilio, poetarũ principi, perquam asiduè studendum, quòd huiusmodi vndecunque scateat sententijs.

CHREIA. IIII.

QVanto sæpius ac frequentius Mantuani Vergilij volumina repeto, tanto illũ magis & suspicio & admiror. Vnus enim Vergilius characterum diuersitate, ea complexus est, quæ viri tres, Græcorum præstantissimi, vix consequi potuere. Nam Bucolico carmine Theocritum æquauit, Georgico Hesiodum antecessit, Heroico diuinum illum Homerum ad amussim expressit.

Quæ

Quæ quidem omnia cunctis fuisse Græcis præstantiorem Vergilium eò indicant, quòd Græcorum nullis triplicem hanc dicendi materiam ausus adhuc fuerit, sed vnusquisq; intra suum scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Vergilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor, vt nemo sit tam rudis, & à re literaria alienus, quin Virgiliana lectione mirum in modum oblectetur: cum præsertim aureis ac diuinis inter legendum quàm sæpissimè occurratur sententijs, quæ legentium animis vsque adeo blandiuntur, vt vix dum perlecta memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant: qualis est, Non omnia possumus omnes.

Quæ verba significant mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, vt solus omnia sapiat atque intelligat, nihilq; eum penitus lateat: cuncta enim scire diuinum esse potiùs quàm humanum nouerat poeta. Nam quandoque bonus dormitat Homerus. Hinc celebratum est apud Græcos prouerbium: Εἷς ἀνὴρ οὐδ' εἷς ἀνήρ, *Hoc est vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem:* Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ *id est vnus vir haud videt omnia: id sanè significat, neminē vnum, ne maximo quidem rerum vsu atq; experientia tantam vnquam consequi posse peritiam*

ne

ac ſolertiam, vt omnia per ſe diſpiciat, nec vlla in re hallucinetur atque decipiatur. Socrates qui Apollinis oraculo ſuæ ætatis ſapientiſſimus iudicatus eſt, ſe nihil omnino præter exiguam quandam amandi diſciplinam ſcire ingenuè fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marrathonij vt Pauſanias, omnium primi in Deorum numerum propterea recenſuere, quòd non minùs animi quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore & aduerſus Hydram, ſophiſticam mulierem certare non valuit, cui, vt Plato refert, propter ſapientian pro vno ſermonis capite amputato, multa repullulabant: Et aduerſus Cantrum, ſophiſtam quendam ex mari aduentantem, à quo, cùm ad ſiniſtram vrgeretur, verbiſq; acriter morderetur, nepotis ſui Iolai auxilium implorauit: cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandem conſecutus eſt. Quare, cùm ij quoque quibus ne cælum quidem negatum eſt, per ſe omnia non potuerint, poëtarum præſtantiſſimo proculdubio credendum eſt, Vergilianæq; lectioni eſt omnium maximè inſeruiendum, vnde huiuſmodi ſententias haurire quam ſæpiſſimè licet.

CHREIA. V.

NIhil eſt profectò quod hominum quiſpiam tam propenſo ac libenti agat animo, quin quan-

quandoq́; fastidium pariat, si modò nulla adhibita intermissione, diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, vt Aristophanis illud iam diu apud vulgum prouerbij vicem obtineat: ἁπάντων πλησμονή, hoc est, omniū rerum satietas. Quod ita esse cùm sæpe aliâs, tum vel maximè nudiustertius supra modum expertus sum. Nam cum in prædio nostro, quod haud multum ab vrbe distat, vnà cum amicis, Dianæ studijs, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimum placuêre, toto animo incumberem, cæterarumq́; rerum oblitus vni venationi operā impenderem, tanta me venationum extemplò cepit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia me statim contulerim, Vergiliumq́; quem fortè mecum attuleram, aggressus sim: in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quàm sæpissimè memoranda visa est.

Vsque adeóne mori miserum est?

Qua poëtarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minimè forti viro recusandam: quippe quæ, modò honesta sit, vitā quoq; turpem quandóq; soleat exornare, cùm contrà vita turpis, ne morti quidem honestæ locum relinquat.

Quis, nisi penitus mente captus, honestæ morti

ti turpem præferat vitam, cum præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis at tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est, quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται.
ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνηκέναι
τὸν εὐγενῆ χρή.

Quid enim in morte est, quod sit iure formidandum? quam, si Euripidem diuinum poetam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existimabimus: cuius hæc verba sunt:

Ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσὶ,
τὸ μὴ γενέσθαι θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod si fas est credere, non magis esset post mortem metuendum quàm priusquam nascere-mur, vnquam timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi à corpore migratio est, cur non potiùs meliora, bonis præsertim viris speranda, quàm deteriora verenda sunt? Neque enim fieri potest, vt viro bono mali quicquam accidat, nec viuo, nec mortuo, nec eius res à Dijs immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe cùm id sit, scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum

ſummum homini contingat: Metuunt autem perinde, ac ſi eam malorum eſſe maximum non ignorarent. Cui verò dubium eſſe debet, quin hæc ipſa inſcitia ſit maximè vituperanda, per quam aliquis ſe putat ſcire, quæ neſciat?

Stultum eſt igitur, id temere formidare quod & quale ſit omnino neſcias, & nullis precibus ac muneribus, nulliſue maximis quidem viribus declinari vnquam poteſt. Omnibus enim ex æquo moriendum eſt, quod Horatianum facile illud indicat.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regúmque turreis: ô beate Seſti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur:

οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη ἡρακλῆος φύγε κῆρα,

Id eſt,

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quòd autem horrida mors muneribus non capiatur, ſenarius hic indicio eſt:

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος, οὐ δώρων ἐρᾷ.

Id eſt, Mors ſola donis non euitatur.

Itaque forti ac libenti eſt animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam expectet ſenectutem, ſummis eſt precibus optandum.

ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος, *Id eſt, quẽ enim Deus diligit, iuuenili moritur ætate. Quæ vtique verba ſignificant optimè atque pulcherimè cum*

illo

illo actum esse, qui huiusce miseræ atque infelicissimæ vitæ calamitatibus quam celerrimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam fœlicitatem, qua animi post mortem fruūtur, quàm primùm migrauerit. Quod cygni, vtpote qui ab Apolline, cui dicati sunt, diuinationem accepêre, planè prouidentes, tunc dulcissimos ac suauissimos edunt cantus, cùm se citò sentiunt morituros. Codrus ille Atheniẽsium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantùm voluntariæ se morti diuersis bellis obtulere, vt ciuibus suis aduersus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamq; apud posteros assequerentur, sed quòd in morte non modò nihil mali, verùm etiam summam esse mortalibus felicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, iuuenis bello egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit: & duo illi Decij, qui cùm Coss. essent, se pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi proculdubio sensisse videntur. Neq; enim tam alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurum sperassent. Quare & mortem minimè miseram esse, credendum est, & Virgilius non modò assiduè in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus: quippe qui sui studiosos tam bellè instituat.

DE SENTENTIA QVAE GRAECE Γνώμη dicitur.

CAP. IIII.

SEntentia, est oratio, breui complexu aliquid quod ad hortandū dehortandúmue pertinet, explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alia dehortans, alia enuntians. Est item alia simplex, alia composita: præterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

Sententia ex eo nomen accepit quod similis sit consilijs, aut decretis, sicuti & γνώμη. Quintil. lib. 8. ca. 5.

Exhortans sententia est, vt:

Oportet amicum præsentem amare, volentem verò amittere.

Dehortans, vt:

Turpe quiete Ducem totas deperdere noctes.

Enuntians, vt:

Pecunijs opus est, sine quibus nihil eorum, quæ necessaria sunt rectè fiet.

Simplex, vt:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

Composita, vt:

Multos esse malum Reges, Rex vnicus esto.

Probabilis, vt:

Quales amicos quisque habet, talem scias.

Vera, vt:

Expers malorum vita nulli contigit.

Superlata, vt:

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur. Tractabis verò ipsam eisdem capitibus, quæ in vsus explicatione diximus. Laudabis primùm, deinde explicabis, tum confirmabis, ex Causa, Contrario, Similitudine, Exemplo, Testimonio veterũ. Demùm breui Epilogo, concludes. Differt autem sententia ab vsu, eo quòd vsus persæpe actiuus est: Sententia verò semper in oratione cõsistit. Deinde quòd vsus semper habet additam personam: Sententia sine persona effertur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ EXHORtatiuæ, Theognidis.

In mare cetiferum ne te premat aspera egestas.
Desili, & à celsis corrue, Cyrne, iugis.

Indignum Theognidi visum est, Poeticã velut rem ineptam accusari, Itáq; relictis fabularum cõmentis, ipse ad formãdos mores, vitámq; instituendam ipsam traduxit. Cùm videret enim Poetas cõpositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudẽtes, ipse satius duxit, quomodo rectè viuatur, carmine cõplecti. Laudandus certè ob vtrũnq;: & quòd metri gratiam obseruauit & quòd meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius

A laudabibili.

huius vt alia omnia, ita hoc inprimis meritò quis laudauerit, quod de paupertate dixit. Ab exemplo.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in misera ducit, mori potius amet. Multò enim melius à vita discedere, quàm Solē sui dedecoris testē habere. Hæc sunt quæ ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autē cōsiderare, qua ratione motus ista tā prudenter ediderit. Expositio.

Degens enim in paupertate, cùm adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutem: vt verò ad virilem peruenerit ætatē, improbissima faciet. Legatus enim pro patria pecunia corrumpitur: concionaturus, quò spes lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius verò dicturus, pro largiente pronuntiabit, suscipietque pro suffragijs dona. A causa.

Vacui autem paupertatis curis & pueri ad spem protinus honestissimā virtutis attolluntur, & viri facti cuncta splēdidè administrāt, iam in pace sumptū edendis publicè muneribus faciendisq; ludis præbētes, iam in bello impēsas intolerāda militiæ onera cōferētes. A contrario.

At verò quemadmodum grauibus astricti vinculis quominus liberum ipsis sit, quod velint, agere, vinculis prohibētur: sic in paupertate degentibus obstat, quominus exercere libertatem possint, ipsa paupertas, & inopia rerum. A simili.

Ab exemplo. Irum vides, qui cum Ithacensium vnus esset, non tamen id iuris sibi, quod reliquis ciuibus erat. Cui tam molesta paupertas fuit, vt nomen quoque inopia permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, posteà Irus appellatus, id ab administratione cognomentum assecutus. Et quid oportet Irum dicere? Ipse qui Ithaca quoque potiebatur Vlysses, postquàm domum rediens paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulentis ministris percussus, & iniuria adfectus. adeò paupertas meo iudicio dura res est.

A testimonio veterũ. Præclarè ergo, rectéque Euripides inquit, Malum esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate leuari posse.

Epilogus. Quomodo ergo quis satis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia támque grauiter de paupertate monentem?

SCHOLIA.

Lib. 8. ca. 5. *Sententiam auctore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent vocauerunt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & communem hominum vitam pertinet, ostenditque quid aut fiat in ea plerunque, aut fieri oporteat. Vt:*

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Co-

Comes facundus in via pro vehiculo est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publij sententiarum meminit Gellius libro 17.*cap.*14.

*Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare quàm bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitij: Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintilianus lib.*8.*cap.*5.

Oportet amicum, &c. *Locus desumptus est ex* Homeri 15.*Odyssea. vbi Menelaus ad Telemachum ita loquitur:*

Χρὴ ξεῖνον παρ ἐόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.

Non ego te longius, inquit, hic morabor redire cupientem.

Ægrè vtrunq; feram si me nimis hospes amabit
Oderit aut nimis: at medium seruantia laudo:
Nam semel exceptū vt nolentē impellere durū,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus inciuilem eum esse, qui non sit hospitalis, Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit atque nolentem pertinacius retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis puto sana. Hospitalitas.

Vt ait Erasm. in expostulatione, Iesu.

Turpe quiete, &c. *Locus habetur in Iliados lib. 2.*

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.,

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem, vt reddit Erasmus in prouerbio : Non decet principem solidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac solicitudinem maximè conuenire principibus, vt qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis rex, qui traditum sibi diadema, priusquam capiti imponeret, retentum diu considerauit, inquiens : O nobilem magis quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis solicitudinibus & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valer. lib. 7. c. 2.

Pecunijs opus est, &c. *Locus ex prima Demosthen. Olynthiaca: quem in prouerbio, Pecuniæ obediunt omnia, sic vertit Eras. Breuiter opus est pecunijs, neque citra has quicquam eorum, quæ facienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecunia. Hæc vna inter mortales plurimùm valet. Vnd. 1. Epist. Horat.*

Pecunia.

Scilicet uxorem cum dote, fidemq; & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.
Ac bene nummatum decorat suadela, Venusq;

Belle-

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vsum contemplatus:

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, quid habeas tantum rogāt.
Vbique tanti quisq;, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus, &c. *Fuerunt.n. qui dixerunt, Impossibile pecunijs indigentem bene principari, studioq; vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in Repub. statum. Cuius rei meminit Arist. 2. Polit. ca. 9.*

Optimum id augurium, &c. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Sumptus est ex Homer. 12. Iliad. vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:*

Aligeris auibus tu me parêre iubes nunc,
Quarū nulla mihi cura aut respectus, vtrúmne Auguria.
Ad dextram Eoi veniant mihi solis ad ortum,
An læuam: ad Solē occiduum, noctisq; tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parêre necessum est
Altitonantis, hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sūt morte carētes.
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus cùm augur esset, dicere ausus est: Optimis auspicijs ea geri, quæ pro

Reipub. salute fierent, quæ contra Remp. ferrentur, contra auspicia fieri, vt ait Cicero in Catone maiore.

Cæterùm olim apud gentes auguria vel auspicia summis studijs obseruabantur, ac maior illis adhibita fides propter miraculum Actij Nauij. Quo tantus honor accessit, vt nihil belli domiq; posteà, nisi auspicatò gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quod auspicijs neglectis, classem tempestate amisit. Et P. Claudius, quòd cum auspicia more maiorum petenti pullarius non exire pullos cauea nunciasset, eos in mare iusserit abijci, dicens: Quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Simplices Sententiæ.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter sine rationis subiectione proferuntur, vt: Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini seruit.

Item: egens æquè is est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.

Item Optima viuendi ratio est eligenda, eam iucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea quòd habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subiectione rationis hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quòd sola vir-

virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem quarto ad Herennium, & Quint. lib. 8. c. 5.

Composita, &c. *Sunt sententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo, Sine ratione: Errant qui in prosperis rebus, omneis impetus fortunæ se putant fugisse: Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione, hoc pacto. Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere, fallũtur, propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studijs: At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissima velint comparare.* Fortuna.

Multos esse malum, &c. *Vlysses Iliados secundo loquitur ad Thersiten:* οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. *Quod Erasmus (in prouerbio: Imperatorum multitudo Cariam perdidit) ita vertit:* Monarchia.

Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto.

C. Cæsar Caligula, cùm audiret fortè Reges, qui officij causa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cœnã de nobilitate generis, exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, *vt ait Suet. Vnus dominus sit, vnus Rex. Est autem triplex Reipub. status* Δημοκρατία. *i. principatus populi,* μοναρχία, *i. vnius principatus, &* ὀλιγαρχία, *i.*

status

status Reip. à paucis administratæ. Atqui nihil est peius licentia multitudinis, qua nulli paretur, sed pro sua quisque libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν, malum ferme tyrannide peius. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. *Priscianus verisimilem appellat. Vt si quis cum malis conuersatur libenter, nunquam de hoc bene interrogaui viro, sciens quoniam talis est, quales illi, cum quibus conuersatur.*

Consuetudo contagiosa.

Quales amicos, &c. *Vnde Psa. 17. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Celebratur et hic senarius à græcis* κακοῖς ὁμιλῶν κ᾽ αὐτὸς ἐκβήσῃ κακός, *id est, malus ipse fies, si malis coniunxeris. Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et, si iuxta claudum habites, subclaudicare disces. Vide Erasmi prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit tantam habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibuscum viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.*

Expers malorum, &c. *Aphthonius* Ἄλυπον βίον, *habet, vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Rectè Hesiod.*

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa

Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est. Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrum natura sæpius nouerca sit, an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in Panegyre malorum, infortunium? Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius libro septimo, capite secundo.

Superlata, &c. *Priscianus superlatiuas sententias vocat: vt Fama malum, quo non aliud velocius vllum, Mobilitate viget, &c.*

Infirmius nihil, &c. *Versus Homer. est:*
οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

Quem Erasmus in prouerbio, Homo bulla est, ita translulit: nil homine enutrit tellus infirmius alma. Catanæus: Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Glaucus Iliad. 6. verè loquitur in hanc sententiam. Tale genus est hominum, quale foliorum, &c. Homo bulla.

Indignum Theognidi, &c. *Nomen est poetæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) sæpe meminit in legibus Plato. Et Erasm. in prouerbio:*

Opti-

Optimum non nasci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐδ' ὑάκινθος.

Qui vitam in miseria, &c. *Hoc argumẽtum & styli, & ingenij exercendi causa tractari solet, Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium sapientiam sortita est) suspendio sit arbor deligenda, aut desiliendum à quinque scopulis, vel rupibus in vndam. Verius est, quod S. Chrysost. in Epist. ad Heb. scriptum reliquit: Paupertas est manuductrix in via quæ ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia, & nemo, nisi diues, honore dignus habeatur, vt ait S. Ambr. 2. Offic. c. 21.*

Nequit exerceri ad virtutem, &c. *Etenim, vt Iuuenal. Satyr. 3. inquit:*

Haud facilè emergunt, quorum virtutib. obstat
Res angusta domi.

Et Satyr. 7.

Neque enim cantare sub antro
Paupertas. *Pierio thyrsúmve potest contingere sana*
Paupertas, atque æris inops, quo nocte diéque
Corpus eget.

Quippe, vt Aristotel. 1. Ethic, inquit: fieri non potest, aut non facile fit, vt is agat res præclaras, cui facultates desunt. Multa nanque per amicos, per diuitias, per ciuilem poten-

tiam

tiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo, scribit sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes scribit lib. de Vita Philosophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis, exterioribusq; indigere.

Improbissima faciet, &c. *Vnde Horat. in Odis: lib. 3. Oda. 24.*

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisq; viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus: omne
Labitur in vitiũ: culpæ, scelerumq; ministra est.

Pecunia corrumpetur, &c. *Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cùm è contrario diuitiæ malorum sint irritamenta stimulos maiores subdant, atq; fenestram aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quam iniustis diuitijs affluere. Hinc Menander:*

καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Id est, honestius est pauperem esse, quàm iniustè diuitem.

Duo sunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe cõpendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit vt legati, atque causidici pecunijs sæpè corrupti causam deterio-

rem

rem foueant, ac tueantur. Ergo lex erat apud Corinthios ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum: Ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æschini, quòd munera legatus acceperit, vt ait Quint. lib. 4. c. 4. Et Demosthenes ipse, accepta pecunia, contra Milesios loqui noluit, argentanginam se pati dicens. Vide Gell. lib. 11. c. 9. & Erasm. in prouerbijs. Porrò nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Vnde Philippus Macedonum rex an præsidium tam esset difficile accessu rogauit, vt asinus auro onustus accedere non posset.

Non tamen id iuris, &c. *In Rep. diuites plus & honoris & authoritatis habent, quàm pauperes: dat enim census honores, pauper vbique iacet. Quippe quemadmodum timiditatem atque contemptum paupertas adfert, sic opulentia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus diuitem dulci, vt ait Horatius, fortuna ebrium, hoc putat suis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent, vt ait Erasmus in prouerbio:*

Ἀ'ργύρεοι λεύχναι λαλῶσιν.

Arnæus, &c. *Homer. Odyss. 12. loquitur in hanc*

hanc sententiam : Prodijt pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat insigne, vacuum continuo ventrem cibo potuq; explere, vis alia ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipsa genesi mater indidit. Iuniores verò cuncti Irum vocabãt, quoniam si quis vellet, nũtium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ouid. in Ibin, inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. *Vlysses mendicus visus multa patiebatur, cõtumelijs adfectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antinous scabello petijt, Odyss. 17. Et cùm proci cibis, vinoq; essent obruti, in Vlyssem debacchati sunt. Etenim Minerua, vt Vlyssis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria non permisit abstinere. Vnde Ctesippus pedem bubulum è canistro corripiens iecit in Vlyssem, vt habetur Odyss. 20.*

Paupertatem nobilitate, &c. *Extat & Menandri senarius:* πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ, *id est, paupertas autem inhonoratum & nobilem facit. Vel, clarum reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos, obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.*

Paupertas nobilem alioquin reddit inglorium, vnde illud Hora. Ser. li. 2. Satyr. 5. Et genus & virtus, nisi cũ re vilior alga est.

Exemplum sententiæ desumptum ex Priscanto.

ARGVMENTVM.

Non oportet per totam noctem dormire virum multis consulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breuiter. Deinde, simplici expositione explicabis sententiam, vt: Non decet virum in summa potestate multis præsidentem, ab occasu solis vsque ad ortum opprimi somno, aut veterno torpescere.

A causa.

Debet enim præses semper vigilare, & subditorum suscipere curam, quam somnus aufert, & officij reddit immemorem.

A contrario.

Contrariũ est enim rex & priuatus, & somnus & vigiliæ. Sicuti ergo molestum non est, si priuatus homo per totam dormiat noctem: sic intolerabile, si rex non vigilet, consulatq́; sibi parentium saluti.

A comparatione.

Quemadmodum nauium gubernatores, si cæteri dormiant, soli pro communi vigilant salute: sic oportet Imperatores pro suis esse solicitos.

Ab exemplo.

Hector noctu vigilans, & Reipub. prouidens, speculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis castra expugnauit. Liuius libr. 10. *belli Punici.*

Quod

Quod Salustius quoque comprobat, dicens, Multi mortales dediti ventri, atque somno, indocti, incultique vitam, sicuti peregrinantes, transigunt.

Hæc habet exhortationem plerunque, vt: Oportet & nos necessarias res suscipientes, summa cura, vigilijsq; eis consulere, quibus præfecti sumus. Conclusio

ALIVD EXEMPLVM MEVM.

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt æquore Cygnus,
Quàm leuium studijs solicitetur opum.

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem suam merentur, quale carmen illius, qui longè melius esse confirmabat, fluctibus obrui, quàm honesta paupertate reiecta diuitijs congerendis iugiter insudare. Exordium à laude. (garnish adorne or Continuo

Quæ sibi quid velint consideremus. Vitam pauperis cum honestate coniunctam longè præstantiorem innuit esse, quàm quæ perpetua contrahendarum opum libidine diuexatur, imò longè consultius in mare præcipitem dari, quàm peruersis opum coacervandarum studijs distorqueri. Ab expositione.

Longè enim melius est, parum cum timore Domini, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra? quid A causa.

non potius boni? Hæc à Deo profecta manu du-ctrix quædam eſt in via, quæ duxit ad cælum; vnctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulen-tius eo, qui paupertatem ſponte diligit, & alacri-tate ſuſcipit, vt ait Ioannes Chryſoſtomus ſermo-ne 18. ſuper Epiſtolam ad Hebræos. Diuitijs igi-tur paupertas anteponenda, quæ ſecuritatis aſy-lum eſt, vitiorum expultrix, & ingenij repertrix, vt Græci rectè dixerint: πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε, id eſt, paupertas ſapientiam adinuenit. Cicero 5. Tuſcul. Dies me deficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodeſt diuitiarum gloria fluxa & fragilis? Fe-lices pauperes ſi ſua bona nôrint.

A contrario.

Quantum hominibus diuitiæ incommodent, vel cæco manifeſtum eſt. Plenæ ſunt curarum atque ſollicitudinum.

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus gladium contumq́; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis vmbrā.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
—Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula ſumes
Gemmata, & lato Setinum ardebis in auro.

Præterea ſtultitiam patiuntur opes, tollit a-

micos

nicos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicitur) feracitatem parit.

Diuitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta subministrant, largitionibus iura subuertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitijs omnibus fenestram aperiunt.

Nullum crimen abest, facinusq́ libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hic fluxit ad Istros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos & Miletos,
Atq́ coronatum petulans, madidumq́ Tarētum.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Diuitiæ molles, vt ait Iuuenal. Satyr. 6.

Contrà, paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis, atq́ sapientiæ productrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica: cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide, iusta: in Platone, benigna: in Epaminonda, strenua: in Socrate, sapiens: in Homero, diserta. Eademq́ paupertas populo Rom. imperium à primordio fundauit, proq́ eo Dijs immortalibus Simpulo & catino sacrificabant, vt ait Apuleius Orat. 1. Augustinus super Psal. 76. Omnis philosophiæ magistra nobis est inopia.

Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) A simili.

tur) senem vel nolentem saltare compellit, ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet, atque pelliciat diuitiarum affluentia atq; luxus. Et quemadmodum diuitiarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus est referta, sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat, vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campana luxuria inuictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit: ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyssis, quòd iuxta Homerum aspera quidem esset sed bona κυροτρόφας, id est, iuuenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos.

Ab exemplo. Respice diuitem illum in Euangelio, qui pratiosis quotidiè vestibus induebatur, splendidéque viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quàm diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Iudæ Christum prodendi, nisi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunq; nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis sumet noua consilia, &
spes.

Dor-

Dormiet in lucem, ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: vt ait Horat. 1. Epiſt.

Rectè Crates ille Thebanus, qui cùm ad philoſophandum Athenas proficiſceretur, magnum auri pondus in mare proiecit inquiens: Se non poſſe virtutes & diuitias ſimul poſſidere. Hinc Moſes natu grandior noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens paupertatem pati, & ſimul affici malis cum populo Dei, quàm temporarijs peccati commodis frui: maiores arbitratus diuitias probrum Chriſti, quàm Ægyptiorum theſauros. Heb. 11.

Sapienter in Epiſtola Seneca: Aude, inquit, hoſpes contemnere opes, & te quoque dignum Finge Deo. Non alius Deo dignus eſt, quàm qui opes contempſerit. Et in Euangelio Chriſtus ipſe teſtatur, Camelum facilius tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Proinde S. Barnardus in ſermone de omnibus ſanctis: Vis, inquit, obtinere cælum, paupertatis vtilitatem complectere: Regnum cælorum eſt pauperum: beatus qui poſt illa non abijt, quæ poſſeſſa onerant, amiſſa cruciant. A teſtimonio.

Quapropter cùm paupertas, multorum cauſa ſit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum, quid aliud reſtabit, quàm vt illam laudibus euehendo amplectamur: has autem eleuando flocci faciamus. Epilogus.

ALIVD SENTENTIAE exemplum.

ARGVMENTVM.

Κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος.

Hoc est,

Nemo dormiens vlla re dignus.

Exordium à laude. *Diuinis ingenij frugibus abundans Plato eò vsque fuit in eloquentia progressus, vt si ipse Iupiter cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia fuisset vsurus. Tantam enim vim tantámque copiam vndique collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi, atque dilatari possit, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit: Nemo dormiens vlla re dignus.*

Ab expositione. *Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos adfirmabat eos, qui non per studia, atque labores dextrum illum virtutis, arduum & difficilem callem ingressi fuissent, sed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam desidiosam exegissent.*

A causa. *Etenim* ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει, *Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit industriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, nisi tuam adiunxeris industriã. Bonarum literarum studia sequitur gloria; ignauiam*

nium autem contemptus & inopia. Cum igitur, quæ pulchra sunt, difficilia sint, qui nucleum (ut aiunt) esse vult, nucem frangat oportet.

Optimum aiunt obsonium senectuti laborem esse: Laborandum enim est in iuuenta, quo senectuti suppetat commodius viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum est, ut desides & veternosi iuuenes in summam ignominiam atq; paupertatem incurrant. Honestis autem studijs intenti, & industrij, consequuntur auctoritatem, gloriam atque diuitias. Hæc virtutis sunt præmia, illa detestabilis ignauiæ stipendia. A contrario.

Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnassent fortiter, nullis afficiebantur honoribus: Et agricolæ ocio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizania consequuntur: ita desides adolescentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus destituuntur. Etenim si quis apes, quòd sint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quod optat, fruetur. A simili.

Aristotelem considera, qui si torpuisset otio, ad excelsum illud eruditionis & honoris culmen non fuisset euectus. Contemplare Phanij filium Cleanthem, qui summa pressus inopia, noctu hausit in hortis aquam, vt interdiu studijs liberalibus operam impenderet. Vnde φρεάντλης appellatus, hoc est, puteos exhauriens, secundum Ab exemplo. Cleanthes.

Diogenem Laertium lib. 7. Item Euclidem respice: Qui summo literarũ amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò graue periculum subibat, vt tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gellium lib. 6. cap. 10.

Euclides.

A Testimonio.

Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦσι, id est, Dij sua munera laboribus vendunt: quo docent sudore perueniendum esse ad gloriam.

Quisquis enim duros casus, virtutis amore,
Hauserit, ille sibi laudemq́ decusq; parabit.
At qui desidiam, luxumq́ sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq́ simul miserabile transiget aũ.

Epilogus.

Rectè igitur Plato censuit: Nulla munera desidiosis deberi, gloriam autem atque virtutis præmia studiosis esse parata.

ALIVD SENTENTIAE exemplum.

ARGVMENTVM.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Exordium à laude.

Tiberius Cæsar merita laude celebrandus esset, si quam bene cœpit vitam, bene transegisset. Qui, Diogene Grammatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore preceptoribus vsus, in doctum virum euesit. Vnde principatus sui initio miram prudentiam præ se ferebat. Et proculdubio feliciter

citer regnasset, si non eum viuendi licentia, nec quæ hominum teterrima pestis est, voluptas transuersum egisset. Ad quem scopulum priusquam fecisset naufragium, principe dignissimam protulit sententiam.

Qua monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, vt relinquatur sors, vnde res possit crescere. Damnat δημοβόρυς, *qui purpurati omnia conuertunt in fiscum suum, & quocunque se conferunt, abradunt ita, atque spoliant, vt cum carne pellem detractam dicas.* Ab expositione & à causa.

Etenim boni pastores ita tondent, vt lana detonsa possit renasci. At qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudelissimos non iniuria homicidas vocare possis, iuxta illud Ecclesiast. 34. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Expilator homicida est. Necare is dicitur qui alimenta aufert. Boni enim principis interest, quàm locupletissimos habere subditos.

Pauperibus omnes facultates eripere facinus est omnium teterrimum: at subditorum fortunas augere, præclarissimum. Vnde Artaxerxes Xerxis filius, solitus fuit dicere: Regalius esse addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius honorem & opes eorum, quibus imperat, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomæus Lagi filius, regalius esse dicebat ditare, quàm diuitem esse. A contrario.

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulserunt A simili.

ferunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: sic crescere nō possunt populi, qui diuitum pascua vocantur, quorum oppressorum facultates Tyranni funditùs exhauserunt, atque abstulerunt.

Ab exemplo.

Exemplo sint miserabiles Christianorum populi, quos in suam potestatem redegit Turca, quos expilat, & funestat ita, ut omnis recuperandarum virium spes sit ablata. Et Locrensium opes sic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuisset, nisi immaniter afflictis Romana succurrisset iustitia.

A testimonio.

Eandem Tiberij sententiam alijs verbis Alexander ille Macedonum rex, cognomento Magnus, proferens inquit: κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα, hoc est, Olitorem odi, qui radicitùs excidit herbas, ac arbores ab ima stirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit eos, qui longè plus vectigalium, quā subditorum fortunæ queant ferre, solent à ciuitatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum arcem.

Epilogus.

Meritis igitur laudibus, dignam Principe Tiberij sententiam celebrandam esse confirmabūt, qui perpenderint, iniquissimas exactiones esse, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad se redire non possint.

Aliud sententiæ tractatæ exemplum.

ARGVMENTVM.

E squilla non nascitur rosa, nec hyacinthus.

Tanta semper fuit Theognidis & doctrina & auctoritas, vt eius scripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, nisi quod splendidissimum ac verissimum esset. Ab auctoris laude.

Ab explicatione.

Eius imprimis sententia præclara circumfertur, qua prudenter edocuit, è squilla rosam non enasci, è tribulis ficum, è sentibus vuam, ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos discipulos non proauctum iri.

Etenim quod in se nihil prorsum habet nisi sordidum ac ignominiosum, nihil dignitatis vel honestatis proferre potest. Quippe κακῆ κόρακος κακὸν ᾠόν: Mali corui malum ouum. A causa.

Constat ab herbis salubribus salubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item à virtute præditis maioribus, honestam sobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari. A contrario.

Vt aquam ex pumice frustra postulaueris, & ficus è zizanijs: ita probos à vitiosis parentibus liberos incassum expectauerit, quippe vt A simili.

nihil

nihil aridius pumice, nihílque ad fructus meliores producendos ineptius zizanijs, ita malitiosi parentes minus idonei sunt ad conferendam liberis virtutem, qua carent ipsi.

——Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis.

vt ait Iuuenalis.

Ab exemplo Tarquinij. Liuius dec. 1. libr. 1.

Respice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui vrbe Tarquinijs profugus, Romã petijt, vbi pecunijs dignitatem, & industria scelerata Regis Anci familiaritatem consecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius pessimi Regis pessimus filius erat, vt moribus Superbi cognomen meruerit: qui Seruium Tullum socerum suum in Curiam properantem, gradibus deiecit, ac domum refugientem, interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, sceleste occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius: vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitijs omnibus corruptissimo, retulit: qui Gabios prodidit, & iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnauit. Breuiter Tarquiniorũ progenies per malitiam à maioribus velut per manus traditã,

eò

eò processit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiunt) Tolosanum funditus interierit. De qua re vide Augustinum libr. 3. de Ciuitate, cap. 10. Quibus rationibus commotus Euripides ait,

φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος, ὡς καλῶς ἔχει,
οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. A testimonio.

Id est,

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius iiij. Odarum iiij.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis, est in æquis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Bono igitur iure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat inueniri. Epilogus.

De Destructione, siue Subuersione, Græcè ἀνασκευή.

Cap. V.

Destructio vel Subuersio, est propositæ alicuius rei reprehensio. Subuertenda verò neq; manifesta valdè, neq; prorsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis. Destructio. Subuersio enim non tantum in fabulosis, & carmine traditis fi-

Oportet autē, cùm subuertere aliquid voles,

les, primum eos reprehendere, qui dixerunt: deinde subijcere rei expositionē: postea ipsam subuertere capitibus hisce:

Obscuro,
Incredibili,
Impossibili,
Inconsequenti,
Indecoro,
Inutili.

eri potest, verumetiam in ipsis annalium monumētis. Quintil. li. 2. c. 4.

Hoc autem præexercitamentum omnem propemodum artis vim in se complectitur. Exemplis argumentum erit, non esse verisimilia, quæ de Daphne dicuntur à poëtis.

Exordium à reprehensione.

Poetarum coarguere ineptiam, absurdum mihi videtur, cū vel ipsi fidem sibi detrahāt his maximè præter alia, quæ de Dijs imprudenter fabulātur. Prorsus enim superuacuum videtur, poetarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipsi habeant curam. Et graue quidē videretur, quisquis ab ipsis deorum in fabulā missus esset: Apollinem verò, quem artis suæ ducem videri volūt, impudētiæ materiam esse, quis erit, qui æquo animo perpeti possit? Libet ergo audire, qualia de Apolline & Daphne confingunt.

Ab expositione.

Daphne, inquiūt, ex Terra Ladoneq; fluuio procreata est. Hanc ob egregiam speciē, exi-

eximiúmq; oris decorũ, Phœbus adamauit, cupiénsq; Deus restinguere desiderium suũ, aspernantem fugientémque secutus est, sed cõprehendere nequit. Verùm Terra mater, assumpta filia, florem, eo quò puella nomine, pro ipsa exhibuit; ipsam verò in arbustũ vertit cuius rami propter desideriũ puellę in coronam Pythio tripodi dicati sunt: flos verò in mercedem cessit diuinationis. Huiusmodi quidem sunt, quæ illi fabulantur, quę quàm sit in promptu cõfutare, hinc facilè liquebit. Daphne ex Ladone & Terra procreata est. Quis oro, tam demens, vt ex his quenquam nasci posse credat? Ipsa homo fon, illi autem diuersam, & suam vterque habebãt naturam. Quomodo verò Ladõ terræ cõiunctus est? an quòd aquis ipsam inundat. Quin omnes ergo fluuij terræ mariti dicantur, cùm nullus ipsam non aquis suis irriget? Quòd si ex fluuio homo nata est, quidni ex homine fluuiũ quoq; nasci posse credim⁹? Quî minus enim tales ex filijs poterunt gigni, quàm ex qualibus ipsi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuij, terræq; nominant? Sentientium enim coniugium est. Terra autem, fluuiúsq; sensus sunt prorsus expertes.. Ipsa verò Daphne vtrũ paternum sequuta genus, inter fluuios numerãda est, an pater filiæ homo putãdus?

Ab obscuro & non probabili.

Verùm

A difficili. Verùm esto, concedatur poëtis natam Daphnen ex Terra & Ladone. Nata ergo puella apud vtrum educata est? Vt demus enim nasci ita potuisse, vt educaretur, fieri tamen nō potuit. Vbi enim versata est puella? Hercule apud eum qui genuit, ecquis ergo hominum vitā in fluuio ducit? Obliuiscetur enim naturæ suæ pater, citiúsque submerget fluctibus, quàm alet. Verùm sub terra apud matrem habitauit. Latebat ergo, nulliúsque aspectui in occulto posita patebat: cuius autem latebat decor, nullius animum mouere desiderio potuit.

Ab indecoro. Vis & hoc assentiamur poëtis? Quomodo tandem amauit Deus, & impotenti adfectu à natura sua degenerauit? Amor omniū rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur, grauissima naturæ nostræ Dijs quoq; attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incōmodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse quod non experiantur, certum erit, si amore quod omnium pessimū est, torqueantur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est Phœbum adamasse.

Amor res pessima.

Ab inconsequenti. Insequens verò puellā Phœbus quomodo ab ea victus est cursu? Deus ab homine?

Viti

Viri enim mulieribus præſtant, & Deum fœmina ſuperauit? Et quæ reliquis hominibus par eſſe non poteſt, ei Deus ceſſiſſe creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipſa facta eſt mater? An verò bonas credidit? Cur ergo id bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuiſſe matrem conſtabit.

Quid ita verò Terra ſecum ſuis ipſa operibus diſſenſit, offendítque Phœbum, filiam auferens, rurſúmq; reddita, eiuſdem nominis arbore ipſum oblectans. Non debebat gratificari illi, ſi offendere ipſum volebat. Quare demum arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio verò virtutis eſt indicium. Quomodo ergo Deus coniunxit ea, quæ natura repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator? Ab inutili.

Sed finis ſit: neque enim plura de Poëtis dicam, ne ipſorum ineptiam longius inſectando, in eandem quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidiſſe. Peroratio.

SCHOLIA.

Deſtructio, &c. *Quam alij nuncupant improbationem alij confutationem. Quintilianus lib. 2. cap. 4. vocat opus deſtruendi. Idem lib. 5. ca. 13.*

refutationem, Græci ἀνασκευὴν, quibus σκευάζειν est condere, componere, struere, ἀνασκευάζειν destruere, labefactare.

Subuertenda verò, &c. *Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, vt ait Priscianus. Non enim, quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Vt si volueris refutare bruta animalia atque bestias more hominum aliquando fuisse locutas. Vel anno præterito flammis absumptam Hadamariam.*

Mediæ conditionis, &c. *Hoc est, quæ medium seruant ordinem, de quibus in vtranque partem oratio poterit institui. Vt si confutes Antipodas esse. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitum humanas carnes edisse.*

Obscuro, &c. *Ab incerto Priscianus ait: Vt incertum est tempus, quo vixerit Narcissus. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cännensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat vbi cerui abijciant cornua.*

Incredibili, &c. *Vt incredibile est Arionem malis adfectum voluisse canere. Supra fidem est, Daphnen à flumine Ladone procreatam, aut Nioben in saxa conuersam.*

Impossibili, &c. *Vt: impossibile erat Arionem à Delphino seruari. Impossibile erat Stentora*

q uin-

quinquaginta alios sermone æquasse, sonitúque,

Non cohærente, &c. *Ab inconsequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat. Vt contrarium erat noluisse perdere libertatem eum, qui eam seruasset.*

Indecoro, &c. *Hoc est, ab indecente. Vt: Indecens erat Apollinem, cùm sit deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus stuprum inferre: honestius erat iniuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.*

Inutili, &c. *Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel vsui, vel honori futura sit: vt, Otia sunt abroganda, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.*

Artis vitii, &c. *Etenim instrumentis omnibus Rhetoricis opus habet, cùm tota spes vincendi, ratióque presuadendi posita sit in confirmatione atque confutatione. Nam si adiumenta nostra exposuerimus, contraria autem disoluerimus, absolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.*

Coarguere ineptiam, &c. *Duplicem huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia, Absurdum esset ineptias poeta-*

rum reprehendere, aut vatibus contradicere, nisi ipsi in causa essent, falsáque confingendo nos aduersum se concitarent. Alterius: Stultum esset poëtis parcere, cùm ipsi Dijs immortalibus non parcant, sed in Deos omnes, maximéque artis suæ poëtice præsidem Apollinem debacchentur.

Apollinem, &c. Hic musarum princeps, & dux est. Vnde μουσήγετον appellant, autore Macrobio li. 1. de Somn. Scip. ca. 3. Idem 1. Saturn. cap. 17. vocatum ait, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id est, à iactu radiorum. Eundem Phœbum, ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, quòd vi feratur. Tortellius deriuat à lumine vel nitore, ἀπὸ τοῦ φωτός.

Daphne, &c. Hanc Aphthonius ait filiam esse Ladonis, qui fluuius lauris circunseptus est in Arcadia. Ouid autem 1. Matemorph. tradit filiam Penei. Vnde Peneiam, ac Peneida vocat: est autem Peneus Thessaliæ fluuius, inter Ossam & Olympum decurrens, apud quem est locus amœnissimus, qui Tempe dicitur: Vnde Virgil. ait 4. Georgic. Fugiens Peneia Tempe. Ouid. 1. Metamorphos. Est nemus Æmoniæ prærupta quod vndique claudit Sylua, vocant Tempe, per quæ Peneus, &c. Fertur autem duas habuisse filias, Cyrenen & Daphnen. Vide Bocatium lib. 7. cap. 29. Porrò poëtæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri, & arbores prouenian

nascan-

nascantúrque de fluuialibus vndis.

Item, authore Fulgentio, laurum Apollini dedicarunt, quoniam si eam dormientibus ad caput posueris, vera somnia videbunt.

Pythio, &c. *Python vel Phython horrendæ magnitudinis è terra calescente post Deucalionis diluuium procreatus serpens, quem Phœbus interemit, vnde Pythius est appellatus. Et in honorem eius ludi instituti, Pythia dicti. Ouid. 1. Metamorph.*

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Sunt qui sic dictum asserant ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι. At Macrob. 1. Satur. cap. 17. à πύθω, hoc est, σήπω, trahit, quod nunquam sine vi aliqua caloris efficitur putredo.

Tripodi, &c. *Tripodes, à tribus pedibus dicti fuerunt auctore Seruio super 4. Æneid. mensæ in Apollinis Delphici templo, quibus superpositæ Phœbades vaticinabantur, vel ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil. in 6. Æn. Neque te Phœbi Cortina fefellit. Fuerunt autem duo summæ fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Erasmum in prouerbio: Ex tripode.*

Iam quo pacto, &c. *Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum sit qui sensus habeant. Præ-*

terea cùm in dubio sit an inter fluuios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recensendus.

Amor res pessima, &c. *Vnde Euripides*, βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα. *Mortalibus amores quàm magnum malum. Qui bonis hominibus non conueniunt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenem Laertium Zeno: Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.*

Viri mulieribus præstant, &c. ὑπερέχουσιν, *viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus, quia frigidioris naturæ, vt de animalibus ait Aristoteles.*

REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Arion vectus à Delphino.

Falsum esse, quod Herodotus lib. 1. scripsit super Arione fidicine. De quo vide Gell. lib. 16. ca. 19. Ouid. 2. Fast.

Exordium à reprehensione. Est enim lumen veritatis historia.

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, vt vera sit, nec admisceat aliquid falsi, quam Græci non seruando, sed creditu indigna turpiter confingendo fecerunt, vt fidem amiserint, & Græcia mendax credatur, & Herodoti scripta vana, atque mendacijs consuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circunferuntur.

Ab expositione.

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re

re bona multa copiosus, Corinthum ex Sicilia, & Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hinc pernicie intellecta, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperarunt, vt iam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priusquam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sibi consolabile. Quod orauerat, impetrat, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stánsque in summa puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt, voce sublatissima cantauit. Ad quod Delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionem vectauisse, incolumíque eum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis, Tænarum in terram Laconicam deuexisse confirmat Herodotus.

Ecquis asserat conspicuum atque planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marina corruptam, neque vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsúmque citharœdum saluum euasisse beneficio marinæ beluæ. Ab obscuro.

Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim Ab incredibili.

collectam admitto, licet idipsum multis difficillimum creditu, cùm iuxta prouerbium, bonus cantor, bonus cupediarius, promúsque magis quàm condus. At quis, oro, tam demens, vt persuasum habeat fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis constitutum se ornare, & canere potuisse? Porro Quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse, & Nioben in tanto natorum luctu saltauisse: sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate, capitísque periculo fidibus delectatum cecinisse carmen non vulgare, rebus scilicet requirentibus habitum potius lugubrem, aut Musam quam vocant Caricam.

Ab impossibili.

Verùm esto, concedatur illum potuisse canere, & delphinum musica demulsum: sed cùm sit omnium non solùm marinorum animalium velocissimus Delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, iuxta Plinij sententiam, quomodum eiusdem dorso, potuit Arion pendere, vbi si commoda etiam fuissent retinacula, ijs tamen fidibus intentæ manus vti non potuissent Sed esto, non sit excussus: at quomodo vortices perferre potuit, & semper æstuantis, furentísque maris impetus, æquoreósque turbines atque procellas, quæ remos frangere, proras auertere, & maximas naues deuorare solent, atque submergere?

Ab indecoro.

Quid ab historico magis alienum quàm ista men-

mendacia confingere? Quid minùs conuenerit humanæ naturæ, quam in summo rerum asperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarum ad feritatem natarum naturam minùs quadrauerit, quàm eas, natiua rabie deposita mansuescere, placidorumq; equorum officijs fungi, mariáque superequitantem hominem dorso portare?

Calamitatis dolor est comes, atq; luctus, prosperioris fortunæ cantus & lætitia: sed quomodo in summum vitæ discrimen adductus Arion, lætitiæ vestimenta potuit induere, musicisq; cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emersit, quomodo marinis humoribus perfusus, & horrore perculsus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo societatis humanæ atq; rationis expers Delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monstrator itineris in portum, quem optauit homo, deduxit? A contrario.

Quorsum ista tam absurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat? Ab inutili.

Finem modò faciam, ne in Herodotum inuectus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus vsus, molestijs afficiam eos, qui credulitatis vitio non laborantes, nouerunt mera Epilogus.

deli-

deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoria sunt prodita.

Aliud refutationis exemplum.

ARGVMENTVM.

Vanum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum.

Exordium

Vt fabulæ Poetarum honestæ, delectandi gratia, vel docendi caussa conscriptæ, laudem merentur: sic absurda, quorum nullus est vsus, mẽdacia, carbone notanda, minimeq; sunt ferenda, cuius farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Circes fabulam explicat apud Xenophontem, primo memo. Socrates.

Quem sociorum Vlyssis vnum fuisse perhibent, & à venefica Circe, Solis ac Persæ filia mutatum in porcum, atque ex homine per pocula bestiam quadrupedẽ factum: iuxta illud Iuuenal. Satyr. 14. Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis. Circes, inquit Horat. pocula nosti.

Ab expositione.

Quæ si (Vlysses) cum socijs stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Ab obscuro.

Quod figmentum nemo, præditus etiam Attica eloquentia perspicuum, aut planum fecerit homini rationis compoti. Obscurior enim res est, quàm vt vlla dicendi facultate queat illustrari,

&

& intellecta tam difficilis, vt ne Apollo quidem (vt prouerbio dicunt) intelligat.

Quis tanto credulitatis vitio laborauerit, cui verum esse videatur, hominem in porcum transformari potuisse, idq; per fœminam, quæ vt viris infirmior est, ac ineptior: ita minus idonea ad capessendas atque sibi vendicandas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi, & virgula, vt aiunt, diuina suppeditari? Ab incredibili.

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in setosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisulcos transirent, & breuiter in animal deforme, terram semper spectans ac fodiens, conuerteretur homo? Ab impossibili.

Cui Deus os sublime dedit, cœlumq; videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus. Ab indecenti.

Non decuisset Circen id attentare, vel sibi potenter arrogare: quod solius diuinæ virtutis est opificium. Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figuram, Dei similitudinem factam, in porcina membra conuertere, naturamq; ratione diuina præditam, sordidissima pecoris carne dehonestare.

Veneficijs potens Circe fuerit, esto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod haustum in stomachum traijci, deinde in visceribus absumi, Ab incohærenti.

atque

atque confici solet poculum, potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquam audiuit, sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alias transformationes, & non potius pristina membrorum figura permanente, sanitatem, vel aduersam valetudinem concomitatam?

Ab inutili. Quæ malè feriatorum hominum deliramenta, cùm nihil bonæ frugis adferant, miror, quid Herodotum iuuerit ista confingere. Quid item vates impulerit scriptis suis rata facere atque committere, vt verum perduret prouerbium: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί: Multa mentiuntur poëtæ. Quibus quidlibet audendi semper fuit æqua potestas, vt Horatius ait.

Conclusio Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, ne diutius in ijs immorato, mihi aliqua vaniloquentiæ nota possit inuri.

Aliud refutationis exemplum.

ARGVMENTVM.

QVòd vana sint, quæ iactant barbari de Hieronymo ob libros Ethnicorum, in primis Ciceronis, lectos, flagris cæso.

Exordium à dicẽtium reprehensione. Politiorum literarum hostes Cerite, quod aiunt, cera digni sunt, quòd lapidem moueant omnem, vt studiosos à bonis literis retrahant. Etenim

Etenim multa comminiscuntur, vt bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus quænam inter cætera, quorum infinitus est numerus, phantasmata confingant, ac immensã caui spirent mendacia folles.

Diuus Hieronymus, inquiunt, cùm singulari disciplinarum studio flagrans, Ethnicos scriptores, imprimis Ciceronem, lectitaret, nec prophani studij finem faceret, per somnium ad Dei tribunal raptus est, vbi accusatus ad flagra damnatus fuit, vt documento esset libros Ethnicorum non esse legendos. Ab expositione.

Quod hominum à Musis alienorum figmentum à veritate remotissimum, Cimmerijsq́ (vt aiunt) tenebris obuolutum est. Etenim cui poterit apertum atq; clarum videri, hominem mortalem, non modò somno, sed etiam carne & ossibus grauatum, in cælos rapi, in Dei conspectum produci, atque ibi ad maiestatis summæ tribunal virgis cædi, propter lectos cum iudicio libros Ethnicorum? A quorum studijs nemo bonus vnquam, nemóque pius abhorrere solitus, sed potius omnia probare, quod bonum est tenere. Quomodo manifestum ergo fuerit, virum sanctum vapulasse, quòd velut è luto gemmas, hoc est, quod in Ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit leporis, atque dignitatis. Ab obscuro.

Vltra

Ab incredibili.

Vltra fidem est singulari sanctimonia virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, vt flagris cæderetur: deinde virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si verè contigisset, proculdubio semper à poetarum lectionibus post datam tergo pœnam abstinuisset. At idipsum minimè fecisse eius scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus, atque cæsus. Per somnium igitur res debet credi, quæ mera verborum vmbræ sunt.

Ab impossibili.

Quomodo carnalis homo super æthera ferri: quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis splendoris atque flammarum radios perpeti, fulguranteísque terribilis iudicis vultus sustinere potuit? Sed esto, potuerit id tolerare. Quomodo autem dormiens, nihílque sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tanta formidine perculsum, & in pericula coniectum fuisse recordans, ad Ethnicorum libros redire?

Ab indecoro.

Omnium pessimi sunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris Ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non piget excerpere, & in vtilitatem piorum memoriæ prodere: illis interim parcentem, qui segnes & ignaui bonas omnes disciplinas, quæ Dei Opt. Max. sunt munera, contemnunt, prauáque sua & viuendi consuetudine, & do-

cendi

cendi ratione bonos offendunt, atque secum trahunt in perniciem. Et viro sancto parum conuenerat, auctorum prophanorum scripta legere, si cognouerat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil vtilitatis suppeditare. Esto, sint in ijs nonnulla praua dogmata, magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros se flagra passum, sed puellæ teneriori, quam à nimio poetices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor, colligendum iurauerit, eloquentissimos Ethnicorum libros non esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pij credituri sunt, vel vt Græci dicunt ὄναρ. Quo antiquo prouerbio significarunt, id quod nulla ratione, nullo tempore audeas sperare. A repugnanti.

Sed quæ suis hisce mendacijs turpissimis commoda nobis adferunt bonarum literarum hostes? Commoda non videmus, experimur autem incommoda. Etenim dum omnes sui similes, hoc est indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis iuuentutem à literis syncerioribus auocant, vt similes habeant labra lactucas. Ita grandiores hi facti nulli vel rebus priuatis, vel publicis vsui poterunt esse.

Facessant igitur elegantiorum literarum osores

sores, ac desinant per vanissimas de D. Hieronymo confictas nugas iuuentutem ab Ethnicorum vtilissimis, & mores, & ingenia formantibus scriptis deterrere.

Petrus Mosellanus copiosius & elegantius tractauit, cuius verba non piguit adscribere.

ARGVMENTVM.

SI vnquam hoc dubium fuit, hoc vitij mortalium mentibus natura insitum esse, vt quantum quisque vel ipse iam sit assequutus, vel pòst se assequi posse speret, tãtum probet, & nihil nisi quod ipse facit, rectum putet: nunc certè dubiũ esse desinet, posteaquam existunt, qui, quoniam ipsi optimos quosque scriptores aut non legunt, aut, si legunt, non intelligunt, alios quoque ab eorum lectione deterrent: & quia errorem suum veris rationibus persuadere nequeunt, muliercularum more afflictas superstitiosorum exemplorum minas confingunt. Nam quis desidiosissimis istis desidiæ patronis credet, propterea D. Hieronymum, vt diuinarum ita humanarum literarum peritissimum, quòd Ethnicorum scripta legerit, cælestis iudicij sententia condemnatum, de tergo satisfecisse? Operæ pretium autem est, quibus verbis bellam hanc suam, scilicet historiam narrent, exponere.

Nam

Nam si veri quid haberet res, longè aliam faciem narratio ipsa haberet. Nam qui bene natos adolescentes hac fabula ab honestissimarum rerum studijs abducere conantur, quanquam mendaci veritatis tectorio abducere se posse profitentur, (sophistæ enim & sunt, & appellantur) tamen infelici adeo sunt ingenio, vt cautè mentiri, & fictionem celare non possint. Sic enim aiunt: S. Hieronymus cùm singulari quadam liberalium disciplinarum omnium studio flagraret, non satis habuit Philosophiam & Theologiam didicisse, insuper curiositate quadam prouectus, Ethnicos scriptores, & imprimis Ciceronem subinde legit. Placebant enim ei pulchra verba, quibus paganus ille in suis libris frequenter est vsus. Conniuebat ad hæc aliquandiu Deus: sed cùm finem non faceret inutilis studij, per somnium ad Dei tribunal accersitus, de Ciceroniana lectione accusatur. Quid multis? Damnatus est ad flagra. Quibus multum diúque cæsus, satis docuit, non esse legendos libros Ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc est illa terrifica historia, quam vbique aduersum bonarum literarum studiosos decantant. Nam vt indocti medici vno collyrio omnium oculos sanant, ita miseri isti vnum hoc habent, quo inscitiæ suæ patrocinantur. Sed nunc quantum efficiant, videamus. S. Hieronymus, inquiunt, singulari quodam li-

beralium artium studio flagrauit. Quid ego audio? Sanctus erat Hieronymus, & tamen liberalium artium studio flagrabat? Sancti sanctè omnia & faciunt, & dicet. Vos verò hoc nomine in ius vocatum iactatis, quòd liberales disciplinas auidiùs legendo sit sectatus. Aut ergo Sanctus non erit Hieronymus, & disciplinæ liberales erunt fugiendæ: aut si sanctus Hieronymus, sanctum erit & liberales artes tractare. At quis est tam impudens, vt Hieronymo sanctitatis gloriam detrahet? Nisi fortasse dicitis tum eum Sanctum non fuisse, cùm prophanos auctores legeret? Dicite ergo mihi vllum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit. An est aliquis liber, aliqua epistostola, aliquis commentarius eius scriptoris, in quo non prophana sacris adiunxerit? Quòd si in scribendo ad prophanos auctores sæpe respexit, quanto magis in legendo idem hoc fecisse eum putabimus? Aut ergo sanctitatis opinionem, quam ille sibi summa eruditione, summáque pietate comparauit, ei detrahetis, aut, si hoc non audetis, mendacium vestrum ipsi prodetis. Deinde si artes ab Ethnicis potissimum & inuentæ, & nobis traditæ, liberales sunt, flagitium erit eas didicisse. Vix me contineo quin hic sophistis istis insultem. Hoccine vester vos docuit Aristoteles, liberale quod sit, hoc idem & flagiti-

um esse posse? Non virtus est liberalitas? O nouum acumen! Nam cùm quod liberale appellant, hoc idem vitiosum esse dicant, nonne ex virtute faciunt vitium? Vt cùm vitium omne sit fugiendum, idem sit istis & liberale & illiberale fugiendum pariter, & expetendum. Vide quàm bellè cohæreant, quámque formalis sit, vt Gothi isti loquuntur, hæc narratio: Sed Philosophiæ ac Theologia contentus esse debebat, sicut doctor sanctus, & doctor subtilis, qui non curauerunt istas nouitates. Quam tu hîc Philosophiam mihi somnias egregie Philosophiæ magister? Neque enim credibile est vigilare eos, qui vllam artem liberalem à Philosophia separant. Miseri homines non didicêre Philosophiam non esse dictata quædam nuper à nescio quibus, quæ posteà & in scholis alij alijs velut per manus tradidêre, de inuentionibus, de formalitatibus, de obligationibus, & similibus nugis, sed latius patere augustissimæ huius disciplinæ fructum. Nam cum totum Philosophiæ corpus ex tribus velut primarijs membris constet, sermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cum rectè loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur grammatica, vel vt

S.Thomas Aquinas: Subtilis, Ioannes Scotus.

Philosophia omnis ex quibus constat.

naturam cuiusque rei explicet, nunc, quæ obscura sunt definiendo; nunc quæ multa & confusa sunt, diuidendo, nunc, quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quam vim dialecticen vocant: vel vt propriè, distinctè, copiosè, ornatè de quauis re proposita cum quadam audientum admiratione dicamus, quæ facultas propriè est oratorum. Sed naturæ cognitio latius etiam fines suos porrigit, cùm cælum pariter, elementa, atque adeò, quæ in elementis sunt omnia ambitu suo circumscribat. Vitæ verò humanæ moderatio non in hoc est tota, vt quis suos ipsius mores ad virtutis præscriptum formet, sed maius etiam quiddam præstet, nimirum vt primùm nos ipsi, vitámque nostram: deinde domus, familiæque curam: postremò ciuitatis ac reipub. administrationem recta ratione instituamus. Et cùm ex vno Philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarum riui promanarint, & nullus scriptor, quantumuis Ethnicus, tam sit inanis, vt non scriptione sua in aliquam Philosophiæ partem incurrat, quæ (malùm) insania est, eum, qui Ciceronem in omni Philosophiæ parte summa cum laude versatum, diligenter legat, perinde criminari, ac si Philosophiæ terminos sit egressus? Quòd si Philosophiæ pars est Cicero, & qui Philosophiæ student, vel vestro iudicio,
non

non solum non flagra, sed præmia merentur, qua, quæso, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæsum flagris? Neque verò libet hic quicquam exprobrare vel Thomæ Aquinati, vel Ioanni Scoto, quos tantopere venerari cuique per me sanè licet: illud tantùm dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates inuidere: sed quod additis, non curæ fuisse ijs nouitates, videlicet per nouitates Ciceronis lectionem intelligentes: agnosco Atticam istam vestram eloquentiam, & acumen miror, quòd, quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis vestris nuper natis existimetis noua. Atque vtinam vobis, quibus tantum displicent noua, nunquam nouus contingat cucullus, nunquam nouæ crepidæ, sed semper pannis annísque obsitis, putridi pisces, & antiquata oua sint cibus. At summus etiam est, quòd quo probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adiungunt, quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quid autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendatis, Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem. Deinde, vllúmne verbum per se est pulchrum, an potius vt quodque rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ita vel pulchrum

A Consulatu enim Cicer. ad Christi natalem anni. 61. intercessere.

vel turpe habetur? Quod si pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nónne in contrarium res vobis exit, vt quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet? Iam vt demas causam hanc aliquid valere, illud quomodo consistet, quòd, quæ in alijs laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur? An non idem in epistola ad Magnum oratorem & fatetur se prophana legere, sacrísque intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suóue etiamnum tempore facerent, eorum exempla non modò non reprehendit, verumetiam imitanda proponit. Nónne lactantium hoc nomine miratur, quòd ad Cic. eloquentiam cæteris propiùs aspirauerit? Non Basilius, summus mea sententia Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad diuinæ sapientiæ perfectionem erudiebat, omne genus prophanorum scriptorum prudenter legendum suasit? imò non Augustinus in futuro Theologo omnium penè humanarum literarum cognitionem desiderat? Nonne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium primùm se peruenisse palàm testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graues adeò dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templum ornandum, populi Israelitici ex-

exemplo, peregrinas conferunt opes, vobis non ſatis eſt vos ipſos velut fucos quoſdam, in aluearium nihil importare, inſuper in aliys in hoc genere laborantibus obſtrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis. Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipſe adeò Paulus, qui Christi ſuo ore loquentis periculum minatur, Ethnicorum poetarum verſibus in Euangelij gloriam abuſus eſt. Quid autem, ſi oſtendam, quòd vos impudenter adeò aſſeueratis, hoc ne fieri quidem potuiſſe? Quid ſi hoc ex veſtris ipſorum verbis conuincam? Quid ſi hoc veſtrum commentum ab ipſo adeò Hieronymo palam rideri alicubi comprobem, deincepſne tale aliquid ſtudioſis hominibus obgannire audebitis? per ſomnium vobis Hieronymus accuſatur, per ſomnium damnatur, per ſomnium ceditur. O nouum iudicium! In Areopago olim iudicia noctu habebantur, ſed vigilantibus reis: hic reus cùm altum adeò dormiat, vt etiam ſomniet, ad tribunal protrahitur, accuſatur, damnatur, ceditur: & qui fieri poteſt, vt dormiens cauſam dicat: vt omni ſentiendi facultate deſtitutus, flagrorum ictus ſentiat? Nonne ipſa ſomnij vox totum hoc quod iactatis, ſomnium, aut ſi quid ſomnio vanius eſt, eſſe oſtendit? Atqui venit in mentem, quo potiſſimum nitantur fabulæ illius decantatores. Hieronymus,

inquiunt, ipse scribit tale quid sibi accidisse. Fateor, sed scripsit iuuenis, calentibus adhuc in eo Rhetorum studijs quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negotiũ abuti. Scripsit puellæ, cuius ingenium parum firmum, talibus terriculis ab immodico Ethnicæ lectionis studio absterrere prudentis erat. Scripsit aptis verbis, aptis figuris, ea præfatione somni pariter & febriculæ, vt cauto firmoq; lectori commentum ne posset quidem imponere. Scripsit in familiari priuatáque epistola stylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter p. riurum facietis Hieronymum. Primum, qui post iudicium illud vestrum, quo lectionem Ethnicorum abiurauit, & libros prophanos toties redierit ad inde, qui alijs eius generis libros non modò legendos permittat, verùm etiam suadet. Postremò, qui in defensione sua multis annis, posteaquam ad Eustachium de somnio hoc scripserat, exactis Rufino lectionem Ethnicorum pro crimine obijcienti responderit somnium esse, quod Eustachio scripsisset: somnijs autem scripturarum autoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? ipse Hieronym. iam non minùs eruditione vitæque sanctimonia, quàm ætate perfectus, quod iuueni vbi ad Eustachium scribenti exciderit, merum fuisse somnium confitetur. Sed vereor planè, ne sint quibus prolixa hæc de somnio disputatio

quendam

quendam tædij somnum adduxerit : tantùm abest, vt ne cui fabulam hanc persuadeam, metuā.

Elegantissima M. Porcij Catonis Consulis ad populum oratio: qua fœdum Bacchanalium ritum reprehendit, ex T. Liuio.

NVlli vnquam concioni, Quirites, tam non solùm apta, sed etiam necessaria hæc solennis comprecatio Deorum fuit, quæ vos admoneret, hos esse Deos quos colere, venerari, precariq́ maiores vestri instituissent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio : si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem : si omnia nudauero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. Vt ad cauendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota iampridem Italia, & nunc per Vrbem, etiam multi locis esse, non fama modò accepisse vos, sed crepitibus etiam, vlulatibusq́ nocturnis, qui personant tota Vrbe, certum habeo. Caterùm, quæ ea res sit ignorare : alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciuiam credere esse : & qualecunque sit, ad Bacchanalia hæc Sp. Posthumio Albino & Q. Martio Philippo Coss. viguerunt.

paucos

paucos pertinere. Quod ad multitudine meorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, ilicò necesse est exterreamini, nisi adiunxero, qui, qualesq; sint. Primùm igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huiusce fuit: deinde simillimi fœminis mares stuprati, & constupratores, fanatici, vigiles, vino, strepitibus, clamoribusq; nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, caterùm incrementum ingens virium habet, quòd indies plures sunt. Maiores vestri, ne vos quidem, nisi cùm aut vexillo in arce posito comitiorum caussa exercitus edictus esset, aut plebi consilium Tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, fortè temere coire voluerunt: & vbicunq; multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primùm nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, sciatis: non misereat vos eorum solùm, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos iuuenes, milites faciendos censetis, Quirites? ijs ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis, alienísque, pro pudicitia coniugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent? Minus tamen esset, si flagitijs tantum effœminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus,

men-

mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Republ. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid faude, quicquid scelere peccatum est, ex vno illo sacrario scitote ortum esse. Nec omnia in quæ coniurauerunt edita facinora habent, adhuc priuatis noxijs, quia nondū ad Remp. opprimendam satis viriū est, coniuratio sese impia tenet. Crescit & serpit quotidie malum: iam maius est, quam capere id priuata fortuna possit: ad summam reip. spectat nisi præcaueritis, Quirites. Iam huic diurnæ legitimæ ab Consule vocatæ par nocturna con:io esse poterit. Nunc illi vos singuli vniuersos concionantes timent: iam vbi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute, simul ac vestra pernicie: tum singulis vobis vniuersi timendi erunt. Optare igitur vnusquisque vestrûm debet, vt bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum cum quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, non suum indicet esse. Ne quis etiam errore labatur vestrûm quidem, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm praua religio. Vbi deorum numen prætenditur, celerius subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis diuini iuris aliquid mixtum violemus, Hac vos religione innumerabilia

decreta

decreta Pontificum, Senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum, auorumq; ætate negotium est magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent? sacrificulos, vatesq; foro, circo, Vrbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent, comburerentq;? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Indicabant enim prudentissimi viri, omnis diuini humaniq; iuris, nihil æquè dissoluendæ religionis esse, quàm vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesq; nefarios cœtus cerneretis. Omnia Dijs propitijs, volentibusq; ea faciemus: qui quia suum numen sceleribus libidinibusq; contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæq; meo mandauit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur: vigiliarum nocturnarum curam per vrbē minoribus magistratibus mandauimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare, & dare operam, nequid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

De

De Confirmatione, siue adseueratione, quæ Græcis dicitur κατασκευὴ.

CAP. VI.

COnfirmatio, vel Asseueratio, est propositæ rei comparatio. Confirmanda verò sunt, quæ neque prorsus manifesta sunt, neq; omnino fidem, vt fieri possint, habent, sed quæ medium ordinem seruant. Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrarijs vtentur. Primùm enim laudent eum, qui dixit, quod confirmãdum est : Deinde rem exponant : Posteà contrarijs eorum, quę diximus comprobent ipsum.

Pro	Obscuro Incredibili Impossibili Repugnante Indecoro Inutili	Quidem	Manifesto Probabili Possibili Cohærẽte Decente Cõferente

Sanè hæc quoque confirmationis exercitatio omnem vim artis intra se conplexa est: cuius exemplum, Verisimilia esse quæ de Daphne referuntur continens, tale erit.

Poetas

Exordium à laude dicentium.

Poetas quiſquis vituperat, ipſas mihi vituperare Muſas videtur. Si enim quęcunq; canunt Poetæ, Muſis inſtincti profundunt, quidni planè Muſis bellum indicit, qui poetarum reprehendere conatur inuenta? Ego quidem omnium poetarum ſentētiam comprobo, illius autem maximè qui Daphnem ab Apolline eſſe amatam, ſapienter protulit. Sed quænam ſunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt è Terra nata eſt, & Ladone.

Expoſitio rei à Manifeſto.

Cur hoc apud Deos incredibile? Nónne reb⁹ omnib⁹ aqua & terra ſunt origo? Nónne ſemina rerum omniũ elementa præbent? Si verò quicquid gignitur, procedit ex terra & aqua, nimirum Daphne eiſdem orta eſt, quib⁹ omnia principijs Ladone & terra, genita ſcilicet inde, vnde cũcta procreãtur. Superabat autē Daphne facie reliquas omnes: rectè quidem. Quæcunque enim primò è Terra emittuntur, cum naturę pulchritudine producũtur, & primo velut natiuo, proprióque cõſpicua decore, pulcherrima videntur. Multæ autē mutationes corporibus ſpecioſiſſimis tempore accidunt: quæ verò recens nata primùm apparuerunt, ea formoſiſſima, veluti quæ nullum adhuc decoris ſui damnum paſſa ſunt, blandiſſimè oculos noſtros

mo-

morantur. Rectè igitur Daphne forma præstabat primùm ex Terra procreata.

Ob cuius admirandam pulchritudinem Pythius amore captus eſt, non iniuria. Quicquid enim in terris eſt, quo res vllæ ſunt cõſpicuæ, atque admirandæ, id omne à Dijs ipſis tributũm eſt. Si verò bonorum omnium amabilis in primis eſt pulchritudo, quid mirum ſi iucundiſſimum Deorum munus, Deum quoque habuit amatorem? Quæ enim Dij donant, ea omnes amore proſequuntur. A probabili.

Conabatur autem amans Deus ſuo deſiſiderio mederi: ſic enim res habet: Virtutes non ſine labore comparãtur, & opus eſt ſudore, quiſquis eas aſſequi velit. Hinc ergo laborabat amator, nec tamen deſiderans amicam comprehendit. Ingens enim eſt virtus, nec ad extremam ipſius metam quiſquam poteſt peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non terram ſcilicet, nec Deorum maieſtatem vanis cõmentis dehoneſtantes, ſed virtutis oſtendentes naturam, vt Apollo ſit qui virtutem quærit, ipſa verò virtus, Daphne. A poſſibili.

Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim quæcunque ſunt, mortalem ſortita naturam, ad ea, vnde orta ſunt, feſtinant A cohærenti.

re-

reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata.

Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit arbustum. Vtrumq; opus terræ proprium, vt in hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A decenti.

Procreatum autem arbustum Apollinis honori dicatum est: Dij enim extra prouidentiæ suæ complexum ne arbusta quidem reliquerunt: sed coronantur è natis, & primitiæ prodeuntium è terris, ipsis sacrantur. Sed & arbor diuinationis facta est merces atque symbolum. Hoc autem conueniens puto. Daphnem enim poetarum multi σωφρόνειν, id est, temperatam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit.

A conferenti.

Itaq; quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus consecratur. Neq; enim posset futurorum esse capax, qui laborat intemperantia, contaminatum habens fœda libidine pectus: quas ob res poetas admiror, & laudo, ipsum veneror carmen.

Conclusio.

SCHOLIA.

Confirmationem Græci vocant κατασκευὴν à verbo κατασκευάζειν, quod est parare, fabricari, quo vtitur Apostolus ad Hebr. 9. Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἥτε λυχνία, *&c.*

&c. id est, tabernaculum factum fuit primum, in quo lucernæ. Est & probare, & confirmare. Vnde κατασκευὴ*, probatio, astructio, demonstratio, item structura vocatur ab Halicarnasseo, hoc est, opificium Rhetoricum, & artifex compositio.*

Quisquis vituperat, &c. *In Aphthonio habetur* ποιηταῖς ἀντερῶν, αὐταῖς ἀντερεῖν δοκεῖ ταῖς μούσαις, *unde locum hunc sic alij vertunt: Quisquis vatibus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.*

Musis instincti, &c. *Socrates apud Platonem de recta nominum ratione dicit, Musarum & musicæ nomen deductum* ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, *id est, inquirere: si quis enim vult Musis familiaris esse, ei opus est indagine, & studio sapientiæ. Etenim qui ad Musas aspirant, opus habent non parua inquisitione atque labore. Vnde Propertius lib. 3.*

Non datur ad musas currere lata via.

Musis autem instinctos ait, hoc est, diuino furore concitatos, & impulsos. Diuinum enim poetarum genus est, atque Dijs agitur, vt ait Plato de Legib. 3. Idem de furore poetico: Non arte, inquit, sed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poemata canunt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν *appellant, numinis adflationem, quam Budæus de Asse primo interpretatur vim dicendi, & scribendi diuinitus inferuefactam. Hanc*

libro I. de Rap. Proserp. Claudianus intelligens, inquit:

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet: gressus remouete prophani:
Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouid. 6. Fast. respiciens, ait:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Idem libro de Arte tertio:

Est Deus in nobis sunt & commercia cæli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. *Græcismus est,* πρὸς τῶν θεῶν, πρὸς τοῦ Διός. *Hoc est, per deos, per Iouē.*

Superabat facie, &c. *Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium est, quin Apollinem potuerit in amorem sui sollicitare. Certè pulchritudinem Aristoteles dicebat quauis epistola efficaciorem commendandum. Theophrastus silentem fraudem appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis soleat contingere. Carneades dicebat,* ἀδορυφόρητον βασιλείαν, *id est, regnum absque satellitio. Meminit Erasm. Apophtheg. 6. Sunt qui pulchritudinem in tria distinguunt: aliam referunt laudabilem esse, vt formosam faciem: aliam vsui deseruire, vt instrumentum & domum, quæ præterquàm quòd speciosa sunt, vsibus nostris commoda etiam sunt*

Tertiam

Tertiam legibus studiisq́; constare, eámque humanæ vitæ commodis maximè consulere. Cuius meminit Diogenes Laertius lib. 3. de vitis Philosophorum. Hæc in æternum perdurans omnium est pretiosissima. Vnde Ovid. 3. Tristium eleganter ait:

Nempe dat, & quodcunq́; libet fortuna, rapitq́;:
Irus & est subitò, qui modò Crœsus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingeniique bonis.

Multæ mutationes, &c. *Hoc est, pulchritudo recens producta peramabilis est, temporis autem cursu vitiatur: hinc pulcherrimè Ouidius de arte amandi secundo ait:*

Forma bonum fragile est: quantúmque accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & astrue formã,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem 2. Tristiam ad filiam Perhillam:

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugáque in antiqua fronte senilis erit.
Iniiciétque manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Notabis obiter, Aphthonium iuxta suas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, vt fieri possint, non habent. Et Quintil. lib. 3. cap. 6. Illud frequens est, inquit, vt ea quibus minus confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit Daphnen in vndis educari, aut in medijs terræ matris visceribus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cùm confirmatio atque refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & iustas caussas incidunt, hic seorsim, quasi per lusum, tractatæ, vt in his iuuentus exercita possit ad veras ac graues caussas agendas accommodatior reddi.

Quæ dij donant, &c. *Sic argumentatur:*

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Pythias amat pulchritudinem:

Ergo non hominum, sed Deorum munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c. *Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, qua poetæ dicunt, Daphnen ab insequente Phœbo, teneràmque puellam à Deo nō fuisse comprehensam. Quod difficile confirmatu visum reliquit, & ad allegoriam transit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur,*

quitur, non facilè comprehendit eam, ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémq; aditum primò spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Mater excepit, &c. *Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Nascentes enim excipit sustinet, postremò complectitur gremio, vt Plin. ait libro secundo, capite sexagesimo quinto.* Terra omnium communis mater.

Apollinis honori, &c. *Triplicem, inquit, potissimùm vtilitatem adfert Daphne in laurum conuersa, honorem & decus Apollini, Dijs reliquis coronas, quibus exornantur, & diuinandi artis indicium insigne.*

Primitiæ. &c. *Nouæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi prius τὰς ἀπαρχὰς Dijs Sacerdotes immolassent. Vide Erasmum in prouerbio, μηδ' ἀπὸ χυτρεπόδων ἀνεπιῤῥέκτων, ἀνελέντα ἴθειν μηδὲ λόεθαι.*

CONFIRMATIONIS EXEMPLVM paulo copiosius à Petro Mosellano tractatum.

ARGVMENTVM.

Quòd verum sit, quod Virgilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem

sibi consciſſe: confirmationis exemplum.

Quanta fuerit priscorum hominum industria in comparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cùm alijs rebus multis constat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cuiusdam Philosophiæ documenta existimabant, ea non temere literis mandabant, sed Musica numerorum suauitate condita, posteris legenda tradebant. Cuius laudis, ab Hebræis ad græcos deriuatæ, vt Latini quoque homines participes fierent, si quisquam alius, Virgilius certè effecit. Nam is cùm humanarum rerum imaginem in Ænea suo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique vel sequendum vel fugiendum esset, docere statuisset, non satis habuit fictis interim personis veros affectus repræsentare, id quod alioqui poetæ spectare solent, verumetiam vera pleraque admiscuit, inter quæ verissima esse censenda sunt, quæ vt ab insano amore adolescentes deterreat, de Didone Carthaginensium Regina amoris impatientia mortem sibi consciscente, commemorat: grauiúsne an iucundius, nec dum statuo. Narrat enim Æneam, parte classis naufragio amissa, Carthaginem in Africam delatum, vbi cùm hospitio Didonis vteretur, Reginam pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam: Postremò amorem consuetudine mutua adeò confirmatum,

firmatum, vt cùm Æneam aliò vocantibus rebus persequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, seq́; ipsa interimeret. Quid, obsecro, apertius probabiliúsque narrari posset? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia, vsitata sunt omnia, & iam multis consimilibus exemplis probabilia. Nec vllum est verbum quod mendacij suspicionẽ facere posit. Constat enim, Troia capta, Æneæ vnà cum socijs domo profugi classem mari sursum ac deorsum iactatam. Constat Didonem fratris iram fugientem in Aphricam venisse, Carthaginẽ condidisse, regnum nouum instituisse. Et quid noui si regina similibus casibus iactata profugum Æneam hospitio excepit? Si tanti Herois virtutes tum ex ipsius formæ dignitate, tum verborum grauitate mirata est? Si quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virẽs? Deinde regalis luxus strepitu lasciua, & cui quod libuit etiam licuit? Postremò gustatæ quondam genialis dulcedinis desiderio iam dudum æstuans, ac maritum sibi destinans? Ipse muliebris sexus per se infirmus natura sua lubricus est, & cum alijs affectibus, tum verò maximè amoribus est obnoxius. Nã ij quanquam tristem ferè exitum habent, tamen cùm ad se homines incautos inuitant, prima speciẽ mirum
 quantum

quantum suauitatis, quantum deliciarum, quantum mellis pollicentur. Et quid attinet hic exempla commemorare multarum, quæ non, vt Dido, ignoscendo, sed illiberali plane, & pudendo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphaen, Cretensis Regis filiam tauri amore correptam insaniuisse? Quis ignorat Clytæmnestram Ægisthi adulteri amore pollui, quam Agamemnonis mariti laudatissimi principis triumphalem reditum expectare maluisse? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac maritali iure liberam, Reginam luxu barbarico diffluentem, Æneæ regi hospitis amore tactam fuisse? Sed datis Æneam Carthaginem appulisse, hospitio Didonis vsum, Didonem hospitis amore inflammatam. At flammæ eius tantam vim non fuisse, vt cum Ænea suo potiri illa amplius non posset, tum vim ipsa sibi attulerit: hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor vt ad moriendum viros etiam compellat, ne dum fœminas. An non audistis Herculem ipsum fortissimum Heroem, qua nomine in Deorum numerum à superstitiosa antiquitate positus est, amoris impatientia incendium sibi ipsi struxisse? Et qui affectus fortissimum viri pectus expugnauit, fœminam ad suam ipsius necem adigere non poterit? Vanum autem sit hoc exemplum, nisi minores etiam affectus hoc à viris

Amoris furor.

ris

ris sapientiæ opinione clarissimis impetrarunt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cùm quamobrem toties se reciprocaret Euripus, inuenire desperasset, ipso desperationis mœrore scribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam suscepêre? Non Cato Vticensis superatarum partium ignominia, ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia, ereptæ pudicitiæ dolore, ferrum in se ipsa defixit? Quid autem quòd & leuissimi affectus, nempe gaudij immoderatus sensus matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptis Titi Liuij grauissimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis, & sapientiæ gloria spectatissimis leuiores animorum motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, vt hoc credat? Quis non audit vulgò iactari prouerbium, Amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causa cæcum pingi Cupidinem, quòd qui huius sagittis sunt saucij, sine sensu vel mortis viuant, nihil reuereantur, neque parentes neque amicos, nihil exhorreant, neq; infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent. Sed enim poeta fuit Virgilius, & vulgare est, poetas fingere omnia: ridiculum verò non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, per-

Cupido cur cæcus pingatur.

perinde ac si dictorum factorumq́ue veritas à dicentium scribentiúmue persona pendeat. Pœtam esse Virgilium non negamus: sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit, vanum est? Neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant poetæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura nō nisi mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas versibus sunt prosecuti? quid Lucano belli ciuilis historiam hexametris numeris canenti? imò quid Dauidi, & quibusdam alijs qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana vario carminum genere contexuere? Eant ergo qui veri fidem poetis detrahunt, in primis Virgilio, vt quem cùm alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse, posthac non nisi impudentissimus negare possit quisquam.

Aliud confirmationis exemplum.

ARGVMENTVM.

Arion.

Verum esse quod Herodotus scripsit, Arionem fidicinem à Delphino Tænarum deuectum.

Iniquus

Iniquus rerum æstimator, & ad faciendam iniuriam natus videri potest, qui mendacij coarguere audeat Herodotum. Cuius historiæ magna semper cum voluptate atque commodo sunt lectæ. Quem dulcem & candidum acerrimi vir iudicij Quintilianus prædicat. Huius vel vnius censuram longè pluris, quàm iniqua multorum Zoilorum iudicia, facere meritò debent omnes studiosi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, vt candidissima, sic verissima esse, maximè quæ super Arione conscripserit.

Exordium ab authoris laude.

Lib. 1o. c. 1

Citharœdum Arionem multas arte musica diuitias contraxisse memorat, eúmque, ab inhiantibus prædæ nautis Corinthijs in mare desilire compulsum, cecinisse. Præcipitem autem datum, à Delphino exceptum, & cum pretiosis vestimentis, atque cithara saluum in terram Laconicam deuectum.

Ab expositione.

Satis admirari non queo, tam obtusi quempiam ingenij esse, cui subobscurum videatur Citharœdum ditari, maximè eum, qui in summo pretio habitus ob singularem artis Musicæ cognitionem, oculos omnium in se conuerterit, qui non delicijs diffluens, nec prodigus, sed virtutis studiosus fuerit, amans patriæ, & amicorum ad quos venire vt copia sua illorum inopiam subleuaret, decreuerat. Et ele..ro pellucentius est,

A manifesto.

nautas

Naturæ sceleratissimi.

nautas hominum eiusmodi sentinam esse, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare non exhorrescant. Delphinos autem placidissimos hominum amore capi, atq; gestatores peramico vehendi studio patienter hominem ascensorem ferre, non est nouum, nec obscurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino puerum, qui vbi cum alijs ex palæstra ad mare processisset, natabat, natanti autem ex pelago Delphinus occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias lib. 1. memorat, Melicertam in mare cadentem, susceptum à delphino, & vectum vsque ad Corinthiacum Isthmum. Hæc si cui nondum aperta satis videbuntur, paulo pòst adyciam, quibus intelliget longè planiora facta.

Atqui non verisimile est, iniquiunt, hominem in supremo capitis periculo, summoq; luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controuersia fuit Arion) sapientem, nullis aduersis casibus succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut iocos meros, ac ludos æstimare solitum, vt non immeritò Horat. dixerit:

A credibili.

Ad summum sapiens, vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique regum:
Quem neque pauperies, neq; mors, neq; vincula terrent,

Fortis,

Fortis, & in seipso totus teres, atq; rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur aduersitatis tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu se velut ad nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce læta. quo viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus philosophico studio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam iocatus est. Nam cùm frigerent ei præcordia, Debemus, inquit ô Crito Gallum Æsculapio: perinde quasi sumpta potione medica conualuisset.

Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à belua & eadem velocissima potuerit per fluctuum procellas deportari? memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorsum delphini repandum esse, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulsu tutum consedisse. Ignorant Delphinum, non tantùm hominis amicum animal, verum & Musica arte mulceri symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono capi. Hominem non expauescit vt alienum, pro voce gemitus humano similis, obuiam nauigijs venit, alludit exultans, certat etiam & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto principe, Lucrinum lacum inuectus delphinus, A possibili

phinus, pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cùm meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit, quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus, atque abditus) ex imo aduolabat, pastúsque è manu præbebat ascensuro dorsum, pennæ aculeos velut vagina condens, receptumq́ Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero subinde ad consuetum locum ventitans, tristis, & mœrenti similis ipse quoque (quod nemo dubitauit) desiderio expirauit. Alius in Aphrico littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, ferensq́ se tractandum, & alludens natantibus, impositosq́ portans, vnguento perunctus à Fauiano Proconsule Africæ, & sopitus, vt apparuit, odoris nouitate, fluctuatusq́ similis exanimi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menses, mox reuersus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iasso vrbe Cariæ memorantur, cuius amore captus delphinus, dum abeuntem in littus auidius sequitur, in arenam inuectus, expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpreta-

terpretatus. In eadem urbe Iasso Egesidemus scribit, & alium puerum, Hermiam nomine, similiter maria perequitantem (cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum, delphinumq; causam leti fatentem, non reuersum in maria, atq; in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exẽplorum. Eadem Amphilochij & Tarentini de pueris delphinisq; narrant. Quæ faciunt, vt credatur esse possibile, Arionem citharœdicæ artis, interficere eum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblanditum, vt prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cùm se iecisset in mare, exceptum ab vno, Tænarumq; in littus peruectum, vt ait Plin. lib. 9. cap. 8. Plura apud Plin. lib. Epist. 9. ad Caninium. Eadem habet Gell. lib. 7. cap. 8.

Quare non hiulca, nec dissoluta videantur Herodoti scripta, veluti puluerẽ, vt aiunt, oculis offundentia, quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum cecinisse, præclarumq; virtutis suæ specimen atq; documentũ dedisse. A musices item amatore delphino citharœdũ per maria vectũ, incolumemq; conseruatũ. A consequenti.

Iam inter vehendum quid magis Arionem decere potuisset, quàm grati animi specimen exhibere, atque animalium amicissimum homini vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid A decoro.

delphino

delphino magis conuenire, quàm quod cum hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus comprobare, officioq́ꝫ vehendi gratiam, quàm optimè nouit, atqꝫ potuit, referre? Testimonio sit Coeranus ille Milesius, qui delphinum à piscatoribus captum, iam interficiendum pretio redemptum, mari reddidit. Postea naui, in qua Coeranus erat, submersa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conseruatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præsens, & opem laturum, vt scribit Athenæus.

Ab vtili. Quòd si præsentis historiæ memoratu dignissimæ nullus alius esset vsus aut commoditas, tamen magna satis illa, quòd non solùm minimarum, verùm etiam maximarum bestiarum naturas scrutati nos, disceremus ipsum rerum conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari, atque in mirabilibus eius exercitijs glorificari. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris est, vel ingenium, qui contemplatus formicarum, aut apum naturas, non admiratur ipsum creatorem? Et qui considerans docilitatem, clementiam, & intellectum in elephantis, atque delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obseruantiam? Deinde iudicij sanioris adolescens, cum perpenderit, tantam in bestijs mansue-

sue-

ſuetudinem, ſtatim colliget, ſe cùm homo ſit, humanitate ſingulari præditum, hominémque non homini lupum eſſe debere, ſecum reputando, cætera animantia rationis expertia non tantùm in ſuo genere probè viuere, ſed etiam diſſimili tantam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quàm homini. Bruta congregari videmus aliquando, & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentem. At hercule plurima homini ſunt ex homine mala, vt Plin. ait lib. 7.

Fidem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerúmque memorabilium ſtudioſos, Herodoti ſcripta ſacroſancta, velut Apollinis oracula ſint futura. Concluſio

ALIVD CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum eſſe, cum remigibus grunniſſe
Elpenora porcis.

Cum in poetis numen quoddam effulgeat, & eorum ſpiritus ſedibus æthereis veniat, quis tam impudens vitilitigator qui maledictis audeat illos proſcindere, diuinóſque homines genuino dente mordere? Ego certè vates vt ſacros veneror & exoſculor eorum ſcripta, maximè quæ Exordium à laude.

memoriæ prodiderunt de Elpenore.

Ab expositione. Quam pulcherimo veritatis inuolucro finxerunt vnum sociorum Vlyssis, in porcum à Circe per pocula transformatum?

A manifesto. Et puero perspicuum est, καὶ τυφλῷ δῆλον, id est, & cæco clarum, beluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines, ab omni humanitate atque ratione vacuos in brutorum animalium naturas transire.

A credibili Ratio præstantissima hominis pars est, atque lumen vnicum. Quam si libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæso nisi ab humana specie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in pecudum, ferarúmque animalium numero habetur quisquis est ferinis voluptatibus præuinctus.

A possibili Cùm dolosus luctator vinum non modò pedes soleat constringere, sed etiam omnes animi vigores profligare, atque mente captos tenere, vt ab antiquis significantissimo vocabulo temetum sit appellatum. Præterea, cùm animi clauo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes euadant, cur, quæso, Elpenor ad pocula & libidinem procliuis, sub hominis figura porcus, hoc est, ratione carens animal esse non potuit?

Vinum dolosus luctator. Temetum enim ex eo appellatum est, quòd tentet, atque labefactet mẽtem.

A cohærenti. Sus gaudet volutabro luti, fœdus vt Elpenor, homo voluptates beluinas sectatur, ac porcinam vorandi auiditatem, cúmque Philoxeno gruis collum

collum exoptat. Vide Gell. lib. 19. cap. 2.

Porci natura maximè quadrat in libidinosos & ebriosos, quos prouerbio porcos Arcananios vocant, qui sensus tantùm cum bestijs communes habent, in pecudes sua sponte conuersi per libidinem, &, quam Seneca vocat insaniam voluntariam, ebrietatem. A decenti.

Iam quæ commoditas ex præclaro isto poetarum figmento promanet, audi. Elpenor in pecudem transformatus monet omnes bonarum literarum atque virtutis studiosos, vt pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora, non secus atque Helotarum Spartiatarum vnum, detestantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina deuitent. Illud Virgil. semper fixum in pectoribus habentes: A conferenti.

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum:
Ne te muneribus perdat vterque suis.

Merito igitur honore prosequi debemus, vt alia, sic præsentia de Elpenore scripta poetarum, quos non iniuria sacros, & diuûm curam Ouid. appellauit. Epilogus.

Exempla varijs ex autoribus multa consimilia, & ingenij & styli exercendi gratia poteris colligere, atque iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, tractare, vt: Verum esse, quod Horatius Cocles armorum pondere grauatus, Tyberim

tranauerit. Cuius meminit Liuius lib.2.ab vrbe.Valerius lib.3.cap.2.

Item: verum esse, quòd M.Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab vrbe. septimo. Val. lib.8.cap.16. Gellius lib.9. cap.11. vel etiam falsum esse, ex Quintil.lib.2.cap.4.

DE LOCO COMMVNI, QVI Κοινὸς τόπος.

CAP. VII.

Locus communis, est oratio bona aut mala, quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autem est communis, quod omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes sunt, communiter conueniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune proditioni obnoxijs aptatur. Deuterologiæ, id est argumentationi iam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis non habet procemium, attamen iuniorum exercẽdorũ caussa, quandam procemij formam licebit fingere, cui subdere capita, primùm ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites aut exasperes. Post hanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur,

in

in maius extollas. Poſtmodum collocabis ſententiam, vel mentem, caput ſic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digreſſione vitam præteritam in criminum ſuſpicionem deuocabis: deinde miſericordiæ excluſionem. In fine autem huius præexercitationis, pones capita finalia:

Legitimum,
Iuſtum,
Vtile,
Poſſibile,
Honeſtum,
Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMMVNIS contra tyrannidis affectatorem: cuius procemium primum tale eſt.

QVemadmodum legibus conſtitutum eſt ipſáque apud nos iudicia cenſuerunt, legibus pœnas luat is, cuius ſcelere leges nullæ fuerant amplius permanſuræ. Quòd ſi præſenti liberatus ſupplicio, foret æquabiliorem ſeſe præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forſitan aliquis pœnam remittere poſſet: cùm verò elapſus in præſentia, ſit longè violentior euaſurus, iniuſtum certè fuerit, inſecuturæ tyrannidis initium præſenti

delicto condonari.

SECVNDI PROOEMII FORMA.

Ex aliorum absolutione reorum non magnum fortasse Iudicibus periculum fuerit emersurum: verùm si Tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos Iudices precipuum discrimen deuolutum iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent, potientes rerũ Tyranni.

A contrario.

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solùm quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixã, virtutis, seueritatisq; maiorum nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animóq; proponere sententiã, qui nobis velut maximum, incomparabiléq; munus, Rempu. omni dominatione vacuam, solutámque reliquerunt. Optimè quidem illi atque rectissimè. Quando enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se, diuersámque hominibus præbet: proinde mentes quoque hominum ad rectà secúsque agendum multiplici flexu trahũtur. Hinc inæqualitati fortunæ legum equalitatem opposuerunt, instituerúntq; Rempub. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementẽ res cuiusque, nunc extollentẽ legũ constantia æquaret, esśetq; in ciuitatibus lex

correctio

correctio malorum quæ fortuna patrasset.

Cuius iste aut immemor, aut contemptor potius scelestissimo secum consilio instituit, vt Rempub. deleret, taliáq; secum disserebat: Quorsum hoc ergo per deos immortales? Supra omneis positus omnibus me patiar æquari? Frustráque permitto cumulare diuitias mihi fortùnam, si eadem quæ vulgus faciam, eadem feram? & collecti pauperes iudicant, quóđque multis videtur, id mihi tanquam lex obseruandum erit? Quousque ergo hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem & pessimè perituras longè abigam leges, eróque reliquis ego lex potius quàm reliqui mihi. Hæc ipse secum reuoluebat, nondum verò votorum suorum finem assecutus: obstitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergo? non iniquissimum est, si propterea, quæ frustra conatus est summam Dijs gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conseruari? Ab expositione.

Sceleratus est homicida, sceleratior tamen multo Tyrannus. Ille enim vnam, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totas conuellit ciuitatis fortunas. Quanto ergo minus est, parum offendere, aut vnum necare, quàm omneis occidere: tanto minus est homicidæ malum, quàm atrox Tyranni crimen. A comparatione.

A sententia. In alijs autem reis euenit plerunque, vt tametsi grauissima admiserint, mentem eximãt delicto, animoq; defendantur. Solus autem Tyrannus fiduciam non habet, vt inuitum se dicere queat tantum scelus suscepisse. Itaq; si inuitus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verùm cùm ante rem attentatam ipse multum secum diuq; deliberauerit, quomodo iustum cuiquam videtur, culpa carere ipsum, qui ante opera, mente quoque factus est Tyrannus?

A digressione in coniecturalem causam. Alij ergo, quicunque in ius vocantur rei, præsentis solum criminis rationem reposcũtur, & propter prioris vitæ rectè facta sępius absoluuntur, præsentibusq; delictis ignoscitur: Solus verò Tyrannus vtriusque temporis iudicium subeat, oportet. Liquet enim quàm immoderatè vitam præteritam & quàm crudeliter præsentem exegerit ipse. Itaq; vtrorumq; det pœnas, & eorum quæ antè, & eorum quæ præsentis sceleris conatu deliquit.

Libet autem videre cuius preces præsenti ipsum discrimini sint exempturæ. Liberi nẽpe? Ab exclusione misericordiæ. Verùm cum supplicãtes vobis, flentesq; illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos respectu moueri multo rectius est,

eſt,quàm liberorum ipſius. Illos enim ſperatæ dominationis fuerat relicturus hęredes: leges verò quòd iudicandi, decernendíque de ipſo poteſtatem habetis,præſtant. Itaque per quas,quôd Iudices eſtis,vobis datur,pro eis iuſtius fuerit vos ſententiam ferre.

Si enim rectè leges iubent eos,qui patriam in libertatem aſſerunt, honoribus afficiēdos eſſe,neceſſariò relinquitur eos,qui in ſeruitutem redigere conantur, eſſe puniendos. A legitimo

Iuſtum autem eſt, vt tantum vobis det pœnarum,quantum ipſe ſceleris admiſit. A iuſto.

Quòd ſi Tyrannus occubuerit, id magno vobis vſui futurum eſt. Quoniā firma præſtructio confirmandi leges erit. Ab vtili.

Facile autem & expeditum erit, de ipſo ſumere ſupplicium. Neque enim quemadmodum ipſe ad aſſerendam tyrannidem ſatellitibus, ita vos ad opprimendum ipſum auxilijs opus habetis. Sed ſufficiet (Iudices) ſola veſtra ſententia,cuius cùm à Repub.ius, poteſtatemque acceperitis, pulcherrimum quoq; erit,pro Reip.ſalute ipſam experiri. A facili & poſſibili.

Qua facili cognitione totam hanc præſentem tyrannidis poteſtatem auferetis. Concluſio ab euēturo

SCHOLIA.

LOcus communis,&c. *Principio loci communes ſunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vſum rerum humanarum & literarum cadunt, vt fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iuſtitia, liberalitas, temperantia, & his contraria, vt ait Melanthon* 1. *Rhetoricorum. De quorum vſu optimè ſcripſerunt, Rodolphus Agricola in epiſtola de ratione ſtudij. Et Eraſmus ſecundo Copiæ.*

Sunt item qui alia in cauſa à defenſoribus, alia ab accuſatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere misereri: Illorum, miſericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item: communes loci cùm accuſatorum, tum defenſorum, A teſtibus, contra teſtes, à quæſtionibus, contrà quæſtiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra: de quibus Cicero ad Herenn. 3. *Et Georgius Trapezuntius Rhet* 2.

*Item: communes loci (de quibus potiſſimum Aphthonius loquitur) ſunt, quibus citra perſonas in ipſa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, peculatorem, vt ait Quintilianus lib.*2.*cap.*4.

Communes autem dicti ſunt ideo, quia quamnis

nis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad vniuersos criminis reos efferantur necesse est, vt ait Trapezuntius.

Augmentans, &c. *Hoc est, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis, vel crimina quæ sceleratis insunt, illic per conquestionem misericordia captatur, hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debeat, ostendit Cicero, in fine libri 2. ad Herennium.*

Deuterologiæ, &c. *Agricola secundam orationem reddidit. Quoniam locus communis post accusatorum argumentationes, quibus primò noxij manifestantur, & conuicti supplicijs digni relinquuntur, solet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs esse. Et Priscianus ita definit: Locus communis exaggerationem habet manifestæ rei, quasi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus, in hoc, an iste sacrilegus, vel vir fortis sit, sed rei conuicta, & manifestæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus supplicium sit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non sunt aliud quàm maiores ratiocinationum propositiones, vt quæ in proditorem, in veneficum, adulterum, sicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium damnãdum, ostendimus veneficum esse:* Lib. 2. c. 4.

esse: quod vbi explicatum est, quid restat aliud, quod ratiocinationi desit, nisi maior? veneficus est damnandus.

Epilogo similis,&c. *In Conclusione, præter Enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio. Illa per locos præscriptos à Cicerone cõmunes, instigationis auditorum, augendiq́; criminis causa sumitur: Hac item per locos suos commouetur misericordia animus auditoris. Ergo conclusioni similis est locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui insunt, nos amplificatiuum sermonem appellamus, λόγον αὐξητικὸν Græci.*

Res enim nota est,&c. *Hoc est, postquam forma quædam proœmij fuerit posita, & à contrario locus, tum subiunges ἔκθεσιν, id est, expositionem, vt auditorem in odium maleficij rapias, ac instiges, non probes, nec doceas rei declaratum crimen.*

In maius extollas,&c. *Hoc est flagitium, in quod fueris inuectus, ostendes longè grauius esse, atque atrocius illo cum quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.*

Sententiam vel mentem,&c. *Sententiam veteres, quod animo sensissent, vt suprà dictum est, vocauerunt, Græci γνώμην appellant. Quod consilium mente conceptum, atque voluntatem quoque significat. Vult igitur Aphthonius, vt aperia-*

aperiamus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consilijs reus ad maleficium accesserit.

Coniecturali, &c. *Coniecturam à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem, appellatam ait Quintil. libr. 3. cap. 7. Hinc coniecturalis caussa, cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, diuiditq; in causam, & in vitam: illa ratiocinationem, hæc ex antè factis suspiciones administrat.* Coniecturalis. Coniecturalis caussa

Misericordiæ exclusionem, &c. ἐλέȣ ἐκβολὴν, *amouendam ait misericordiam esse, & neminem iustum oportere malorum misereri.*

Leges nullæ, &c. *Tyranni periphrasis est, in quem præsens hic locus communis est institutus. Verùm Tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in subditos potestatem habens. Vnde Virgil in 7. Æneam suum, quem pium semper esse voluit, Tyrannum dixit, inquiens.*

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse Tyranni.

Postea viribus imperij per superbiam cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolentiam abutuntur imperijs, & Rempubl. opprimunt, rediguntq; in seruitutem. Cum his, inquit Cicero Officiorum 3. nulla nobis est societas, sed potius summa distractio. Omne hoc genus pestiferum atque impium ex homi-

hominum communitate exterminãdum est, &c. Idem 2. Philippic. Satis est viris fortibus didicisse, quam sit pulchrum, beneficio gratum, fama gloriosum, tyrannum occidere. Idem pro Milone: Graci homines Deorum honores tribuunt ijs viris, qui Tyrannos necauerunt. Quæ ego vidi Athenis, quæ alijs in vrbibus Græciæ, quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionẽ, & memoriam consecrantur, &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur. Cuius meminit Quintil. lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. *Aphthonius* δοκεῖτε δὲ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τοῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογιεῖσθε γνώμας. *Longè, inquit diligentius, & exactius (mea sententia) iudicaretis in re præsenti, si maiorum nostrorum iudicia ante oculos vestros ponere velletis. Iudices nimiũ indulgẽtes ac remissos arguit. Maiores autẽ è cõtrario diligẽtiores asserit extitisse. Illos pati rẽp. opprimi, hos in libertatẽ adseruisse & legum iustitiã opposuisse iniustis fortunæ impulsibus ad maleficia. Est enim locus è contrario.*

Fortuna. Hinc illud Horat. li. 3 car. od. 29. Fortuna sæuo læta

Fortuna varietate sua, &c. *Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilio, quam Deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium solam vtramque paginam facere credebant, & omnes casus humanos adsignabant illi, vt hominum*

num mentes impellenti, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum studia. Unde Quintus Curtius lib. 3. de rebus Alexandri, inquit, Etiam naturam plerunq; fortuna corrumpit. & lib. 8. Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ quàm virtutis esse beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus institutum, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

negotio, Ludum insolentē ludere pertinax, Transmutat incertos honores, &c.

Attentatam rem, &c. *Id est, Misericordiam Tyrannus mereretur, si peccasset imprudenter & inconsultò: sed cùm factus sit studiosè, atque dedita opera Tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet esse veniæ spes, nec ignoscendi facultas parata.*

Inuitum se dicere, &c. *Hoc est crimini suo nihil poterit prætexere, non dicere, quòd inuitus, vel per imprudentiam scelus susceperit. Et in testamento veteri legimus iis vrbem profugij paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, vt si ferrum in sylua manum succidentis ligna fugerit, & occiderit hominem. Deuter.* 19.

Liberorum ipsius, &c. *Hoc est, filiorum atq; filiarum. Vide Gell. lib. 2. cap. 13.*

Quarū respectu moueri, &c. τὴν ψῆφον ἐπενεγκεῖν, *i. suffragia ferre. Multo iustius est, inquit, pro legib. suffragia ferre, easq; defendere, quàm*

quàm Tyrannorum liberos fauore prosequi. Illarum enim beneficio iustitia floret, & iudices liberè sententiam pronuntiant, sed horum maleficio, cum Iudicibus æquitas è medio tollitur.

Locus communis in villarum ac vrbium incensores.

Exordivm.

Hominum impiorum nulli grauioribus supplicijs afficiendi sunt, quàm ij, quorum maleficio, contingit, vt funditus per incendia pereat, quod à iustitia suum vnicuique fuit attributum.

A contrario. *Quorsum attineret Deorum clementia datas esse facultates, si liceret impunè maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omnino flammis abolere?*

Ab expositione. *Quid in rerum natura poterit atrocius esse, quàm omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasq́; domos eiulationibus querulis complere, vrbes incensionibus, internecione ciues, vastitate regiones, ruina crudelissima Respubl. perdere, & breuiter omnia, quibus humana vita carere non potest, flammis absumere?*

A comparatione. *Quibus longè mitiores sunt fures, aut sicarij. Hi vnius atque alterius bona diripiunt, aut, rerum inopia protrusi, vnum aliquem occidunt: at illi Respubl. omnes euertunt, & vniuersa*

uersa tollunt è medio.

Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiæ iusta est deprecatio. Nulla igitur venia digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac sua sponte omnia immaniter excusserunt sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi. A sententia.

Cùm vitam præteritam adeo turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit insequentis, Iudices, iniustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo. A coniecturali digressione.

Quis poterit istorum misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit, non tot matronarum ac puerorum eiulatus flexêre, non tot virorum singultus atque calamitates maximæ permouêre, nedum à teterrimo crimine potuerunt deterrere? Ab exclusione misericordiæ.

Fas & iura sinunt, volúntque, vt ij pœnas se dignas exoluant, qui iustitiæ leges violando crudeliter vniuersam Remp. afflixerunt, fortunásque omnium irreparabili damno funditùs perdiderunt. A legitimo.

Quis tam peruersi iudicij poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantísque supplicijs excruciare, quanta A iusto.

meruerunt eorum maleficia?

Ab vtili.

Sumpto de sceleratissimus hominibus supplicio fiet, vt Respubl. liberata possit respirare: item boni ciues quibuscunque rationibus valuerint, sua tecta restaurare & in meliorem aut saltem pristinam conditionem, atque dignitatem restituere.

A possibili & honesto. Hoc enim est proprium eius officium qui ad Rempub. administrationem accedit.

Tanta vobes, Iudices, est diuinitùs concessa potestas, vt citra magnum negotium maleficos tollere, tanta item facultas, vt pro iure vestro Rempub. afflictam suffulcire possitis, & in libertatem asserere.

Nihil magis poterit Iudices æquissimos decere, quàm rerum publicarum hostes opprimere: nihil magis gloriosum æstimari, quàm prospicere, ne quid damni boni ciues capiant.

Ab euenturo.

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti cessabunt à peccando, qui aliâs ad nocendum promptiores sunt futuri. Resipiscent multi, vbi cognouerint mala consilia consultoribus pessima cecidisse.

ALIVD

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in ebrium.

EXORDIVM.

IN Republ. vestra, Iudices, prudenter instituta, non ferre soletis vlla etiam leuia crimina, quanto minus vobis tolerenda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanátque corporum & animarum pernicies certa. Ebrietas.

In homine rem præstantissimam nouimus esse rationem, bonámque valetudinem: vtrunque obnubilat, imo disperdit fœda temulentia, vtrunque conseruat diuina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum. A contrario.

Tolerabilior rei præsentis esset causa, si vino rarius sese ingurgitaret, sed nullam meretur veniam, cùm bestia quotidie cothenissans sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab adfinibus obiurgatus non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis ad vomitum reuerti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat. Ab expositione.

Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, sic item ebrietas, ingeniorum teterrima A comparatione.

pernicies. Et reliqui mo bi partem aliquam corporis solent corripere, non diuinam in homine particulam adoriri: pestilentissimus omnium est ebrietas, hoc est, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauêre vinum ex eo, quòd tentet, atque labefactet mentem.

A sententia.

Alios imprudentia, casus, atque fata ad peccandum trahunt: ebriosi sponte sua rapiuntur ad malè faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quàm voluntariam insaniam, Epist. 12.

A vita antecedente.

Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui præteritam turpissime traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desijt ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, pallor, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ euidentia signa. Vide Plin. lib. 14. cap. vlt.

Incontinentiæ incommoda vide ex So. apud Xen. Memo. 1.

A misericordiæ exclusione.

Nulla ratione parcendum est illi, qui consultò facinus patrat, & sua sponte se conuertit in bestiam: quod facit ebriosus homo, cuius turpissima flagitia sine vlla misericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentem editis reliquos à peccando deterrere.

A legitimo

Cùm iuxta Ciceronis sententiam, Lex sit recti

Sti praceptio, prauique depulsio, rectissimè feceritis, si (quod leges vestra volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio sustuleritis: quo facto, vitijs omnibus repurgatam Remp. estis habituri.

Vos ideo magistratu fungimini, & gladios geritis, vt sontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quàm si fortiter officio vestro functi, in bestiam hanc ebriosam grauiter animaduertetis. Nec erit quòd ab illa vobis metuere debeatis, cum neminem sui criminis defensorem habeat, & eius omni vigore corpus exhaustum, vinóque debilitatus sit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non solum Reipub. vestræ futurum est vtile exemplum atque salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio prosequitur ebrietatem. Vnde apud Esaiam inquit: Va qui consurgitis manè ad ebrietatam sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. &c.

A iusto, honesto, vtili, possibili.

Gladios cur gerant magistratus.

Sed non opus oratione longa vobis, quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen esse teterrimum, nec leni supplicio tollendum.

Epilogus.

PETRVS MOSELLANVS, VEnustiùs ac copiosos tractatum.

ARGVMENTVM.

Vereor plurimum, ne, qui sobrij sunt, operam hanc meam in ebrios dicendi ceu supervacaneã rideant: dicent enim sobrijs castigatione hac nihil opus esse: ebrios autem sic vino sepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant: nullius obiurgationis asperitatem sentiant. Nimirum quòd, vt corpus mortui nullis punctis, sic ebrij animus nullis monitis excitari posse videatur. Quanquam autem optabile esset, non sæpe operam ludi in corrigendis ijs, qui in vitijs suis sic obduruêre, vt omnem medicinæ spem excludant: tamen quia sunt qui certis interuallis ex tanti mali sopore expergefacti ad se redeunt, séque sanabiles per hoc, quod morbum subinde agnoscant, prabent, vel horum gratia quanta sit in hoc vitio pernicies, paucis ostendam. Nam vt pulchrius nihil est homine sobrio, & ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato, ita nullum monstrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neque pes neque manus satis suum officium facit. Principiò mirari succurrit Græcorum prudentiam, qui suæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quàmque ingens bonum sit sobrietas satis de-

clarant.

clarant. Siquidem vt ostenderent mentem humanam in sua dignitate consistere sine sobrietate non posse, virtutem hanc insigni vocabulo σωφροσύνην nominauere.

Quid enim aliud sonat σωφροσύνη, quàm mentis conseruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus sit sublimior censenda. Quanquam autem Stoicorum disputatio est, qui vnam virtutem habeat, et & cæteras non deesse: tamen in vsu vitæ humanæ sæpe compertum est, fortitudinem habuisse eum, qui amicitiæ iura non præstiterit. At sine sobrietatis fundamento nullus vnquam virtutum domicilium in animo suo construxit. Nam vt ea oculorum acies sola colorum discrimina discernit, qui nullo vitiosi humoris fluxu lippiant: ita quid quaque in re vel fugiendum, vel sequendum sit, ea tantùm mens cernit, quam cibi ac potus moderatio ab omni onere semper seruarit expeditam. Hæc prudentibus consiliorum omnium mater, hæc rectè consulta maturè exequitur, cum hac florent Resp. hac discedente sensim optima quæque dilabuntur: vt vel hinc appareat, quanta sit pestis in Repub. ciuis ebrius, qui neque virtuti vlli locum apud se relinquat, nec vllum in rebus consilium aut inuenire ipse, aut ab alijs inuentum recta ratione exequi pos-

σωφροσύνη

sit : qui nec præterita recordari, nec præsentia moderari, nec futura prævidere rectè queat : qui denique nihil aliud sit, quàm quod de otiosis ait poeta, Telluris inutile pondus. Finge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A vespera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur : succedit somnus alij grauis, adeò vt morti plusquam similis appareat : alij somniorum terrificis spectris irrequietus : tum æquissimum ebrietatis supplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vinum surgere vetat, & in medium vsque diem in stratis detinet. Quòd si quid operis vrgeat nimis, fracti, & vel semimortui ad illud accedimus. Quis autem cum laude in negotio aliquo graui versatur, ad quod inuitus, fractus, ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectandum est aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua hæret, vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est, quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, &

animum

animum pariter atque corpus prosternat. Bona morborum pars cùm vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominis partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, sunt qui aestum immittant, salua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipsum, quod commune habemus cum Dijs immortalibus, quo solo homines & sumus, & rectè appellamur quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas & potest, & solet. Atrox sanè, & horrẽda pestis est ἐπιληψία, qua correpti plerique aliquoties vim sibi ipsi afferunt, dum sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luto voluunt ipsi. At nullis verbis consequi queas, quanto fœdiori, quantóque immaniori malo laboret ebrius. Quem ἐπιληψία corripit, hunc paulo momento deserit, atque ei mentis usum reddit: ebrius autem cùm diu multúmque per ebrietatem iactatus fuerit, séque indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si non, quod sæpenumero accidit, in totum extinguatur) totumq́ penè triduum sepulto similis iacuerit, vix tandem ad se vtcunque redit. Illi mali sensum lenit, quòd nulla sua culpa, sed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit: huic verò malum conduplicatur, quando, quò mali culpam à se transferat, non habet: & mixtus

Animum cum Dijs communẽ habemus, eóque solo à brutis differimus

minus premere solent, quæ nihil commeritis gravia accidunt. Iam inter animi vitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet. Quid enim tam est horrendum, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè credideris, effutit omnia, neque quicquam tam religiosè arcanum est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotoris stultitiam inuitatus mentis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is qui illud, quod charissimum habet, ad alienum affectum, eúmque stultum, amittere vel cum auiditate paratus est? Cui autem ignotum est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitharum factã, vt Horatius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes primùm ad stuprum nefandum processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonem, cætera quidem Regem laudatissimum, compotandi studio, eò prolapsum, vt ijs quibus familiarissimè vtebatur, interfectis, & per hoc procerum suorum omnium animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustijs complecti studeo.

In vino veritas: hinc Hora. Ser. 1. Sa 4 & 10. Condita cùm verax aperit præcordia Liber.

Vide Cur. lib. 10. & Plutarc. in vita Alex.

Aliud

Aliud exemplũ loci communis in sacrilegũ, iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Prisciano deprompta est.

EXORDIVM.

IN omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos qui contra Deos aliquid audent, sacra violando.

ALIA EXORDII FORMVLA.

Quòd si vultis committere Iudices, vt cæteri quoque homines vestra indulgentia pessimi fiant, sacrilegum impunitum relinquite: si hoc non placet, supplicijs adficite.

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in conspectum vestrum adductus est reus, videtur solus in periculum venisse, sed vos quoque in discrimen præcipitamini. Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

Vt Dij placarentur maiores nostri ceremonias instituerunt, aras condiderunt, templa Dijs immortalibus vouerũt, hostijs donarijsq; exornarunt, ac festis diebus redeuntibus celebrarunt: iste autem vt Deos exacerbatos in capita nostra instigaret, aras spoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abstulit. A contrario.

Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur Ab expositione.

obinatur sacrilegus, quàm Deos irritando vniuersæ ciuitati malum accersere, publicisq; ac priuatis rebus incommodare? Etenim ex sacrilegio, & Deorum contemptu solet agrorum sterilitas prouenire, omniumq; rerum penuria: item seditiones, prælia, regionum deuastationes, vrbium excidia, atque pestes.

A comparatione.

Ex reliquorum maleficijs tolerabilius malum videmus enasci. Latrocinium ac furtum in paucos c mmittuntur: stupratorum adulterorumq; crimina ijs solùm qui faciunt molesta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum interest, excruciant: sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incommodat, qui Tyrannis est simillimus, sed tamen ex illis non omnibus sed pessimis omnium. Illorum enim facinus est sæuissimum, quo Deorum immortalium donaria spoliant, sacrasq; diuitias auferunt. Iniquissimum igitur esset, furem, vel iniuriosum adfici supplicio, sacrilegum verò absolui.

A sententia.

Sed quid suis vt prætendat flagitijs habere potest? inuitus ad scelera non accessit, sed cùm mala semper in eo mens, malus animus fuerit: non sine multis, sed impijs consilijs atque conatibus fores templorum effregit. Iam quali præditum animo censeatis eum, qui Deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò diuina sacraria

via profanando exacerbauerit? Quod designare solent, qui Bomolochorum pessimi, nunquam laboribus honestis vt victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atq; sacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire. Bomolochi.

Homines alij qui peccant, maleficij præsentis labem vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expugnare possunt: at qui tam horrenda crimina committunt in Deos, satis ostendunt sese habere pectora, quæ ab ineunte ætate nulli pietati adsueuerunt, sed assiduo criminum vsu tam contaminata sint, vt ad meliorem frugem, si cupiant etiam, nequeant reduci. Lignum enim tortum haud vnquam fiet rectum. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimulatur naturæ: quam licet expellas furca, tamen vsq; recurret. Quare nihil iam aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat. A digressione coniecturali. Imò natura potentiorem cõsuetudinẽ asserit. Qu. Curt. libr. 5.

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil oploratione eius commoueamini oportet, ne crimen impunitum alijs similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra Deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat. A misericordiæ exclusione.

Quod si leges volunt, vt qui status hominum inquietant, pacemq; publicam interturbant, A legitimo.

in-

puniantur : quanto magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditus intereamus?

A iusto. *Et quid magis æquum esse poterit, quàm Deos placare, religionem tueri, ædiumq́; sacrarum expilatores damnare, ac meritis supplicijs adficere?*

Ab vtili. *Quod si feceritis, Deos placatos habebitis, & Reip. statum longè tranquilliorem atq́; prosperiorem. Etenim in ijs imperijs feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conseruata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum.*

A possibili *Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedimento esse posit: neminem enim iste habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore aliquem, qui tam sit Diuûm contemptor, istum è manibus vestris vt cupiat eripere, sed potius omnes instabunt & vrgebunt, vt reus omnium suffragijs morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato* κακῶν πανήγυρις *impendeat.*

Epilogus. *Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tollendo, qui iam pridem omnibus videtur esse damnatus?*

ALIVD

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in contumacem aut δύσκολον.

EXORDIVM.

INter varia criminum genera non infimum est contumacia, atque morositas, omnium dissidiorum vberrimus fons & origo. Contumacia.

Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, vnde natum prouerbium: Æqualitas haud parit bellum. Et obedientia vel sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertásque custodit. At morositas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta rescindunt, omnémque concordiam è medio tollunt, vt Pythagoras rectè dixerit, Æqualitatem amicitiæ parentem, & altricem: contrà, inæqualitatem discordiarum, bellorúmque matrem esse. A cõtrario. Glutinamentum.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminemque ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduè loquitur, atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam cum alijs certare, imò vincere: nolo alicui morem gerere, cùm longè melius, quàm alij, nouerim, quæ conueniant ætati meæ: nec maximoperè alienam sapientiam optarim: Ab expositione.

optarim: valeat monitorum odiosa prudentia, ego quod mihi visum erit, aggrediar, præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuêre, faciam, reiectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis peruagabor, obuiam venientes lacessam, atq; prosternam, aut, velut Achilles, in fugam compellam, exclamabo etiam, vt Stentora vincere possim,

— aut propria mercede canoros,
Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutus,
Torua Mimallonijs implebo cornua bombis.

Hæccine digna sunt adolescentibus exercitia? Melancholicorum est studijs impallescere, & demorsos sapere vngues.

A comparatione.

Graue crimen est ambitio, sed multo grauius obstinatio, & pertinacia procax, quam αὐθάδειαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus, & occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exemplo pessimo multis est alijs, quos veluti contagione virosa corrumpit, & ad seditionem Reipubl. perniciem instituit, atq; trahit.

A sententia.

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facilè, si vellet, bene monentes audire posset: sed peruicax, & obstinatus animus relucta-

reluctatur, ac velut asinus calcitrosus reuerberat. Cæterum vt πειθαρχία μήτηρ τῆς εὐπραξίας, sic inobedientiæ crimen & pertinaciæ scelus omnium in Repub. peruersitatum origo.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeóque ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturam, ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reipub. pestilentissimum, potest enasci. A digressione coniecturali.

Quis iudicij tam peruersi vir esse poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atq; præfractiores à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus vt omnis bene monentium, ac grauium virorum autoritas in summum adducatur discrimen? A misericordiæ exclusione.

Quòd si non in facta modò, sed in voces etiam petulantiores olim publicè vindicatum est, vt C. Fundanius & Tiberius Sempronius Ædiles, Appij Cæci filiæ mulctam ob inciuilia verba duntaxat dixerint, vt Gellius lib. 10. cap. 7. quanto æquius erit constringere os infræne, & coercere pestiferam rebellandi libidinem eius, qui responsator teterrimus oblatratione, factóque suo scelerato omnia ciuilitatis atque pietatis officia tollit? A iusto.

Quòd si vestrûm nonnulli iudicauerint vitium contumaciæ non capitale crimen esse, ar- A legitimo

guerint igitur leges iubere, ne maior pœna sit, quàm culpa, Officiorum 3. Non petam, vt in reum exampla crudelia nimis edatis, sed per νουθεσίαν *aut* τιμωρίαν *occursuri vitiys, ita puniatis, vt accepto malo resipiscat, peccandíque licentiam cohibeat, atque compescat.*

Ab vtili. *Ad crimina leuiora etiam nihil conniuere, sed aliquando ad viuum resecare, quantum in Repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.*

A possibili. *Res ardua non erit, de præsenti reo iudicium, censurámque facere, sola sufficit authoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiys auxiliariys opus habituri estis, cùm vel solo nutu confundere possitis, cúmque nemo sit, qui cupiat illi subuenire.*

Ab Euenturo. *Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij vestri remoratur.*

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, In auarum: cuius exordium.

VEtus dictum est, Iudices, auarum, nisi cùm moriatur, nihil rectè facere. Quod vel solum vobis persuadere poterit, vt hunc hominem, ipsam auaritiam, si non capitali pœna adficere,

saltem

ſaltem extra patriam aliquò, vnde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non poſſit accedere, ſtatuatis ablegare.

Admodum bene ac prudenter olim Romani ſapientes inſtituerunt, vt in Ægei maris inſulam Gyaros noxij deportarentur, ne laceſſerent, ac diuexarent innocentes, pauperum ſudores, atque ſanguinem hauriendo. Contrà, vos perperam ac imprudenter feceritis, ſi hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominem peſtiferum & iniurium ex hominum communitate exterminaueritis, ne eius præſentia pernicioſa miſeri ciues non modò violentur, ſed etiam perdantur. Vniuerſum enim mortalium genus deuorare, & omnibus, vt ſibi ſolis proſint, eſſe maximo detrimento ſolent auari, per omne genus iniuriarum ſuos explendo loculos, alienos expilando.

A contrario.

Deuoratur is, inquit Quint. lib. 6. ca. 8. cuius patrimonium conſumitur.

Cuius rei gratia ſecum animo reuoluere ſolitus: Quorſum virtutes? quorſum probitas? quæ laudatur quidem, ſed alget. Vnicum ego pecuniæ ſtudium amplectar. Hæc rerum omnium Regina, donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel Dij capiuntur. In precio precium nunc eſt, dat cenſus honores, qui diuitijs parantur. Has igitur conſecutus ego, omnibus (qui nunc quæſtus vberrimus) aſſentabor, defraudabo, terminos

Ab expoſitione.

proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel Deos, vel homines curaturus.

A comparatione.

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longè nocentior auaritia fuerit, qua nihil scelestius esse Rex sapientissimus Solomon asserit. Et quo liberalitas gratior, omniúmque studiosorum encomijs celebratur atque laudatur magis, tanto detestabilior auarus est, qui non amicis, non patriæ, non reliquis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum viuit; se solum pascit, &, horrendum dictu, nunquam satiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur. Prouerb. 28.

A sententia.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam agit: homicida in furoris vim ac iram transfert crimen & factis maleficium assignat. Et vterque non semper, sed raró & casu quodam & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxium repurget animum, cùm auaritia penitus insita permanet in venas, & in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit, nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullámque de hominum genere bene merendi facultatem.

A coniecturali digressione.

Præteritæ vitæ sanctitas alijs sæpe reis non vulgarem apud Iudices æquos beneuolentiam conciliat: verùm si totam huius rei vitam ad amussim excusseritis, ipsissimam inuenietis αὐγείου βασασίας, monstrum, non vna graui correptione vel

vel ſupplicio dignum.

Quare neminem arbitror fore tam ſtolidum, quem huius rei miſereſcat. Familiam, quam ſui ſimilimam habet, ad pedes fortaſſe veſtros prouoluturam videbitis, ſed vos legum & iuſtitiæ ratio magis permoueat, quàm iniqua ſceleratorum hominum hypocriſis, & ipſiſſimæ Crocodili lachrymæ. A miſericordiæ excluſione, atque iniquito.

Cùm leges Reipub. gratia conſeruandæ iubeant in ſontes animaduertere, non illegitimum fuerit, imò iuſtiſſimum acriter hunc reum à vobis caſtigari, vel procul ablegari, cùm nihil eo ſceleſtius, vt dixi, reperiatur. A legitimo

Quo facto nihil officio veſtro dignius effeceritis. Nec quod iudicium veſtrum poſsit remorari, video: nam, modò volueritis, dictum ac factum reddetis. Ab honeſto & poſſibili.

Duplicem inde Reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primùm Iudices integri, teterrima peſte Rempublicam liberaſſe prædicabimini. Deinde prudenter effeciſſe, vt præſentis rei ſupplicio deterriti reliqui, ad conſimile maleficium non facile ſint acceſſuri. Ab vtili.

Plura dicere non arbitror operæ pretium, cùm ipſi ſatis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cùm eo nihil ſit in Republica peſtilentius, atque magis pernicioſum. Epilogus.

DE LAVDE, QVÆ ἐγκώμιον Græcè dicitur.

CAP. VIII.

Proprium est laudis res amplificare & ornare. Quint.lib. 3.cap.7.

Laus est Oratio, bona alicuius enumerans.

Laudendæ verò sunt:
- Personæ, vt Thucydides, aut Demosthenes.
- Res, vt Iustitia, aut Tẽperantia.
- Tempora, vt ver, æstas.
- Loci, vt portus, horti.
- Ratione carentia animalia, vt equus, aut bos.
- Plantæ, vt vitis, aut oliua.

Laudamus verò & communiter & singulatim. Communiter, vt omnes simul Athenienses. Singulatim, vt Atheniensem vnum aliquem. Hæc verò diuisio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto:

Primùm procemion pro qualitate rei pones.

Deinde subijcies genus, quod diuiditur in:
- Gentem,
- Patriam,
- Maiores,
- Patres.

Post

Pòst educationem explicabis, quæ continetur.
- Institutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc subdes præcipuum laudum omnium caput, res gestas, quas diuides in ea quæ sunt.
- Animi, vt quæ fortitudinis sunt, quæ prudentiæ.
- Corporis, vt pulchritudinem, velocitatem, robur.
- Fortunæ, vt principatum, potentiam, diuitias, amicos.

Addes deinde comparationem, qua id quod laudatur, alteri collatum tollatur in maius. Postremò epilogo, qui precationi similior sit, concludes.

Comparationis exercitatio duplicat materiam & virtutum vitiorúmque non tantum naturam, sed etiam modum tractat. quint. lib. 2. ca. 4.

EXEMPLVM IN THVCYDIDIS *laudationem.*

ÆQuum est eos, qui vtilia nobis adinuenêre, suis ipsorum inuentis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, iisdem quòq; ceu auctoribus cum gratia reponere, acceptúmque referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui ipsis plurimum attulerit ornamenti.

 Omnes

Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari: Thucydidem verò eo magis, quòd pulcherrimo omnium illustrando, curam suam impendit. Neque enim quicquam eloquentia pulchrius: neque Thucydide quenquam bene dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

A Patria. Athenas inuentrices & altrices bonarum artium vocat Cic.

Nactus autem Thucydides eam est patriam quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus est, quàm vnde omnis bene dicendi ratio profluxit, originémque vitæ sortitus Athenis.

A maioribus.

Reges generis sui habuit auctores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens & generis amplitudinem & ciuitatis statum popularem, quo clarior vtrinque fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad iniustas opes, potentiámque delaberetur, æqualitate legum prohibitus est, néue in obscura reliquæ plebis vilitate delitesceret, fœlicitatis genere est consecutus.

Ab educatione.

Leges vitæ optimæ magistræ.

Talibus igitur procreatus parentibus, in Republica Atheniensium, intérque leges educatur, quas certê optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem armáque viuere instituens, eruditioni simul atque rei militari operam dare decrevit, neque studia

dia armis deferens, neque arma (vt pręcipuam prudentiæ partem) relinquens, vnóque conatu duarum diuersarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea, quę natura sunt separata.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occasionem quæsiuit proferēdis eis, quæ pulchrè fuerat in ætate meditatus. Nec defuit casus, bellúmque protinus est ortum, ipséque res ab vniuersa gestas Græcia literis complexus posteritati mandauit, conseruator eorum, & velut restaurator, quæ bellorum deleuit iniuria. Nec passus est, quod quisq; gessit, temporum situ aboleri. Ex ipso ergo cognoscitur captam esse Platęam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Atheniēsium classibus Pelopōnesi oras esse nauigatas, certatum esse nauali prælio apud Naupactō, nō est nos Thucydides id passus latêre. Lesbum ab Atheniensibus esse captam, id quoque ab ipso indicatur: cum Ambraciotis pugnatum esse, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacedæmoniorum non ignoratur. Sphacteria & Pylos ingentes Atheniensium labores non latent. Concionātur Corcyræi Athenis, Corinthij ipsis contradicunt. Æginates, vt Athenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur. Iam verò à belli concilio Lacedæmonios

A rebus gestis.

monios Archidamus absterrens, contra Steneleidas ad bellum suscipiendum impellens, Ad hæc Pericles legationem Laconicā contemnens, neq; passus deficere animo propter pestilentiam Athenienses. Cuncta hæc Thucydidis opera, ingenioque in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A comparatione. Herodoti & Thucydidis comparationē pulcherrimam vide apud Qu. li. 10. ca. 1.

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit, hic omnia ex rebus ipsis, atq; veritate deprompsit. Quanto verò quod ad alienam fit gratiam, infra id est quod fit ad veritatem, tanto post se Thucydides Herodotum relinquit.

Epilogus.

Erant alia quoq; permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi, quò minus omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus sapientiæ.

PROOEMIVM.

SApientiam adipisci felicitatis est: laudare autē pro dignitate ipsam maius est, quàm vt nostris id viribus adsequi possimus. Tantum enim illi superat gloriæ, vt commune quoddam Deorum immortalium bonum esse credatur. Cùm enim Deorum vnusquisq; velut

velut deſcriptam officij ſui tueatur partem, Iuno nuptijs præſit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabrileis ſuas exerceat parteis, ducat Neptunus nauigantes, & quiſq; alius aliud ſibi vendicet, ſapientiam in commune ſibi aſſerunt omnes, pręcipuè verò præ omnibus Iupiter, quanto reliquis maior eſt, tanto omnium quoque ſapientiſſimus æſtimatur.

Vnáq; ſapientia eſt, quæ vel maximè æternam Ioui præſtat poteſtatem. Et dij quidem natiuam ipſam cognatamque ſibi habent, munere autem ipſorum in terras quoque delata eſt, & Deorum filij ſapientia ſua maximam humanæ vitæ vtilitatẽ attulerunt. Quapropter poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiens olim fuiſſe canitur, Deorum fuiſſe filios tradiderunt. Non quidem illi vano commento Deorum naturam velut permutare conati, quam ne Dij quidem ipſi permutare poſſent, ſed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, vt qui diuina quadam cæteris admiratione præſtarent, Deorum filij crederentur. Nec immeritò illorum in Deos referebant genus, quorum ſapientia maior, quàm humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

A genere.

Vt Herculem, Minoa, Perſeum, & reliquos.

Sola

A sapientię effectis

Sola autem ipsa vtroq; rerum statu æquas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello solùm probantur, alia laudamus in pace. Sapientia verò præcipua est vtriusque temporis moderatrix. Sic in bello versatur, tanquam prorsus artium pacis ignara, sic pacem continet, tanquam nunquam agitata strepitu bellorum. Denique tam apertè vtrique sese accommodat, vt in vtro horum æstimes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni trãquillitatis vtitur more: in bello verò victoriam præbet. Neq; armis solùm superiorem facit, sed in concionibus quoque præstat inuictum. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit, primásque sibi vendicat sapientia. Sola quoque diuinitatis proximè exprimit similitudinem: sola enim, velut Deus, futura prospicit. Quin ipsa quoque terram agricolis attribuit: nauigantibus assignauit mare, adeo non fruges colligere sine sapientia, non nauim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascendere auderemus. Itaque quicquid exhibet mare, quicquid hominum vsibus terra profert, meritò sapientiæ munus cuncta censentur. Ne cęlum quidem, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quantum solis se porrigit ambitus, quod spatium stellarum vnaquæque circunscribit,

cunscribit, ipsa peruestigauit. Despexit intra terras etiam, & quo pacto vita defuncti agemus, ipsa nobis aperuit. Troiam quam capere temporis diuturnitas non potuit, sapientię astus subegit, & vnius consilium adepta, vniuersam Persarum potētiam dissoluit Cyclopis oculus erutus est prudenti Vlyssis inuento, sicq; quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa sapientia deriuat.

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit, cùm quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præstet? Adeoquê si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpanda videatur. A comparatione.

Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur, nisi maiora essent, quàm quæ posset modica oratio complecti. Epilogus.

Scholia.

Laus, &c. *Alij laudationem vocant, hoc est, orationem bona exprimentem, quæ alicui insunt.* Ε᾽γκώμιον *Græcè appellatur, quod iuxta Aphthonij sententiam dictū eo quòd* ἐν κώμαις, *id est, in vijs antiquitus canebant. Nam antiqui* κώμας *angiportus dicebant. Differt ab hymno & Epæno, quòd hymnus Deorum sit, encomion verò mortalium: præterea Epænus paucis verbis fit, Encomion autem secundum Rhetorica*

ricæ artem profertur. Postremò cùm in loco communi quoque laus sit, hoc differunt, quòd in loco communi pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, vt præmium petamus: Laus autem per se virtutis testimonium, vt ait Priscianus.

Laudandæ sunt, &c. Porrò præterita, instantiaq; atque adeò omnia, quæ nunc laudamus, nunc contrà vituperamus, res sunt omnis generis, quæ aut cerni tangíque, vt homo, equus, vrbs flumen: aut animo intellectuq; cognosci, atque percipi possint, vt facta dictaq;. Virtutum item vitiorumq;, tum artium varia genera, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliáq; id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facilè possunt, nempe iniustitia, luxuria, inuidia, &c. Ipsius autem Dei laus (quanquam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur, non video) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangíq; possunt, primas partes homines tenent, qui cùm cæteris animantibus brutis rebúsq; mutis ratione & sermone, tum multis alijs animi naturæq; dotibus antecellant, laudem imprimis sibi vendicant. Laudamus igitur præcipuè personas, vrbes, portus, loca, & his similia: præclarè item facta dictáq;, quæ cum virtutibus coniuncta, atque inde orta esse constat. Iam & iuxta vir-

virtutes artésque aut in certis hominibus, aut seorsum suis ipsas laudibus exornamus.

Res,&c. *Vt Erasmus laudauit Moriam. Et ad ingenij vires periclitandas, artemque ostentandam Phauorinus laudauit quartanam febrim. Eum enim constantiùs valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperauerit. laudauit etiam Thersitem. Cuius meminit Gell. lib.* 17. *cap.* 12. *Et Poiitianus in Epistolis.*

Loci,&c. *Vt Baiæ, Tempe.*

Portus,&c. *Vt in Liguria Lunæ, vel Carthaginiensium. Cuius meminit Virgilius in* 1. *Item laudari poterit Stoa porticus Atheniensis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouidius* 12. *Metamorph.*

Horti,&c. *Vt Adonidis, qui prouerbio locum fecerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Aphrica fuisse memorauit. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Satyr.* 10. *Item Alcinoi syluæ, quarum Virgilius Georgicorum* 2. *meminit. Idem:*

Adeste Musæ, maximi proles Iouis:
Laudes feracis prædicemus hortuli,
Hortus salubres corpori præbet cibos,&c.

Equus, &c. *Equos laudare poterimus, vt Pollu-*

Pollucis equum Cyllarum, & Graij quorum meminere poetæ, vt ait Virgilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius lib. 5. cap. 2. Item Solis equos, &c.

Bos, &c. *Virgilius in Georgicis:*

——Optima toruæ

Bos pulcher. *Forma bouis cui turpe caput, cui plurima ceruix,*
Et crurum tenus à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. *Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, Vt ait Virgilius. Vide Plinium lib. 14. cap. 3.*

Olea, &c. *Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quod signum fuerit pacis. Vnde Virgilius in 7.*

Ad mœnia Regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

Item: Brassicam laudat Cato, maluam & Albucum Hesiodus.

Subijcies genus, &c. *Sunt qui hoc loco iubeant addenda esse ea, quæ natiuitatem vel miracula, vel prodigia præcesserunt: vt si laudaturus Scipionem dicas in matris cubiculo anguem visum, vnde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius libr. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas*

ſeas facem, qua prædixerit incendium, & excidium Troianum. Item, quid natis euenerit enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib. 1. cap. 6.

DE LAVDIBVS DVCTIS AB ANImi, corporis, atque fortunæ bonis, ex Bucoldiano.

LAVS HOMINIS A FORTVNIS.

DE fortunis, quæ externa bona ſunt, ſubinde nobis eſt dicendum. Hæ autem quantæ ſint, quot numero prædia, quo ſita in loco, quo tẽpore, ſiue dono data, ſiue ſuorum teſtamento legata, parentibúſve relicta acceperit, emeritve, ex adiunctorum loco narrandũ locupletandúmque erit. Deinde ex deſcriptionis loco ſitum prædiorum, atq; hortorum ad flumina, ſeu fontes, & factas hîc ad voluptatem ſtructuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodũ Homerus Alcinoi hortos: & maximè ſi is, quem laudas, Princeps ſit, vrbéſq;, in quas imperium habet, deſcribas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio: oſtendendóque, aut genere, numero, fertilitatéque maiores amplioréſque putandas, aut ſitu ad flumina, ſeu fontes, rebúſque manufactis, atque Hominis laus. Aduertendum, fortunæ, corporiſque bona nõ ideo laudari, quòd quis habuerit ea, ſed quòd ijs non fuerit indignus.

Q ad

ad voluptatem structuris iucundiores amœnioresq́. Quòd si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrarijsque copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse, agrosq́ suburbanos, vnde certus ferè quotannis fructus redeat: illos non modò longiùs domo, sed & aliena in ditione sitos, ijsque expositos fluminibus, quæ sæpius inundando sata omnia obruant, atque conuellant. A contrarijs, nostros flumina fontesq́ irrigando agros vtilitatem adferre maximam: illis in sata erumpendo, eademq́ue conuellendo incommodum adducere summum: huic aquarum cursum prodesse: illis eundem ipsum obesse: huic voluptatem adferre, illis mœrorem tristitiamque dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: huius prædia vrbis horreum alimentumq́ in hostes esse, illorum contra hostium in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quòd si verò principem laudandum suscipias, potentiámque eius, gentis suæ, vrbiúmque genere & numero prædices, quo res maior illustriórque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVæ CORPORIS BONA IN HOmine ex locis amplificandi ratio sit.

HActenus de externis bonis eius quē laudamus: quæ quidem pro personarum varietate alia atque alia existunt: quæ persequi, cùm infinitum, tum minùs fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium fuit vsumq́; locorum in ijs, quæ omnibus communia sunt laudemq́; merentur, monstrare, vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quantam quisque velit moram vbique facere in augendo possit. Corporis autem bona esse diximus, staturam, figuramq́; corporis: valetudinem, roburque: ipsam denique formam. Hæc quanquā leuiora sunt, suam tamen laudem merentur, certáque interim animorum indicia esse solent. Vnde Homerus cùm in Thersite garrulitatem animiq́; vitium nobis depingi vellet, nescio quo modo non tam malefacta, quàm corporis deformitatem vitiáque explicando vitiosissimum ipsum introduxerit. Idem staturam grandiorem, roburq́; in principibus magnopere prædicat. vt qui Agamemnoni staturam magnam, cùi maiestas inesset regia tribuit, Vlissem illo quidem minorem sed latissimis humeris & pectore describit. Iam verò Aiacem illum non

Vide Qui. dict. loc, li. 7. c. 7.

ambobus modò his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellentem introduxit. Nec noster Homerus hanc in suis laudem neglexit: qui cum & in cæteris, tum maximè in Ænea & Turno principibus corporis dona laudat. Et Dareta cùm alta statura, latissimisque humeris, quod certum virium argumentum esse solet, in singulare certamen produxisset, eius tamen antagonistam Entellum vel senem, magnitudine corporis viribúsq; adeo superiorem facit, vt illum non secus ac qui frustra vrbem, aut castellum oppugnet, hunc temerè infœliciterque aggressum dicat. Forma plus laudis meretur: præsertim in principibus viris grauitas oris, maiestasque in vultu: hæc in primis pondus orationi autoritatemque tribuit: tantúmque in animis Gallorum hostium valuisse Titus Liuius scriptum reliquit, vt cùm vrbe capta, auidi prædæ in principum atria irruerēt, cernerentque hos cum ornatu habitúque paulo humano augustiore, tum maximè oris grauitate atque maiestate Dijs simillimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti deorum simulacra, velut venerabundi constiterint: nihilque in hos ferro grauius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, vsumque locorum explicemus. Staturam, robur corporis, orisque decus

Liu. Dec. 1 cap. 5.

quantum

quantum sit, vbi ab adiunctis satis expresserimus, à caussis & euentis deinde dilatemus. Fuisse huius maiores, homines cùm insigni statura & robore, tum quadam modestia orisq; grauitate præditos. semperq; operam dedisse hunc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinémq; acceperit, certa viuendi ratione aleret proueheretq;, nulla vt Venus, Bacchúsque immoderatior corporis vires vigoremq; auferret. Quare ea iam valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quo minùs in rebus cum grauitate agendis suo, amicorum, & Respubl. tempori seruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum alijs amplissimis hominibus cōferas, ostendasq; in hoc nostro aut similitudinem aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem: si aut proceritate, ipsoque robore, & valetudine, aut ipsius vultus grauitate, maiestateq; multis partibus sit superior.

QVÆ RATIO ANIMI BONA ex locis amplificandi.

REstant animi bona, quæ vt cuiusq; propria sunt, ita præ cæteris laudē mereri suo iure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad sua virtutum genera, vt suprà visum est, quæque referentur: sua prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta:

Idē Quint. lib. 3. ca 7. Vtra sit autem harum via vtilior, inquit cum materia deliberabi-

ꝯa: aut, quod non minus commodè fiet, temporum seruabitur ordo. Itaq; dicendum, qui pueritiam adolescentiamq; transegerit: quæ sequutus studia: quantúmque in ijs & quàm breui sit assequutus. Atque hic, si fortè insigne ingenij specimen indolisq; haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re alijsq; id genus additis circunstantijs, quas adiunctorum locus suppeditat. Quòd si fortè operæpretium videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimùm extendas. Ætate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studij, voluntatisq; testimonia in lucem dedit, primùm qualia quantaq; ipsa sint, narrandum, quantusq; inde ad plures fructus redeat. Quæ item seu doctorum, seu multitudinis, seu vniuersorum de ijs testimonia iudiciaq; existant. Quæ vbi ex adiunctorum testimoniorumq; loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris, à caussis subinde augebis: quòd à multis magniq; nominis hominibus siue rogatus, siue vltrò iuuandi studio ad scribendum se contulerit. Ab euentis: non modò hominum de se expectationi respõdisse, sed & vicisse: nec in vna atque altera, sed in pluribus nationibus ipsius scripta legi, laudaríque. Atque hic & enarrandum, quorum expectatione maiora

mus: dum sciamus gratiora esse audientibus, quæ solus quis, aut primus aut certè cum paucis fuisse dicetur.

maiora emiserit, quibusq́ in prouincijs plurimùm probentur. Iam verò & huius cum probatis magnorum autorum scriptis conferas: ostendasq́ potiora multo, melioraq́ hominum consecuta esse iudicia: aut maximis summorum autorum monumentis paria esse, atque iudicari. A dissimili etiam amplifices: si in ijs, quibuscum conferes scriptis, dissimilitudinem esse ostendas: vt si Hippocratis & Galeni medicorũ opera, cum Pauli Pomponij Iureconsultorum scriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuiliũ scientiam tradidisse: illos de vita, hos de fortunis solicitis bene consuluisse: illos præcepta dedisse ne morbus vincat, & æger moriatur: hos ne auarus triumphet, & suũ alteri eripiat: deniq́ illos cauisse ne ipsa prematurè vita, hos ne sua cuiq́ res iniustè auferatur. Hinc mirè Cicero non sine delectatione corpus orationis auxit, dissimilitudinem studiorum Murenæ & Sulpicij pluribus verbis explicando. Hunc in modũ singula quidẽ tam domestica quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, seruato temporis ordine, enarranda amplificandaq́ erunt, qua ratione domi vixerit, liberosq́ educarit, ad quæ studia miserit, liberaliterq́ aluerit, quos in viros aut abierint, aut se euasuros certam de se spem patri patriæq́ præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducasq́ per locos, incrementũ

res ipsa sumet maximum. Iam & quid commodi ipse siue re operaq́ue, siue consilio Reipubl. præstiterit. Quale est, si dum aliquando, vt sæpe, maximis de rebus bene Reip. consulendum fuit, inopsq́ue consilij multitudo ea facili momento sequenda putasset, quæ probata Reipub. statum euersura penitus fuissent, hunc in concionē prodijsse dicas: & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, malaúe Reipub. impenderent, edocuisse, eaq́ue suscipienda persuasisse, quæ cùm singulis tranquillitatē, vtilitatemq́ue, tum vniuersis nomen, gloriamq́ue attulerunt. Atq́ue hæc aperienda pluribusq́ue verbis ex locis alijs atque alijs explicanda erunt, quæ res ad ita consulendum animum potissimum impulerit: quæ si honesta, vtilisq́ue fuit, euenta votis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentaq́ue inde Reipub. euenerint, quis item ad consultorem fructus honosq́ue ab vniuersis vicissim redierit, copiosè erit exponēdum. Postremò comparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum cōferendo, & aut maius, aut simile, dissimileq́ue ostendendo. Illos vrbem quidem cōdidisse, hunc conditam prudentia sua ab exitio conseruasse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia turresq́ue, in hostes propugnacula non sine summis oppidanorum impensis laboribusq́ue altius eduxisse:

duxisse: hunc vnum ipsa modò ratione consilioque, non mœnia solùm, vrbémque, sed & fortunas omnium, vitamq; seruasse. Quantum etiam ciues grati vicissim posteà huic honorem, gratiamq; habuerint, cum ijs conferas licet, quibus ob præclarissima in Rempublicam merita non ingrati extiterunt: doceásque, aut maiora, aut paria huic contigisse omnia. Quòd si verò is, quem laudas, princeps sit, exercitúmque duxit, præterquàm quòd ex his locis omnibus, ab adiunctis quæ latè patent, passimque vsui sunt, à testimonijs, à causis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrarijs copiã petas, etiam à descriptionis loco amplifices maximè: cùm aut stratagemata genusq; militum, & armorum, aut vrbes, quas cepit, regionesq; & gentes, mores, aliaq; id genus suo quæq; loco describas. Porrò cùm temporis hic seruandus sit ordo, danda est opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ verò magna sunt, & prudenter, & iustè, & fortiter, modestéq; facta, laudemq; in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimumq; dilatanda erunt. Quæ autẽ laudari facta oporteat, horumq; numerum, personæ, quas laudandas suscipies, secum adferent, in quibus singulis augendis, cognitis his locis, quantã ipse voles, moram trahas.

VT

VT EA EX LOCIS AVGENDA, quæ post mortem acciderunt.

Cum igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cursu rectè fecit, verbis extuleris, dilatauerisq, non negligendũ quomodo excessit è viuis, & quæ, vita iam defuncto, virtutis ergô magna acciderunt. Nam cùm magnis viris, dum vita manet, laudemq; sequentibus, comes sit inuidia, fit, vt morte iam sublata, ereptisq;, quos nocitura sequitur, sese auertat, patiaturq; mortuis, quem viuis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentiùs sit extructa, aut statua erecta, aut deniq; quotannis ad sempiternam huius memoriam, rerumq; ab ipso gestarum, aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, alijsq; id genus explicatis circunstantijs, quarum adiunctorum locus nos admonet, copiosè erit exponendum. A causis item & hæc si voles, amplifices: quæ ipsius in Remp. merita constent: cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab euentis hic nihil sumas, cùm explicata ex adiunctorum loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, vt, statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur,

cerentur, exponasq́; ea ita ex sententia euenisse: pluresq́; honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè: si virtutis præmia, monumentaque huic post mortem constituta, cum Regum parentationibus funebribusq́; honoribus conferas, atque ostendas, studio hominũ vltrò hæc præstantium illos superasse: rerum autem magnificentia æquasse. A dissimili item, illis à regijs, regiaq́; pecunia funebria magnificentius adornata, huic ab vniuerso populo, æreq́; publico, splendidè instructa: illis, quia Reges vixerunt, mortuiq́; sunt: huic, quòd patriæ conseruator extitit, mortuusq́; sit, habitus est honos: illis, ne regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, ne sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrarijs: Illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt: illos noua constituendo vectigalia, annonam, victumq́; communem aggrauasse agnoscunt, hunc virtute, prudentiq́; consilio plurimùm leuasse intelligunt: illos viuos Tyrannos execrati sunt, hunc patriæ patrem conseruatoremq́; appellantes amplexi sunt: Illos post mortem, vel ab alijs honorari ægrè ferentes, quantum in sua positum potestate impediuerunt, hunc contrà vniuersi æquali studio summis honoribus vltrò affecerunt.

Laus hominum in tria tempora diuiditur: in tẽpus quod ante eos fuit, quo ipsi vixerũt & quod factum eorum est insecutum. Quin. lib. 3. c. 7.

fecerunt. Quæ ratio sit personas laudãdi, ab externis corporis, animiq́ bonis, atque adeò ab ijs quæ has tempore antecedunt, simul iuncta, & pòst insecuta sunt, ostendimus. Antecedunt autẽ homines tempore patria, parentes: cum ijs coniuncta sunt, fortunæ, corporis, animiq́ bona omnia: pòst autem insecuta sunt, habiti post mortem honores, præclaraq́ de ijs hominum iudicia. Quæ autem via singula ex locis copiosè instrui, augerique possint, vtcunq́ aperuimus, non quidem eo consilio, quòd tantam copiam, quanquã paucis rem perstrinximus, in cuiusuis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendã putemus: sed vt monstrato locorũ vsu pro causæ conditione, quantam quisque inde velit copiam peteret. Neque enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præscribemus, sed quid possit.

EADEM QVÆ LAVDANDI ET vituperandi hominis ratio.

POrrò vituperandi quæ ratio sit, hinc facilè intelligi potest. Siquidẽ idem ordo, eademq́ per omnia via in vituperandis externis, corporis, animiq́ malis erit sequenda. Patriam igitur parentesq́ bonos habuisse, atque inde degenerasse, patrimoniumq́ dilapidasse, *tam vitium, dedecusq́ est quàm cui hæc mala obtigerunt. In corpore autẽ si qua sit deformitas, vt in

* Vt Catilina.

Thersite,

Therſite, ſuis erit verbis exaggeranda: ſi nulla, forma, viribuſq́ male vſum fuiſſe, odio, dedecorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaq́, ſeruato temporis ordine, niſi in ſua vitiorum genera ſpargere quæque mauis, perpetua oratione, quod in L. Piſone facit Cicero, erunt explicanda, atque exaggeranda. Quòd ſi fortè & iam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiumq́ augeatur, non erit ſilentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua ſuperiora ex locis augenda amplificandaq́ erunt. Hac in re idẽ præceptum, quod in laudatione ſeruandum.

Poſtremò epilogum, &c. *Sunt qui prætermittendum eſſe tradãt vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem ſint conſecuta, vt communem luctum, honores, exequias, ſtatuas, ſepulturam magnificam.*

DISPOSITIO LAVDIS TEtraſticho comprehenſa.

Principiũ ſequitur genus, vt gens, natio, patres.
Vita micans ſtudijs, legibus atque bonis.
Res geſtas animus, corpus, fortuna miniſtrant.
Comparat in maius, votaq́ finis habet.

Thucydides, &c. *Hic (vt ait Cicero de claris Oratoribus) erat Athenieñſis ſummo loco natus, ſummuſq́ vir, qui ad Olorum Thraciæ Regem, ceu ad progenitorem ſuum retulit nomen: affinem* Thucydids quantum delectatus Demoſth. Offic. 1.

affinem habuit Miltiadem, necessarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit adeo delectatus Demosthenes, vt eum octies transcripserit.

Athenis,&c. *Cicero de Oratore lib.* 1. *Omnium doctrinarum inuentrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta sit,& exculta:& ad filium scribens, ait vrbis authoritatem eam esse,quæ possit exemplis augere,&c. Quòd autē Attici sint acutiores, in causa aiunt esse tenue cælum,quod qui crassum habent, crassos censeri vt in libro de fato Cicer. Porrò Atheniensis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illustrandum: vnde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themistoclem non suæ, sed patriæ gloriæ splendorem assecutum affirmabat. Et apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile,ciuem Romanum fuisse. Vnde Diuus Paulus se Romanum esse dicebat,quam vrbem Tribunus maxima summa compararit. Actorum.* 22.

Idem Cic. in Epist. ad Brutum. & Quin lib. 2.c.20.

Eloquentia,&c. *Nihil, inquit, admirabilius & magis populare,quàm eloquentia. Hanc Cicero de Oratore* 3. *vocat vnam de summis virtutibus, & de claris Oratoribus, ingenij lumen.*

Vitæ magistras, &c. *Leges enim conditas esse*

esse constat ad salutem ciuium, ciuitatumq́ incolumitatem, vitamq́ hominum & quietam, & tranquillam, vt ait Cic. 2. de leg.

Posteritati mandauit, &c. *Id est, memoriæ prodidit, idque lib. 8. quos scripsit de bello Pelopones. & Atheniensium.*

Platæam, &c. *Platæa vel Platææ pluraliter clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quã Stephanus dictam ait, παρὰ τὴν πλάτην hoc est, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.* Platæa.

Nunciat excubijs vigiles arsisse Plateas.

De bello Platæensi Thucyd. lib. 2. & 3. Et Plut. in vita Aristidis, & Cimonis.

Atticam, &c. *Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorum alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienses Cecropidæ, vt infrà patebit.* Attica.

Peloponnesi, &c. *Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio, Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope Rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, Platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucyd. lib. 2. Plutar. in Nicia.* Peloponnesus.

Apud Naupacton, &c. *Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua, ciuitas, nomen habens à nauiũ compaginatione: ναυπηγέω nauim fabrico, ναυπηγὸς fabricator* Naupactus

cator nauium. Meminit Erasm. in Prouer. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucyd. lib. 1.

Lesbos. Lesbos, &c. *Celeberrima fuit Ægæi maris insula ante Troadem. Vide Plini lib. 5. cap. 31 Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios multarunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydid. lib. 2.*

Ambracia. Ambraciotis, &c. *Ambracia vrbs Epiri fuit aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius lib. 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciota, quorum historiam Thucydides libro secundo complexus est.*

Iudicium, &c. *Huius meminit Thucydides lib 4. & 5. Aphthonius habet,* δίκη Λακεδαιμονίων ὑκ ἀγνοειται παράνομος, *id est, Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.*

Sphacteria Sphacteria, &c. Σφάττομαι *iugulo, vel macto est, vnde Sphacteriam insulam ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucyd. habet lib. 4.*

Pylos. Pylos, &c. *Hæc fuit olim vrbs Nestoris à Neleo condita, vnde Ouidius:*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus.

Distabat à Sparte stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim demosthenis consilio munitam, Lacedæmonij oppugnarunt.

runt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyræi, &c. *Corcyra, secundum Thucydidem, Peloponnesi ciuitas fuit. Item insula Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. Vela ferantur in portus Corcyra, tuos. Huius ciues Corcyræi Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthij miserunt Athenas Legatos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.*

Corcyra, Corinthior. fuit colonia, quã ij deduxerunt circa Olymp. 18.

Æginates, &c. αἰγινῆται *alij vertunt Æginenses, qui Athenienses accusaturi Lacedæmona profecti fuerunt, vt ait Thucydides lib. 4 Æginam autem Peloponneso contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt: & insulam Pyreo portui propinquam, ab Ægina Asopi Bœotiæ Regis filia nomen trahens Ouidius 7. Metamorph.*

Oenopiam veteres appellauere, sed ipse
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.

Archidamus, &c. *Huius meminit Thucydides lib. 1. & 2. Hic fuit Orator, dictus quasi princeps populi. Fuit & Rex Spartanorum, quẽ ciues multarunt, quòd exiguæ staturæ fœminam vxorem duxisset, vt ait Plutarchus in vita Agesilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter, ipse an Pericles, lucta præstaret, respondet, vbi luctando illum vicero, mox*

Archidami Rhetoris meminit Quint. lib. 3. cap. 6.

ille dicendo, se cecidisse negat, idque spectatoribus persuadet. Plutarch. in Politicis.

Absterrens, &c. *Lacedæmonij bellum propter socios Corinthios iniurijs affectos, illaturi erant Atheniensibus, quod Archidamus dissuasit, affirmans eorum vires pares esse aduersum Peloponnenses atq; finitimos: sed aduersus hostes procul habitantes esse omnino impares. Quare legatos Athenas mittendos esse, qui nomine sociorum iniurias deprecarentur, atque pacem exposcerent.*

Stenelcidas, &c. *Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos ne socios haberent contemptui, nec vltionem differrent, sed protinus arma sumerent. Fuit autem vnus Ephororum. Hi apud Lacedæmonios erant tribuni plebis, Regibus oppositi, sicut apud Romanos Consulibus. Vide Cic. 3. de Legibus.*

Pericles. Pericles, &c. *Hic fuit Atheniensium Dux, Philosophus & Orator, discipulus Anaxagoræ. Vide Iustin. lib. 3. Valer. li. 8. cap. 9. Quintil. lib. 12. cap. 2.*

Pestilentiam, &c. *Athenienses bello atque morbo pressi Lacedæmonijs erant cessuri, sed oratione Pericles ad bene sperandum eos exhortatus est. Vide Thucyd. lib. 1. & 2.*

Ad voluptatem, &c. *Quintilianus lib. 10. cap.*

cap. 1. inquit: Historiam multi scripsère præclarè: sed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos quorum diuersa virtus, laudem est penè parem consecuta. Densus & breuis & semper instans sibi Thucydides: dulciis & candidus & effusus Herodotus. Ille concitatis, hic remissis affectibus melior. Ille concionibus, hic sermonibus. Ille vi, hic voluptate.

IN SAPIENTIÆ LAVDEM.

Exordium ductum à sapientiæ præstantia, eamq; laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. scientiam appellat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tusculanarum Quæst. 4. Sapientiæ laus.

Adipisci, &c. *Sapientium adeptum afferunt eum, qui cùm vituperatur, non irascitur, & cùm laudatur, non extollitur. Plato (vt scribit Laertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis sapientiã adipisceretur, respondit: si non expectarit, quæ non euenire possunt, nec de præteritis recordatus fuerit.*

Iuno, &c. *Cicero de Natura Deorum 2. dictam ait à iuuando: nuptijs præest, vnde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quam aer. Vide Macrob. de somnio Scip. cap. 17.* Iuno.

Mars. Mars,&c. *Quem apud Thraces natum affirmarunt, hoc est, apud bellicosos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari.*

Pallas. Pallade, &c. *Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Mineruam à minuendo, vel minando, secundum Ciceronẽ: Pallada autem, quòd hastam vibret, ἀπὸ τῦ πάλλειν. Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrob. 1. Saturn. cap. 17.*

Vulcanus. Vulcanus,&c. *Cicero de Natura Deorum tertio scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus, Secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthonius hoc loco videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit.*

Neptunus. Neptunus, &c. *Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis deriuatur. Saturni & Opis filius, qui & παλάμων inter Deos celebratus. Vide Cicer. libro de Natura Deorum 2.*

Sapientia vsus & memoriæ filia. Dij cognatam sibi habent,&c. *A Dijs progenitam sapientiã asserit. Gellius autem lib. 13. cap. 8. ex Afranij sententia, Sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quòd vsu vitæ, multaq́ rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium Solonis nomine celebratum,*

tum, γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος: quem sic vertit Erasmus: *Quotidie addiscens plurima, fio senex.*

Palamedem, &c. *Hic Nauplij Regis Euboeæ filius erat, vnde Naupliades, Ouidius in Ibin.* Palamedes

Naupliadeq; modo ficto pro crimine pœnas.
Morte luas, nec te non meruisse iuuet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio diuino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras inuenerit. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Philostratum lib. 4.

Nestorem, &c. *Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ non optat vt Aiaces similes decem habeat, at vt Nestores quinque.* Nestor.

Homerus Iliados α. —τοῖσι δὲ Νέστωρ
Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγύς, Πυλίων ἀγορητής.
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filios, &c. *Vt Herculem, Æsculapium Mercurium, Ænea͂, Achillem, Liberum, Cæsares. Etenim gentilitas olim magnates atque Reges Deos appellabat, siue ob miraculum virtutis, siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compositi,*

siue in adulationem. Vide Lactant. lib. 1. ca. 15

Deorum naturam permutare conati, &c.

Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis Deorum naturam attribuentes, ita enim veri Dij fuissent, communione generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonum sibi compararunt, Deorum si'ij existimati sunt.

Vtriusque temporis, &c. *Id est diuinum munus ac progenies sapientiæ principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinit, & hac præceptrice in tranquillitate rectè viuere possumus. Vide Ciceronem de finibus bonorum & malorum.*

Futura prospicit, &c. *Docet enim sapientia, nihil temerè & præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cuius proprium est, nihil, quòd pœnitere possit, facere, vt ait Cicero Tuscul. Quæstio 5. Et non committere, vt aliquando dicendum sit, non putaram, vt inquit idem Cicer. Offic. 1. Valerius lib. 7 cap. 2. Porrò sapiens assuescit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo stultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucillum Epistola 77.*

Cælum, &c. *Id est, sapientia nobis reuelauit, quæ sunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόρρητα, ineffabilia*

effabilia mysteria.

Vita defuncti, &c. *Ut & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt, animas hominũ immortales esse, soliti pecunias mutuas quæ apud inferos redderentur, dare. Valer. lib. 2. lib. ca. 1.*

Actus sapientiæ, &c. *Ad molem immanis equi respexit. Virg. in 2. Æn.*

Instar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant, sectáque intexunt abiete costas.

Et vnius consilium, &c. *Aphthonius sic habet:* καὶ περσῶν ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι᾽ ἑνὸς κυροῦσα βουλεύματος. *Rodolphus Agricola pro* κυροῦσα *videtur legisse* κύρου. *Fuit quidem sapientissimus Persarum Rex Cyrus, qui dicere solitus, neminem debere principatum suscipere, nisi melior his, in quos acciperet. Is Astyage, Medorum Rege, auo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Iustinum lib. 1. Sunt igitur, qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam conuertisse. Alij malunt ad Aristidem referre, sub quo duce Persæ victi, eorumq́ue dux Mardonius Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, vt ab Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, vt Plutar. in vitis refert.* Cyrus regnum à Medis ad Persas transtulit, circa Olymp. 56.

Cyclops, &c. *Dictus ab vno, quẽ habuit, in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Virgilium in tertio Æneidos libro.* Cyclops.

Nam simul expletus dapibus vinoq́ sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq́ per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento
Per somnũ cõmixta mero. Nos magna precati
Numina sortitique vices, vnà vndiq́ circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum sub frõte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar.

Propertius lib. 4.

Cessit & Ætnææ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyss:

Fortitudo. Fortitudo culpanda, &c. *Sine sapientia, inquit, fortitudo non est fortitudo, sed temeritas, propterea quòd fortitudo est contemptio laboris & periculi cum ratione vtilitatis, & compensatione commodorum: temeritas est, considerata dolorum perpessione, gladiatoria periculorum susceptio, vt ait Cicero ad Herennium 4.* Temeritas

EXEMPLA LAVDATIONIS: ET primò laus Demosthenis.

Exordium. *QVi parentibus obscuris nati ad decus præclarum virtute propria ascenderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui nobilitate maiorum superbi se iactant. Maior enim est gloria, virtutibus proprijs niti, quàm alienis intumescere.*

Demost-

Demosthenis quidem pater Demosthenes fuit. vir honestus atque probus, sed plebeius, ab officina gladiorum Machæropæus appellatus, vix seculo suo notus, vt Valerius inquit. Atqui filius ad summum decus euectus, omnibus maioribus suis præluxit. A genere.

Dijs ille aduersis genitus, fatoq́ sinistro.
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladiosq́ parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora misit.

Vt ait Iuuenalis Satyra decima.

Sortitus fuit patriam, vbi iuuentæ & exculta bonæ disciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt. A patria. Demosthenem legem orandi vocat Quint. lib. 10. c. 1.

Maiores parum illustres habuit, sed eos ipsos eloquentia atque virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus. A maioribus.

Honestè fuit educatus ac bonis disciplinis institutus. sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo. Ab educatione.

Ingenij specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis & gloriosa Rempub. tutata fuit. Nactus in Rep. materiam vberem & honestam pro Græcorũ libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est, nec solùm vt disertus, verùm etiã vt fortis vir suspicie- A bonis animi. In quem eius Philippicæ extant

ſuſpiciebatur, vt admiraretur ipſum Græcia, obſeruaret Perſarum Rex, plurimuſq́; apud Philippum ſermo eſſet, confiterentur aduerſarij ſibi aduerſus præclarum virum eſſe certamen.

A bonis corporis. Humerorũ iactationem quomodo ille emendarit, vide apud Quint. lib. 11. cap. 3.

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atq; doctrina compenſauit, atq; reſarſit. Etenim commemorato nomine Demoſthenis, maxima eloquentiæ conſummatio audientis animo oboriebatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat à labore mutuatus eſt. Qui cum rerum natura præliatus & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinaciſſimo animi robore ſuperando. Itaque alterum Demoſthenem mater, alterum induſtria enixa fuit, vt ait Valer. Max.

A bonis fortunæ & à morte. Aduerſus tutores ſuos puer adhuc pupillares actiones habuit Demoſthenes vt teſtatur Plutarch. in eius vita: & Quint. lib. 12. cap. 6.

Patrimonium abundans relictum erat, ſed id tutores malè adminiſtrauerunt. Partẽ enim ſurripuerant, partem neglexerant. Ipſe tamen ſatis opum ſtudio conſecutus & ijs præſtantiora bona ſecum geſtabat, non humeris, non oculis viſenda, ſed æſtimanda animo, quæ domicilio mentis incluſa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt, & vt manentibus præſto ſunt, ita, fugientes non deſerunt, vt de Bia Valer. ſcribit.

Pro ſalute Reipub. vitam amiſit, vnde eius mortis diem omnium mœſtiſſimam egerunt, & inter ſacra Cereris ieiunarunt mulieres. Populus

lus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, vtq; maximus natu sui generis publicè stipendia haberet, decreuerunt.

ALIVD EXEMPLVM IN LAVDEM Philippi Regis Macedonum.

EX Græcorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit, quem non Philippus Macedonum Rex vel ingenij dexteritate, vel vertutum meritis exuperarit. Exordium.

Patrem habuit Amintam, summæ prudentiæ virum, patriam celeberrimam, atque regnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plin. lib. 4. A genere & patria.

Epaminonda strenuissimo imperatore, & summo philosopho vsus est præceptore (Orosius lib 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & philosophiæ præceptis præmunitus ad regnum accessit. Ab educatione.

Thessaliam domuit, Græciam penè totã consilijs præuentam viribus vicit, nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Musa & studijs humanitatis abesset. Quin lepide comiterq; pleraq; & fecit & dixit, & egregia ingenij monumẽta reliquit. Argumento sunt Epistolæ, munditiæ, venustatis, & prudentiæ plenissimæ, velut ille quibus Aristoteli natũ sibi filium, & ab eodẽ instituendum A rebus gestis.

dum denuntiauit. Quibus omnibus ea, quæ fortasse iuueniliter patrasse criminari posset, abundè satis deleuit.

Ab animi bonis. Clementia singularis in eo fuit ac benignitas in victos: vnde quibusdã ipsi consulentibus, vt cum Atheniensibus asperius ageret, respondit, illos absurdè facere, qui homini, cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti, suaderent, vt gloriæ suæ theatrum abijceret, significans sese hoc agere, non vt Athenas euerteret, sed vt ciuitati celeberrimæ doctissimorum virorum copia florenti, suas virtutes probaret. Item: Quidã petulantioris linguæ maledicta conijcere solebat in Philippum, hunc amici hortabantur vt eijceret in exilium. At ille negauit se hoc facturum, demirantibus quid ita, Ne inquit, oberrans inter plures male de me loquatur. Quod maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat: quod ignouit, vel magnanimitatis: quod contempsit, quod noluit expellere, prudentiæ: plus enim nocuisset. Vide Eras. 4. Apophthegmatum, Diodorum Siculum lib. 3.

A comparatione. Quis autem Hannibalem Carthaginensium ducem Philippo censuerit comparandum? Ille multa quidem gessit, sed pleraque perfidiosè ac crudeliter, hic omnia sapienter ac cum animi summa moderatione.

Epilogus. Longè plura de tanto Imperatore dicenda essent,

essent, sed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem esse, quàm vt tantis Philippi virtutibus par esse possit.

ALIVD EXEMPLVM IN eloquentiæ Encomion.

CVm autore Gellio, turpius sit frigidè laudare, quàm insectanter vituperare, metuo ne non encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus, ingenij magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet principium considerare, reperiemus, eam honestissima productam origine, optimisque rationibus profectam. Exordium.

Quæ cùm vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max. cuius, vt sacra Scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesque sapientiarum ac scientiarum sermones, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia. A genere. Quin. lib. 2 cap 20. de eloquentiæ autem præstantia, vide apud eundem li. 2 cap 26.

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatemque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines Ab ijs quas perficit rebus.

ad

ad humanitatem deducit. Unde Poetæ Orphea & Amphiona finxerunt demulsiisse feras, & cum arboribus montes traxisse, ait enim Horatius:

Agrestes homines sacer interpresq́; Deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus:
Dictus ob id lenire feras, rabidosq́; Leones.
Dictus Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere sono testudinis, &c.

Occupatio. *Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat: status Reip. euertit, vt bono iure Lacedæmonij rhetores videantur expulisse.*

Hac de re vberrimè apud Quintil. dic. cap. 16. lib. 2.

Redditio. *Esto, sed eadem ratione omnes bonæ artes, omneis magistratus, cùm vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli. Item è medio tolli ignis & aqua, vnde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res malæ non sunt, si bene vtamur.*

Comparatio. *Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.*

Epilogus. *Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix vllius dicendi facultas responderit.*

ENCO-

ENCOMION MARPVRGENSIS Academiæ.

INgratissimus omniũ haberi meritò possem, si concionis huius hodiernæ autoribus, nempe ijs quibus meipsum debeo, non inpræsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum huius orationis esse voluerunt, beneficiorum laudibus, atque summis in nos omnes meritis. Rationis omnis expers volatile Ciconiam, nouimus omnes officij mutuam rependere vicem solêre, vt hinc, ἀντιπελαργεῖν, natum sit prouerbium. Quanto æquius ac iustius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre potuerimus, tamen aliquam scribendo saltem, bene sentiendo, atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus? Cùm autem Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra communis benignissima, nos tanquam alumnos suos & charissima pignora sinu blandiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos deniq; maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut iussus, parentem tam officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad sidera ferre? hæc cùm ipsi vos optimè teneatis A dicentis officio.

medi-

meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi, quin iam silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atque iidem integerrimi viri ac studiosa iuuentus, me patienter sitis audituri.

Ab auditorum attentione, & argumenti fertilitate.

Iniunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis Encomion dicere. Imprimis autem gaudendum, ac lætandum mihi video, partim quòd vos ad audiendũ tam auidos contempler: vos omnes tã attentos: quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm tremebundus ego, primùm huc ascendi: nunc autem vestro, quo me omnes prosequimini, fauore, atque hilari aspectu longè redditus alacrior: partim, quòd talis oblata sit dicendi materies, in qua etiam erudito parũ, hoc est, mei simillimo literaturæ leuioris homuncioni, non deesse possit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principii, nimirum vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus existat.

Ab autoribus ac fundatoribus Academiæ.

Nam si protinus ab initio ipsos gymnasii nostri celeberrimi authores ac patronos consideres, ac perpendas, siue Deum Opt. Max cuius cælesti prouidentia, ac diuino nutu instituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuersa, quæ in terris sunt, siue illustrissimum nostrum Hessorum principem: statim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, vt te magis obrutum copia, quàm inopia pressum iri fatearis.

ris. Quid? (vt illum ἀνεκφώνητον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cælestis, nedum terrestris, aleam est positus, cuius gloria nullū principiū, nullus finis existit, Deum Opt. Max. præteream) vel solæ huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore nostra Academia meritò gaudet, iubilat & exultat, Principis illustrissimi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, vt spiritus dicturi citius defecerit, quàm increscentis beneficio rerum orationis cursus.

Quid enim memorem tot antiquissima stemmata, tot maiorum imagines, tot belli clarissima facinora atque parta trophæa? Quid tantā vitæ integritatem, clementiam, tantam prudentiam, tantam pietatis, ac veræ religionis curam? Quid deniq; innumerabilia alia, quæ omnia ac singula, tam splendida, tam lucida, tam illustria sunt, vt si alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiuncta, plus obscuritatis sint allatura quàm lucis? Ideoq; tam fertilia, tā copiosa prædicatu omnia, vt centum linguas, imò centena principum eloquentiæ millia fatigare possent.

Ab illustri principis Hessorum genere, factis atque virtutibus.

Quis enim, vt alia transeam omnia, quis, inquam, vel Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia digna satis expresserit, quanta disciplinæ militaris arte cōtuderit horridos Sichingiani terroris insultus? quanto pristinū in regni

A disciplina militari.

S statum

statum animo restituerit Deum Wirtembergensem? quanto pectore compescuerit seditiosos rusticorum tumultus? quanto denique spiritu vicerit Duces Brunsuicenses, patrem & filium?

Quare digna satis laudatu, satis gloriosa Marpurgensis Academia videretur, si vel solùm tot & tantis fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua floreret. Sed, vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior.

Ab aliis Academiæ præsidibus atque Mæcenatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum esset, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promouit, quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ nostræ primæria. Quibus omnibus robustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutelaribus diuis Academia Marpurgensis vndique circummunita, quid vlterius excogitari poterit, quod origini suæ & fortunarum primitijs, vel splendidius vel excellentius adijcere possit?

A temporis opportunitate.

Iam si tempora, quibus instituta fuit, à primo diligenter excusseris, inuenies profectò Saturni seculis non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes ubique gentium anteà proculcatæ, capita sua feliciter exeruerunt, quibus homines nullis inquietati bellis, nullis intestinis seditionibus

nibus infauciati, nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique prælijs funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis æui auspicijs. At qui si qua tum priscæ vestigia fraudis remanere aut malorū lerna videbatur impendere: ea statim omnia ab Illustriss. principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

Quòd si locum, vbi Marpurgensis vniuersitas erecta, perscrutatus fueris, vix vllum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Vbi Marpurgum, Hessiæ Metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda: prudentissimorum incorrupto Senatorū ordine conspicienda, florentissimo simul ac honestissimo rerū priuatarū ac publicarum statu nobilitata resplendet: cuius forum Curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa deuenustat: & aqua fontana, tot fistulis ac siphunculis iam recenter artificio mirabili factis, emissa & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat. A quæsita loci commoditate.

Verùm, vt occasio reprehendendi semper est obuia, si quis calumnietur ipsam vrbem plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille, Lacedæmoniorū Rex, percontanti, quā ob causam Sparta nō cingeretur muris, responsū voluit ostendendo ciues armatos, inquiens; Hi sunt Spartanæ ciuitatis A contradictione.

mœnia: quo significauit Respublicas, nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse quàm ciuium virtutibus. Marpurgum ergo tutissimũ est ac firmissimum, tot studiosorum, tot fortissimorum ciuium virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant: & quod hominum artificijs, id natura loci tot præruptis vndiq; montibus resarcit commodissimè circumsepiendo: vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat.

Ab aquarum salubritate & piscium copia.

Qui alias etiam, quasi Nilus fœcundans omnia, plurima delicatissimorum genera piscium educat, atque producit: Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominũ minimè vulgarium Thermis contendere possit. Etenim psoram ac impetigines omnes, quibus communiter studiosi diuexantur, præsentissimè sanat, vt nemo tanta scabie laborãs huc veniat qui non semel atque iterum lotus, ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, eum sese fateantur hic vel citra negotium assecutus solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorum & aluei Mapurgensis virtutem haurientis.

A loci amœnitate & vbertate.

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud,

lud, Nullus in orbe sinus Marpurgo, non Baijs prælucet amœnis, dubio procul scriptũ reliquisset Horatius, si modò cognitum habuisset, & versus non reluctatus: equidem

Aureus hic annus, biferiq; rosaria Pæsti,
Hic propius adductum credas frondere Tarentum.

Hîc denique Musis omnibus gratissimus locus, vbi rerũ omnium vberrimus prouentus, vt non solùm innumera ciuium ac studiosorum multitudo victum acquirere facillimè possit, sed etiam fertilitas natiua miserrima locorum exterorum sterilitati suppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum sitarchias expleat, Respub. alat, sustentet, lætificet.

Vbi denique maxima aeris salubritas, vt ipsa pestis, aut acutus alius (nam quæ de pleuresi modò feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam, nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso, grassetur. Cuius rei causa poterit euidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tã sereni totius machinæ cœlestis aspectus, quibus Marpurgensem, vt omniũ sibi dilectissimã, æternus ille pater, singulari quadam clementia commotus, prosperare dignatus est ciuitatem. Quæ non solaribus nimium æstibus subiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta. A cęli clementia.

Ab aeris horridioris commoditate.

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac immitior aer (vt omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis ille semper, quàm incommodi solet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiunt, sic ad morbos superandos, sic ad durissimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

A cliuosæ regionis vtilitate.

Porrò si quispiam cõqueratur, regionem istã montosam, asperam ac lapidibus confragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darij maioris factum animo præsenti reuoluat. Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permisit: affirmans hominum habitus vt semina ac plantas, ad regionis naturam immutari, sentiendo se malle duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignauos, quàm effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectum discusserit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quã cum sua permutare debeat Illustriss. Hessorum Princeps, innumera virorum millia possidens, qui tempore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arma tractare, qui muntissimas vrbes euertere,

uertere, qui deniq; præcelsas arces demoliri possunt. Quare Pœnorum accerrimus dux Annibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim stipēdijs coemisset tales virorū manus, quales qualet producit Marpurgum, vbi corpora vegeta, robusta, præstantiáque prouenniunt, ac procera grandescunt.

Sed ne prouerbium, αὐχεὶς ὁ μακρὸς, id est, amens qui longus est, in eosdem quadret, accedit acutior mētis, & ingeniorum sagacissima perspicacitas. Non enim Marpurgensi multum auersus equos sol iungit ab vrbe. Quæ nec, vt aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cauernosis, in lacunis, atque speluncis palustribus est condita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes; vbi pestiferæ Memphites virosa crassitie hebetant, & Saturnias quasi lemas offundentes, ingeniorum vires obnubilant, vbi ferarūm latibula, luporum ac vrsorum spelæa, vbi horrenda denique ssrpentum ac draconum antra belluinam ad naturam animos trasformant humanos: sed potius, vt nobilissima Regina Marpurgensis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum puriorem, eminentiorem, & ingenijs bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita solertem sese composuit, vt proximè ad figuram hominis, ad virtutis simulachrum accedere videatur.

Ab geniorum dexteritate

Ab vrbis figura vel habitu.

Enimuerò quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effictum erecta facie rigidum, vt scilicet ea speculetur, vnde eius origo est, nempe cœlestia, reliquum autem vniuersum animantium genus pronum, & ad terram versum, quod etiam Ouidius innuit dicens:

Metam, 1.

Pronaq; cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumq; videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Sic clarissimũ, vbi nostræ Academiæ pulcherrima sedes est Marpurgum, non aliter atque homo princeps, caput erectissimum ac eminentissimum suis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, arcem istam quæ candidam frontem suam velut inter nubila condit: cuius collum monili baccato suis velut vnionibus irradians prominet, illinc nitidis clarissimi domini Cancellarij Ioãnis Ficini palatijs: hinc illustrissimi Principis sapiẽtiæ domicilio, quod βουλευτήριον aut δικαστήριον, appellamus exornatũ. Corpus est tot membris & articulis, id est, domibus ac palatijs insigne, quicquid intra ciuitatis Marpurgẽsis mœnia sitũ esse nouimus. Pectus, est ipsum templum. Curia ista, vt alimentorum dispensatrix, est stomachus. Vtrumq; collegium, Pomœrij, & (vbi iam hæc dicimus) Lani, sunt præcordia: duo vici, alter, quẽ vulgò den Grien, alter,

alter, quem Bylgenſtein appellant, femora ſunt aquis proxima, quòd circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoq; mediaſtinis aſsignati, Brachiorum altera, nempe dextrum, eſt iſta platea, quam vernacula lingua, den Steinuueg vocitant: Siniſtrum, quod ſuburbium, Vueiden hauſen. Pedes autem inſtar fortiſsimi bouis (iuxta prouerbiũ) altius in terræ viſcera defixit. Sic diſperſis veluti manibus, & cõmodiſsimo ſuæ vaſtitatis immobilioris anfractu ſtudioſos omnes, quaſi gremio ſinuoſo, vt benigniſsimo, ſic tutiſſ. cõplectitur & exoſculatur.

Cæterùm vt honeſtate conſpicuos peculiari quadam humanitate, quæ ſua eſt benignitatis excellentia proſequitur, ſic in dyſcolos ac nebulones omnes meritam ac iuſtam (vt æquum eſt) ſeueritatem exercet, vt ſuis flagitia, ſuis ipſam virtutem præmijs condecoratum iri cognoſcas. Etenim cùm alterum brachium, nempe dextrũ, id eſt platea Den Steinuueg, iucundior quidem ſed aſcenſu difficilior videatur, non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorũ præmia traducuntur homines. Contrà, cùm Vueiden hauſen oſtentet viam latam, decliuiorem, & facie tenus molliorem: ſed vbi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, vbi Lictores & Carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis deuitando poterit

A meritorum compenſatione, ſtudióque iuſtitiæ.

poterit assimilari, iuxta illud:

Hæc via virtutis, nimirum Der steinuueg,
dextrum petit ardua callem,
Difficilémq; aditũ primùm spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Molle ostentat iter via plana (Vueidenhausen) sed vltima meta præcipitat captos, voluitque per ardua saxa: intellige cruces ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quasi dilucidam paraphrasin cernis, si Marpurgum ipsum penitus aspexeris. Nónne metã callis dextri & requiem vides, Germanicam istam domum, vbi præstantissimus Dominus Commendator, vir vt nobilitate clarus: sic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac studiorum assiduitate subinde defatigatos, curisq; confectos, comiter excipere, ac generosissimo vino, quod cum spe diuite manet. In venas animumq; tuum, quod verba ministret, reficere, & curas diluere semper est assuetus?

A liberalitate domini Commẽdatoris ædium Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ nostræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit, & non semel ita bona fortuna calicibus exhilarans obruit, vt neq; mentes illorũ, neq; pedes officio suo satis functa cõspexerimus? Quoties ad prandia Musarum antistites studẽdo defessos, & laboribus exhaustos, velut literarum

rarum fructum percepturos, inuitans. humanissimè tractauit, & ferculis recreauit opiparis? Et ne longiùs exempla petantur, quoties ille M, Caspaeum, iam Academiae nostrae Decanum dignissimum tot piscibus delicatioribus, vtpote carpionibus ac lupis exornauit, atque tot alijs lautitijs labore publico & domestico delassatum refecit, vt vel ille solus satis abundè testari possit, aedes Teutonicas esse dextri apud Marpurgum callis aemuli virtutis, metam, & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possumus: Radices literarũ, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus vero dulciores, callem virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimã. Atqui te non moueat, quòd hîc illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis ad locum inferiorem recesserit: id enim mysterio nõ caret, quo sapiẽtissimus ille, quicunq; fuit primus architectus admonere voluit eã virtutis naturam esse, vt elata nunquã superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimum, vulgò prophanis oculis ostẽtet, sed potius thesaurũ, ceu vili cortice dissimulãs quod habet eximiũ intimis penetralibus recõdat & occultet. Hinc est, quod Elizabethica domus fastigio sublimitatis posthabito, locũ humiliorẽ praeoccupando, sectãtibus virtutẽ maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelso loco gloriã sortiri.

Sed

Ab alterius literæ Pythagoticæ cal'is explicatione.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, Vueidenhausen illud sese offert, quod, quàm miserabilis, quàm flebilis vitæ sceleratæ sit exitus, luculentur ostendit, ubi εἰς κυνόσαργες, εἰς μακαρίαν, καὶ εἰς κόρακας. Vbi ipsissimum fustuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadauerum vorago atque barathrum, vbi fames, & atris volitans infamia pennis, vbi sera pœnitentia, vbi damnatorum gemitus & eiulationes sæpius audiuntur, vbi tortorũ ferocia, vbi carnificum crudelitas iam sontes virgis cædit, iam cauterio, vel candenti ferro buccas facinerosorum perforat, iam sicariorum membra rotis distringit ac contundit: Iam furti reos in crucem tollit, iam latrociniÿ, aliorúmque criminum conuictos, alio atque alio mortis genere dilaniat atque immaniter obtruncat.

Ab Epilogo dictorum.

Ergo ex his omnibus, ornatissimi viri, & studiosa iuuentus, opinor intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus Illustrissimus Princeps noster, voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi atque fundari, quod inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones, à vitiorum ac scelerum maleficiÿs deterrere possit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ.

Nunc

Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate pro- uecta cum omnibus ferè Germaniæ totius Academijs certare possit. Quænam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiam proferri poterit, vbi tãto labore, ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, vbi purissima maiore cum fructu Theologia doceatur, vbi facultas medica, vbi iurisprudentia feruentiore cultu tractentur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam putetis Rhetoricam, nihil inquam in omnibus artibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit.

Ab vberrimo studiosorum, bonarúmque disciplinarum prouentu.

Vbi tot & tanti professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vita sanctimonia, non solùm apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati, atque adeò, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Appollines, tot denique numina quædam te iuraueris videre. De singulis iam nominatim differere, & illorum prohibet modestia, & temporis opportunitas non concedit: sed vt generatim & modestè dicam: purissima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare si iam Appollonius ille viue-

Ab optimorũ præceptorum, atque doctissimorũ celeberrima turba.

uiueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, ditissima Indiæ regna tantis cum periculis bonarũ literarum gratia, denuò penetrare. Item si Pythagoras, si Plato, si Archiitas ille Tarentinus in viuorum adhuc contubernijs agerent, non haberent necesse Persas, Lacedæmona, Cretas Ægyptum, tot deniq; regiones alias studiorum caussa peragrare, cùm omnia Marpurgi quàm plena manu habere, & multo minore temporis ac rerum iactura consequi possent.

A discipulorum copia, studijs & officijs.

Quo fit, vt numerosissima semper discipulorum turba adsit, quorum indies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorum vtriusque pertinacissima fecit prouerbio locum vigilantia, maior vnquam extiterit. Vnde non opus præceptoribus vltrò currere, vt doceant, aut manè ad fores sedere, & opperiri (vt Gellij verbis vtar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant: sed potius & literarum & præceptorum adolescentes amantissimi, quicquid officiorum iura exigere non pudibundos, atque adeò vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam reuertantur, quàm inde fuerint egressi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conspici, nostra bono iure poterit Academia gloriari.

Nam

Nam cùm à conuersantibus, authore Seneca, mores sumantur, non præceptores hic otiosi degunt, quorũ veterno discipuli perdantur, non ebriosi, vnde pessimum conuictores exemplum bibendi trahant: non blasphemi, qui virosam prauitatem in proximos transferant, non impudici, qui pueros emolliant, atque effœminent: Nulla denique improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes, sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos iuxta prouerbium, comites reddunt, hoc est, ad manus habentur omnium candidissimi Magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorum magna satis (licet non tam numeri quàm ipsius honestatis hic habeatur ratio) studiosorum corona præsens non minuitur, sed bonis auibus indies augetur. A magistrorum honestorũ piorúmq; consuetudine atque commercio.

Et tantus, qui bonas vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hîc defertur, vt in spectaculis, (vbi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus Dijs æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorũ festiuitas: exemplo tot magistrorum nouorum solennitas, quos ornatissimis, vt eorũ studia ac virtutes meruerunt insignijs officiosissimè, nostra vt vidistis omnes cõdecorauit Academia. A studiorũ premijs.

Adde

A scholasticorum exercitiorũ assiduitate.

Adde quòd tanta & diligentia & industria studiosi omnes hîc in officio contineantur, tantis conatibus excreantur in dies, vt maioribus non possint. Nullus enim est dies in quo linea non ducatur: nulla septimana, in qua non aut publicè disputetur, aut declametur: atque adeò,

Vt schola nostra Lani, conuulsáque marmora clament,
Semper & assidua dirupta voce columnæ.

Missum facio frequentissimi, quo nullum liberalius erectum, nullum accuratius administratur, pædagogij disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cùm alibi aut omnino squalida iaceant, aut penitus è medio tollantur, hîc non solùm feruenter extolluntur, sed etiam adamata in pretio habentur maximo. Vnde fit vt eruditiorem multo, longéque melius nostram iuuentutem moratam ad suos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgensis Academiæ summa.

Ab incorrupta viuẽdi ratione.

Neque id mirum, cùm hîc sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illectamenta surrepant, sed vbique sit probissima (vt dixi) societas & consortia sancta, quæ indissolubile religionis Christianæ vinculum solidis adeo atque adamantinis constrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

Quare

Quare vanitatis illos pudeat, qui diffidere, ac mutuis odijs conflagrare scholam nostram calumniati sunt, centonum sartores, cùm nusquam coniunctius, nusquam denique amicius viui queat, quàm in gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus, aut Lycambea secta conflatum, sed optimis virorum eruditissimorum ordinibus selectum consistit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philosophia plus quàm homines reddidit, quos Medica facultas officiosos informauit, quos Iurisprudentia ciuiles effecit, quos denique sacra Theologia diuinos effinxit, concordi studiorum omnium harmonia, virtutumq́ vnione conglutinatos. Ab amolitione calumniæ.

Quibus omnibus non incommodum adiecero, frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum diætam. Nusquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus & insani conuiuiorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes prædominantur. Nam vt edulia præteream quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitijs apponuntur, non ambitiosa, non luxuriosa sed interdum eiusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas, Squalidus in magna (vt cum Iuuenale dicã) fastidiret compede fossor, Qui meminit calidæ sapiat quid A frugali victu atque temperantia.

vulua propinæ: vt fercula, inquam, magis salubria, quàm artificiosa, aut luxuriosa transeam, Iunckeræ propter excellentiam appellatione nobilitatis sic vocitatæ, studiosis vt bibitu iucundissimæ, ita saluberrimæ potionis crebrior vsus adhiberi solet, vini rarior: quod in illo castitas & sobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo luxus est.

A vini temperamẽto.

Ergo vinum, quod clauo, iuxta prouerbium, caret, vbi paulo largior interdum vsus administratur, non merum infundi solet, quod optimã hominis partem, hoc est rationẽ debilitet atque eneruet, sed prorsus innoxium, nempe aqua infusa temperatum, sic longè melius redditum, & humanam ad naturam maximè appositum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc est, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad summos & honores & opes iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipsum adhuc ignorare nostrum D. Præpositum ægerrimè ferens doleo, cùm vna ista faciat inscitia, quo miser & inhonorus pauperiorem apud nos vitam sese degere conqueratur. Indignam quidem, sed promeritam tamen ignorantiæ pœnam auferens, qui locupletior euasurus, si tam vtilem, tam probatam, tam insignem illius Staphili Syrrheni filij disciplinam, vt alij, consecutus esset.

esset. Hic, authore Plinio, cùm rudis ac simplex olim vetustas meratius non sine plurima noxa biberet, vinum aqua miscere; & Bacchũ temulentum Deum Nymphis Deabus sobrijs temperare docuit, vt sic mansuèfactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, multóque sapientissimorum testimonijs salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans, in Nympharum aquas fingitur iniectus, nisi vini ardorem, vitales iuuenilium ingeniorum succos, exurentem, sobrio elemento restinguendum esse? Quod etiam illud Epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens:

Αἱ νύμφαι τὸν βάκχον, ὅτ᾽ ἐκ πυρὸς ἥλαθ᾽ ὁ κοῦρος·
   Νίψαν ὑπὸ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος, εἰ δέ νιν ἄργης
   Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Id est.

Bacchus vt è flammis puer exilijsset in vndas,
   Tinxerunt Nymphæ sordidũ adhuc cinere.
Hinc iũctus Nymphis est Bacchus gratus: at
   Ardentem capies, hunc nisi miscueris. (ignẽ

Sed quorsum iste verborum excursus tendit, inquies? nempe vt ostendam hinc esse, quod neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incendi: hinc esse quod neminem æstu venereo captum, aut laqueis irretitum ab honestis

artibus turpiter abduci, & veluti bouem ad lanienam rapi comperiamus: hinc esse quod nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adolescentes in bestias conuertat, id est nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectuũ illecebris illos dementãs ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinem venenis adeò peruertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant. Sed contrà multi Vlysses, fortes videlicet ac constantes hîc viri præstò sunt, qui iam longa rerum experiẽtia sapientum habitus sibi induerunt, maiestate veneranda perspicui, quibus imbecillior ætas innitatur, quorum exemplis informata discat Sirenum voces dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnibus spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

A studiorũ fructu.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus nostra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbique specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruantia promanat, vt animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus: tantum abest, vt cum aliarum

qua-

quarundam Academiarum cessatoribus, nostri adolescentes pessimè viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus vptote tempus inhonestis rebus vecorditer insumant: sed potius quo charius, quo precosius est illud, tanto diligentiùs ab illis asseruatur, tantoq́ circumspectiùs impenditur, ne sine bonis frugibus effluat. Dij faciant vt in nostris discipulis exteri, sic rerum suarum satagentes, resipiscant, ac ratione simili reuoluant, amissas opes aliunde resarciri posse, temporis irreparabilem iacturam non posse: de illis nequiter impensis fortasse rationem parentibus sese reddituros, de horis autem turpitèr exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo si fieret, nemini dubium foret, quin multo fertiliore plantaria studiorum prouentu accresentia, res humanas, iam vbique gentium afflictas, restauratura, atque prosperatura essent, cum fortunatissimo disciplinarum omnium successu, qualem apud nos (inuidia dictis absit) emergere videmus indies. Argumento sunt optimi optimarum arborum fructus, nempe sanctissima vitæ instituta, modestè, iustè pieq; viuentium tum vniuersorum tum singulorum, atque adeo, vt nihil in factis, nedum dictis, audiatur, quod vel ipse Momus reprehēdere possit. Quare cùm vtrumque, hoc est, non modo facta, sed etiam voces petulantiores olim Romani vindicasse legantur,

gantur, vt nobili etiam fœminæ Appij Cæciliæ paulo leuius & inconsideranter locutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris vigintiquinquè millia, nihil profectò in Academia nostra reperiri confirmauerim, in quod prisca illa seueritas, ac rigor animaduertere possent, cùm omnis non modò perperam viuendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, vt omnium cordibus illud Hesiodi credatur insculptum:

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης:

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingẽs
Gratia quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quòd vbique gentium Academia nostra non immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum vrbium ciues ac Satrapæ, liberos suos huc, ad omnium veluti bonarum literarũ ac virtutis mercaturam certatim assiduò transmittunt, perspectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ è studijs Academiæ nostræ profluat.

Ab vberrimo doctorum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cœco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionentur in templis, qui sapienti eloquentia moderentur Senatum, qui prudentissimè iura dicant, qui

cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

Cæterùm si quisquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquando à literario nostro ad sodalatiũ nescio quod exoticum deficere discipulos, huic commodùm responderi poterit illud Agesilai, quo interroganti quî fieret, vt ab alijs sectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, solerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam: Gallos disciplinarum ac virtutis osores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri, sunt qui studiorum ac virtutis amore iam sudare, iam algere non grauantur, imò paulò durius etiam exerceri non modestè ferunt. Desciscentes autem Galli fiunt, aliò concedentes solum, vt sint à labore ad libidinem procliuiores, vt apud sponsos Penelopes, nebulones, Alcinoósque multò liberius ventri ancillentur, disciplinarum bonarum excutiendo iugum inseruiant abdomini, ad nullum ingenij bonam frugem peruenturi, cœlum duntaxat, non animum mutaturi, etiã si trans mare currant. A contradictione.

Verùm quanto turpior horum est defectio, qui vt liberius, imò licentius alibi ætatem exigant, hinc & ingrati & peruersi discedunt: tãto A meliorum discipulorum virtute.

maior illorum eſt gloria, quos longè doctiores & honeſtiores vel hic præsẽtes habemus, vel hinc conſultò dimittimus, Academiæ Marpurgenſis Encomion per totũ terrarum orbẽ decantaturos. Ergo quis noſtram ſatis cõmendare poterit Academiam, quã velut è locupletiſſimo cunctarum laudũ penuario, longè vberiora dicendi argumenta ſuggerere videtis, quã vt humanæ vocis organa ſufficiant eloqui. Artemiſia quondã, referente Gellio, dicendis mariti Mauſoli Regis Cariæ, laudibus, agona fertur inſtituiſſe, atque præmia pecuniæ poſuiſſe, aliarumq; rerum ampliſſima. Ad quas laudes decantãdas veniſſe dicuntur viri nobiles, ingenio atq; lingua præſtabili Theopompus, Naucrates, Theodectes, in quo certamine viciſſe Theopompum iudicatum eſt. Atqui de laudibus Academiæ noſtræ certaturos, non tam facilis partu victoria ſequeretur, ſub iudicibus lite ac victoriæ palma ſemper inuicta remanente. Illic Mauſolus nullis, aut omninò paucis rebus præclaris famoſus ſed delicatulæ duntaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valdè ieiunam præbebat: hic autem Academia celeberrima, tot rerum grauiſſimarum argumentis exuberans, tantos ἀγαθῶν (vt Græco prouerbio dicam) σωροὺς μυρμηκιάς, Δάθους ϗ θάσους offundit, vt omnes eloquentia potentes non ſolum delaſſare, ſed ad

nihilum

bilum etiam redigere poſsit. Hic enim ipſiſsimum eſt omnium Muſarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes ſingulatim promulgandæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter fœlicem igitur Academiam Marpurgenſem! quæ quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum vbertate præponderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnibus quæ otio gaudent, honoribus aluntur, bonis Muſis: quæ tot proprijs tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris faſtigia conſcendiſti: quæ tot Mæcenatum tuorum virtutibus illuſtrata, ac patrocinijs circunuallata, propediem ad altiſsimos amplitudinis tuæ perfectiſſimæ gradus progreſſura, cùm tot Heroes & Atlantes fortiſsimi, vt chariſsimam humeris ſuis fulciant atque ſuſtentent, nunquam humi proſtraturi ſed potius inter ſydera feliciter collocaturi.

Habetis iam, viri ornatiſsimi, quæ in præſentiarum de Academiæ noſtræ laudibus dicere conſtitui. Longè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda, ſed malui breuior haberi, quam prolixa nimis oratione veſtram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuiſſet, ſi præſumpſiſſem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illuſtriſsimi virtutibus Concluſio.

tibus

tibus, quæ tot celeberrimis patronum tantorum titulis, quæ tot professorum dotibus, quæ denique tot studiosorum decoribus illustrata, totius orbis terrarum oculos in se conuerterit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructissimi viri, Academiã nostram excolite, & quã estis sortiti (vt sedulò facitis) Spartam, exornate: Vos studiosa iuuentus, quo soletis, honore merito proceres & Magnates Academicos assiduò prosequimini, & vos ita gerite, vt bonis literis & probatis moribus diligenter studuisse deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, sic Magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sunt, vobis virtutum calcaria magis subditura, quàm terrorem sunt incussura. Sic denique Academia nostra plurimum (vt audistis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura.

DIXI.

COPIOSA VRBES LAVDANDI ratio, ex Bucoldiano.

Quę vrbium laudes sint celebrandæ copiosè docet Quint. lib. 3. cap. 7.

VRbes laudantur non secus atque homines. Principio sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem vrbis celebritatem antecesserunt: vt conditor, ciuésque qui admistrarunt, inhabitarúntque, deinde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia,

nia, foueæ, tecta, & ciues, quia inhabitant: postremò quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem mouemus, ipsisq́ euersoribus odium conflamus. Vt si quis Athenas aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatq́ quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, sed totius terrarum orbis caput, luménque extaret: & quorum deinde vitio, inertiaq́ concidere, retróque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem sibi hæc potissimum vendicent, quarum celebritas dignitasq́ in omniū posita oculis elucet maximè, quæ has ab ijs, quæ tempore antecedunt, simulq́ iuncta sunt, prædicandi via sit, indicabimus.

Conditorem igitur commodè primum ex descriptionis loco, atque adeò ab adiunctis describemus: vnde cognosci potest, quæ ipsius potentia, & præsertim quæ animi virtutes, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantiáque fuerit. Deinde à causis erit augendum, cur eo in loco vrbem locarit, quæ si maritima, fertilique in agro posita sit, eo nimirum consilio fecisse dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominū ali, sustentariq́ posset. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde à cōdita vrbe hominū multitudo victum hic, quomodo, & Vrbis laus à cōditore.

quam

quam facile quærat. Postremò conferendo hanc cum aliarum vrbium agro situq́ꝫ, mirè rem extendes, ostendendóque huius agrum, aut fertiliorem, aut certè parem esse, nulláque in re deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ fortè colliges: hanc maritimam, illas esse campestres huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plaustris modò res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis conditore spectandos esse: adiunctorum idem nos locus admonet. Quòd si igitur legibus & religione Rempub. nouam primus bene constituit à causis extendenda res erit: eo nimirum consilio fecisse, vt iustè, pieq́ꝫ viueretur, & quos lex non posset, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores ex eo vsque tempore iustè, modestè, pieq́ꝫ viuentium, tum vniuersorum, tum singulorum extiterint. Quæ omnia si, vt gesta sunt copiosè exponas, incrementum sumet oratio, maius quidem, si quæque & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, si quid rectè instituit, considerandum; vt si idem simul cum vrbis primordijs literarum belliq́ꝫ studia erexerit: illis vt animi diuinarum humanarumq́ꝫ rerum cognitione imbuerentur: his vt sua suorumq́ꝫ fortunas tuerentur. Consilia vbi exposueris, euenta inde ab vrbe condita enarranda erunt: quot quantósque viros vndecunque doctissimos,

doctissimos, & quo quenque tempore tulerit: quæ cuiusq; eruditionis testimonia, aut scripta extent. Atque hæc subinde comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequendum erit, quæ nunc vniuersorum, nunc singulorum militiæ fortitudo, virtusque, & quo tempore, quo in loco cognita, perspectáque sit. Atque hic non solùm ex comparationis loco, si voles, quæque variè extendes, sed & personas describes, consiliáque faciendi aperies. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi ab ijs, quæ tèmpore præcesserunt, vsúmque hîc locorum, ostendimus. Verùm si, vt sæpè, de conditore, bonisq; eius institutis, nihil certi in mediū adferre poterimus, solumq; in confesso sit, vrbem vetustam esse, semperq; ferè incrementum sumpsisse, nihilominus quorum id administratione virtuteq; contigerit, narrandum erit: quæ nunc singulorum, nunc vniuersorum prudentèr, iustè, piè, fortitèr, temperatèrque facta extiterint, quo Respubl. nomen viresque accepit. Atque hic singula cuiúsque facta ex adiunctorum loco copiosè omnibus expositis circunstantijs, enarrari personæq; describi possunt. Tum quæ caussæ tàm vniuersos, quàm singulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem vnumquodque amplificabis,

bis, dum aut excessum, aut similitudinem, aut dissimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatémque ostendes.

VRBIS LAVS AB IIS, QVAE HVIC simul tempore coniuncta sunt, & primùm ab aeris temperiè per locos ducitur.

REstant ea persequenda, quæ vrbi, quam laudamus, simul tempore sunt coniuncta. Hîc primùm spectandum quo in climate, caliq́ parte sit posita, vnde aeris temperies cognosci potest. Neque enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus, seu temperatis Solis radijs sit subiecta, vt sunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri, Vrsæque circulos sunt positæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsoq́ mari, si aut vicinum est, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea quæ fructuosa, amœnáque sunt, laudibus euehenda esse, idem, qui omnium adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piscosos, nauigabiléſque, montes vitibus consitos, tum mare nauibus frequentatum, hoc ipso quòd fructus voluptatesq́ maximas adferant, & vrbis nomen dignitatémque inprimis conseruare dubium non est. Spectari item potest, in oranè an meditullio prouinciæ

aincia sit posita : quod genus circunstantias copiosè Græci, vt quos verba non deficiunt, persequuntur : præsertim Menander Rhetor, qui de laude vrbium seorsum scripta reliquit. Verùm dum hic in laudando ex loci positione circunstantias, quod infinitum est, studiose prosequitur, eorum, quæ omitti minimè debuissent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiórque ciuium structura esset, ne meminit quidem. Atqui nos ad locos, atque adeo ipsos ad fontes laudaturum ducimus : vnde, quantum pro suo quisque arbitrio volet, hauriat. Nam cum ad laudem vrbium pertinentes circumstantias explicare infinitũ sit, quod vnicuique ferè præter diuersa hominum studia, rationémque quærendi victus, sua quædam propria à natura sint attributa, alijs nempe aurifodinæ, alijs thermæ, alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco in hoc instructus sit, vt sciat, quæcunque præterita præsentiaq; splendorem vrbi, cõmodúmue seu proprium, seu cum cæteris commune, adferant, laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta locos, augentur plurimum. Postremò igitur de publicis munitionibus, interiorique ciuium structura, & ipsis ciuibus erit dicendũ. Hæc igitur ab adiunctis ministratu, copiosè erunt singula, omnibus enarratis circumstantijs, explicanda: & per reliquos subinde locos ducenda

ampli-

amplificandáque. Itaque si in bono climate sita sit ciuitas, primùm aeris temperies, cælique clementia, & temperata sub ipsa solstitia, dierum noctiumq́ longitudo pluribus erit describenda: deinde à caussis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis esse subiectam: sed in medio positam, hinc frigora hinc æstum fugisse, vnde & illud dierum noctiúmque suo tempore nec maius, nec minus iusto incrementum quorum alterum sub Arcto, alterum sub Solis cursu positis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aeris intemperie impediri, quo minus toto anno victum domi & foris quærant: omniáque in agris felicius proueniant. Accedit eò & ipsa ingenia, cæli beneficio præsentiora perspicacioráque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari possunt. Postremò & ex comparatione petenda copia est: vt si hic auram salubriorem hominibus, maturescendique frugibus accommodatiorem declares, quàm eius, quacum confers vrbe. A simili autem extendes, si cum ea vrbe conferas, cuius positum pluribus notum, maximéque probatum vides. Hunc in modum, si voles & dissimilitudinem repugnantiámque collatione apertes. Quòd autem hac via, ordinéque ex locis amplificandi commodè vtamur, tamē cùm & aliter rectè fiat, nemo sibi hîc legem

præ-

præſcribi putabit. Nam poſtquàm ex adiũctorum loco, qui omni rei de qua agitur, adiunctus eſt maximè, quæ voles ab oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumas, & ſi magis augere voles, ſubinde à cauſſis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in vniuerſum ſit dictum volo: adeò vt ſæpe, dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex ſuo aliquid, vel antequã inde digrediamur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, FLVminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipſiſque ciuibus.

HÆc de aeris temperie: de agris ſubinde dicendũ, de fluminibus, ſtagnis, montibus, piſcinis, & ipſo denique mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantáque ex ſingulis vtilitas, voluptáſque capiatur, ab adiũctis copioſe erit exponendum: nunc ea ipſa deſcribendo, nunc aut claſſicorum autorum, ſi fieri poteſt, aut vicinarum gentium teſtimonijs confirmando. Atque hac via res quidem ipſa mirè augebitur. Quòd ſi vero magis hæc extendi voles, ſingula celeberrimis vrbibus comparando oſtendes, hãc ſiue agri vbertate, ſiue fluminum copia, voluptatéque, ſiue denique ipſo maris vſu aliis longe ſuperiorem, aut certè per omnia parem eſſe iudicandam.

dicandam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, tectisque dicendum: quantáque sit fouearum, aggerum, murorúmque altitudo, latitudóque, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorúmque numerus, quæ magnitudo firmitásque: quòd bellicis machinis rebúsque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc vbi pluribus exposita verbis, descriptáque fuerint, à caussis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggerésque ita duci ponique placuerit: quo consilio hac distantia, hoc in loco turres propugnaculáque locarint: cur tantis sumptibus, tot tantisque laboribus eò omnia euexerint, nempe, vt quàm minima manu hostiles incursiones, impetúsque sustinendo, propulsandóque, vitam, fortunásque suas defensarent. Atque hic subinde euenta narrabantur, quorum hostium impetum, oppugnationésq; quo, & quanto tempore fortiter sustinuerint, furorem fregerint, discedere demum cũ ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & postremò comparatione omnia maiora amplioráque reddes, maximis munitissimísque vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentium testimonijs, præclarísque Regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequentiora

magni-

magnificéque extructa, tum plateas, foráque ad hominum vsum latiora, diuorúmque templa augustiora esse, quod non parua laus sit: vt quæque maxime excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominúmque de ijs testimonia iudiciáq; adferenda: tum cum vicinis pulcherrimísque ciuitatibus conferenda, quo ipso aut parem, aut longè maiorem huius celebritatem magnificentiámque edoceas. Quòd si lubet, & hæc ipsa ex alijs locis licet extendas. Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam viuentium, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclarè facta existant, spectãdum. Commodè autem quæque in sua virtutum genera sparges: & sua prudentiæ, sua iustitiæ, quæ erga Deos religio, erga parentes pietas dicitur, sua item fortitudini, temperantiæque assignabis. Cæterùm cùm supra in patriæ laudibus laudandi amplificandíque rationem ostenderimus, quæ insistenda hîc via sit, inde peti potest. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facilè colligi potest.

Facta ornandi, & amplificandi quæ ratio sit, subinde intueamur: in quibus laudandis, vituperandísque, cum & Rhetores, tum maximè Historici, heroicíq; vates versantur. Temporis

Quæ facta ex locis copiosê laudandi sit ratio.

autem seruato ordine laudari oportere ipsa nobis praescribit ratio: poetis tamen id de industria mutantibus. Praecipui autem hi loci sunt, caussae & euenta: quanquam alij omnes, qui suprà, & huc adhiberi possint: vt expositis primùm causis, deinde quae euenerint explicentur. Quare Virgilius, postquam paucis proponendo, Musasque inuocando, hominum animos sibi beneuolos, attentósque reddidit, causásque statim commemorat, cur Æneam Iuno, insignem pietate virum, tot labores periculáque adire coegerit.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberináque longè
Ostia, diues opum studijsq; asperima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnũ Dea gentibus esse,
Si quà fata sinant, iam tum tenditq; fouétq;.
Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quae verteret arces.
Hinc populum late Regem, bellóque superbũ,
Venturum excidio Lybiae: sic voluere Parcas.
Id metuens: veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis gesserat
Argis:
Nec dum etiam causae irarum saeuique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repostũ

Iudicium

Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super iactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaum, atque immitis Achilli
Arcebat longè Latio, multósque per annos
Errabant, acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è causis, quæ infortunia Æneæ Troianisque euenerint, dum complures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poeta subinde fusissimè narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hūc in vtroque suo opere Homerus primùm causas, deinde insecuta canit euēta. Hunc in modū & T Liuius secūdo suscepti à Pœnis in Romanos belli, antequàm euenta, rèsq; gestas enarret, causas primum dicit, quod videlicet Sicilia, Sardiniáque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis cōcessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc esset, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iurasset, se quamprimùm per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin

& Salustium idem facere, ipsius argumento est historia. Quid? non igitur aliò hic causarum locus valet, quam vt causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primùm exponendas esse sciamus? Est profectò multiplex huius, passimque, nec certo in loco vsus: cum nunc præcedant, nunc suos sequantur euentus. Nam quanquam primæ quædam, principalésque summæ rerum causæ sint, quas nosse principio lector, auditórue cupit, tamen cum subinde aliæ atque aliæ actiones casúsque existant, & ipsorum alias atque alias causas esse constat: vnde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm suarum se laudum minus grauem scriptorem fore intelligeret, viderétque L. Luceium Q. F. insignem sui temporis historicum, bellum ciuile scribendũ suscepisse, scripta ad eum epistola omnibus petit modis, suas vt res, exemplo Græcorum seorsim perscribat, atque in se ornando historiæ leges negligat. Posse autem inde, si à continentibus suis scriptis seiungat, & à causis, euẽtis, adiunctísque amplificet, quoddam corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere L. Luceium admonet, dum causas, consiliáque rerum suarum, casus etiam, & euenta explicanda esse scribit. Adiuncta autem sunt, tempus, testimoniáque

Lib. 5. epist. fam. ep. 69.

niáque

niáque Lucei, quem ea, quæ suo iudicio laudanda putaret ornare, quæ contra vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditióque, quæ & putauit esse notanda. Hic nemo mirabitur consilia, & actiones, quas suprà in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus, hîc causas & euenta dici. Sunt nanque iis, quorum consilia & facta sunt, adiuncta maximè. Verùm causarum & euentorum nomen accipiunt, cùm sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & euenta magnam cum adiunctis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde nanque hi licet natiloci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaque his locis, vnde ornat historia, si & comparationis locum adiecisset, non video non modò vnde historici, sed Rhetores, Poetaque qui maximè solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, vt Brutus apud Cicer. disputat, quia minùs rerum suarum historiam vestiit, commentarios inscripsit, cæterisque scribendi ansam præbuit, vt qui vellent, easdem copiosiùs tractarent, & quasi calamistris, quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Liuij vbertas est petita, vnde tamen Dionysius Halicarnasseus, qui & ipse Romanas Adiuncta.

 res

res præscripsit, multò magis auxisse intelligas, vt mihi est, quod de Demochare Brutus Ciceronian. iudicat, non tam historicum, quam rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerūt, non tam dilucidè enarrasse, quàm facta vbique mora omnia ob oculos posuisse videātur, hic fusissimè, ille modo quodam vsus: id quod is facilè animaduertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, vtrunque cum iudicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc, quod volumus, vsum locorum, augendíque rationem in celebrandis factis diligētius, & ad cuiusque magis captum indicemus. Vnum igitur factum si oratione laudandum sumamus, sit Theodosij Imperatoris, quod insigne maximè Gymnasium Bononiæ instituit, primum ex descriptionis loco, atque adeò ab adiunctis ipsūm describamus, vnde ingenium moresque principis eluceant, & caussa tam honesti & vtilis facti, quasi per transennam appareant. Fecit id & Tit. Liuius principio historiæ suæ de secundo bello Punico, vbi pluribus Annibalis depingendo animique bona, vitiáque plurima exprimendo, quicum viro Romano futura res esset, lectorem statim instruit. Secundum hæc ab adiunctis res ipsa erit explicanda, quantis & vnde sumendis fructibus, qui in professores expenderentur, hanc scholam adornârit,

ornârit, confirmaritque. Deinde à causis, cur hoc in loco, & tot, tantáque stipendia professoribus constituerit: vt certè hinc in reliquam totam Europam, qui rectè Rempublicam administrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, si quæ intereà loci emolumenta aliæque nationes, hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, persequaris, qui quibus in locis hinc missi siue cognitione rerum humanarũ, physicarúmque vtiles Reipublicæ extiterint: siue legum scientia quid æquum & iniquum esset edocuerint: siue deniq; medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Postremò ex comparationis loco quantam voles copiam sumes factum hoc aut cum alijs ipsius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM FACTA EX LOCIS amplificandi apud Ciceronem.

INterdum factum laudamus, & dilatamus, non tam ferè à causis, & quæ has sequuntur euentis, quàm ex adiunctorum & comparationis loco, id quod Cicero fecit, gratias Cæsari agens, ipsúmque laudans, quòd Marcello ignouisset. Postquam igitur exordium à tempore, eiúsque quo dixit, diei, circumstantia, duxisset, clementiam, sapientiámque Cæsaris ab adiun-

ctis

ctis statim laudat, ornátque: nempe à sua, totiúsque Senatus lætitia, factum hoc probautis & propterea de Republ. subinde melius sperantis. Aspergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipsum & ex hoc loco est ductum: & eò valet, vt clarius illustriúsque factum eius reddatur, quòd præstantissimo, amplissimóque viro ignouisset. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cæsaris factum cum maximis eius bellis, rebúsque gestis, quibus omnibus iure anteferri oportere, pluribus ostendit. Porrò *hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circumstantias admiscet, vt omnia quæ ad laudem pertineant, totáque oratio, nisi quòd pauca ad finem aliò spectantia adiecit, hoc solo ex loco vestita, amplificatáque deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi possit, cùm plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc studioso perspicuum esse potest.*

EXEMPLVM RES EX LOCIS AMplificandi, apud T. L. historicum, breuitérque eiusdem explicandi.

H*Inc autem quis locorum vsus, quæ laudandi amplificandique ratio sit, quanquam satis liquere putem, tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicisque authoribus pau-*

cis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset, qualis is esset, qui tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit, primùm ipsum Ducem ex descriptionis loco depinxit his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. Amilcarem sibi redditum veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentáque intueri. Deinde breui effecit, vt pater in se minimum momẽtum ad fauorem conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diuersissimas parandum, atque imperandum fuit. Itaque haud facilè discerneres, vtrum Imperatori, an exercitui charior esset. Neque milites alio duce plus confidere: plurimum audaciæ ad pericula capessẽda, plurimum consilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potionísque desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum, somníque, nec die nec nocte discriminata tempora, id, quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato neque silentio accersita. Multi sæpe militari sagulo opertum, humi iacentem inter custodias stationésque militum conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales excellens:

excellens: arma atque equi conspiciebantur. Equitum, peditúmque idem longè primus erat. Primus prælium inibat, vltimus conserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio. Hactenus mores, ingeniúmque descripsit, quæ quidem omnia ab eo, qui rem nudè explicare voluisset, omitti potuissent. Subijcit autem ex adiunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac vitiorum triennio sub Asdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ agenda audẽdáque magno futura duci esset, prætermissa.

Hæc quidem cùm illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quæ sequuntur ex adiunctorum, seu qui inde nascitur, causarum & euentorum loco sumuntur, cui videlicet Annibal in suscipiendo bello nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Oleadum fines exercitum ducat, sic ille. Cæterũ ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei prouincia decreta, bellúmque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque, vt patrem Amilcarem, deinde Asdrubalem cunctantem casus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bellum statuit.

Quibus

Quibus expugnādis, quia haud dubiè Romana arma mouebantur, in Olcadum fine priùs, vltra Iberum (ea gens in parte magis, quàm in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitum: vt non petisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, iungendóque tractus ad id bellum videri posset. His demum subijcit euenta, gestæq́ rei narrationem. Carteiam vrbem opulentam, caput eius gentis expugnat, diripítque: quo metu perculsæ minores ciuitates, stipendio imposito imperium acceperunt. Victor exercitus, opulentúsque præda, Carthaginem nouam in hyberna est deductus. Ibi largè partiendo prædam, præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab adiunctis circunstātias inserat nonnullas: quod genus sunt, vrbem esse Carteiam opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum opulentum præda deductū esse. Prosequitur autem narrationem temporis, cuius mentionem facit, seruato ordine. Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes, vi captæ. Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum priore æstate domitæ gentes, cùm se iunxissent, concitant Carpentanos,

Carthago noua in Hispania.

nos, adoortique Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen graue præda turbauere. Pura hæc, nudáque sunt omnia, nisi quòd ab adiunctis est, oppidanorum virtute & multitudine Arbacalam diutius esse defensam: neque procul Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur paulò copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit, propterea amnem traycientis, vt in transitu fluminis hostes inuadere, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minus timentium. Atque hîc Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit: dum inuictam aciem dicit, si æquo certaretur campo: sic ille Annibal prælio abstinuit, castrísque super ripam positis, cum prima quies, silentiúmq; ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, vallóq; ita producto, vt locum ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos trãseuntes statuit: equitibus præcepit, vt cùm ingressos aquam viderent, adorirentur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpentanorum cum appendicibus Oleadum, Vacceorúmque centum millia fuêre. Inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore

sublato passim, sine vllius imperio, qua cuique proximum erat, in amnem ruũt. Hactenus consilia, causásque exposuit, quibus subijcit euenta, nempe infœlicem Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa satis à circunstantijs quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flumen immissa, medióque alueo, haud quaquam pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabiles, & vix vado fidens, vel inermi equiti, equo temere acto peruerti posset: eques corpore armisque liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminúsque rem gereret, pars magna flumine absumpta: quidam verticoso amni delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in vnũ colligerentur, priusquam ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnẽ ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatísque agris intra paucos dies Carpentanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore alia magis, alia minus, vt quæque res postulat, his ipsis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes sunt locus, in hoc præsertim genere, omnino ad ornatum, amplificationémque accommodatissimus: vnde poetis, rhetoribúsque copiam sequentibus crebrior, historicis,

ne ad ornandum magis, quàm ad narrandum orationem sumpsisse videantur, minus familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiúmque quod proxime sequitur, pluribus adiectis peristasibus copiosissimè explicatur. Verùm hæc ipsa Liuiana ex locis aucta, amplificatáque nuda, omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus: vnde quid inter ieiunam, necessariámque narrationem, & copiosam locupletémque intersit cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit. Carteiam vrbem expugnat, diripítque. Minoribus deinde ciuitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic largè prædam partiendo, prætéritáque cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum, sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum, Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum, cùm se iunxissent, concitant Carpentanos, adortíque Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbauere. Annibal autem traiecto amne, temerè insequentes hostes ad centum millia, partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit: vastatísque agris,

gris, & Carpentanos paucos intra dies in deditionem accepit. Breuis hæc, nudáque narratio est, quam vt vir ille eloquentissimus ex locis locupletarit iam visum est.

DE VITVPERATIONE

ψόγος Græcè.

CAP. IX.

Vituperatio est sermo exponēs mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco cōmuni vituperatio, quòd locus communis pœnas exposcit, vituperatio verò solùm habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus Laus. Possuntque vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

Vituperamus verò & communiter & singulatim. Vbi verò procœmion feceris, adiūges genus, quod diuides eadē, qua in laude, ratione. Deinde educationē, & res gestas, & Epilogū ita facies quemadmodum in laude.

VITVPERATIO PHILIPPI.

Exordium. NEque virtutē merita laude frustrari rectum est, neque itidem sine reprehensione dedecora relinqui: quoniam si non ita fiat, id quod præcipuū est amborum, præmium vtrique aufertur; laudandis quidē gloria rectè factorū, vituperandis verò scelerum turpitudo. Omnes autem malè audire æquu est, qui malos sese præbuerunt: tanto magis verò omnibus Philippum, quāto omnes improbos longè omni scelere superauit.

A genere vel natione. Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium Barbarorū, & quæ non certis consistere sedibus potuerit propter ignauiam, sed coacta sit, locū è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primùm ipsos finibus exturbauerunt: hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt, regionē perlati sunt. Duplici itaque infelicitate implexi, & quòd melioribus coacti sunt cedere, & quòd in imbecilliores violenti, iniustíq; fuerūt, nunquam tuto habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

A patria. Et cùm ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen ex ciuitate magis etiam infami natus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur

censentur Macedones, ita Macedonum, eiúsque terræ velut quædã sẽtina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidẽ seruorũm vllus sit prouentus.

A Maioribus.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui quò minus eius terræ regnum obtingeret, obstitit generis indignitas atque dedecus. Huic successit pater Amintas, qui regnũ alienis opibus tenuit: pulsum enim in regnũ Athenienses reduxerant.

Philippus hic sextus fuit Macedonũ Rex: Huic autẽ non immediatè successit Amyntas, sed Europus: Europo Alcetas, Alcetæ Amyntas.

Tali igitur ortus patria, tales sortitus generis autores, apud Thebanos moratus, primù n obses fuit: nec, quãuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutãs, ad meliora deflexit, sed barbaricã sẽper impotentiam inter Græcam retinuit institutionem. Cumque sit omne humanũ genus in Græcos atque barbaros diuisũ, ipse, velut ex vtrisque commixtus, similem improbitatem in dissimilibus gentibus exercebat.

Ab educatione.

Genus omne humanũ in Græcos & Barbaros diuisũ.

Orsus ergò primùm cognata gẽte, ipsã in seruitutem redegit, velut à perfidia rerũ suarum initia auspicatus. Inde & finitimos aggressus populos, perdomuit: captisq; deinde Pœnibus, illyricos est adeptus. Triballorũ quoq; gentem inuadens, & quicquid prete-

A rebus per fide gestis.

rea in proximo erat terrarũ, omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidẽ Barbarorũ pugnando cepit, mentes autem cũ corporibus nequiuit capere, nec eorum animos pacis artibus sibi conciliare. Quãobrem subinde deficiebant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant, tamen rebellionẽ per omnes penè dixerim noctes somniabãt: vt qui opere foris seruirent, intus cogitatione essent liberi. Subactis ergo finitimis Barbaris, ad Græcos castra mouit, atq; adeò antequã ipsã Græciã inuaderet, ciuitates, quæ in Thracia Græciæ ditionis erant, euertit, cepitque Amphipolin, Pydnam subegit, istisque Potidæã adiunxit, neque Pheras extra Pagasas, neque Magnessã extra Pheras omisit: sed cunctæ vrbes Thessalorũ capiebantur, & velut generis mercedem seruitutẽ ferebant.

A mortis genere.

Dignũ sanè fuerit, exitum quoque ipsius recensere. Posteà enim quàm pleraque, quæ inuasit oppresserat, subiecerátq; contra fœdera eos qui fuerant, fœderibus deuincti, offensi violatis fœderum sacris Dei, cõuenientem perfidiæ suæ finem dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecidit, quo fortissimũ aliquem mortis suæ testem reliquisset, sed in medio turpium voluptatum gurgite

suffo-

ſuffocatus, ſe dignum ſepulchrum in earum fœditate inuenit. Videlicet, vt quemadmodum eius vita ſic & mors intemperantiæ fœdum exemplum poſteris eſſet.

Quis autem eſt qui Echetum illi putet poſſe conferri? Echetus enim præciſis extremis aliquibus corporis membris, reliquum ſaltem corpus relinquebat: at Philippus totos cum corporibus ipſis homines perimebat, quantóque ſæuius eſt totum deleri hominẽ, quàm partẽ aliquã auferri: tanto perniciosior eſt Echeto Philippus. A comparatione.

Ceſſare autem a ſceleribus ſuis Philippus neſciebat, cùm mihi, victo magnitudine flagitiorũ eius, neceſſe ſit, vt plura de ipſis facere verba deſinam. Peroratio.

SCHOLIA.

OMnia quæ laudantur, contraria vituperari poſſunt ratione. Ab Aphthonio cauſa exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius, Philippus, *qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel, vt relatum eſt ſuprà dexteritate ingenij ſuperabat ſeculi ſui Reges omnes. Vide Eraſm* 4. *Apophthegmatum. Quemadmodum autẽ laudari, ita vituperari poſſunt: Perſonæ, vt Therſites: Res, vt ebrietas: Tẽpora, vt hyems: Loca, vt Euxinus: Nota, apud*

 Plutar-

Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, vt crocodilus: Plantæ vt crambe.

Claritas enim generis notiores circa vitia, & inuisos magis facit.

Adiungens, &c. *In genere, nationis, patriæ, maiorum atque parentum circunstantiæ sunt excutiendæ. Quæ omnia si clara contigêre, ostẽdendum est, illa vitiorum omni genere contaminasse, quem vituperandum susceperis.*

Quint. Adnotauimus suprà ex Quint. hæc non ideo laudari, quòd habuerit quis ea sed quòd ijs honestè fit vsus.

Educationem, &c. *Quòd si is, quem vituperare constitueris claris natalibus, & egregijs animi, corporis, atq; fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices à maioribus illũ degenerasse. Animi dotibus ad dolos & fraudes abusum. Bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas. Diuitijs ad multorum perniciem, & publicas seditiones fouendas.*

Frustrari, &c. *Frustro actiuum, & frustror commune verbum legitur. Est autẽ sensus: qui crimina non accusant, ij non minus peccant, quàm qui virtutes non laudant, non enim decet virtutem sine laude, nec malitiam sine vituperatione, atque reprehensione relinqui.*

Æquũ malè audire. &c. *Vt sementem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et qui, quæ vult, dicit aut facit, quæ non vult, audiet: bene dictis aut factis qui certat, audiet bene.*

Pessima barbarorũ, &c. *Huius gentis barbariem Stratonius Musicus Athenienses notare solitus fuit, qui ad discipulum stupidum solebat*

bat exasperatus dicere, εἰς μακεδονίαν pro εἰς μακαρίαν, quo dicto prouerbiali precamur exitium. Meminit Erasm. 6: Apophtheg. Macedoniæ autem descriptionem habet Pomponius *Mela, lib. 2. cap. 3. Liuius lib. 2. belli Maced.*

Ad historiæ verò præsentis cognitionem pertinent ea, quæ Iustinus habet lib. 8. *&* 9. *Thucydides belli* Pelopon. *lib.* 2. Plutarchus *in vita Alexandri.* Paulus *Orosius lib.* 3. *cap.* 12. *ad* 15.

Argiui, &c. *Argos & Lacedæmon duæ clarissimæ vrbes, Graciæ quondam lumina fuerant, vt ait Liuius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui, & Argolici: inde Macedonum* Reges *oriundos fuisse Liuius testatur.* Argos.

Duplice, &c. *In duplex, inquit, malum inciderunt, & quòd Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecilioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.*

Pella, &c. *Vrbs est Macedoniæ, quam, autore* Pomponio *Mela, fecerunt maximè illustrem* Philippus *Graciæ domitor: Alexander etiam Asiæ. Hinc* Pellæus *Alexander dictus, Iuuenali Satyra,* 10. Pella.

Vnus Pellæo *iuueni non sufficit orbis,*
Æstuat infœlix angusto limite mundi.

Vt Gyaræ clausus scopulis, paruáque Seripho.

Inter Coranum, vel secundum alios Cranaum primum Macedonum Regem, & Perdicam regnauit Cœnus & Thyrimas quartus fuit Perdicas.

Philippus, &c. *Philippus inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem nominis, hominem ignobilem, sed in Græco* πρόγονος *est, hoc est proauus, ex Iustino igitur* Philippi *genealogiam ita colliges.*

Coranus in Æmathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres & nebulas caprarum greges secutus, occupauit.

Corano successit Perdica: *huic Ægeus, qui successorem filium reliquit* Philippum *huius proauum:* Philippus *autem paruulum reliquit Europum patrem Amyntæ. Amyntas* Philippũ *genuit, Alexandri patrem.*

Apud Thebanos obses, &c. *Obsides ob fidem seruandam dabantur obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit* Philippus. *Orosius lib. 3. cap. 12 Iustinus lib. 6,* Philippus *inquit, obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ, &* Pelopidarum *virtutibus eruditus. Aphthonius ait,* παρ' ἀθηναίοις ὡμήρευε, *id est apud Athenienses obses fuit, vt intelligas, à patre Atheniensibus obsidem datum.*

Pœonibus, &c. *Sunt enim Macedonibus finitimi, Macedonia enim à Macedone Osyridis filio dicta,* Pœoniam *habet à Septentrione, Illyriam ab* Occidente, *Thraciã ab Oriente, Thessaliam à Meridie. Fuit olim centum quinquaginta*

ginta populorũ, ac duobus inclyta Regibus. Philippo, scilicet, & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.

Illyricos, &c. *Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primùm certamen fuit cum Atheniensibus, quibus per insidias victis, in Illyrios bellum transtulit, multa millia hominum occidit, vrbémque nobilissimã Larisseam cepit, vt ait Iustinus libro 10. Diodorus lib. 2. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno secundo regni sui habita concione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & sexcentis equitibus intrauit.* Illyris.

Triballorum, &c. *Illyricorum id genus est, vt ait Liuius lib. 7. belli* Punici, *qui scribit, Philippũ cùm vrgeri suos videret, in cohortẽ Romanam incurrisse, atque ibi equum pilo traiectum in caput Regẽ effudisse. Plin. lib. 4 cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.* Triballi.

Ad Græcos, &c. *Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi, securis omnibus Thermopylas occuparat. Vide Iustinum lib. 8. & 9. Græciam totam propè consilijs præuentam viribus domuit, Orosius lib, 3. cap. 12.*

Thracia, &c. *Ante Sython fuit dicta. Vide Gelliũ lib. 1 . cap. 7. de qua* Plin. *lib. 4. cap. 11. Appellata fuit ab asperitate, vel secundum* Thracia.

Tortellium, à feritate, θρακύ, ferum & temerarium.

Amphipolis. Amphipolim, &c. *Inter Neston & Strymona fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nestos autem & Strymon fluuij sunt in Thracia. De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib. 3.*

Pydnam, &c. *Ab Amphipoli subitò* Pydnam *occupauit, & Olynthijs ab obtinendam Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.*

Potydæam, &c. Pomponius *Mela lib. 2. cap. 2. Paliene, inquit soli patentis, vt quinque vrbiũ sedes sit atque ager, tota in altum abiit, angusta satis vnde incepit, tibi est* Potidæa. *Eius meminit* Plutarchus *in Alexandro.*

Pheræ. *Pheras, &c.* Phera *ciuitas in Thessalia,* Plinius *lib. 4. cap. 8. Hinc* Pheræus. *Ouid. Epist.*

Ipse repertor opis vaccas paruisse Phæræas
Fertur, & à nostro saucius igne fuit.

Pagasæ. Extra Pagasas, &c. *Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit donec Pheræ,* Pagasæ, *Magnesiáque, imò* Thessaliæ *ciuitates omnes barbaræ seruitutis iugum acciperent, & generis ipsius veluti notam portare sustinerent.* Pagasam *autem* Plinius *lib. 4. oppidum* Thessaliæ *tradit. Meminit eius* Pomponius Mela *lib. 2. cap. 2.*

Magnesia. Magnesiam, &c. μαγνησίαν, *Magnesiã, Græcia*

ciæ regionem annexam Thessaliæ, Plinius tradit lib.4.ca.8. Argo Magnetida, hoc est, Thessalicam appellat Ouid.in Epistolis.

Fœderibus deuincti, &c. *Cùm Philippus se exclusũ ab ingressu Græciæ, perstructis Thermopylis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios. Nam ciuitates quarum ante dux fuit, sibi gratulantes & excipientes, hostiliter inuasit, crudelitérque omnia diripuit, liberos coniugésque sub corona vendidit. Orosius lib.3 cap.12.*

Voluptatum gurgite, &c. *Etenim destinato lætitijs die* fuit interfectus in theatro per Pausaniam, cùm regnasset annos quatuor supra triginta. Diodorus viginti quatuor annos dũtaxat regnasse Philippum scribit. De eo hæc Orosius lib.3.cap.14. Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter duos Alexandros, filium atque generum contenderet, à Pausania nobili Macedonũ adolescente, in angustijs sine custodibus circũuentus, occisus est. Mortis eius meminit. Valer.lib.1.cap.vlt.de miraculis.*

* Celebrabãtur enim nuptiæ. Philippo succensebat Pausanias quòd is stuprum sibi illatũ vindicare neglexisset.

Echetus.

Echetum, &c. *Echetus Epirotarum Tyrannus, qui regionem hominibus ingressus nares, aures atque pudenda rescindere solebat, & obijcere canibus. Vnde Antonius Odyss. decimo octauo apud Homerũ ait ad Irum. Si te vicerit mendicus, mittam ad te Echetũ, vt tibi nares &*

pudenda

pudenda præcidat, & canibus obijciat.

VITVPERATIONIS PHALA-
ridis exemplum.

VT virtute præditos gloria, sic vitijs contaminatos perpetua comitatur ignominia, qua dignissimus Phalaris, cuius crudelitas, antequàm nasceretur, matris somnio cõprobata est. Vide Ciceronem Primo de Diuinatione libro.

A Maioribus. *Cuius parentes turpissimos, vt indignos æterna fama, sed tenebris Cimmerijs obruendos, plerique autorum silentio præterierunt.*

A Patria. *Nactus præclaram Agrigentum patriam: quam vt Empedocles eximijs animi dotibus illustriorem, ita magis famosam crudelitate sua reddidit ille.*

A rebus gestis. *Phalaridis imperium tam fuit truculentũ, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subiecto cruciebat. Meminit Plinius lib. 39. cap 8. Ouid in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.*

A Morte. *Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & Tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum, 2. Valerius lib. 3. cap. 3.*

A comparatione. *Crudelis quidem Procustes, sed longè crudelior Phalaris: Ille solebat in Attica regione*

non-

nonnullos hospites interimere, pòst vt Plutarchus refert, à Theseo interfectus: hic autem eò crudelitatis processit, vt eius supplicio non debeat vna parari simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus. In parricidas hoc est inuentum supplicium. Epilogus.

Finem dicendi faciam, perpendens, meam dicendi facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM vituperationis Paridis.

CVm nullam hominibus immortales Dij capit aliorem pestē dederint, quàm voluptatem bono iure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illa malorum omnium escam sunt amlexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus iuuit, non classica, vt ait Virgil. in nono. Hinc barbaris, seruilibus, ac stupendis ingenijs horrentes prodiderunt homines, vt prouerbijs locum fecerint: Phryx plagis emēdatur. Et: Serò sapiunt Phryges. A natione.

Patria sortitus Troiam, quàm, cùm illustrare virtutibus deberet, omnique beneficiorum genere beatam reddere, funditus perdidit. A Patria.

Nulla

A Maioribus.

Nulla refulsit in eo maiorū claritas. & si qua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmeriis inuoluit. Auus fuit Laomedon insignis perfidia. Qui pactā pro constructis Troiæ mœnibus mercedē negauit Apollini atque Neptuno, violauitque sacram iurisiurandi religionem, quæ semper ab aliis inuiolatè sanctissimeque habita est, Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

A parentibus.

Patrem habuit, *qui seruitutem perpetuam seruiisset, si non pretio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore, pecunia solus redimi potuit, unde* Priamus *dictus, qui prius appellabatur* Podarces. Porrò *si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta,* Pa*ris tamen ab iis deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.*

Ab iis quæ natiuitatē præcesserūt Meminit Quint. lib. 3. cap. 7. ex Hom. lib. 6 Iliad.

Cùm in vtero mater Hecuba gestaret Paridem, somniauit se facem parituram, quæ totam incendio Troiam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis Aruspicum, & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio sustulissent.

Ab educatione.

A vitæ institutione.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimòque libidinis crimine animum coinquinauit,

quinauit, vsus infami turpis Oenones consortio.

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior, & amœnior, non illam, vt Scipio Aphricanus, apud Sil. Ital. cum li. 15 sed hanc, quam stulti solent, ingressus, consequutus est digna meritis præmia, nimirum Iliade malorum.

Vt etiam Hercules apud Prodicum: de quo Xeno. 2. Memor. & Cicer. Offic. 1.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem: vnde salutarem Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorũ discrimina. Vide Plutarc. in Homeri vita.

A disciplinis.

Alludit ad vulgatum Paridis iudicium.

Egregia forma conspicuus enituit atqui iuxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cauit, ne quid illa committeret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem. sed omnia luxu, atque voluptatibus exhausta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 2.

A dotibus corporis.

Quas opes habuerat in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriam debebat iuuare, iis perniciem adduxit.

A fortunæ bonis.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, sed deterrimæ libidinis impulsu nauigauit Spartam, vbi

A rebus gestis.

hospi-

hoſpitis Menelai in Cretam abeuntis, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipſiſſimam malorum lernam inuexit.

A genere mortis. Hoc eſt, cruore moriens aſperſus eſt.

Condigno, quod flagitijs meruerat, ſupplicio affectus mortem obijt, qualem Tyranni, ſcilicet non ſiccam.

ANNIBALIS VITVPERATIO.

Exordium.

IN Repub. libera magnam ſæpenumero commoditatem afferunt conuitiatores. Solent enim efficere, vt ex vitiorum hominum reprehenſione purior vita cùm oratione, tum moribus exoriatur. Vnde Philippus *ille Macedonum Rex, calumniatoribus ſuis plurimã ſe dicebat habere gratiam, quòd ſuis conuitijs efficerẽt, vt ipſe melior euaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipſe aut eius ſimiles homines improbi, non excandeſcent, imò gratiam habebunt, quòd iuſta vituperandi libertas meliorem afferat, viuendi rationem.*

A genere.

Natus eſt ex ea gente, quæ factio Barchina dicebatur, à Barcha Didonis ſocio, qui natale ſolum in arida Libya tenuit, ita obſcurum, infœcundum, barbariciſq; hoſtibus refertum, vt id relinquere, & in Aphricam tranſmigrare compulſus fuerit, vel rerum inopia coactus,

vel

vel hostium metu perculsus. Iam in Aphrica talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit.

Oriundus itaque ex horrido, & tam infausto loco patriã sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odiis semper atque vitiis prope maioribus certarunt, quàm viribus aut virtutibus. Unde per ignauiam & rerum omnium imperitiam amiserunt, Siciliam atque Sardiniam, prouincias omnium florentissimas. A Patria.

In maiorum eius numero, quem laudandum magis existimarunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cuius efferata saeuitia dolo, & insidiis Xanthippi, Marcũ, Attilium Regulum, spiritus religiosissimi virum, cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus Dii videre non potẽtes, seruum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, & diuinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim quòd Dominum suum occidisset, Tyrannum subitò aggressus interemit: cúmque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eóque fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius lib. 3. cap. 3. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

A Maioribus.

Regulus captus est anno ab vrb condita 496. autore Polybio.

A parentibus.

Patrem habuit Amilcarem, Tyrannum pestilentissimum, qui vt sui similem, hoc est natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum, aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret, & hic maturè patris vestigia secutus, odij magnitudinem ostendere cupiens, inflixit in terram pedem, suscitauitque puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valer. lib. 9. cap. 3.

Ab iis quæ natiuitatē secuta.

Patris igitur vestigia subsecuturus certæ prædictionis somnium vidit, votisque suis conuenientem imaginem hausit. Existimauit enim missum sibi à Ioue mortali specie excelsiorē iuuenem, inuadendæ Italiæ Ducem, cuius monitu primo vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat proterentem, póstq; eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucémque caliginosis inuolutam tenebris, attonitus deinde quidnam esset monstri, & quid portenderet, interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides, vt ait Valer. Lib. 1. cap. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici 2. *Silius li. 3. Cicero de Diuinatione li. 1*

In

In Pratorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix dum puberem, ad se accersiuit, vt militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet: sed optimus vir Hanno factionis alterius princeps, animaduertens pessimam adolescentis indolem, ipsum domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris censebat: ne quandoque paruus hic ignis incendiũ ingens exsuscitaret. At pauci ac fermè optimus quisq; Hannoni assentiebantur, sed (vt plerunque fit) maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudentèr autem *Hanno: nam Annibal ferus, immanísque natura, adiunxit à pueritia prima disciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles consuetudines, sed bella cædésque & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus euasit dux, & fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper intentus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert* Plutarchus. Ab educatione.

Optimos quidem præceptores consecutus erat, sed omnes naso suspendens per arrogantiam, in bonis disciplinis nihil promouit: etenim oratorem atque Philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem *audiuit Ephesi,* Ab institutione.

de Imperatoris officio, & de omni re militari copiosissimè disserentem, paulóque pòst rogatus quidnam de illo Philosopho iudicaret, respondit multos se deliros vidisse senes, sed qui magis quàm Phormio deliraret, vidisse neminem. Cuius rei meminet Cic. de Orat. lib. 2.

A Legum contemptu

Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum à socijs & pro socijs missos, contra ius gentium non audiuit, nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas astutia mire solitus auertere. Sic à Dulio consule nauali prælio victus, timénsque classis amissæ (capitale enim Carthaginensibus ex pubiico legum decreto fuit, si quis ducum iniussu populi pugnasset infeliciter) pœnas dare, ex illa infelici pugna priùs, quam cladis nuntius domum perueniret, quendam ex amicis compositum & instructum Carthaginem misit. Qui postquàm ciuitatis eius Curiam intrauit: consulit, inquit, vos Annibal cùm dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus Senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille: Conflixit,, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit, id factum damnari, quod ipsi fieri

fieri debuisse iudicauerant, vt ait Valer. lib. 7. cap. 3.

Rupto quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit: quod scelus vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medij inter Romanorum & Carthaginensium fines iure fœderis in libertate relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, initáque societate Romani imperij fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportunius fieri posse ad eliciendum Romanorum iram, ac incendium quod sibi optatissimum erat, concitandum, quàm Saguntinos armis bellóque lacessere. Sed priusquàm socios populi Romani apertè adoriretur, statuit in Olcadas, aliósque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulsis, aliquam Sagunto nocendi caussam reperire, qua non tam meditato consilio à se illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primùm igitur Olcadum gente ad deditionem compulsa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur oppidáque multa expugnat, vt ait Plutarchus. A rebus gestis.

Annibalis maiore ex parte virtus sæuitia consta- Ab animi dotibus.

constabat: argumento fuerunt multa, cum primis illud quod in flumine Gilo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, vt æquè terrestrium scelestum Carthaginensium copiarum egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos oneribus, & itinere fessos, prima parte pedum succisa relinquebat. Quos verò in castra perduxerat, paria fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat, neque antè sanguine explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, verùm tamen tardo supplicio senatus, Prusiæ regis factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit, vt ait Valer. lib 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat, sed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, vt Liuius scribit.

A corporis dotibus. Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potusque desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora, id, quod gerendis rebus superesset, quieti dabatur: ea neque molli strato, neque si len-

silentio accersita: sed tantum id corporis bonum luxuria fregit, maxime Campana perquàm vtilis imperio Romano. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi attribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum ac delicias euocauit: at tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cùm Seplasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur, adeò vt nescias ab hostibúsue, an ab illis capi perniciosius habendũ sit, vt ait Valer. Max. lib. 9. cap. 1.

Opes, quas apud milites plebémque plusquam modicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus hominum animos solicitauit, & corrupit, vt largitionibus sibi fauorem aucuparetur, viámque ad dominationem præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reip. capiunda, sibique regnum parandi. A fortunæ bonis.

Ingratos Carthaginenses appellat Valer. Max, quòd in animum induxerint è conspectu suo submouere Annibalem, qui pro eorũ victo- Ab iis quæ supremum vitæ diem præcesserunt.

via tot Imperatores, tótque exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes, iustis rationibus adducti, nocentissimam bestiam relegarunt, inter turbatorem publicæ pacis, tótque cladium authorem truculentissimum.

Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum Regem Syriæ confugit, quo victo, ad Prusiam Bithyniæ Regem concessit, vnde Romam legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit, vitam insecuta turpissimam.

A comparatione. Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miserabilis illius ad Thrasymenum pugnæ causa fuit: Sed longè pestilentior, atque crudelior Annibal: illum semel Rempubl. affligere stultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumerò pertraxit.

Conclusio. Plura dicere supersedeo, ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti.

De

DE COMPARATIONE QVÆ σύγκρισις Græcè dicitur.

CAP. X.

COmparatio est oratio, ex collocatione aliquid disquirens, quo id, quod comparatur, in maius extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsúsque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex laude, vituperationéque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas.

Comparari verò omnia possunt, quæ laudari, quæque vituperari.

Personæ.
Res
Tempora.
Loci.
Irrationalia animalia,
Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre, id enim supinum, inefficax, & nequaquam est pugnax, sed capitica-

put

put conferendum, hoc enim vehemens: atque diuidere totas, laudis est, non comparationis. Comparatio autem in hoc non est posita, quando totum hoc præexercit amẽtum comparatio vocatur. vt,

COMPARATIO ACHILLIS & Hectoris.

Procœmiũ. Volenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immeritò componendus fuerit Hector. Sunt quidem ipsæ per se virtutes nimirum abundè honestæ, comparatæ tamen, admirabiliores videntur.

A Loco. Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Græciæ ipsius primum prodijt cognomentum: hic verò Troiæ, cuius conditores Deorum quoque primi fuerunt. Quòd si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector.

A parentibu. Nati autem vterque præclara patria, parem quoque generis habuerunt dignitatẽ: vterque enim ad Iouem originem suam initiumque generis sui refert. Pelei enim filius Achilles fuit. Aeaci verò Peleus, & Aeacus Iouis, Sic quoque Hector Priami, Priamus

autem

autem Laomedontis, & Dardani Laomedō filius, Dardanus quoque Ioue prognatus est.

Progenitore autem Ioue nati vterque, reliquam quoque maiorum seriem habuerunt claritudine æqualē. Vt enim Achilles Aeacum habuit & Pelea, quorum ille Græcos à siccitate, penuriáque liberauit. Hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutem Deæ coniugiū est assecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, Deorū primùm dignus habitus conuictu, pater autem Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoque Dii fūdarunt. Quòd si non minus est, quàm Deæ sortitum esse coniugia, Deorum, idque, optimorum, mensa conuiuióque vsum esse, nihil est, quòd quisquam maiorum gloria Hectori præferat Achillem. A Maioribus.

Talibus autem vterque maioribus procreati, ambo ad fortitudinis sese studia contulere: & ille quidē à Chirone educatus est: huic Priamus ipse præceptor, velut naturæ quadam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaque, similísque educatio parē vtrique conciliat laudem. Ab educatione.

Vt autem ad virile peruenere robur, eodem in bello par vterque animi, virtutísque specimen præbuerunt. Hector enim Troianos A rebus gestis.

nos

nos ducebat, solúsq; velut obex, propugnaculúmque ciuitati datus, tuebatur ipsã steteritque quandiu fauentibus Dijs & auxiliaribus est vsus. Cadens deinde, ipsam quoque Troiã post se traxit atque euertit. Achilles verò Græcorum præerat armis, terroréque omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine atque auxilio, occumbénsque, spẽ victoriæ in reliquum abstulit Græcis.

A Morte. Et ille quidem victus à Pallade interijt. hic autem cecidit ab Apolline cõfixus. Natique ambo ex Dijs, ambo quoque Deos habuere mortis autores, vtque diuinitus generis initia, ita vitæ etiã exitum accepere. Quòd si similis vtrique vita fuit, similísque mors vtrunque abstulit, quid est quo non Hector par sit, quóque cedere debeat Achilli?

Epilogus. Plura erant, quæ dicerem de vtriúsque virtute, nisi quemadmodũ in his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis.

SCHOLIA.

Comparatio secundum Priscianum est, vel similium vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata senten-

tiæ numeratur à Rhetoribus, quòd hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusiùs tractari solet.

Bona bonis, &c. *Vt si Aeneã Numæ cõparaueris, Sapientiæ fortitudinem, Iustitiã pietati.*

Bona malis, &c. *Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia comparata stultitiæ, pax discordiæ, Sobrietas ebrietati.*

Mala malis, &c. *Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procustes Phalaridi.*

Parua maioribus, &c. *Res exiguæ verbis attolli possunt, vt si ex musca feceris elephantum.*

Duplicem habet laudem, &c. *Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri, & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis & ea quæ accidunt extrinsecus, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores comparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina, & loca iñ quibus nascuntur, & fructus, & vtilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles qui primi eas inuenerint, & eos conferes.* Præterea *qualitatẽ animi & corporis.*

Alter-

Alterutrum, &c. *Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus: vt si comparemus iustitiam & diuitias.*

Locus difficilis, &c. *Vnde fortem, vt Priscianus ait, oratorem exigit, & callidum & celerem, vt agiles possit semper facere transitiones.*

Personæ, &c. *Vt in Oratione pro Cluentio, vbi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat. Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum, Vide Erasm. 2. Copiæ.*

Res, &c. *Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe, locus cum loco, &c.*

Tota res totas, &c. *Non fuerit necesse inquit, vt aliquam rem per omnes suas partes cum alia conferas, vt caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus. Sed magis, vt secundum locos generis demonstratiui compares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione, res gestas cum rebus gestis. &c.*

Non est posita, &c. *In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio caput, quia comparatio est tota præexercitatio. Non quidem est caput, sed comparatio diffusa per omnes locos atque partes.*

Phthia

Phthia,&c. φθία ὅθεν τῆς ἑλλάδος προῆλθεν ἐπώνυμος. *Unde Helladis cognomentum prouenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidum & regio, Achillis patria illustris. Dido apud Ouidium in Epistolis.*

Non ego sum Phthia magnisq; oriūda Micenis
Hinc Phthius. Idem in Briseide.
Quàm sine me Phthiis canſecāt æquora remis.

Pomponius *Mela* Phthiam *in* Phthiotide *ponit, regione Græca: Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Artis dicitur. Eadē Thessalia cognominata fuit, autore* Plin.*lib.*4.*c.*7. P*lura apud Thucyd. lib.* 1. *Hellenes Græci appellati sunt. Hellas dicta fuit à Deucalionis &* Pyr*rhæ filio, qui Hellin appellatur.*

Troiæ conditores,&c. *Apollo & Neptunus cum Laomedonte, Ili filio, patre* P*riami, mercede pacta muros Troianos condiderunt, vnde Ouid. ait.*

Vtilius starent etiam nunc mœnia P*hœbi.*
-Ceciditque superbum Virgil.in 2 Aeneid.
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Pelei,&c. *Iupiter, vt Ouid ait* 6. *Metam. in ignem transformatus, vt Aegina Asopi filia (quam inde vocat Asopida) genūit Aeacum, Aeacus* P*elea,* P*eleus ex Thetide Achillē, vnde ab auo Aeacides appellatur, à patris nomine* P*elides.*

Priami,

Priami,&c. *Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίασθαι, emo, quòd ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.*

Dardanus,&c. *Iouis & Electræ filius. Ouid, 4. Fastorum.*

Dardanon Electra quis nescit Atlantide natū,
Scilicet Electræ concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troe, Troia. Ab Ilo Troijs filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamū, *Priamus Hectorem. Vide Tortellium.*

Græcos liberauit, &c. *Æacus tam cæteris virtute præstitit, vt, cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullúmque malo huic auxilium inueniretur, postquàm magnitudo calamitatis excreuit, eum ciuitatum principes adierint, rogantes, vt tantum malum, tantámque pestem ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius genorositatem atq; eximiam pietatem quamcelerrimè à Dijs præsentium malorum liberationem inuēturum. Nec ea spes eos fefellit. Itaque vòti compotes facti in Ægina, vbi votum ille precésque fecerat, commune omnibus Græcis sacrum ædificauêre.*

nere. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa cum gloria vitã duxit. Postquàm verò migrauit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinámque maximos honores assecutus esset, adiudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. *Hi Thessaliæ populi Ixionis & Nubis filij, frænorum & stratorum inuentores. Virg. 3. Georg.*

Fræna Pelithronij Lapithæ, gyrósque dedere
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Exiluit, primus chalybem frænósque momordit Luc. lib. 6.
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Ouid. 12 Metamor.

Deæ coniugium, &c. *Hoc est, Thetidos.* Thetis.
Fuit autem Thetis, θέτις Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethys, τηθὺς, Cœli & Vestæ filia, Neptuni coniunx, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit, Virg. 1. Georg.

Téque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudian. lib. 1. de raptu Proserpinæ:

Hinc latrat Getula Thetis. Lilybæáque pulsat
Littora.

Virgil. *Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæáque virgo.*

Ob egregiam virtutem, &c. *Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multisq; alijs bellis atque periculis probatus esset, Thetida, Nerei filiam immortalem, quamuis ipse mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuere, solùm in istis nuptijs Hymenæum Deos cantasse ferunt, vt ait Plutarchus.*

Chiron. A Chirone educatus, &c. *Centauri* ἀπὸ τῦ κεντεῖν *hoc est: à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phyllira filius, optimus Citharœdus, Medicus, Astrologus. Ab eo Musicam Achilles didicit. Ouid. 1. de arte.*

Phyllirides puerum citharæ præfecit Achillem,
Æacidæ Chiron, ego sum præceptor amoris.

Ab eodem medicinam Æsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autem iustissimus omnium, qui cùm tractaret sagittas Herculis, vnáque lapsa pedem vulnerasset, post nonum diem in signum Sagittarium versus dicitur. Ouid. 5. Fastor.

Nona dies aderat, cùm tu, iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpore cinctus eras.

Propugnaculum, &c. πρόβολος *accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Alias dicitur scopulus,*

scopulus, vel eminens in mari saxum.

Fauentibu Dijs, &c. *Troia tantisper fauentes Deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conseruatio, illasum Laomedontis sepulchrum, Equi Rhesi.*

Victus à Pallade interijt, &c. *Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in primo: Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros, Exanimumq; auro corpus venebat Achilles.*

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην in pugna sociam.

Ab Apolline, &c. *Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis. Virg. in 6.*

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Æacidæ.

Ouid. 13. Metamorph.

At postquàm cecidit Paridis, Phœbique sagittis.

Plutarchus *in comparatione Lysandri & Syllæ, ait, Achillem interfectum à* Paride *inter portas.*

Comparatio Demosthenis & Ciceronis.

Exordium. *SI non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumq; rerũ conspicuarum claritate pares euituerunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit.*

A patria. *Patriam vterque sortitus illustrem, ille Græciam, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem. Hic Italiam, Latinæ linguæ parentem facundissimum.*

A parentibus. *Obscuro natus vterque parente, clarissimus euasit. Ille patrem vix seculo suo notũ habuit, vt inquit Valerius: de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.*

A maioribus. *Generis seriem, quam à maioribus humilem, & ingloriam acceperunt, ita virtutibus proprijs illustrarunt, vt maxima laudis claritate polleant in æternum.*

Ab educatione. *Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores euaserunt summámque è foro, curiáque gloriam sibi quæsiuerunt.*

Ab

Ab optimis praeceptoribus instituti fuerũt: Demostenes ab Isao eloquentissimo doctore: Cicero à Philone Academico, Molone Apollonio, viris in docendo disertissimis. Ab institutione.

Cicero Graecè & Latinè declamando se plurimùm exercuit cũ M. Pisone, *& Q. Pompeio. Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoris obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus vteretur, vt ait Valer. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione non minùs, quàm Demosthenem laborasse, vnde omni cura, & Roscium Comicum, & Æsopum Tragoedum obseruasse traditur, ait* Plutarchus. Ab exercitatione.

In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cùm Demosthenes ab Atheniensi populo iussus esset accusare quendam, recusauit id facere: vt ergo aduersus eum reclamatio populi quemadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit, Vos me, viri Athenienses, cõsultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò, nec si velitis quidẽ. Et Cicero cùm Praefectus annonae esset, fortitúsq; Siciliam, in missione frumenti quam apud Vrbem agere coactus erat, plerísq; Siculis molestus grauisque videbatur, sed mox cùm eius integritatem, humanitatémque experti forent, Ab animi dotibus.

 eum

eum veluti neminem ex alijs ducibus ſuis honore ſummo dignati ſunt.

A rebus geſtis.

Ad Remp ſalutis publicæ conſeruandæ ſtudio ſe contulere. Nactus autem Demoſthenes vberem in Remp. materiam & honeſtam, pro Græcorum libertate aduerſus Philippum, *& in ea præclarè decertans, confeſtim nomen & gloriam aſſecutus eſt. Nec ſolùm vt diſertus, verumetiã vt fortis vir ſuſpiciebatur, vt admiraretur ipſum Græcia, obſeruaret* Perſarum *Rex, plurimus apud* Philippum *ſermo eſſet, cõfiterentur aduerſarij, ſibi aduerſus præclarum virum eſſe certamen. Et Cicero maximis periculis Remp. liberauit. Vnde Iuuenal. Satyr.* 8. *eleganter inquit:*

Quis, Catilina, tuis maioribus atque Cethegi
Inueniet quicquam ſublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flãmas domibus, aríſque paraſtis,
Vt Braccatorum pueri, Senonumq; minores
Auſi quod liceat tunica punire moleſta.
Sed vigilat Conſul, vexilláque veſtra coercet.
Hic nouus Aripnas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit vbique
Præſidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum.
Theſſaliæ campis Octauius abſtulit vdo.

Cædibus

Cædibus assiduis gladio : sed Roma patentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Authoritas in Rep. par fuit, præsidio vterque militiarum hominum egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero Pompeij, Augusti, idquod Augustus ipse ad Agrippam, & Mæcenatem scribit. Ab authoritate.

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ab obscuris paruísque facti sint tanti, qui Tyrannis se Regibus obiecerint, filias amiserint, patria sua exularint, reuersi sint cum honore, rursus fugitantes in aduersariorum peruenerint manus. Quòd si natura fortunáque viri vtriúsque, sic, quemadmodum artifices quidam inter se, contendant, difficile iudicatu est, magisne moribus, an rebus gestis similiores reddiderit. A simili quæ morte præcessit fortuna.

Vna cùm patriæ libertate fuerunt extincti. Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, satellitum principem: Cicero Antonij iussu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis præsagijs vtrique mors denuntiata fuit: illi somnijs, huic auspicijs. Demosthenes enim nocte per quietem visus erat cum Archia Tragœdijs in theatro certare, & cùm illum superasset, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cũ in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrũ loco motũ excussit, & protinus ad ipsum A morte.

 teten-

tetendit, ac laciniam togæ eousquè morsu tenuit donec seruus ad occidendum eum milites venisse nuntiaret.

Ab iis quæ mortem consecuta.

Ut Demosthenis gloriosam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit insecuta, atqui Tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum.

Epilogus.

Plura dicenda essent: sed cùm cætera comparaturis facilia sint collatu, operæ prætium est visum, hæc paucis indicasse: quæ restant autem stylo manum iniecturis reliquisse.

Ad consimile genus exercitationis conferre poteris Philippum *cum* Pyrrho, *ex primo belli Macedonici libro apud Liuium, aliósque authores.*

Item Philippum *cum Alexandro, apud Iustinum lib. 9.*

Itē in Plu*tarcho petas licebit exempla comparationum,*

- Publicolæ, & Solonis.
- *Alcibiadis, & Coriolani.*
- Periclis, & *Fabij.*
- *Annibalis & Scipionis.*
- *T. Flaminij, &* Philopœmenis.
- *Aristidis, Catonis.*
- *Timoleonis, & Æmilij.*
- *Lysandri, &* Syllæ.
- *Agesilai, &* Pompeij.
- *Dionis, & Bruti, &c.*

DE

DE ETHOPOEIA.

CAP. XI.

ETHopœia eſt imitatio & expreſſio morum perſonæ ſubiectæ.

Imitationis autem tres ſunt differentiæ,
- Εἰδωλοποιΐα,
- προσωποποιΐα.
- ἠθοποιΐα.

Eſt quidem Ethopœia, quæ notam habens perſonam, mores ſolùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Euryſtheo ſibi imperante. Hic notus quidem eſt Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia eſt, quæ perſonam habet notam, ſed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Ariſtides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεττάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Proſopopœia eſt, quando finguntur omnia, & mores, & perſonæ, quemadmodum Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec perſonam habet propoſitam, vnde Proſopopœia eſt dicta: fingitur enim ipſa cum moribus perſona.

Diuiditur autē Ethopœia: nanque alia.

- Paſſiua, quæ exprimit adfectum: ad quam pertinent, quæ prorſus animi ſignificant motū, vt qualia verba Hecuba faceret Troia ſubuerſa.
- Moralis, quæ morbos ſolos depingit, vt quid diceret mediterraneus primùm conſpicatus mare.
- Mixta, quæ mores habet pariter & affectum, vt qualia loqueretur Achilles ſuper occiſo Patroclo, cū pugnare decreuiſſet. Mores enim conſilium habet, adfectū verò amicus occiſus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, breui, florido, diſiuncto, omni flexu, atque figura remota. Próque capitibus diuides tribus ipſam temporibus: præſenti, præterito & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIAE PASſiuæ, continens quæ verba dicere *poſſet Niobe, iacentibus liberis.*

Exordium à præſenti.

ME miſeram, quā aliam præ alia deflebo calamitatem, orbata nunc liberis, quibus antè fueram inſignis? Quæ copia infelici

felici mihi ad quã redacta eſt inopiam? non ſum iam miſera vnius filij mater, quæ anteà tam multis conſpicua incedebã. At quanto ſatius foret ſterilem fuiſſe potius quàm in lachrymas, atque luctus fœcundam? Longè enim infeliciori loco ſunt hæ quæ orbitatem ſuam deflent, eis quę nunquam pepererunt. Hoc enim quod experimentũ amoris filiorum ſumpſerunt, deſtitutis poſteà acerbiſſimum eſt.

Sed infelicem me, quæ parem ei qui me genuit, ſum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum felix, tandem ab ea eſt Deorum amicitia euolutus: huius quoq; cladibus meis approbo me eſſe genus. Coniuncta enim ſum Latonæ, perquē hanc ipſam nunc his opprimor malis, & ipſius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hicque mihi finis cum Dea cõuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namque quàm ipſi ſum cognita Latonæ, felicior ipſa fui mater: vt autẽ ſum illi notior facta deſolata ſum liberis, quorũ anteà quàm me noſſet ipſa, inſigni fui multitudine beata. Iacet ille ſexus vtriuſq; lætus numerus mihi ſummum in luctum. Quo vertam infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos ſufficiet ſepulchrum? Miſeram me in tantis

A præterito.

tantis malis meis ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, & infelici iusta intermittuntur.

A futuro: *V*erùm enimuerò quid ista queror, ac deploro, cùm à dijs, vt me in aliam naturam, transmutent, impetrare liceat? *V*num hoc miseriarum mearum video remedium, vt in alicuius, quod sensus vitæq; sit expers, formam commuter. Sed vereor misera, ne & sic quoq; quamuis mutata, inter lachrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

Ethopœia *ETHopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermonis imitatio, ad mores & suppositas personas accommodata Quint. lib. 9. ca. 2. Imitatio, inquit, est morum alienorum quæ ἠθοποιΐα, vel, vt alij malunt, μίμησις dicitur: versatur & in dictis, & in factis. Expressio morũ est, & adfectuum, vnde nomen habet.*

*H*ercules *E*urystheo, &c. *Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouid. Met. 9. Dictus quasi aeris gloria. Macrob. 1. 1. Satur. ca. 20. Reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras id est, aeris cloos? quæ porrò aeris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu spiritus occulitur profun-*

profunditate tenebrarum. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boccatium lib. 21. ca. 34 Fuit autem Εὐρυσθεὺς *Stheneli Mycenarum Regis filius. Ouidius in Epistolis.*

Quem non mille feræ, quem non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.
Duros vt mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit. Virgil. in Æneid.

Εἰδωλοποιΐα, &c. *Hanc simulachri fictionem appellat Priscianus. Fit cùm mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cœlio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam. Liuius li. 6. belli Punici: Si ab inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostendi posse, cùm vbi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam in vestibulo vrbis propè in porta spolia patriæ suæ visurus sit? Item, Cicero in Confirmatione: Quòd si nunc L. ille Brutus reuiuiscat, & hîc ante pedes vestros adsit, non hac vtetur oratione? Ego Reges eieci, vos Tyrannos introducitis. Ego libertatem quæ non erat, peperi, vos partam seruare non vultis. Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.*

Item

Item Hector occisus apud Vergilium in secundo:

Heu fuge, nate Dea, té que his, ait, eripe flammis.

Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia:

Sat patriæ, Priamóque *datum, si* Pergama *dextra*

Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.

Sacra suósque tibi commendat Troia penates,

Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,

Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Item Polydorus *in tertio:*

Quid miserum, Ænea, laceras? iam parce sepulto,

Parce *pias scelerare manus: non me tibi Troia*

Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.

Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.

Nam Polydorus *ego, hic confixum ferrea texit*

Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit:

Sum profectus a profundis manibus, &c.

Ἐν Δήμοις Eupolis, &c. *In Comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, comœdiæ scriptor.*

Hor.1.ser.1 *Eupolis atq; Cratinus, Aristophanésque poeta,*

Atque alij quorum comœdia prisca virorū est.

Si

Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant, &c.
Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpsisset.

Aristides, &c. *Hanc in oratione quadam Rhetoricem defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis, & Periclis.*

Prosopopœia, &c. *Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est, quando alicui rei cõtra naturam datur persona loquendi. De qua vide Cic. 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens: Nullum iam tot annis facinus extitit, nisi per te, nullum flagitium sine te: tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio, direptióque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges, & quæstiones, verúmetiam ad euertendas, perfringendásque valuisti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen vt potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te vnum: quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me consiliũ iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin*

autem falsus, vt tandem aliquando timere desinam.

Et Ouid. 2. Metam. introducit Tellurem, ita loquentem:

Si placet hoc, meruíque, quid ô tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat peritura viribus ignis,
Igne perire tuo, cladémque autore leuare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resoluo.
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inque oculis fumum: volitant super ora fauillæ.
Hósne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijsq́; refers, quòd adunci vulnera aratri,
Rastrorumq; fero, totóq; exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentáq; mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamē exitium fac me meruisse, quid vndæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, & ab æthere longius absunt?
Quòd si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cæli miserere tui: circumspice, vtrinque
Fumat vterque polus: quos si si violauerit ignis,
Atria vestra ruent: Atlas en ipse laborat,
Vixq́; suis humeris candentem sustinet axem,
Si freta, si terræ pereunt, si regia cæli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,

Si

Si quid adhuc superest, & rerum consule summæ.

Menander fecit argumentum, &c. *Menander poeta Comicus fuit. Gell. lib. 17. ca. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundum alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterùm vt Menander habuit φάσμα, ita ἔλεγχον; in quo res erat: nulla autem vera sed ficta persona. Cattanæus reprehensionem vertit. Aphthonius ait: ὁ γὰρ ἔλεγχος πράγματι οὐ μὴν ἐπὶ καὶ πρόσωπον, hoc est, Redargutio res quidē, non autem persona: Vt si quis illum introducat loquentem, carpentemq; faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumentum, quod (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.*

Passiua, &c. *A Prisciano, passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hectore. Fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.*

Mores, &c. *In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cùm primum aspexit nauim.*

Patroclo, &c. *Hic cùm in patria cædem fe-* Patroclus.

gisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem: Menœtij Regis Locrensis filius fuit.

Ouidius primo de Ponto.

Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicámque adijt hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub huius armis interfectus.

Ouid. in epist.

Siue Menœtiadem falsis cecidisse sub armis,
Flebam successu posse carere dolos.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & moram de bello in Troianorum vindictam suscipiendo cogitantis.

Adfectum amicus occisus, &c. Huius enim progymnasmatis vsus est, vt exercuij studio personarum omnium affectus imitari, aptásque materiæ sensuum, sententiarũ, verborumq́; formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.

De huius cum difficultate, tũ vtilitate vid. Quint. lib. 3. c. 1.

Amicus, &c. In Aphthonio habetur: ἦθος μὲν ἡ βουλή, πάθος δὲ φίλος ἀπών. Quint. lib. 6. c. 3. πάθος inquit, atque ἦθος ex eadem natura sunt, ita vt illud maius sit, hoc minus, vt amor πάθος, charitas ἦθος: πάθος cõcitat, ἦθος solet mitigare: ἤθη mores sunt, quibus plerumq; rusticos, superstitiosos,

-stitiosos, auaros, timidos secundum conditionem propositorum affingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuersum est huic, quod πάθος dicitur: quódque nos affectum propriè vocamus, & vt proximè vtriúsque differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sunt qui Ethopœiæ ponunt triplicem expressionem,

- Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorũ, Thrasonis aut Tyranni.
- Naturalium propensionum, inclinationum, φυσικῶν ϛοργῶν, hoc est, affectuũ innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis, adfiniũ, cognatorumq́ inter sese.
- Affectuum leuiorum, vt cum animos erigimus in spem, aut lætitiam.

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφεῖ perspicuo, de quo suprà in Narratione. Macrob. 5. Saturn. cap. 2. ponit dicendi genera 4.

Copiosum, in quo Cicero dominatur.

Breue, in quo Salustius regnat.

Siccum, quod Frontoni ascribitur.

Floridũ & pingue, in quo Plinius Secundus

luxuriatur. Plura dicendi genera profert Eras. 1. Copiæ, cap. 123.

Tribus temporibus, &c. *In præsenti instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito potissimùm ea conferuntur cum infortunijs parentum vel maiorum. In futuro rerum euentus, malorum fines adducuntur, vel consilia, quorum ratione, tantis malis succurri possit.*

Niobe, &c. *Hæc Tantali filia, Pelopis soror, Amphionis uxor. Fuit autem fœcundissima. Hinc Iuuenal. ait Satyr. 6.*

Atque eadem scropha Niobe fœcundior alba.

Quæ secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidemq; filias secundum Ouid. in Metamorph, septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalum, Alphenora, Damasichthona, Iuonea: Secundũ Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuordecim. Vide Gelli. lib. 20. cap. 6. Homer. Iliad. vlt.

Sed infelicem me, &c. *Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit (ut Niobes mala prouerbialiter maxima dicerentur & acerbissima) quod passa fuit, quòd se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium:*

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cælestes? aut cur colitur Latona per aras,

Numen adhuc sine thure meum est?

Orta ex Tantalo, &c. *Unde Tantalis ab Ouidio dicitur. Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primò fortunatus fuit: deinde, cùm Deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos. 2. amorum Eleg. 2.*

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat, inquiens.

Nec bibit inter aquas nec poma natantia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Diuitis hac magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. *In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater felix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictū, quasi ταλάντατον, hoc est, infelicissimum. Huius supplicia adeò grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali lapis.*

Latonæ, &c. *Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à matris nomine Apollo Latoides, & Diana*

ana Latois. Vnde Niobe apud Ouid. Metamorph. 6.

Quódque modo audetis natum Titanida Ceo
Latonam præferre mihi? cui Tantalus autor,
Cui licuit soli superorum tangere mensas.

Atqui contra sententiam Ouidij Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. *Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ouidius in Metamorph.*

Diriguitque malis, nullos mouet aura capillos.
Quæq; superba parens saxo per corpus oberto,
Nunc quoq; Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sipyleia mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti,
In Siphylũ rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitæque expers, &c. *Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conuersa in lapidem, quoniam imaginem lapideam supra natorum suorum sepulchra posuerat. Quod Polæphatus se vidisse scribit.*

ETHOPOEIARUM EXEMPLA PRImi argumentum tale est.

Quanam verba Gerhardus Nouiomagus ex lipothymia ad sese rediens olim potuisset dicere, cuius Vuittembergam profecturi caput latrones securi diffiderant, ipsum apud Brunonis vicum humi stratum spoliauerant, & fugitiui mortuum credentes in sylua reliquerant. Gerhardus Nouiomagus.

Vetus illud dictum, Nemini fidendum esse, nisi cùm quo prius modium salis absumpseris, esse verissimum experior, quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudelissimi sicarij iugulum mihi petierunt : multisq́ vulneribus inflictis, syntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando persuasum habebam, studiosis hominibus tutam vbique profectionem patere. Credebam Horatio, qui scripserat, integros vitæ scelerisq́ puros, non egere Mauri iaculis nec arcu, siue per Syrtes, siue per inhospitalem Caucasum iter essent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους versari videbar, sed apud homines (quos à Germana charitate non alienos sperabam fore) Germanos : tamen longè prudentius fecissem, si nostri (quo friget omnis charitas) seculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi Exordium à præsenti.

posuissem, nec solus neque intermis profectioni hanc instituissem. Iam secura nimis imprudentia mihi nocuit, qui stratus humi sanguine meo terram hanc intingo, herbásque coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus tandem disco nusquam tutam esse fidem, vbique rapto viui, non hospitem ab hospite tutum, nec generum a genero. Sed quid ploro? Quin libenter ego, quam delicta fortasse mea promeruerunt, calamitatem patior, æquioreque animo iniurias fero. Sed vtinam caput illæsum & integrum sit, vt bonarum disciplinarum capax à rationis amussi nunquam deliret. Vtinam in hoc casu Cœneus ille Perrhæbus fuissem, & hoc mihi donatũ, vt nullo ferro sauciari potuissem. Eheu quàm plagam profundam, quàm vulnus altum sentio, quod pacis semper amans ego præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipse, hoc corpusculum amittere non detrectabam, eorumque inopiam mea qualicunque rerum copia subleuare (si modo postulassent) minime grauatus fuissem. Id quod è bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndique saccis indormire solitus, neque tanquam sacris parcere, quæ tortum dig-

na sequi potius quàm ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores! ô tempora!

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmque timebis,
Et mota ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea: quæ & euidenti est argumento, quàm fragilis, & quàm multis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, quæ valde gloriosa etiam pridem effulgebant, dignitas hic ad nihilum fere iacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus flaccescit. Quid ergo sumus, aut quidnam victuri gignimur? ordo quis datus, aut metæ quà mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, peste! Alius acini granum glutiens præfocatus, interijt. Fuit quem potus cum lacte pilus strangularit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam!

O

A prǽterito O nimiem hominum teterrimorum crudelitatem! O meam insignem imprudentiam, atq; securitatem! qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hac tanta mala incidi, hic vulneribus confectus, atque pulueribus obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes, honore summo claruerunt. Hîc miserabiliter iaceo, qui iam olim in Gymnasio Louaniensi clarum nomen atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio, consecutus fueram, celebris poeta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hîc flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis Dominus Philippus, nobilissimo Burgundiorum sanguine procreatus maximis honoribus adfecit, tot muneribus opimis, tot sacerdotijs pinguibus exornare nunquam intermisit, qui tot heroes atque principes amicos bonarum literarum cultu, vitæque sanctimonia mibi deuinxeram, vt cælum citius ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ita mibi? O res humanas variabiles! ô vanitatem rerũ, & inconstantiam!

A futuro. Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorem minuunt? Vnum restabit, vt supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor,

bor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populum sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miserijs insontem gregem eripuit; in hoc fortem apparere, in hunc vnum spem erigere, præsentissimum ærumnarum cunctarum remedium est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD EXEMPLVM CONTINENS quæ verba Hercules Eurystheo sibi imperante, potuisset facere.

MVlti sunt infortunati, sed nemo magis, quàm ego sum infelix: qui miser, quarta natus luna, calamitates varias & plurima mala patior. A præsenti.

Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli: quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis nouercalibus impulit, vt, in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Varijs A preterito.

agitur

igitur tempestatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busyrin domui: Et

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydræ,
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

A futuro. *Sed quis finis, quis modus Eurysthei furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin partis ætate confecto? Manliana atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum veneno Lernæo munus est. vnde nouam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neque armis, sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ouid. 9. Metamor. Et Claudianum in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ. Virgilium Æneid. 8.*

TERTIVM EXEMPLVM, CONTINEUS qualia verba diues ad inopiam redactus, posset facere.

Exordium ex Plauto sumptum. *MVlta mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitã habet paupertas. Vbi res meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infelix, Omnes modis omnibus* A præsenti. *qui pauperes sunt, miseré viuere. Quid enim à ne*

mehercule, miser est homo, qui ipse sibi, quod edat, cogitur quærere, & idipsum ægrè inuenit: longè miserior qui & ipse quærit, & nihil inuenit: omnium miserrimus, qui cùm ipse cupiat, quod edat, non habet. Huius farinæ sum ego miser, qui Crœso iamdudum felicior habitus, iam autem Codro pauperior, atque leberide nudior, non possideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit.

Florentissimo iampridem mihi diuina quasi virgula suppetebant omnia. Et diuitiarum copia fretus, omnia vel facere, vel dicere audebā vt reipsa fontes argenti locutos animaduertisses. Mula etiam laudi dabantur, cùm felicibus sint & trimestres liberi, stultitiámque patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppidò fortunatus plurimos habebam, qui mihi adhærescebant fautores. A præterito.

Donec eram fœlix, multos speculabar amicos:
Tempora cùm modò sint nubila, solus ero.
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui iampridem aderant non vocati, iam rogati fugiunt, & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim, (vt prouerbio dicitur) αὐτολήκυθοι. Verum nimis est, quod ait Ouid. 2. de Ponto:

Turpe

Turpe quidem dictu; sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Quantū quisq; sua nummorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.

Iuuen; Sat. 3. *O me miserum! Cum non sit omnis hominis, sed tantum sapientis paupertatem ferre, iuxta illud Menandri:* πενίαν φέρειν οὐ παντός, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ: *per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo mala igitur pendens, quod leuius videbitur, eligam. Lōge melius arbitratus fore, vt mihi mortem cōsciscam, quam in paupertate viuam aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:*

In mare fluctiuagum, ne me premat aspera egestas.
Præcipitabo, altis desiliamq; iugis.

Quid? Mors vltima linea rerum, quæ nihil sentit. quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Vide Gell. lib. 2. c. 8.

QVATVM EXEMPLVM CONTINENS qualia verba dixerit Hecuba post excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba, Cyssei Regis Thraciæ filia: vnde Cysseis vocatur. Virgil. in 7. Cysseis prægnans tædas enixa iugales.

Fer-

Fortunam Euripum, siue æstuariam, non iniuria vocatam, reipsa iam infelix experior, quæ statu beatissimo gloriabar Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorum, atque fortissimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimiùs euexit, vt illisura grauiore casu præcipitem daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam *enim genitoris pœnam in me quoque deriuatam arbitrarer.* A præsenti.

Sed in fatis esse video: vt eius generis, in quod ascita sum, discrimina subeam, eiúsque malorum particeps fiam. Socer Deos iratos habuit, Glos monstris marinis exposita, Maritus occisus à Pyrrho, Filius fortissimus ab Achille. O me miseram, quid Polydorum, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam *ad Achillis sepulchrum iugulatam commemorem? O me infelicem! vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem.* A preterito.

Sed quid lamentor? Multo consultius fuerit Deos precari, vt in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transforment: Quamuis ærumnarum miseris Dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint: A futuro.

tamen

tamen ego quod humana voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura.

QVINTVM EXEMPLVM, Continens quę verba Taurorum cornibus alliganda, protulerit Antiope.

Antiope. *Quæ fuit Nyctei in Lesbo Regis filia, vnde Nycteis appellatur, vxor Lyci Thebanorum Regis. Reperit ex Ioue Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta: A Circe in montem abducta, vt Taurorum cornibus ardentes tædas habentibus suspensa interficeretur.*

Persius Satyra prima:

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

A præsenti. *QVanam in terris fœmina poterit viuere, quæ tantis malis iactetur, quantis in præsentiarum ego, cuius luctus miserabili prouerbio locum facit. Omnium beatissimam me fore putabā, quæ Regina duos Iouis Optimi Maximi filios peperissem, alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem, alterum artis Appollineæ peritissimum, qui non solùm Deos atque homines, sed etiam feras, & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere.*

Vtinam

Vtinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit Regis filiam, quid Regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium quo maior gloria præfulsit, tanto casus grauior & acerbior mihi modò calamitas insurgit. ô fors fortuna, vt nunquam perpetuò es bona. O quàm potēs, quàm variabilis. Tantum iuris atrox, quæ tibi vendicas. A preterito

Cæterum quid prodest fletibus indulgere? Quin potius ad deorum auxilia confugio, suppliciter oratura, vt oppressæ subueniant finémque malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite. A futuro.

SEXTVM EXEMPLVM, CONTINENS quæ verba Andromache captiua patrio solo euerso, & marito occiso potuisset dicere.

Erat autem Andrromache vxor Hectoris, & Ætionis filia, Regis Thebarum in Cicilia. Unde Ouidius in tertio de arte ait:

——nunquam
Thebais Hectoreo nupta resedit equo.
Homerus Iliad. 6.

Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος.

Filia magnanimi fuit Andromache Ætonis.

A prę∫enti. *O me mi∫eram! quæ diuitijs & honore ∫ydera iampridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata ∫um. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis denique vitæ iucunditas e∫t erepta. Solus me dolor a∫∫iduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lachrymæ con∫umunt, enecor deflendo forti∫∫imum, meíque amanti∫∫imum Hectorem maritum, extinguor luguendo filium dulci∫∫imum, quem pater ip∫e Scamandrium, alij maluerunt Astyanacta, quòd vrbem tutaretur, vocare. Quibus occi∫is omnem ∫pem ami∫i, vt orbatæ iam nihil ∫uper∫it ni∫i ∫u∫pendio arbor deligenda.*

A pręterito *Fatalis quædam nece∫∫itas incumbit mihi, & adamantina ærumnarum catena traxit, vt in ip∫i∫∫imam malorum lernam inciderem. Quippe vt modò Troiam Græci, ∫ic olim Achilles patriam Thebas euertit, patrem Ætiona ∫u∫tulit, ∫eptemque vno die fratres interemit, & pretio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit, vbi pater olim ac fratres beati regnarunt, ibi nunc ingens ∫olitudo, fruticeta, pecorúmque ∫unt pa∫cua, & Troia iam in cineres conuer∫a, cum marito filius occi∫us, vt nihil ∫olatij re∫tet vel apud amicos vel adfines. Quò igitur infelix me conferam? quò locorum abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapui∫∫et, aut tellus ima dehi∫cens*

hiſcens ad vmbras me pallentes adegiſſet.

Sed cur me luctu macero? cur non potius ad victoris pedes prouoluor? enixè rogatura, ne in miſeram nimium ſæuiat tot alioqui malis oppreſſam. Ah quàm vereor, ne victoria forſitan inſoleſcens ille mihi grauiter ſit inſulturus, vt mors potius, quàm vita, ſit exoptanda. A futuro.

Idem argumentum Sophiſta Libanius tractauit, ab Eraſmo Roterodamo Latinum factum: cuius verba non piguit aſcribere.

Septimvm Exemplvm, Qvae dixerit Andromache, interfecto Hectore.

Declaratio.

EVenit, quod timebam, & verba mea deſpiciens Hector, ad optima hortatam eſſe cognouit. Admonueram vt ſibi parceret: ille verò contrà, ſuam ſalutem vilem habuit: ergo extinctus eſt, non meis prô Dij, in manibus, verùm ab Achille. Quòd ille occubuit, hoc eſt interijſſe Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipſum puellum, me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur poſthac ſeruabitur? Intereunt, occiderunt omnia, facta ſum mulierum infeliciſſima. Quanta me felicitate, cuius guſtum modò dederat fortuna, ſpoliauit. Erant mihi in regijs Andromache.

pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidáque ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud, maximum omnium, coniunx Hector, bellator insignis, spectabar, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adijciebat, Imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sæuus iste Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres, seruitutem matri iniecit: deinde restituta est, ac ne ea quidem superest. Et hæc grauia quidem, verùm tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector, atque vnus præstabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adesse per te: sed occisus es, accepisti vulnus: nos rapimur, instant tristia, impendet periculum, imminet incendium. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta est hostibus Troia, te haud amplius pro portis propugnante. Ah puer fortè prehensum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetant Græci. Me forsitan occidet alia vis. Atque in hoc quidem fortunatæ erimus. At non continget, seruitus me manet & famulatus, plagæ & in extremum vsque æui lachrymæ. Haud etiam scio an visura sim terram, vnde

de nobis hostis iste aduenit. Mox etiam, quod acerbissimum est, concubitum cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

OCTAVVM EXEMPLVM: QVAE dixerit Medea, suos mactatura filios.

Medea.

Declamatio Libanij sophistæ, Erasmo interprete.

FVit & mihi mea ars auxilio, vt accepta cõtumelia, non tantùm angerer, sed pœnas sumerem. Non amplius rex Iason, non amplius Corinthiorum potitur. Omnes opes subuertit corona, omnia velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementiæ genus, quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minimè gentium, imò superest alid vindicandi ratio, superiore atrocior, nihil egens veneficijs, aut arte clancularia, verùm animo præsenti, viriliquc, & dextera, qua facinus nullum refugiat: Sunt liberi mortalium omnium impijssimo, & vocatur pater. Hoc è filijs solatium vnà cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haud quaquam me sinit, quæ iusta sunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed ra-

 tionem

tionem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Æeta mihi pater erat isque Scytharum rex: tum virginitas & fama egregia, ac multi inter finitimos proci: denique spes præsentibus bonis potiores. Appulit scelestus iste, neq; Deos metuens neque homines reuerens: atque erat omnibus malis circumuallatus, & necesse habebat inuincibilia vincere, tauros ignem efflantes armatam aciem è terra prosilentem, draconem peruigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, vt isto cadente victoria penes patrem meum esset potius, quàm Æetæ regnum ludibrio haberet vnius nauigij dominus. At ego quicquid est proditorum scelere præcurrens, quicquid amentium stultitia superans, familiares pro hostibus, hostes familiarium loco habui, & contra patriam ab alienigenis stabam. Porrò artem opposui naturæ ferarũ, extinctus est ignis, tauri iugum duxerunt, cessit aratro solum longè durissimum, sopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Iasonem. Ego porrò super hæc omnia nauem conscendi, multis magnisque persuasa pollicitacionibus, sacramentis, meis ipsius beneficijs. Accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, vbi rex Pelias inimicus senex, ab ijs, quas genuerat, discerptus

est

est iuuentutis spe, ultrò se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt: Gratia verò cuiusmodi? Corinthum vidit, & Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Cæterùm nulla habita ratione eorum, quæ feceram, uxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atque illa omnia exciderunt animo, præque imperij cupiditate mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebant: insuper expulsa sum: contumelia affecta sum, minis onerata sum: hæc quidem iustam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugij tantùm gratia tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus iam, & per aliqua, quáque licet eamus. Feri, Medea filios, macta filios Iasonis viri scelerati, impij patris, hospitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, non natura, non gestatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma: plectatur Iason in filijs: hi verò hostium nomine plagam recipiant: non eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos euomant. Atrox quidem facinus, sed ad prius illud consequens. Contra naturam impiè agemus? At istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit. Eiusdem est & hoc animi, eiusdẽ dextræ. Obsecro, filij, sub ensem venite, hic in vos per me adigendus est.

 Enimuerò

Enimuerò si probus ille fuisset, nihil horum pateremini. Et quàm elegans forma, quàm bona figura corporum, sed patris imaginem referunt: id facit vt occidam lubentius. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò è sublimi medióque aere scelestum aspiciam. Atque ille gemens, & nihil non faciens vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Eiusmodi draconum iugo freta vehar, supra Athenarum verò vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

POSTREMVM EXEMPLVM, CONTINENS quænam dixit Cornelia, cùm audisset victum a Cęsare Pompeium. *V*ide Plutarchum in vita Pompeij. *I*tem, quæ Cleopatra ad Antonij sepulchrum. *V*ide Plutarchum in vita Antonij.

DE DESCRIPTIONE QVÆ græce ἔκφρασις dicta.

CAP. XII.

Descriptionis summa est virtus, inquit Quint. lib. 8. cap. 3.

DEscriptio est oratio expositiua, quæ narratione id quod propositum est, diligenter, velut oculis subijcit.

De

Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

Personæ, vt Homerus in Odyssea ad Eurybaten. *Latus erat humeris, ore ater, crinéque crispus.*

Res, vt nauales pedestrésq; pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver, aut æstas, differendo, quòd multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides portum Thesprotarum χειμέειον, id est, hyemalem, quámque teneat formam dixit.

Describentes verò personas à summis ad ima vsque ire oportebit, id est à capite ad pedes.

Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt ipsis, quæque ex ipsis solent prouenire.

Tempora verò & loca ex eis, quæ ipsis continentur.

Facillimè enim id accipiunt animi, quod agnoscunt.

Historici simplici appellatione, Thucydidem intelligit.

Descrip-

Descriptionum autem aliæ sunt

- Simplices, vt quæ pedestres vel nauales explicant pugnas.
- Compositæ, vt quæ res pariter temporaq; cõiungunt, veluti Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit: Simul enim & pugnam quomodo facta sit, & nocte quomodo gerebatur, comprehendit.

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicibus orationem variare schematibus, prorsusq; res imitari, quas describit.

Descriptio Arcis *Alexandriæ.*

Arces in vrbibus ad publicum præsidium atq; munimenta sunt constitutæ, veluti vertices vrbiũ, hostiumq; arctrices, firmanturq; non magis ipsæ vrbibus, quàm ipsas vrbes tuentur. Atheniensium autem arcem media Athenarum complectitur regio. Cæterùm Alexãder suæ vrbi, quę ab illo cognomentũ accepit, arcem construxit, quã iustius Acropolin appellare licet, quòd in vrbis extremo,

&

& excelso posita sit, quàm illã, qua multùm Atheniẽtes gloriantur. Hæc autem sicuti se habet, ita oratione quoque prosequemur. Cliuus quidẽ medio è solo extollitur ingẽti in sublimi spatio se proferens: hunc arcẽ vocant: propter vtraq; hæc & quòd hostes arceat, & quòd sit in vrbis arce, id est summo locata. Viæ ad ipsã ducunt duæ, sed dissimiles: hac enim via est, illac verò patet ingressus mutatisq; proinde nominibus, idipsũ quod sunt, vocantur: nam pedibus hac ire licet, capaxq; curruũ est via. Illi verò, quæ curribus inuia est, additæ sunt scalæ, gradusq; supra gradũ ex inferiori in sublimi deducens, neq; prius, quàm centenariũ expleuerint numerum, desinẽtes: hic enim absolutus numerus scalarum terminus est. Vestibulũ dehinc gradus excipit, cãcellis mediocribus circumseptum, quatuorq; sublimes, & maximæ colũnæ, quæ vias omnes ad vnũ deducũt ingressum. Columnis autẽ domus quædã est imposita, multas mediocres ostẽtans, colũnas quæ vario colore conspicuæ eximiũ præbent loco ornatum. Tectum autem diætæ in rotunditatem circumactum, ingentem multiplicemq; imaginẽ cõplectitur rerum. Introeũt autem arcem, locus offertur, quatuor eisdem æquis lateribus diuisus, proinde tota quoq; ædificij

ędificij figura efficitur quadrata. Aula in medio eſt, columnis vndique ſuffulta: eam porticus excipiunt, & eæ quoque æqualibus diſtinctæ columnis, ita in medio diſpoſitis, vt neutram in patrem ſint nihil quicquam deflexæ. Vnaquæque autem porticus ad tranſuerſam alteram finitur, & duplex eſt columna ad vtramq; porticum diuiſa, vt illac quidem deſinat, hac vero rurſũ incipiat. Addita autem porticibus introrſum armaria, quibus libri reconduntur, eáque ſemper, ſi cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totámq; velut vrbem ad philoſophiæ cultum adhortantur. Alia item loca ſunt, ad venerationem Deorum vetuſtorũ inſtituta. Tectũ porticuum auro diſtinctum, vertices columnarum ære fabricati, auroq; ſupernè incluſi. Neque verò aulæ ſimplex ornatus eſt, verùm alius atque alius: quorum hic quidem Perſei continet certamina, ille autem aliud. Media autẽ arce columna immenſa altitudine ſe profert, quæ locum ipſum facit illuſtrem: haud enim in promptu quis, quo progrediatur, habet, niſi indicẽ viarum hanc ſubinde reſpectet columnam. Quin & arcem ipſam terra mariq; conſpicuam præſtat. in vertice principia rerum primaq; elementa ſunt expreſſa. Prius autem quàm media tranſeatur, ædificium

Alexandrina bibliotheca omnibus ſemper patens.

ædificium est quoddam, pluribus ostijs patens, quorum cuiq; à Deorum vetustorum aliquo est inditũ nomen. Duæ dehinc pyramides lapideæ positæ, & fons profluens, Pisistratarum fonte haud paulo melior. Mirandum etiam id quoque spectaculum, eo quòd eorum, qui fabricati sunt arcem, velut vno tanto operi non sufficiente, numerũ nomináque comprehendit, duodecimque pariter in ipso arcis fastigio conspiciuntur artifices. Descendenti autem ab arce, planus offertur locus studio adsimilis, idque ipsum loci est nomen. Alia item parte alius quoq; ad similia accommodus, verùm illi & planitie, & magnitudine impar. Cæterùm præstantior huius artis forma, & ornatus, pulchritudóq; maior est quàm vt paucis narrari possit. Quòd si quid prætermisimus, admiratione rerum in se rapientium animum, est effectũ. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere satius est visum.

SCOLIA.

DEscriptio est oratio, colligens & repræsentans oculis quod demonstrat, vt ait Priscianus. Idẽ refert, quosdam non posuisse descriptionẽ in præexercitamentis, quòd præoccupata

Descriptio est oratio, qua tota rerum, de quibus agi-

tur, imago quodammodo verbis depingitur, ex Quint.lib. 8.cap.3.

pata ſit & in fabula, & in narratione, in quibus etiam deſcribuntur perſonæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentiſſimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodiſſimam, tradiderunt inter progymnaſmata, ſeorſimq́ue tractandam prodiderunt, non incongruum eſt eos imitari. Eraſmus ſecũdo Copiæ vocat ἐνέργειαν, *cùm vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non ſimpliciter exponimus, ſed, ceu coloribus expreſſam, in tabula ſpectandam proponimus, vt nos depinxiſſe non narraſſe, lector ſpectaſſe, non legiſſe videatur. Id fiet, ſi priùs ipſi totam rei naturam, omnéſque circumſtantias, ac veluti faciem animo luſtremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingimus, vt quàm maximè reddatur euidens, perſpicuaq́ue lectori.*

Ea conſtant deſcriptione. { Perſonarum, Locorum, Temporum, Rerum,

Oratio expoſitiua, &c. *Sic reddidit Catanæus. Aphthonius enim vocat* λόγον περιηγηματικὸν, ἀπὸ περιηγέομαι, *quod narro eſt, vel expono, vnde &* περιήγησις.

Perſonæ deſcribuntur, &c. *Perſonæ deſcriptionem,* προσωπογραφίαν *appellant: fit cùm depingimus perſonam amantis, luxurioſi, auari, voracis, temulenti, ſomniculoſi, inuidi, ſycophã-*

ta,

te, parasiti, lenonis, garruli, aut gloriosi ostentatoris: vt si velis non diuitem, sed pecuniarum ostentatorem describere. Iste, inquies, qui se dici diuitem putat esse præclarum, primùm nunc videte, quo vultu nos intueatur: nónne vobis videtur dicere: Darē, si molesti non essetis. Cùm verò sinistra mentum subleuat, existimat se gēmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cùm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heus tu inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent, vt ignoti, qui audiunt vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nonnullis alijs dicitur εἰκὼν imago, effigies.

Virginis os, habitúmque gerens, & virginis arma Virg. in 1.
Spartanæ, vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalice, volucrémque fuga præuertitur Hebrum.
Nanque humeris, de more, habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatq́ comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodóque sinus collecta fluenteis.

Latus erat humeris, &c. Verba sunt Vlyssis ad Penelopen, Odyss. 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur á Penelope de Vlysse habitum eius describit, & amicos, in quorum

rum numero Euribaten præconē fuisse recenset.

Qui γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος, *Rotundus humeris, nigricolor, & crispus crine. Aphthonius habet* γυρὸς ἐὴν ὤμοισι, μελάγχροος, *&c.*

Describuntur res, &c. *Cùm videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quam ab effingenda rerum imagine,* ὑποτύπωσιν *Græci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subijcitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit, vtar enim Quintiliani verbis. Vt si aperias hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebūt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorū fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium, fœminarúmque ploratus, maléque vsque in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum, sacrorúmque direptio, efferentium prædas, repetentiúmq; discursus, & acti ante suum quisque prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim*

nim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Nauales, &c. *Vt apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæsar Augustus nauali prælio vicit Antonium: & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Tarentini, apud Liuium lib. 6. secundi belli Punici.*

Pedestres pugnæ, &c. *Vt pugna Annibalis & L. Sempronij, apud Liuium 1. belli Punici. Apud eundem libro secundo. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidē Annibalis & C. Flaminij ad Thrasimenum lacum. Item equestris pugna Iubellij Taureæ, & Claudij Aselli apud Liuium li. 3 eiusdem belli. Vide Erasm. in prouerbio: Cantherius in fossa.*

Historicus, &c. ὁ συγγραφεὺς *per excellentiam intelligit Thucydidem.*

Ver æstas, &c. *Verni temporis descriptionē habet Horatius Odarum 5. Od, 7. Diffugêre niues, &c. Porrò temporis descriptionem* χρονογραφίαν *appellant. Vnde non raro sumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur, veluti quoties Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi caussa assumitur. Virg. 4. Aeneidos.*

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem

Corpora per terras, syluáque & sæua quierant
Æquora, cum medio voluuntur sidera lapsu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. *Huius generis est, quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ sint, τοπογραφίας appellari volunt, sin fictæ, τοποθεσίας, vt ait Erasmus, 2. Copiæ.*

Thesprotarum, &c. *Thucydides libro primo belli* Peloponnesiaci, *Centum, inquit, quinquaginta naues velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distans, in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre, iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta, à flumine Acheronte: quem excipit sinus Thesprotius, ex Masside profluentē. Oraculis autem fuit Alexander admonitus vt caueret Acherusiam: hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liu. lib. 8. ab Vrbe condita.*

Intellige de Alexandro Rege Epeiri.

A sūmis ad ima, &c. *Vt si dicas: Totus animo & corpore monstrū est, nam quamcunq; vel animi*

animi vel corporis partem contempleris, monstrum reperies: ingeniũ excute, prodigium inuenies: mores expende, vitam ſcrutare, omnia monſtroſa comperies: oculos, os, vultum, totam denique corporis figuram inſpice, quid aliud quàm beſtiam præ ſe ferunt? Linguam & vocem beluinam illam obſerua, portentum dices: pectus, ventrem, pedes conſidera, quid aliud quàm beſtiam pronuntiabis? Hic ſi quis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet, quantum vbertatis ſit acceſſurum orationi, vt Eraſm. 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. *Vt ſi Carthaginem expugnatam velis deſcribere, proferas omnia quæ præceſſerunt, deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt, poſtremò quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant, ὑποτύπωσιν, ab effingenda rerum imagine.*

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. *Thucydides lib. 7. belli* Peloponneſiaci.

Quomodo gerebatur, &c. *Ancipiti ſcilicet prælio. Noctu quidem fulgebat Luna, ſed bellatores ita ſe inuicem conſpiciebant, vt conſpici ad lunã licet. Speciem corporis cernebant, familiarẽ ab alieno non diſcernebant. Et* Põpeius *cũ Mithridate pugnaturus tempus elegit dimicationi nocturnũ, ac aciem ita conſtituit, vt* Ponti-

eorum oculos aduersa luna perstringeret, suis autem illustrem & perspicuum præberet hostem, vt ait Iulius Frontinus, lib. 2. cap 1.

Figura tenui,&c. *De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Herennium. Alij figuras, alij formas, Gellius* χαρακτῆρας *appellat, & Aphthonius* χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. *Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita oportet eũ, qui res descripturus est, excutere virtutes atq; naturas earũ, circunstãtijs expressas.*

In exemplum. *Descriptio est arcis Alexandriæ, quã Alexander condidit per architectum Dimocratem. Vide Solinum ca. 41. Ammianum Marcellinum li. vigesimo quarto.* Plutar*chum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas secundũ Ptolomeum Alexãdrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia: Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorũ Sicul. li. 2. de Antiquis gestis. Liuiũ lib. octauo. Qui ait, ab Alexandro Eripi Rege conditam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio, arcísque commoditate.*

Acropolin,&c. *Ita vocarunt arcem, quasi summitatem vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci* ἄκρον, *summum verticem dicunt.*

Cliuus

Cliuus quidam,&c. *In locorum regionúmque situ describendo diligenter positionem eorũ sequi oportet, & orationem velut per loca circumferre in qua vt primum quodq; occurrit, sic aptissimè primum dicitur, authore Rodolph. Agricola, lib. 1. cap. 32.*

Armaria, &c. *Alexandri Musæi Strabo meminit, lib. 17.*

Persei, &c. *Sunt qui intelligunt Philippi Regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus segniùs apparabat bellũ, filium Persea puerum admodum, datis ex amicorum numero qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethum, haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea, qui Iouis & Danaes filius erat referre: qui Medusam occidit, & Andromeden alligatam saxo, liberauit. Propertius lib. 2.*

Andromede monstris fuerat deuota marinis.
Hæc eadem Persei nobilis vxor erat.

Cuius gesta Aphthonius vocat ἀθλήματα. Vide apud Ouid. 4. Metamor. Vide prouerbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod Deorum antiquorum nomina,&c. *Sunt autem iuxta quorundam sententiam,* Deorum antiquorũ nomina.

Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, vt Apollonij recenſet interpres, ſunt à Græcis culti: Ζεὺς, ἥρα, ποσειδῶν, δημήτηρ, ἑρμῆς, ἥφαιστος, ἀπόλλων, ἄρτεμις, ἑστία, ἄρης, ἀφροδίτη, ἀθηνᾶ.

Pyramides, &c. *Elato in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solin. cap. 41.*

Piſiſtratum fonte, &c. *Per Piſiſtratas vel* πεισιστράτιδας, *intelligit Piſiſtrati nepotes, vel poſteros, hoc eſt, Athenienſes, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fiſtulis aquam fundentem. Vnde* ἐννεακρόυνον *appellarunt. Item* καλλιῤῥόην, *pulchrè fluentem. Cuius meminit Thucydides lib. 2. belli* Peloponneſiaci.

Stadium, &c. *Eius duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, qua intelligitur ſpatium, quod homo vnico ſpiritu, curſúque ſuo conficere poteſt, quod nunc breuius, nunc longius procurrentis aut robore, aut fragilitate redditur. Alteram, quæ Geometrica, qua vtuntur Coſmographi, cuius meminit* Plin. *lib. 2. cap. 33. Continet autem ſexcentos, & 25. pedes.*

EXEMPLA DESCRIPTIONVM.

Deſcriptionem habes ſubitæ tempeſtatis, apud Virgil. in 1.

Apud

Apud eundem in sexto, Cacidomus.
Diluuij, apud Ouid. 1. Metamor.
Inuidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni, 11.
Ætnæ, apud Claudianum, & Gellium lib. 17. cap. 10.
Iustitiæ, apud Gell. lib. 14. cap. 4.
Arcis Tarẽtinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis. Et Cleopatræ nauis in vita Antonij.
Crotonis, apud Liuium lib. 4. belli Punici.
Cyzici, apud Florum. lib. 3. cap. 5.
Templi Hammonis, id est, Iouis Arenarij, apud Diodorum Siculum in gestis Alexandri.

Descriptio Habitationis Sancti Antonij, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

SAxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarũ alias arenæ ebibũt, aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuum efficiunt, supra quem ex vtraque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hic psallere, hic orare, hic operari, hic fessus residere solitus erat. Vites & arbusculos plantauit. Areolã manibus suis ipse composuit. Piscinã ad irrigãdum hortulũ multo sudore fabricatus est. Erat autem cellula non plus mensura, per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat.

Præterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus, arduo valde visu duæ eiusdem mensuræ cellulæ visebantur, in quibus venientium frequentiam, & discipulorum suorum cõtubernium fugiens, moratus est. Verùm hæ in vivo excisæ saxo, ostia tantum adiuta habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA domus Reinhardi Lorichij Hadamarij.

SI nemo ringitur, aut sugillat, quòd Plinius omnem villæ suæ Laurentis formam sitúmque calamo depinxit, quæ (malùm) insolentia fuerit, me naso suspensũ, aut calumnijs proscissumiri, si ad imitationem prudentissimi viri nouam meam, quam in patria (non venustatis, aut vanæ iactantiæ, sed vrgentis, quam incendia fecerunt, necessitatis causa) modò fabricor, domũ descripsero. Et cùm diuersis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum, genera, videamus descripta, eadémq; extra omnem interpretantium malignitatem posita, quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam meam delineauero? Quæ longitudine multò spatiosior, quàm latitudine, propius aquilegium, siue puteum ciuicum Hadamariæ cõstructa videtur insula. Cuius lapideus, quo vndique cingitur,

gitur paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento quatuor, in sublimi tres. Duos in effossa terra fornices habet satis profundos, atque pro facultatibus capaces, fenestellas mo icas ferratas in curuaminibus, in recto sua continentes armariola. Quorũ prior terram quinque pedibus supereminens, hypogæum potest appellari, quòd locus subterraneus, cellarũ variarum vt oleraceæ aut salsamentariæ vicẽ explere possit. Inde ianua ducit in alterum muro discretum, qui paulò profundior, & à sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus, & lacusculo, vnde, si fortè rupti, circulis vinum effluxerit, commodum exhauriri possit, adornatus. Vtriusq; incuruo solario seni vnci grandes ferrei ex ordine sunt firmiter infixi, vt iniectis oblongis perticis, superimpositisque tabulis constituatur pomarium, quòd oporothecam vocare licet. In imo vtriusq; fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tolerandam molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ simul ac crassæ sunt alni positæ quibus aliæ transuersariæ breuiores fortiter adfixæ, nec non grandiora saxa confertim fistucis impacta, firmamentum statuunt immobile, & quod negauit natura compensant arte: Duos admittunt ingressus, alterum angustum, ex ipsis ædibus per compendiosum cochlidium descendentẽ, alterum

alterum multo laxiorem, per quem culearia dolia, magnique cadi vinarij, cisijs aut curribus aduecti deuoluuntur. Huius tergo satis robusto superadificata est turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domestico, sursum versum ducta, pari crassamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatúmque reddit. Sinũ à dextra recipit angulosum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum ianua domus, à platea tribus erecta gradibus pãdit atrium, in quo statim quatuor alæ conspiciuntur: quarum vna, quæ spectat Occidentẽ, hypocausto præbet introitũ: quæ Septentrionem, culinæ. Rursus quæ Orientem, duæ sunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infimam. Principio gradibus quatuor ex atrio scanditur in æstuarium, à culina muro separatum, testudinis dorso prioris impositum, eo salubrius, quo magis sublimatũ à terræ grauedinoso squalore, sitúque peniinoso recedit. Ingredienti statim offertur à sinistra lapideus aqualis. Ibidem pictus Οὔτις ille, conqueritur de hominum, quibus in dies adficitur, iniurijs, qui cum nihil faciat, accusatur omnium perperam facere. A dextra basi ferrea suffulta fornacula, cuius præfurnium peculiari ductu fumum transmittit in caminum. Ex aduerso autem mensa

non

non omnino rustica, incitegra, vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt repositoria, vbi cum œnophoris culluli, calicésque reconduntur. Fenestris illuminatum est pellucentibus, in quibus, vt in alijs, refulgent Musarum, patronorum, atque Mæcenatum insignia, cum primis eorum, qui aliquid opis absoluendo huic ædificio contulerunt. Solum asseribus abiegnis contabulatum est. Medium eius, quà patet Meridies, in imam dictæ iam turris sedem excurrit, quæ non modo iucundũ hospitibus discumbendi locum, sed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, speculandi facultatem præbet. Sedilia vndique disposita, non solùm id sunt, quod vocantur, sed ita per ingeniosos arcularios constructa, vt cistarum vestiariarum, lintearíarum, aut etiam, si velis, scrutariarum possint officio fungi. Circa easdem iconcularum variarum peristromata siue tapetes ita picti sunt, vt verorũ desideratorum esse loco possint. Quorum in superficie Bias ille conspicitur, qui, cùm patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum põdere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secũ ferret? Ego, inquit, vera bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec

Ille, inquit Cicero Paradoxo primo, hæc ludibria fortunę ne sua quidẽ putauit, quæ nos appellamus etiam bona.

nec mortalium, nec immortalium manibus poterunt labefactari. Lacunaria coloribus distincta renident. Nec tabulæ coronamentis amœnis tortuosoq; corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod si voles, diem, clamorem, somnumq; excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus, circa quem tota parietis æqualitas historiam Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit : vt animum à diuitiarum, mundanæque gloriæ curis (quæ diu noctuq; discruciare solent homines) abducens ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Non procul inde Crassi caput cum dextra manu recisum, & ad Regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro vreretur. Et inibi Regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in vtrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans : Satia te sanguine, quem sitisti. Locus illustratus est tribus, binas in muro sediculas habentibus, fenestris, quæ vel Aquilonem inhibere, vel mitiorē

si

si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis vxorijs aptum loculamentum est, insertum muro tali arte, vt si fures effregerint prima claustri repagula, non tamen, quod charũ maximè celatim asseruari velis, inuenerint. Solum atque lacunaria respondent ijs, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cancellatis interstitijs discreta est, vbi focus serratis ferramentis, alariisq; stipatus, & per quod fumus exit (quod alij vocant infumibulum, Græci καπνοδόχην) spiraculum, saxo constructum est. Cuius gremium in apsida curuatũ, cacumenq; pedes aliquot altius tecto, molestias omnes fumi, atq; scintillarum euomit in aera, tantum, quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiem admittunt: prope quas inclusa muro capsa porrigitur, variis vsibus idonea. Hinc aquariolum, quam nõnulli lauatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum frixoriorum, patellarum, veruum, catinorum, ollarum, ahenorum, creagrarum, lebetum, consimiliúmque repositoria. Solum pauimenti lithostroton est, vt etiam atrij. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptã, quæ breui posticula, fenestrisque clatratis illustrata, triplicem in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptisterio, colloquiisque balineum

linæum habet vel asaminthum, ibique adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt alias etiam penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium, quod ab alijs accubitum appellatur. E regione gurgustium est, equorum etiam vacerris, lignisque recipiendis accommodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentatum est. In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, commoditates totidem, quot locus inferior, importans. Nam qua culinam spectat, pædagium est, seu potius famularum cubile, cui adstructum ornitotrophion, siue gallinarium, vt excubitorum alitũ cantibus excitatæ surgant ad soluenda pensa. Ex aduerso, vbi farinario girgillis item atque rhombis est locus, scalæ sunt quibus ascenditur ad dictarum iam partium domus solarium primum, quod hoc modo complanatum atque confectum est: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parum admodum inter se distantes, ita muro sunt insertæ, vt vtrinque capita extrema ruderibus cæmentitijs obtecta, nihil emineant, deinde earum lateribus in rimas tanquam sulculos duos vngues profundis diffissis, impacti sunt dissertim paxilli sesquipedales, habentes vndiq; circumuolutos, regyratósque septenos, aut octonos funiculos

niculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutóque tenacissimo perlitum, contortum, atque subactum est. Postmodò tectorium omne lignum occultans, arenatum superinductum, cæmentitiúmque pauimentum, cylindro coæquatum, certissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt, cum suis scimpodijs, & apparatu Musas non decente conclauia, quorum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis sectilibus suffulta, non attingit inferiorum ligna, vt incendij fortuitò suborti flamma subiectis nocere non possit. Circa eadem procestrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel si voles, triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Eius quoque vt inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris commodi, quàm amœnitatis cœnaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio fere eadem, quæ substructi hypocausti: diuersa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua transeam, hîc Aristippus naufragus coloribus effigiatus suis ciuibus enunciat, ac suadet, vt eas possessiões filijs parent, quæ cum naufragio enatare possint. Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cum aut sapiẽtes regnare, aut Reges sapere cœperint. Nec cubiculum

(vt

(vt etiam cominus insurgentium xysticorum possit esse capax) annexum, neque solum dolatis asseribus, sed aduersus ignes cæmentis obductum est. Prope scalas, quas dixi, latrinæ secessum habent. Non procul inde murum trabes duæ crassiores penetrant, & tantum in sublimi supra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in supremum solarium ascenditur, sustẽtanda sufficiunt, quæ sunt extra domum erecta, quo maius spatium intrinsecus relinquant, nec incendia suborta locum peruium habeant, vnde desuper cadant, aut ex edito delabantur in structuram subiectam. Ad eadem ianua transitúsque scansilis tam latus est, vt cum frumentario sacco rusticus expeditus peruenire possit in granarium. Quod supremum, vt recensui, solarium, eodem modo, & qua substructum ratione complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flammas integumentis & incrustationibus obtecta sunt. Earum tamen extrema capita quibus tigni, quos alij vocant telamones, inseruntur, atque ijs tectum quasi fulturis sustinetur, ignibus ita sunt obnoxia, vt vim patientibus facilè poterit succurri. Hoc in loco muri desinunt, tectúmq; succedit. Sed impositum est turri sesquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium vel exedram vocare libet. Id sublicijs validioribus suspensum est, vn-

vndique fenestras habens, in quibus sol nascitur conditúrque. Quòd si iuxta sententiam Horatij, Domus laudatur, longos quæ prospicit agros, hoc laudibus euehendum erit, cùm velut è specula totam ferè Hadamariam intueatur, latósque prospectet campos, atque nemuscula cum primis Trupeliana. Musis igitur destinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammatophylacijs est bibliotheca quæ totã Hadamariam ad bonarum artium disciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis spatio dormiens Alexãder Iliadem Homeri sub puluino habet. Eius tectum non fastigiatum, in fine pinnaculum ostentat obæratum. Subest tabulatum peristerotrophio non incommodum. Atqui multo laxior ad eruiliam auenámque recipiendam cõtignatio tabulata est sub totius contiguæ domus tecto. Quod ipsum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque scandulis adfixæ sunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ita strictim condensatæ sunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum: huic conspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti igneáque pala sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis,

incendiorúmque tempore multo conducibiliora, quàm vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parum incommodat, sed stramentitia tegumenta solummodò lambit, atque raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hac magnam exercet tyrannidem: etenim tota non modò corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in aduersos enim fragmina c candentia voluit, & crepitantibus flammis horrisonóque fragore tanquam igneam grandinem eiaculatur, hostiumque more tela fulgurantia torquet, aufértque prospectum, & auxilij spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans, Iosti Studei clarissimi doctoris patria Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Vbi certa didicisses vtrorumque discrimina. Porrò medijs in flammis, cum circumsecus omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnóque conatu se defendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modò concidere, sed etiam vt dixi, auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domus tecto, atque ijs, quæ sunt intrinsecus. Iam, si vacat, quæ forinsecus, audi: Totus vndique murus læuigatus, ac dealbatus est: Coria laterum

atro

atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur, inscriptionibus destinata. Primum igitur, quod in turris medio conspicitur, talibus versiculis exornatum est, qui lachrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diua Redemptoris post incunabula Christi,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni mensis habēs cognomina Martis, & eius
Nuntia post decimam fati lux quarta sinistri,
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Qua sacer emisit verbum cæleste minister,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Pòst domus hæc anno reparari cœpta sequenti.

In supremis eius loci fenestris, aurea Stoicorū illa sententia legitur: Ὅτι μόνος σοφὸς πλούσιος. Id est, quòd solus sapiēs diues. Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus, Philargyria perditorum greges monent, longè pluris virtutem quàm diuitias æstimandas esse, quòd harum gloria fluxa sit, atque fragilis: sed immortalis illa, quæ nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio, neque incendio amitti: qua præditi qui sunt, solos esse diuites, cùm soli possideant

res & fructuosas & sempiternas, solique (quod authore Cicerone, proprium est diuitiarum) contenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt eius muri, qui portam anteriorem, siue molarem spectat: quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur: est insculptum:

Quod mihi sit nomen, quaeris fortasse, viator:
  Siste gradum, tale carmine certus eris.
Huc Maecenates quia dona tulere, quod ausus
  Haeres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipse Reinhardi pater huc amussis
Contulit primae lapides, nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè
  Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quod vicinorum testimonijs boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignũ. Sub imis autem eius loci fenestris longum, idque paulo rudius & grauius, ne possit aliorsum trãsferri, scamnum faginum est positum, vbi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut ciues Hadamarij considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratia nugas acturi, retique ventos quod aiunt, venaturi.

Descriptio Serpentum, è Lucani libro nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundáque nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirósque fero de sanguine rores.
Quos calor adiuuit, putríque incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua: Nilóque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,
Hinc Libycæ mortes: & fecimus aspida inertē.
At non stare suum miseris passura cruorem
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes,
Latus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua.
Chersydros, tractíque via fumante chelydri,
Et semper recto lapsurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quàm paribus tinctus maculis Thebanus Ophites.
Concolor exustis, atque indiscretus arenis
Ammodites, spináque vagi torquente Cerastæ,
Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas: & torrida Dipsas:

Et grauis in geminum vergens caput Amphisbena.
Et natrix violator aquæ, iaculique volucres:
Et contentus iter cauda sulcare Phareas:
Oráque distendens auidus spumantia Præster:
Ossáque dissoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibiláque effundens cunctas terrentia pestes.
Ante venena nocens, latè sibi summouet omne
Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arena.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Pestiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aera cum pennis, armentáque tota secuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros:
Nec tutus spatio est elephas, datis omnia letho,
Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.

DE THESI.

CAP. XIII.

THesis, id est, cõsultatio, est rei alicuius inuestigandæ per orationem consideratio, vel disquisitio. Consultationum autem aliæ ciuiles sunt, aliæ contemplatiuę. Ciuiles sunt quæ actionem habent ciuitati accommodatam, velut: An ducenda sit vxor, an nauigandum, an muri faciendi. His enim omnibus ciuitatis status continetur. Contemplatiuæ verò,

verò, quæ ad ſolam animi conſiderationem pertinent, videlicet: An globoſum cœlum, an multi ſint mundi. Hæc enim in vſum hominibus non veniunt, ſed mente ſola peruidentur. Differt autem conſultatio ab Hypotheſi, id eſt, cauſa, quòd cauſa definita eſt, cõſultatio verò indefinita. Definitio autẽ fit perſona, re, cauſa, & reliquis, & vt muri ſunt ne faciendi: perquiſitio eſt ſine perſona. Quod autem inuadentibus Perſis Lacedæmonij conſultum, muro Spartã circundare, cauſa eſt. Perſonam enim habet, Lacedæmonios deliberantes: Rem, murum Spartæ addere. Cauſſam verò, inuadẽtes Perſas. Prima autẽ omnium præexercitamentorum conſultatio contradictionẽ, & ſolutionem, ſecundum quæſtionẽ admittit, Diuiditur ergo Theſis primum in Ephodum, id eſt, in procemion, ex directo ad narrationem tendens, quẽ aggreſſum procemij loco pones. Hinc finalibus vteris capitibus, legitimo, iuſto, vtili, & poſſibili.

THESIS: AN DVCENDA VXOR.

SI quiſquã omnia pariter laudare volet, is mihi matrimoniũ laudet: demiſsũ enim è cælo eſt, ipſumq; rurſum cælum Deis impleuit, Agreſſus vice procemij.

pleuit, eoſque procreauit, quorum munere paternum hominibus tribuitur nomen: eiſdémque, quos progenuit, dedit rerum naturam tuendam. In terras autem acceptũ, reliquis omnibus originem dedit, quæque ſingula natura ſua fluxa caducaq; erant, ea ſtabiliuit poſteritate, æternitatémq; ipſis ſucceſſione adinuenit. Primùm autem maximè ad fortitudinem, ſubeundoque conſtanter pericula homines impellit. Quis enim vxorem liberoſque defendere, quis pro ijs bella mouere recuſat? quo fit vt cum eorum amore arma ſumantur, maioribus certetur animis, lubentiuſque Martis ſubeatur euentus. Quin iuſtos etiã, nedum fortes homines efficit. Cognationẽ enim neceſſitudines, iuráq; tribuit, quorum reſpectu metuque ab inferenda iniuria homines coercet: itaque iuſtitiam ſimul docet cũ fortitudine. Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſſimorum pignorum inijcit prouidentiam atq; curam: quoq; maximè quis miretur, ipſam temperantiam ſecum adfert matrimonium, & in medijs voluptatibus modeſtiæ quoq; inuenit locum: legẽ enim libidinibus præſcribens, temperantiæ fine voluptates coercet: quæque ipſa per ſe accuſatur voluptas, eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo

matri-

matrimonium Deos dedit, & procreando posteritatem omnem firmat, si fortes item, iustósque facit, & sapientes præstat, & temperantes, quis est, qui non pro virili, quatenus possit, ipsum sibi putabit laudandum?

Sanè, inquis: sed calamitatum multarum matrimonium est caussa. Contradictio.

Fortunam mihi videris, nō matrimonium accusare. Quæ enim aduersa hominibus accidunt, eorū fortuna est causa, nō matrimonium. At contrà, Quæ læta matrimoniū tribuit, ea certè nequaquam fortunæ accepta possunt referri. Rectius ergo est, matrimonij bona laudare, quàm accusare mala, quæ ex ipsa afferūtur fortuna. Iam verò si quis maximè humanorū casuum aduersa volet matrimonio assignare, nihilo tamē idcirco magis fugiendū erit. Nam si qua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuò nos ab ipsarum cura deterrebunt. Agedū, singulas excutiamus artes: omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur, & per grandinem fame contabescunt: non tamen, si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed perseuerant colere. Neq; nautæ, si quid ex cœlo accidit ipsis, continuò post tempestatem dissoluunt naues, cessantque nauigare deinceps metu eorum, Solutio.

rum, quę pertulerũt: verùm difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari parauerunt, reuertũtur. Bella etiam pugnæque militantium absumũt vitam. non, quia occumbunt aliqui, id circo deserunt militiam, sed quia pugnantes ob fortitudinem laudantur, hoc ipso etiam, quod ceciderunt, gaudent, & instantẽ fortunæ asperitatem præsenti gloriæ bono rependũt. Neq; enim propter mala meliora fugienda sunt, sed bonorũ causa etiam asperrima perferenda. Nõne ergo absurdum est, agricolas, nautas item, & milites difficultates meliorũ gratia tolerare, matrimoniũ vero nobis auersandum putare, quia habeat aliquid quod offendat?

Contradictio. Sanè, inquis, sed viduitatem mulieribus, puerísque orbitatem affert.

Solutio. Mortis hæc mala sunt, háncque nobis difficultatem circundedit natura, quam tu quidem accusare mihi videris, quòd non homines effecit, vt dij essent: accusaréque matrimonium, quòd non dijs mortales coniunxit. Quid insimulas matrimonium eorum, quorum est apud mortem causa? Cur nuptiarum dicis, quòd ipsius est naturæ? Patere perire eum, qui natus est, quocunq; tandem pereat modo. Quòd si occidunt homines, quia nati sunt, eadémque via coniugem viduã relinquunt,

quunt,natósque ex se filios faciunt pupillos: Quid? hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ solùm ab ipsa fiūt Natura? At ego è contrario, orbitatē, viduitatémque puto matrimonio resarciri. Mortuus est illi pater, eóq; nomine pupillus est, reddit rursus aliū sibi matrimonium patrem. Itaque hoc malum non ex matrimonio prodit, sed matrimonio occultatur, fitque matrimonium non causa orbitatis, sed abscondit potiùs ipsam & restaurat: Sic viduitatem quoq; quam obitu mariti attulit Natura, matrimonium nouis iterum nuptijs immutat. Quā enim mors reliquit viduam, hāc rursus matrimonium viro coniungit: atqte velut conseruator muneris sui, ea quæ dedit initio, ablata quoque restituit. Auferre ergo viduitatē solet matrimonium, non facere: Pater quoq; morte liberis orbatur, rursúmq; alios matrimonio assequitur, fitq; secūdo matrimonij munere pater, cui id, quod semel iam habuerat, paternum nomen, erat ablatum. Quid ergo matrimonij bona in crimen ipsius cōuertis? Videris mihi nō arguere, sed laudare nuptias velle. Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis, laudator matrimonij factus es potiùs quàm reprehensor, vituperansq; matrimonium vt recęscamus, laudes ipsius adducis,

ducis, causamque præbens munera sua recognoscẽdi nobis, eo ipso quod crimina tua refutamus.

Contradictio. Esto, inquis, sed laboriosa tamen res est matrimonium.

Solutio. Verùm: sed labores quoq; matrimonium soluit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitos homines reddũt. Vitæ tranquillitas est, cum muliere sociari: quantulum autẽ virum in thalamo vxori coniungi? iam quãta cum voluptate puer expectatur, speratusque se profert, & in lucem prodiens mox patrẽ appellat. Additur deinde arti alicui discendæ patrisque fit laborum particeps. In concionibus exinde versatur, pascitq; in senecta patrem, & prorsus in quodcunque res ipsa poposcerit, aptum se expeditumq; præbet.

Epilogus. Adeò non est oratione recensere, quanta matrimoniũ deferat bona. Ingens ergo res est matrimoniũ, & Deos procreans, & mortalibus vt dij esse videãtur, successione prę-stans: ac omneis qui nuptijs initiantur, instituit, vt iustitiam colant, temperantiã obseruent: quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnes facilè constat.

SCHO-

SCHOLIA.

GRæci Rhetores Thesin appellant quæstionem vagam, nullis circunstantiarum cancellis inclusam, Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis, Propositum. *In partitionibus Consultationem.* *Priscianus* Positionem, *vt, An ducenda vxor, An colenda sit amicitia, An nauigandum, An sit bellum gerendum, An discendæ literæ Græcæ.* Thesis.

Hypothesin autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hypothesis.
H*anc Cicero in* Partitionibus *controuersiam, in Topicis causã appellat, vt, sitne, Cæsari bellum suscipiendum aduersus* Pompeium. *An Syllæ administranda Respubl. An Græcæ literæ discendæ destinato Theologiæ. An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit Martiam vxorem. Vide* Quintil. *lib.8.ca.5. Idem lib.2.cap.1.ait, Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, vt Theses dicerent. Et Cicero in oratore ad Brutum: Aristoteles, inquit, adolescentes ad copiam Rhetorum, in vtramque partem, vt ornatiùs & vberiùs dicere possent, exercuit. Rodolph. Agricola lib.2. cap.8. Thesin quæstionẽ vocat* κατηγορικὴν, *id est, prædicatiuam,*

dicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur, vt: An accedendum ad Remp. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν, vt: Sitne Socrati accedendum ad Rempub.

Locus cõmunis à Thesi differt.

Magnam autem habent θέσεις, cum loco communi similitudinẽ: sed hoc differunt, quòd locus communis ad amplificandam & augendã causam assumitur, Thesis ad explicandam & probandam. Et illo quasi certa re declamitatur: hac disputatur & disseritur. Denique ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus *inquit: Inter Locum communem &* Positionem *hoc est differentiæ, Quòd Locus communis est conuictæ & manifestæ rei exaggeratio,* Positio *autem dubiæ rei quæstio.*

Aliæ ciuiles, &c. *Has Græci* πολιτικὰς *appellant: quæ sunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vsurpantur, ac fiunt publicè aut priuatim: Ducendæ ne vxores, nauigandum ne sit, ædificandum, ambulandum. Huiusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdam tanquam* θέσεις, *quæ &* πολιτικαὶ *sunt, & temporum, horum, vt & abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exercear. Ea sunt eiusmodi:* εἰ μενετέον ἐν πατρίδι, τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ

παντὶ

παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, &c.

Contemplatiuæ, &c. *Has alij ſpeculatiuas appellant, Græci θεωρητικὰς, quòd ſola animi ratione explicari, & intelligentia ſoleant comprehendi: vt Anima ſitne natura aliqua. Et eadē ne mortalis. Et mundus ne extiterit aliquo tempore. Item, ſit ne ſyderum Muſica.* Plin. *lib. 2. cap. 22. Item, ſint ne Antipodes. Earum quæſtionum magnam copiam habent Scholaſticorum παραδιατριβαὶ, cuius generis hoc eſt, An homo creari potuerit ἀναμάρτητος. Et id genus alia innumera.* In ijs cōtēplatiuis cōſultationibus an ſit quid ſit, quale ſit, quęri ſolet. Quint. lib. 3. cap. 5.

An globoſum cælum, &c. P*riſcianus inquit, An pilæ formam habeat mundus.*

An multi ſint mundi, &c. *Quod nonnulli voluerūt. Vide Ciceronem de vniuerſitate. vnde Alexander, cùm eius comes Anaxarchus, ex autoritate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit, miſerum, qui nec vno quidè ſum potitus, vt recenſet Valer. lib.* 8. *cap.* 15. *Vide* P*lutarchum in Alexandri vita. Et Q. Curt. Vid Cicer.* 1. *Tuſc. quæſt. Hinc illud Iuuenal.*

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

Sunt item Quæſtionum aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ. Simplices, vt: An luctatione ſit exercendum, An declamandum. Compoſitæ, vt: An luctatione exercendum, ſiue agricultura.

An

An declamandum sit ex chartis, siue memoriter cum decora vultus atque gestus moderatione.

Inuadentibus Persis, &c. *Historia habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum* Persis *Orosius meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Aristidis scribit, Lacedæmonios à* Persis *trophæa retulisse.*

Sparta quæ etiam Lacedæmon.

Sparta, &c. *Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Agesilaus percontanti, quam ob causam Sparta non circundaretur muris: ostensis ciuibus: Hi, inquit, sunt Spartana mœnia, significans nullo Respublicas munimento tutiores esse, quàm ciuium virtute.*

Diuiditur Thesis, &c. *Primùm, inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordij erit: deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, vtilis, facilis, necessarij, &c. Et si quid probabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit: postremò breui epilogo velut perorandum, autore Mosellano.*

In Exemplum.

Deis cœlum impleuit, &c. *Vnde Cicero 1. Tusculan. Quid? totum prope cælum nónne humano genere completũ est? &c. Diuus Ambrosius*

brosius 32. quæst. 1. Nuptiæ, inquit, terras replent, virginitas Paradisum. At Varro putabat vtile, vt se homines Dijs genitos mentirentur. Vide Augustinum de Ciuitate lib. 3. ca. 4.

Aeternitatem adinuenit, &c. *Vnde Plato de legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd aliorum filios relinquendo, nunc & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum sponte priuare. Hac verò ex animo ille se priuat, qui filios & vxorem negligit.*

Successione, &c. *Hoc est, per decessionem aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus alijs, alij rursus nascuntur. Hinc Homerus homines arborum folijs comparauit. Vide Erasm. in prouerbio Homo bulla.*

Ad fortitudinem, &c. *Ciues enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congressus, milites adhortando, dixit, adesse finem belli, in manibus esse prædã Carthaginis, si fortiter pugnauerint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos coniuges, Penatésque Deos.* Fortitudo.

Proudentiam &c. *Qua perspiciunt parentes, quæ liberis bona, vtilia, honestáque sunt. Pars est enim prudentiæ bonarum aut malarum rerum & vtrarúmque scientia, vt ait Cicero,*

ſecundo de inuentione.

Temperantiam, &c. *Hæc eſt firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios non rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modeſtia.*

Accuſatur voluptas, &c. *Cicero ſecundo de Finibus ſcribit maximas virtutes iacere dominante voluptate: quam malorum eſcam Plato vocauit, quòd homines ea, velut hamo piſces capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullam capitaliorem peſtem hominibus à natura datã, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute.*

Si ergo, &c. *Epilogus eſt hactenus dictorum, quæ ab honeſti partibus deduxit matrimonium laudando. Diuiditur autem honeſtum in laudabile & rectum. Hoc ipſum rurſus diuiditur in iuſtitiam, fortitudinem, prudentiam, modeſtiam. Vide Cic. 3. ad Herennium.*

Matrimonij mala.

Calamitatum cauſa, &c. *Vnde Menander,* ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, ὀυκ ἔχει κακά: *Qui non ducit vxorem homo, non habet mala.* Ἄλυπον ἕξεις βίον χωρὶς γάμου, *Id eſt, ſine dolore vitam tranſiges, ſi non duxeris vxorem. Matrimonium, vt Eraſmus ait* 14. *Apoph. comitatur perpetua ſolicitudo, dotis exprobratio, affinium graue ſupercilium, moleſta ſocrus, incertus euentus, iuges querelæ, atque rixæ.*

Iuuenal.

Iuuenal. Sat. 6.

Semper habet lites alternáque iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. *Fidei faciendæ gratia vtitur inductione : & ostendit nullum vitæ genus esse, quod non suas habeat molestias. Sapienter Solon aiebat : Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valer. lib. 7. cap. 2. Meminit Erasm. tertio Apophth.*

Per grandinem, &c. *Vt si de cælo vel arbores, vel segetes fuerint tactæ. Cælestis autē iniuriæ duo sunt genera : vnum, quod tempestatem vocamus, in quibus grādines, procellæ, cæteráq; similia intelliguntur : quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cælo serenísq; noctibus fiunt nullo sentiente, nisi cùm facta sunt : Publica hæc & magnæ differentiæ alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus, vt Plin. lib. 18. c. 28.* Cælestium iniuriarum duo genera

Dissoluunt naues, &c. *Tempestatibus iactati non statim deserunt nauigationes, sed mox reficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati.*

Laudantur, &c. *Qui fortiter in prælio rem administrarant, ab imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia consequabantur coro-*

nas ciuicas, obsidionales, vallares, castrenses, statuas, triumphos, mortui etiam laudibus euehebantur. Quinimo, vt inquit Imp. Iustinianus, qui pro republica perierunt, per rerum gestarum gloriam semper viuere intelligũtur, vnde etiam patribus in excusationibus tutelarum prosunt tanquam viui.

Gaudent,&c. *Lætantur, qui fortiter pugnando succubere. Sic Epaminondas qui sanguine & spiritu deficiens, Non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinuenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur, vt ait Valer. lib. 3. ca. 2.*

Laboriosa res,&c. *Unde illud Cynici Cratetis,* τέκνα πόνοι. *Vide Erasm. in prouerbio: Optimum non nasci.*

Labores soluit,&c. *Hinc Metellus ille Numidicus asseuerabat: Nullas plerunque esse in matrimonio molestias: si qua tamen accidere nonnunquam viderentur, paruas & leues, facilésque toleratu esse dicebat, maioribusq́ eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdẽq́ ipsas nunquam omnibus neque naturæ vitio, sed quorundam meritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gell. lib. 1, cap. 6.*

Pascit in senecta, &c. *Iuxta prouerbium* ἀντιπελαργεῖν, *quod est, parentes ætate fessos nutrire, mutuámque vicem rependere.*

THE-

Thesium Exempla:

Primi argumentum tale est: Quòd non ducenda sit vxor: vbi Thesis contrarijs Aphthonij locis tractata, studio exercitij.

Cùm iuxta vetus prouerbium: Ignis, mare, mulier, tria mala sint, mihi plurimum desipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates. Hoc ipsum dissuadēdi studio cum primis Homerus ait: vsque adeò nihil improbius mulieréque prius. Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, ne Poetarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmarunt. Et mulierem omnem esse malam, perquam venustè significauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxisset perpusillam dicebat è malis quod minimū esset, eligendum. Quippe λύχνυ ἀρθέντος γυνὴ πᾶσ ἡ αὐτή. Exordij formula.

Non eo infictas, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam, adiectos tot laborum sudores, tot molestias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factum est longè deterrimum, vt multa citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat quàm Dijs cælum. Ab indignitate matrimonij.

 Mi-

A pusilla-nimitate. *Milites ignaui sunt, & cor in pedes ijs decidere solet, quibus domi sunt vxores atq; liberi. Etenim extra teloru͂ iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneant ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterùm qui paulo fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:*

Ausus es ô nimium, nimiúmque oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium.

Ab iniustitia. *Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos sumptum facere, ad vxores, liberos, & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas perq; nefas pecuniam corradunt, secum assiduò dicentes:*

Vnde habeas quærit nemo, sed oportet habere:

Lucrum pudori præstat.

Et genus & formam Regina pecunia donat.

O Ciues, Ciues, quærenda pecunia primùm est,

Virtus post numos,

Quantum quisque sua numorum seruat in arca,

Tantum

Tantum habet & fidei.

Prima fere vota, & cunctis notissima templis
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro: Vt ait Iuuenal.

Quotusquisque est, qui non matrimonium contrahat, vt sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subet in libidinem, curetque hoc vnum, vt lasciuum interueniat illud: ζωὴ καὶ ψυχή. Ab intemperantia.

Quis igitur matrimonium laudibus euehendum æstimet, cùm inferiorũ regna magis quàm cælorum adaugeat, cùm iniquos faciat, continentque vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigijs incubans, adducat malorum (quòd aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, prouerbio locum fecerint. Epilogus.

Sed ais, quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda. Contradictio.

Id immerito facis. Nam si veri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent. nunquam agricolæ assiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, si non querulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Solutio.

Afflictionem in carne sunt habituri, & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint.

Contradictio. *Sed viduarum & orborum, pupillorúmque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis quod per illam aufertur.*

Solutio. *Esto, Mors tibi patrem eripit, nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa per satio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio qua pro perca scorpius accipitur, pro charissima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.*

Contradictio. *Esto inquis. Sed tamen non laboriosa res est matrimonium. cùm laborum particeps vxores sint viris solatio: & filij parentes ipsos omni malorum fasce leuent, foueántque fessos ætate.*

Dilutio. *Sæpius molestant viros quàm consolantur vxorum greges: quarum paucissimæ fideles, vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortua quidem. Quod monet, vsque adeò non esse fidendum mulieri, vt etiam si morientem videas putes fingere. Et filiorum incertissimus est euentus. Longe plures dedecori sunt parentibus, quã ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungẽdo turpissimísque facinoribus excruciando, vt Crates ille*

ille recte dixerit: τέκνα πόνοι, &c.

Ergo cùm tot vndique malorum fluctibus matrimonium impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsiuerit vxorem? Conclusio.

SECVNDVM EXEMPLVM, continens quòd senectus non molesta, nec onus Aetna grauius.

Si vina vetera nouis, quasi de musto & lacu haustis præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, laudatúque magis dignam arbitramur, cùm vt illic omnia defæcata & salubria, ita hîc omnia immatura & grauia contemplemur esse? Thesis.

Senectutem omnes vt adipiscamur solemus optare. Quod cùm ita sit, iniquè faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quam diuina scriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè, quæ reperietur in vijs iustitiæ. Prouerb. 16. A legitimo

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata. Seris enim venit vsus ab annis. Hinc est, quod iuuentus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valer. Et Iuuenalis: Ab vtili.

Credebant tum grande nefas, & morte piandũ,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunque puer, licet ipse videret

Plura

Plura domi farra & maiores glandis aceruos.

A facili. *Nec difficilis adeò senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectat, quam denique grauitas, constantia, consiliorum rationes, autoritas, & reuerentia planè diuinam efficiunt.*

A necessario. *Prudenter instituta Respub. sola, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac conseruatas esse, tot veterum exempla testantur.*

Contradictio. *At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.*

Solutio. *Multò plura, quàm iuuenes, efficere possunt senes, rerum studijs assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, authoritate, atque * prudentia.*

*In Cic. ex quo hic sumptus est locus legitur, sententia.

Obiectio. *Sed obliuionem inducit, memeriam minuit, vires adimit.*

Dilutio. *Memoria perit nisi exerceas.* Prudentes *ergo senes, intentum animum tanquam arcum habẽtes non languescunt nec succumbunt senectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat*

studium

ſtudium & induſtria. Vnde Cato Pythagoreorum more exercẽdæ memoriæ gratia quod quoque die dixerat, audierat, egerat, commemorabat veſperi. Hæ ſunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis. In his deſudans, atque elaborans, corporis vires non magnopere deſiderabit, vt ait Cicero.

Sed caret voluptatibus, vt rectè Horatius dixerit: Contradictio.

Multa ferunt anni veniẽtes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt, Venerem, conuiuia, luſus.

O præclarum munus ætatis, ſiquidem id auſert nobis, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimũ. Omnem malorum eſcam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac inſtillat vera pectoris dona. Porrò nihil peſtilentius voluptate, at nihil præſtabilius ratione. Hanc fouet ſenectus, illam autem expellit. Solutio.

At ſunt moroſi, & anxij, & iracundi, & difficiles ſenes, ſi quærimus, etiam auari. Contradictio.

Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. At moroſitas tamen, & ea vitia, quæ dixi, habent aliquid excuſationis. Vide Cicer. in Senectute. Dilutio.

Sed appropinquatio mortis eſt, quæ certè à ſenectute non poteſt longè abeſſe. Contradictio.

O miſerum ſenem! qui mortem contemnendam Solutio.

nendam in tam longa ætate non viderit. O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac nõ potius cum Paulo dicit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? Cur in malis, & non potius in bonis omnia, quæ secundum naturam fiunt, habentur? Quid est autem tam secundum naturam, quàm senibus emori, quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura? Itaque adolescentes mori sic mihi videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: senes autem sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus si cruda sunt, vi auelluntur, si matura & coacta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.

Conclusio. *Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimã esse laudatu & amplexu senectutem, cùm ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudẽtia valeat, autoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret.*

TER-

TERTIVM EXEMPLVM THEseos, continens diuitias non esse summum bonum.

QVi sententias iniquas defendendas suscipiunt, mēdacia verborum lenociniis fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum *in numero sunt quos non pudet asserere, Summum bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum.* Contra, *qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitiis, sed potius summum in virtute bonum collocant.* Etenim *perpendunt, opum affluentia non beatos, magis infelices reddi, cùm maximæ solicitudines, atque calamitates inde soleant prouenire. Nanque vt Iuuenal. inquit,.*

Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census.
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram, &c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, tum demùm vincendam esse

Spar-

Spartam, cùm aurum & argentum in pretio cœpissent habere. Accedunt alia, quæ licet per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent, atque confirmant, diuitias malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniustitia denique prophanari. Nam quotusquisque diuitum est, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus, vt inde natum prouerbium ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι: Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius: Mecum inquit, contendere noli, Stultitiam patiuntur opes. Quotusquisque, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingruentibus in morem galli cuiuspiam, vt aiunt, trepidet, atque magis sibi thesaurisque suis, quàm Reip. velit consultum. Quotusquisque qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat.

Crescit enim amor numi, quantum ipsa pecunia crescit.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque, quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu resoluant, funditùsq; perdant, vt multò plures crapula, nimiáq; libidinis eneruatione credantur perire,

quàm

quàm gladio. Quis igitur diuitias summum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammona, cùm illa stultos, infelices, effœminatos, auaros, & peruersos reddant, vt facilius sit Camelum per foramen acus transire, quàm diuites in regnum Dei ingredi.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. In pretio pretium nunc est, das census honores. Pauper vbique iacet. Nil habet infelix paupertas durius in se, Quam quòd ridiculos homines facit, &c. Contradictio.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria, & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur, amicitia nihil aliud est, quàm adulatio. Solutio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:

Nullius ad amissas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriam via recta contendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nonne Cicero, nonne complures alij pauperes ab initio conscenderunt ad summum gloriæ culmē, ita studiorum honestissimorum cultu prouecti, vt maioribus omnibus suis virtute præluxerint?

Esto. Verùm, Vt ait Iuuen. Satyr. 3. Contradictio.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat

Res angusta domi.

Desidia torpentes non emergunt, sed qui Solutio.

per

per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licet obtusi tardiorísque fuerit ingenij, adeóque pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quò posset interdiu studijs liberalibus operam impendere, tamen ad summum eruditionis & honoris fastigium peruenit, consecutúsque est tantas facultates, vt alium, si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Laertium Diogenem lib. 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium pene doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? vt Valer. Max lib. 3. cap 4.

Contradictio. Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat, lucrum pudori præstat, quod Græci dicunt κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cum ij longe satius ducunt rei iacturam facere, quam famæ, simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quàm diuites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis praeceptis, vt bene & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αὐτοδίδακτον appellauerit.

Ergo non in diuitijs, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum. Conclusio.

DE LEGISLATIONE:
Graecè εἰσφορά.

Cap. XIIII.

Legis quoq; inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quae in caussa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & nō omnibus notā, vnde & in consultationis magis est parte, quàm caussae. Quatenus enim figuram in se habet personae, superat consultationem, sed qua definitionē non habet, minor est caussa. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positae legis, atque confutatio. Lex autē est inuentio, & donum Deorum,

Quid sit, lex vide .a ff. de leg.

rum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autē inducendæ legis est ista. Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, iusto, vtili, possibili. Procemion facies, post procœmion subijcies contrarium, hinc capitibus prædictis vteris, vnde & hoc exercitamentum à causa differt.

EXEMPLVM CONTINENS ACCVsationem legis iubentis adulterio deprehensum interfici.

Procœmiū. NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus quòd hoc modo lata sit, prorsus reprehendenda. Quòd enim pœnā adulteris decernit, laudo planè: quòd verò Iudicum sententiā non expectat, culpandū certè videtur. Si nanq; largitionis metu, ne qua Iudices corrūpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimium erga iudices mentis: sin autē iusta iudicare vos, quemadmodū facitis certè, arbitratur, iniquum esse constat, si lex Iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

Contrariū. Aliæ sanè leges quacunque demum eæ sunt, & quæcunque ratione perlatæ, discrepāt fortè ab alicuius ciuitatis legibus, sed & alterius rursū legibus conueniunt: hæc autē sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum

tum institutis. Videmini autem mihi multo rectiùs de hac lege cognituri, si omnia recēseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum, Sacerdotia, Plebiscita, omniáque adeò, quæ circa rem militarē pertinēt, Iudicum subeunt diligentiam, fitq́; dux ille, quē Iudex cōstituit, sacrificat qui iudici videtur, iustumq́; decretum est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoq; præmia non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est, omnia iudicirū arbitrium expectare, solam verò prẹsentē legem Iudicum subterfugere cognitionem?

Sanè inquit, Sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ. Contradictio.

Quid autem? homicidarū scelera nonne sunt grauiora? anne proditores alijs scelestis minores arbitramur? anne sacrilegi proditoribus priores sunt? Attamen in his criminibus deprehēsus Iudicum examini subiacet, neq; proditor pœnas dat, nisi decernente Iudice: neq; perimitur sicarius, nisi eo, qui accusat, coarguente delictū: neque, qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur, antequam Iudex admissum cognouerit scelus. Nonne ergo iniquum est, maiora Iudicum vindictæ reseruari, neque quicquam eorum criminis loco, nisi iudici liqueat, ẹstimari so- Solutio.

lum autem adulterũ ſine cognitione interfici? quem in primis, quia leuior in eo, quàm in cæteris, culpa eſt, Iudicum examini ſubijcere oportuit.

Contradictio. At quid refert, inquit, occidam adulterum: an Iudicibus tradam, ſi vtraq; via morte pœnas luet?

Solutio. Quantum inter Tyrannum ac legem, popularem ſtatum, ac vnius principatum differt, tantũ iſta inter ſe diuerſa ſunt: Tyrannus enim vnumquenq; pro libidine ſua perimit: leges autem conuictum iuſtè occidunt. Et populus diſceptatione omnia atque cõtẽtione tractat, quò ſint explicatiora omnia: at rerum dominus etiam indicta cauſſa occidit. Contrà, populus & lex indicta cauſa nõ occidit: ſed omnia ab rerũ Dominis & Tyrannis diuerſa facit. Quid ergo? multum ne intererit occidere adulterum, & Iudicũ ſententijs puniendum tradere? Ad hæc quoq; qui per ſe adulterum occidit, ſeipſum arbitrũ pœna admiſſi ſceleris facit: qui vero Iudicibus tradit ipſum, penes illos vult eſſe poteſtatẽ, iuſq; animaduertendi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius ſit, eius, qui accuſatur, arbitrium eſſe apud Iudicem, quàm apud accuſatorem. Quin etiam qui ſuo arbitratu adulterũ occidit, alterius

rei

rei gratia occidere ipſum, aduerſum ſe ſuſpicionem relinquit: at qui Iudicio exhibet, ſolum iuſta ſectari, præſentiſque ſceleris dolorem videbitur vlciſci.

Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pœnas ſubito peremptus, quoniã ſi ad Iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro haberet. Contradictio.

At cõtrà porro habebit, ſi Iudicibus ſubijcietur. Etenim iudicio deſtinatus acerbiorem vitam exiget. Nam qui pœnã expectat, grauiora ſupplicia, quàm ſi illã fuiſſet illico paſſus, ſentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morieturq; ſæpe, qui iam pro mortuo habitus eſt, expectationemq; ſuſtinebit morte duriorẽ. Atqui occiſus de improuiſo adulter, nõ dolet, ſenſumq; mortis pœnæ celeritas aufert: inſenſibilis enim eſt exitus, qui antequam expectetur, cõtingit. Mors autem ſæpiùs expectata, poſtquam ſemel illata, pœnas expectatione adauget. Age verò, ſi libet, cõſidera hæc, conferq; inuicem. Ille per ſeipſum occidit adulterum, nullumq; facit vltionis ſuæ teſtem, alius Iudicibus tradit, multoſq; adhibet ſupplicio ſpectatores, acerbior haud dubiè vltionis modus, quicũq; eſt oculis pluriũ ſubiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunq; fue- Solutio.

 rit,

rit occultè perire, opinionem apud plerosq; relicturis, inimicitiarum caussa esse occisos. Conuicto autē apud Iudices crimine, indubitatā iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaq; plurimum interest, adulter an occultè trucidetur, an Iudicibus tradatur afficiendus supplicio.

Contradictio.

Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus.

Solutio.

Coarguatur ergo prius quàm occidatur: iudicetúrque potius quàm pœnas ante cognitionē incerto crimine, indictáq; caussa luat. Quòd si publicè necabūtur adulteri, certiorem facient procreationē, neq; quisquam cuius sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ, adulteria fuerint adepta. Itaq; cùm sit adulterium publica quædam rerum naturę iniuria, publica quoq; sententia plectatur. Vereor enim, ne adulter secretò occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulterij finis, sed exordiū erit.

SCHOLIA.

Legislatio.

LEgislatio, &c. *Alij promulgationem legis appellant. De qua sic Quintil. lib. 2. cap. 4.* *Legum*

Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem Suasoriis, an controuersiis magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad Iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.

Lex inuentio Deorum, &c. *Demosthenes in Aristogytonem, oratione priore, πᾶς, inquit, ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων, Id est, Omnis lex inuentum ac munus Deorum est, Decretum prudẽtium hominum. Cic. Philipp. 10. Lex, inquit, nihil aliud est nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq; contraria. Idem 1. de Legibus. Lex, inquit, est ratio summa insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibétq; contraria.*

Quibus negotialem, &c. *Cicero 2. de Inuentione, duas generalis constitutionis partes facit: Iuridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso negotio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur iustum sit, an iniustum, vtile an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.*

IN EXEMPLVM.

Nec mihi, &c. *Solon constituit fas esse deprehendenti*

hendenti mœchum interficere in ipſo adulterio. Et 9 de Legibus Plato ſanxit, Adulteram deprehenſam impunè occidi à viro poſſe. Idem cenſuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Auguſtus legem Iuliam tulit, gladióque iuſſit in adulteros animaduerti.

Iudicum ſententiā non expectat, &c. *Non licet, inquit, adulterum occidere, niſi Iudicum ſententijs damnatum. Et Valer. Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta cauſa necare.*

Diſcrepant, &c. *Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ ſunt leges. Eſt prouerbium, Lex & Regio. Sed quæ ſunt alijs contrariæ, cum alijs conueniunt: Atqui lex de occidentis indicta cauſa adulteris, diſcrepat ab omnibus.*

Duces bellorum, &c. *Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores inquit, populi, Iudicum atque magiſtratuum ſuffragijs creati, bella gerunt, & cum hoſtibus manum conferunt. Et capitale apud Carthaginenſes erat, ſi quis iniuſſu populi pugnaſſet infeliciter. Vnde Annibal amiſſa claſſis pœnas dare timens, offenſam aſtutia mirè auertit. Vide Valer. lib. 4. cap. 3.*

Plebiſcita, &c. *Vide Gell. lib. 10. cap. 20.*

Qui pœnam expectat, &c. *Multo grauior expectata, quàm illata mors eſt. Quippe certi*

ſupplicij

supplicij dilatio pœnam adauget. Unde Ouid. 1. de Ponto:

Et grauior longa fit mea pœna mora.

Et tertio.

Mitius ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Unde Rex Macedonum Philippus, subitam mortem lentæ præposuit. Qui cum interrogaretur: Quis homini finis maximè optandus esset, respondit: Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. 14. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem exoptauit mortem, vt scribit Suetonius Tranquillus. Finis optandus.

EXEMPLA.

Confutatio Legis.

- Rosciæ, *qua Roscius Otho cauit, ne quis in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sestertia quadraginta.* Lex Roscia
- Talionis, *& eius quæ iubebat corpus dissecari eius qui multa creditoribus deberet, nec esset soluendo. Gellius lib. 20. cap. 1.* Talionis.

Confir-

Cincia. Cinciæ, *quam Cincius tulit, qua cauebatur, ne quis ob causam orandam pecuniam acciperet, aut domum. Cuius suasor Q. Fabius admodum senex, vt ait Cicero in Catone Maiore.*

Sumptuaria. Sumptuariæ, *de qua Gellius lib. 2. cap. 24.*

Confirmatio Legis

Fusia. Fusiæ, *quæ malis ac perniciosis legibus resistebatur.*

Voconia. Voconiæ, *quã suasit M. Cato, ne vt ait Cicero in Senectute. Vide Gell. lib. 17. cap. 6.*

Oppia. Oppiæ, *quã tulit M. Oppius, ne mulieres superfluo ornatu vterẽtur, néve pilentis, id est, rhedis pensilibus veherentur. Vide Liuium in principio quarti libri Macedon.*

EXEMPLVM CONFIRMATIONIS Legis Oppiæ.

Exordium à legislatoris encomio. *M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi quàm gloriæ priuatæ studiosus, hanc vtilissimam omnibus Imperijs legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.*

A contrario. *Quæ si iuxta M. Fundanij & L. Valer. sententias,*

tentias, abrogaretur, omnibus alijs legibus repugnaretur, quæ volunt in repub. viuendi rationem honestam conseruandam esse, non superbiæ sed virtutum studia semper excolenda.

Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solum in se conuertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nuptarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo iecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Syrach, Auerte inquit faciem tuam à muliere compta, & ne circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, cùm autem, vt prouerbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt Democritum sibimet oculos ademisse, tanquam omnium malorum cupiditatum authores. Cuius meminit Gellius lib. 10. cap. 17. A manifesto.

Quòd si reliquæ leges quæ maximam Reip. utilitatem adferunt, sanctè conseruantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis sentiens Reip. statum incorruptum conseruat, ac illustrat. A legitimo

Liciniam vel Æmiliam legem qua frugalitas exigebatur, admisit ordo senatorum ac tribunitia potestas: quãto iustius eam admiserint, A iusto.

quæ

quæ modestiam introducit, & superbiam, omnium malorum radicem, explodit?

Ab vtili. Nulla res vberiora commodidatis bona poterit ad Reipub. statum immaculatum conseruandum importare, quàm lex Oppia, quæ libidinem, fastum, ac omnem insolentiam intolerabilem, reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerunt. Quæ, quo minus habent mentis, tanto inhonestis voluptatibus sunt addictiores. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter sese gerendo incutiunt, tantum laudis afferunt grauiter punitæ, quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iusta seueritate mandauerat Spurio Posthumio, & Q. Martio Philippo Coss. vt de ijs quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animaduerterent, damnarentq́. Multæ igitur damnatæ fuerant, lateq́ patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata, vt ait Valer. lib. 6. cap. 3.

Contradictio. Sed ais fœminis olim vini vsus fuit interdictus. Verùm ne tristis earum & horrida pudicitia, sed eleganti ornatus genere ornata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura sunt vsæ.

Solutio. Esto. Sed authore Valerio, tunc nulli subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur,

bantur, sed pariter & videre, & aspici mutuò pudicè dabatur: nunc alij sunt mores, alia tempora.

Non opus est pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu dignissimam esse constet, vtpote omnis luxuriæ atque superbiæ expultricem, omnísque contrà pudicitiæ atque modestiæ conseruatricem. Conclusio.

SECVNDVM EXEMPLVM CONFIRMATIONIS LEGIS, Quæ iubet vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

CVm nihil tam sanctum sit quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coerceat, ac pietatem, quæ, vt Cicero ait, fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atque conseruandam velit, iubens vt liberi parentes alant, aut vinciantur. Huius legis meminit Quint. li. 7. cap. 7.

Quid autem natura, quam optimam, vt Cicero scribit, ducem & tanquam Deum sequi debemus, tam consentaneum fuerit, quàm eos, vnde vitam accepimus venerari, confectósq; senio & omni ope humana destitutos, beneficijs prosequi, atque nutrire? A conuenienti.

Hoc ipsum Lex diuina requirit, ac iubet, vt A legitimo.

parentes

parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primum propriam domum piè tractare, & vicem rependere maioribus. 1. Tim. 5. Quippe dijs, parentibus ac magistris non potest æquiualens reddi, vt ait Aristot. 9. Ethic.

A iusto. Quid enim iustius, quàm si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, iuxta prouerbium: αὐτ᾽ ἀγαθῶν ἀγαθίδας. Iniquissimũ enim habetur, ijs qui nostra caussa tot molestias atque labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac, arietum more, nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile, vt iustissimè pari quadam vindicta parentum ac Deorum violatio sit expianda.

Ab vtili. Vix vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis diuinæ præmium habeat adiunctũ, præter illud, quo parentes honorari iubetur. Exod. 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitam, atque cælestem benedictionem ijs qui parentes amore, beneficijsq́; fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiast. cap. 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet largiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui

timet

timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare cum ipsis rerum mearum indigeam, atque norim, quam sit mihi curta supellex. Contradictio.

Rectè Plutarchus inquit λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀντειπεῖν ἔπος. *Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula, qui verbo tenus amici sunt, non amici sed adulatores habentur. Vnde Ecclesiasticus: in opere inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Io. Filioli mei, ne diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.* Solutio.

Videmus hoc vulgo contingere solitum vt qualis quisque fuerit in parentes, tales experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventúmque esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quod patrem pulsasset hoc modo, defendit impium facinus. Et ille inquit, patrem suum verberauit. Et hic, ostenso filio, me verberabit, postquam adoleuerit. Primus iuxta Ambrosij sententiam pietatis gradus est iste, vt quos authores vitæ A neglectæ pietatis incommodo sequente.

voluit

voluit esse Deus, honores obsequij, abstineas contumelijs. At qui contempserit aut maledixerit patri atque matri extinguetur lumen eius in medijs tenebris, & oculum eius corui iuxta flumen effodient. Prouerb. 20. & 30.

A possibili & facili.

Nec res ardua, neque dura factu parentes venerari, atque alere, cùm filijs corpora integra, sana, ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere, nec ætate confecti multa requirunt, cùm effœtorum emarcuerint vires cùm edēdi cupiditas absumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus, cum denique natura, maximè senum, paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimū ingressus annum nō magno sumptu, sed exiguis impendijs corporis vigorem seruasse legitur, intus mulso, foris oleo.

Contradictio.

Valde molestum est illos fouere, qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edentulis gingiua frangendus panis intermi, vt ait Iuuenalis.

Solutio.

Ista vox bouis est, non hominis. Quod si rationis expers ciconia parentes non auersatur, neque fastidit. sed defectos senecta vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, vt inde natū sit prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quid tu feris immanior, mutuam officij vicem grauaris rependere maximè nutricandi fouendiq́ eos, à quibus aliquando fueris enutritus?

Sed

Sed admodum est difficile, eos alimentis sustinere qui morosi, inutiles, deliri sunt & iracũdi, vt Sophoclis filij patrem meritò videantur accusasse, &c. Contradictio.

Parentum mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui scias esse pietatem colere, legibúsque sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui, & non contrista. Si defecerit sensu, veniã da, & non spernas eum in virtute tua. Eclesiastic. 3. Quod si feceris, ad fortunatã cum laude summa peruenies senectutem, quam Bion ille Borysthenites malorum appellauit portum, eóque properandum omnibus malorum finem sperantibus. Solutio.

Sanè quidem, sed quis tam pius est, qui possit æquiore animo ferre tot molestias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorũ senum paupertas sordida, atque miseria queant alicui horrorem incutere? Contradictio.

Non diffiteor, egenorum ac senum parentum, horridam atque miseram conditionem esse, vt Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimum, respondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis adfectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctoque præsidio destitutos suffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurorũ senectutis suæ baculum, solatium vitæ, & spem Solutio.

posteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem, custodiæ traditum, iam vltimæ senectutis, velut infantem pectori suo admotum aluit, vt ait Valer. lib. 5. cap. 4.

Contradictio.

Sed inquis, Mihi vxor alenda, liberi, numerosa familia, idque in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim.

Solutio.

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior sit quàm facultates. Quomodo potueris, ita misericors esto: si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum, parcius, vt Tobias docuit. Quòd si, iuxta S. Iacobi sententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida est, item qui viderit egentem, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur eiusdem criminis, quanto magis erit is homicida imò parricida, qui parentes inedia contabescere, ac rerum inopia marcescentes, perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum genus sapientes olim viri suppliciũ excogitarunt singulare, vt quem ipsa natura in officio retinere non potuisset, is magnitudine pœnæ maleficio summoueretur. Insuebatur enim parricida culeo, cum cane, gallinaceo, vipera, & simia: & inter eas ferales angustias comprehensus,

ſus, in vicinum mare vel amnem proÿciebatur. Etenim ei repente cælum, ſolem, aquã, & terram ademerunt, vt qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret ÿs rebus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur, vt ait Cicero pro Roſcio Amerino.

Ergo quibus pietas eſt curæ, promulgatã de parentibus alendis atque ſuſtentandis legem tuebuntur, atque conſeruabunt, cùm multarum virtutum atque præmiorum diuinorum fons ſit vberrimus, & origo. Concluſio.

Tertium exemplum Comprobationis *legis: qua apud Heluetios cauetur nequis inuitatione ad bibendum vrgeatur.*

Autore Petro Mosellano.

MVlta quidẽ præclarè in sua ditione instituũt fortissimi libertatis suæ defẽsores Heluetij, sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipub. vtilius, quã quod ab illis nuper scitũ est: nam cùm per ebrietatẽ passim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præcluderẽt, in sua ditione statuerũt, ne cui deinceps alios vulgariũ istarũ inuitationũ prętextu ad ebrietatẽ sollicitare impunè liceat. Quid autẽ, per Deum imõrtalem, aut honestius, aut præclarius temperãtia atque omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac vel in ciuitatum Curij?, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest: citius enim ex pumice aquam hauseris, quàm ebrio sobrium aut dictũ aut factũ extorseris. Quòd si sobrietas ac vitæ mo-

moderatio ſola eſt; quæ omnium virtutum officia parit, alit, conſeruat ac tuetur: rurſum ebrietas omnẽ mentis vſum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatẽ commaculat: an non votis omnibus expetita erat lex ea, quæ & ſiſteret ebrietatẽ, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in Republ. cauere ne ſit impune illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora ciuium, quàm liberior comeſſatio, compotatióque? An non Reſpubl. Romana, quãdiu frugalitatem ſeruauit, tamdiu aduerſũ omnes hoſtiũ inſultus inexpugnabilis ſtetit? At poſteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem veſtigia aliqua ſuperſint. Nam Hannibal tũ primùm vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum ſuũ Campano luxu ſolui eneruarique paſſus eſt. Vnde tot inſani amores? tot ſtupra? tot adulteria? niſi ex otioſorum hominum temulentia? Verũ enim eſt illud, Sine Cerere & *Libero* frigere Venerem. Vnde tot rixæ? tot vulnera? tot cædes? niſi ex temulentorum compotationibus? Cui alij tot ac tantas rei familiaris diſſipationes, tot patrimoniorum abligurítiones debemus, quàm conuiuijs in

ebrietatem ſolutis,atq; horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adoleſcentes,alioqui feliciſſimè natos,ab artium optimarum virtutúmque cultu abducit, quàm ſtudiũ compotationum? Primùm corporis otium, in quo ferè degunt qui literis adhibentur, mater eſt variarũ cupiditatum: quòd ſi huic compotandi quoque licentiam addideris, quæſo te quî fieri poteſt,quin in animis parum firmis,pro virtutum bonarúmq; artiũ cultu omnium libidinum ſeges ſenſim pullulaſcat? Quòd ſi ſpes omnis in hac ætate rectè formanda,velut agricolis in herba poſita eſt,nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quæ,quod vnũ omnẽ eam ſpem ſemel præcidit,hoc tollit.Neque enim audio eos qui in tanto errantiũ conſenſu nihil valiturã legem jactant.Nihil enim vel rectius imperatur,vel facilius recipitur, quàm quod tacitus naturæ ſenſus non poteſt non probare. Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus eſt, cui non rem recta via reputanti,ſuprà quàm natura poſtulet, ad alienæ ſtultitiæ præſcriptũ bibere,naturæ inimiciſſimũ eſſe videatur? Compotoris hominis priuati puerilis & ſtultus affectus, vt me ipſe ebrietatis probro afficiam, perſuadebit:& patriæ,in cuius verba juratum

eſt

est ab omnibus æquissima, cunctisque saluberrima lex, vt sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicuius immodica potione ita me prosternã, vt præter figuram, humani mihi reliquum sit nihil, & populi fortissimi laudatissimíque, cui parere summa est vtilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex qua nihil, neque honestius, neque præclarius, neque facto iucundius fortissimi populi magistratus ferre potuere.

FINIS.